



VALTIONEUVOSTON KANSLIA

SUOMI JA VIRO EUROOPAN UNIONISSA
EESTI JA SOOME EUROOPA LIIDUS

Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja
11/2003

SUOMI JA VIRO EUROOPAN UNIONISSA

EESTI JA SOOME EUROOPA LIIDUS

Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja
11/2003

ISBN: 952-5354-38-5

ISSN: 0782-6028

Julkaisupaikka/vuosi: Helsinki 2003

Valtioneuvoston kanslia/Monistamo

Tekijät(toimielimessä: toimielimen nimi, puheenjohtaja): Varatuomari Esko Ollila, sihteeri Vesa Vasara		Julkaisun laji: Taustamuistio	
		Toimeksiantaja: Valtioneuvoston kanslia/Pääministeri Lipponen	
		Toimielimen asettamispäivä: 25.09.2002	
Julkaisun nimi (myös ruotsinkielinen): Suomi ja Viro EU:ssa Eesti ja Soome Euroopa Liidus			
Julkaisun osat: Esko Ollilan taustamuistion lisäksi yhteinen suositusaosa ja suurlähettiläs Jaak Jõerüütin taustamuistio erillisinä tiedostoina			
<p>Tiivistelmä: Pääministerit Paavo Lipponen ja Siim Kallas päättivät elokuussa 2002 kahden miehen työryhmän asettamisesta selvittämään maitten välisten suhteiden tilaa ja edelleen kehittämistä, kun Virosta on tulossa Euroopan Unionin jäsen. Tehtävään nimitettiin suurlähettiläs Jaak Jõerüüt Virosta ja Suomen puolelta varatuomari Esko Ollila. Tuli luoda kokonaisnäkemys suhteiden tulevaisuudesta ja antaa virikkeitä niiden kehittämiseksi.</p> <p>Viron EU-jäsenyys merkitsee Suomen ja Viron suhteissa askelta samankaltaisuutta kohti. Acquis yhdenmukaistaa lainsäädäntöä, muttei poista kansallista omaleimaisuutta. Viron EU-jäsenyys on suuri muutos hallitusten välisissä suhteissa, vahvoille kansalaisyhteiskunnan kontakteille muutos on pienempi. Hallitusten on tärkeää pitää yllä läheinen keskusteluyhteys keskeisillä EU-politiikan aloilla, kuten EU:n tulevaisuuteen liittyvissä kysymyksissä ja yhteisessä ulko- ja turvallisuuspolitiikassa. Myös EU:n ympäristö- ja liikennepolitiikassa (periferinen sijainti) sekä OSA-kysymyksissä (EU:n ulkoraja) on paljon yhteisiä etuja. Selvitysmiehet esittävät poliittisen tason yhteyksien tiivistämistä, verkottumista ja virkamiesvaihtoa.</p> <p>Erityisiä yhteistyötarpeita on ympäristökysymyksissä, varsinkin Suomenlahden (öljynkuljetukset) sekä ilmaston (Narvan voimalaistoten päästöt) suojelussa. Selvityksessä esitetään useita konkreettisia toimia tähän liittyen. Työvoiman ja ihmisten vapaa liikkuvuus on toinen selvityksen painopistealue. Vapaa liikkuvuus ei merkitse virolaisten massamuuttoa Suomeen eikä maahanmuuton avulla pystytävä korvaamaan suurten ikäluokkien eläköitymisestä seuraavaa työvoimapulaa. Selvitysmiesten kanta on, että Viron tultua EU:n jäseneksi Suomen työvoiman vapaalle liikkuvuudelle asettaman siirtymäajan jatkamiseen ei kahden vuoden jälkeen ole tarvetta.</p> <p>Selvityksessä on otettu kantaa joihinkin sosiaali- ja terveyssektorin kysymyksiin, jotka ihmisten vapaan liikkuvuuden seurauksena vaativat viranomaisten lisähuomiota. Tällaisia ovat mm. sosiaaliturvaan liittyvät kysymykset ja tarttuvat taudit. Rajavalvonnan poistuminen EU:n sisärajoilta aiheuttaa Suomen ja Viron poliisille, tullille ja rajavartiolaitokselle tarpeita yhteistyön tiivistämiseen. Tähänastinen PTR-yhteistyö on ollut kiitettävää. Molemmissa maissa on tärkeitä panostaa naapurimaan kielen, kulttuurin, historian ja nykypäivän tuntemuksen lisäämiseen. Helsingin yliopistoon olisi perustettava viron kielen ja Tarton yliopistoon suomen kielen professuuri.</p> <p>Suomen ja Viron taloudet ovat jo nyt pitkälle integroituneet. Ongelmia ja mahdollisuuksia nähdään liikenteessä ja energia-alalla, joissa julkisen vallan rooli on tärkeä. Virolaisten aloittavien korkean teknologian yritysten riskirahoituksessa on vielä parantamisen varaa. Viron valtteina ovat edullinen verotus ja alhaisemmat palkkakustannukset. Viron EU-jäsenyyden toteuduttua Viro kiinnostaa suomalaisia yrityksiä entistä enemmän.</p>			
Avainsanat: Suomi, Viro, EU, hallitukset, yhteistyö			
Muut tiedot:			
Sarjan nimi ja numero: Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 11/2003		ISSN: 0782-6028	ISBN: 952-5354-38-5
Kokonais sivumäärä: 58 + 51	Kieli: fi , et	Hinta:	Luottamuksellisuus: julkinen
Jakaja: Valtioneuvoston kanslia/Monistamo		Kustantaja: Valtioneuvoston kanslia	

Sisällys

JOHDANTO	1
1. VIRON JA SUOMEN YHTEISTYÖ EU:SSA	3
1.1. Viron ja Suomen hallitusten välinen yhteistyö EU:ssa	3
1.1.1. Toiminta EU:n elimissä.....	4
1.1.2. EU:n yhteinen ulko- ja turvallisuuspolitiikka	5
1.1.3. Euroopan unionin tulevaisuus	7
1.2. Viron ja Suomen kansalaisyhteiskuntien yhteydet EU-aikana.....	8
1.2.1. Ystävyyskuntatoiminta.....	8
1.2.2. Alueitten yhteistyö	9
1.2.3. Muita yhteistyömuotoja	9
2. YMPÄRISTÖ	10
2.1. Viron EU-jäsenyys ja ympäristöhallintojen yhteistyö.....	11
2.2. Suomenlahden tilan kohentaminen ja öljyonnettomuuksien torjunta	14
2.3. Ilmansuojelu	18
2.4. Luonnonsuojelu- ja muu yhteistyö	19
3. IHMISTEN JA TYÖVOIMAN VAPAA LIIKKUMINEN.....	20
3.1. Kilpailu työvoimasta ja suuret ikäluokat.....	21
3.2. Sosiaali- ja terveyssektorin haasteet.....	24
3.2.1. Suomen ja Viron välillä liikkuvien ihmisten sosiaaliturva	24
3.2.2. HIV/AIDSin vastainen toiminta.....	26
3.2.3. Työsuojelun kehittäminen.....	27
3.2.4. Sosiaalisen syrjäytymisen ongelma.....	28
3.3. Viron ja Suomen yhteistyö rikollisuuden torjunnassa.....	29
4. KOULUTUS, KULTTUURI, TIEDE JA NUORISOTYÖ	33
4.1. Kieli ja koulut.....	33
4.2. Kirjallisuus, teatteri, musiikki ja kuvataiteet.....	35
4.3. Tutkimus.....	36
4.4. Nuorisotyö	37
5. TALOUS.....	38
5.1. Euroopan unionin tarjoamat yleiset puitteet talouden kehittämiseksi.....	38
5.2. Yritystoiminnan edellytykset.....	41
5.3. Investoinnit	42
5.4. Kauppa.....	43
5.5. Verotus	44
5.6. Palkkataso.....	45
5.7. Liikenne.....	45
5.7.1. Merenkulku	46
5.7.2. Rautatieliikenne.....	48
5.7.3. Maantieliikenne.....	48
5.7.4. Lentoliikenne.....	50
5.8. Energia.....	50
5.9. Metsätalous.....	52
5.10. Matkailu.....	53
5.11. Rahoitus.....	53

SISSEJUHATUS	57
1 EESTI JA SOOME KOOSTÖÖ EUROOPA LIIDUS	59
1.1. Eesti ja Soome valitsuste koostöö Euroopa Liidus.....	59
1.1.1. Tegevus Euroopa Liidu organites	60
1.1.2. Euroopa Liidu ühine välis- ja julgeolekupoliitika	61
1.1.3. Euroopa Liidu tulevik	63
1.2. Eesti ja Soome kodanikuühiskondade sidemed Euroopa Liidus	64
1.2.1. Sõprusomavalitsuste tegevus	64
1.2.2. Regioonide koostöö.....	65
1.2.3. Muud koostöövormid	65
2. KESKKOND	67
2.1. Eesti EL –liikmelisus ja keskkonnaadministratsioonide koostöö	67
2.2. Soome lahe seisundi parandamine ja naftaavariide tõrje.....	70
2.3. Õhukaitse	73
2.4. Looduskaitse- ja muu koostöö.....	75
3. INIMESTE JA TÖÖJÕU VABA LIIKUMINE	76
3.1. Võitlus tööjõu pärast ja suured aastakäigud	76
3.2. Sotsiaal- ja tervishoiusektori väljakutsed.....	80
3.2.1 Soome ja Eesti vahel liikuvate inimeste sotsiaalkaitse	80
3.2.2. Võitlus HIV-i ja AIDS-ga	82
3.2.3 Töökaitse arendamine	83
3.2.4. Sotsiaalse tõrjutuse probleem.....	83
3.3. Eesti ja Soome koostöö kuritegevuse tõkestamisel	84
4. HARIDUS, KULTUUR, TEADUS JA NOORSOOTÖÖ.....	88
4.1. Keel ja koolid	88
4.2. Kirjandus, teater, muusika, kujutav kunst	90
4.3. Teadusuuringud	91
4.4. Noorsootöö	91
5. MAJANDUS.....	93
5.1. Euroopa Liidu pakutavad üldised raamid majanduse arendamiseks	93
5.2. Eeldused äritegevuseks.....	96
5.3. Investeeringud	97
5.4. Kaubandus	98
5.5. Maksundus.....	99
5.6. Palgatase	99
5.7. Liiklus ja veondus.....	100
5.7.1. Laevandus.....	100
5.7.2. Rauteeliiklus.....	102
5.7.3. Maanteeliiklus	103
5.7.4. Lennundus	104
5.8. Energia.....	105
5.9. Metsandus.....	106
5.10. Turism.....	107
5.11. Finantseerimine	108

JOHDANTO

Pääministeri Paavo Lipponen teki virallisen vierailun Viroon elokuun lopulla 2002. Vierailun aikana hän ja Viron pääministeri Siim Kallas päättivät nimittää kahden miehen työryhmän, suurlähettiläs Jaak Jõerüütin Virosta ja allekirjoittaneen, varatuomari Esko Ollilan selvittämään maittemme välisten suhteiden tilaa ja edelleen kehittämistä nyt, kun Virosta on tulossa Euroopan Unionin jäsen. Pääministerit olivat vakuuttuneita siitä, että uusi vaihe avaa suuria mahdollisuuksia kehittää maittemme välistä ennestäänkin tiivistä kanssakäymistä. He kiinnittivät huomiota myös laajentumisen mukanaan tuomiin haasteisiin ja mahdollisuuksiin. Työryhmän tuli tarkastella niitä yhteiskunnan keskeisillä aloilla. Esimerkkeinä mainittiin talouselämän kysymykset, liikenne- ja infrastruktuurikysymykset, energia- ja ympäristökysymykset, poliisi-, raja- ja tulliviranomaisten yhteistyö sekä terveys- ja sosiaalialan kysymykset. Puolustusalan yhteistyö päätettiin rajata pois, koska Viro liittyy pian Natoon, mutta Suomi pysyy sotilasliiton ulkopuolella.

Selvitysmiesten sihteereiksi nimettiin Avo Suurthal Viron ulkoministeriöstä ja Vesa Vasara Suomen ulkoministeriöstä. Heidän panoksensa selvitystyössä on ollut aivan olennainen.

Tehtävämme oli kaksijakoinen. Yhtäältä meidän tuli luoda kokonaisnäkemys suhteiden tulevaisuudesta. Toisaalta tuli antaa virikkeitä niiden kehittämiseksi. Heti työn ensimetreillä havaitsimme, kuinka hämmästyttävän laajaa yhteistyö on ja kuinka paljon asiaa koskevaa materiaalia löytyy. Tuntuikin aluksi lähes mahdottomalta löytää uusia ideoita ja ehdotuksia. Työmme aikana keskustelimme kymmenien virkamiesten, yritys-elämän ja järjestöjen edustajien kanssa, jotka kaikki innostuneina kertoivat toiminnastaan ja ideoistaan Suomen ja Viron välisen yhteistyön kehittämiseksi. He antoivat meille aikaansa, neuvojaan ja runsaasti aihepiiriä koskevaa materiaalia. Kiitämme vilpittömästi kaikkia näitä ihmisiä. Olisi kohtuullista mainita näiden henkilöiden nimet, mutta emme halua asettaa heitä millään tavalla vastuulliseksi johtopäätöksistämme ja mahdollisista virheistämme, jotka ovat tietysti omiamme. Emme ole maininneet kirjallisia lähteitämme, sillä kyse ei ole akateemisesta opinnäytteestä.

Toimeksiantomme mukaan meidän tuli laatia toimintasuunnitelma suhteiden kehittämiseksi. Sen olemme laatineet yksittäisten suositusten muotoon. Niitä voidaan lukijan tarpeista ja odotuksista riippuen varmasti arvostella liiallisesta yleisluontoisuudesta - tai tarpeettomasta yksityiskohtaisuudesta. Toivomme kuitenkin lukijoiden arvioivan niitä kokonaisnäkemysten puitteissa. Niiden arvo riippuu siitä, kuinka ne palvelevat visiotamme Suomen ja Viron välisen yhteistyön kehittämistä. Monet jäävät varmaan kaipaamaan tärkeänä pitamiensä elämänalojen tai yksittäisten asioiden mainitsemista raportissamme. Karsiminen on aina vaikeata ja lopputulos heijastelee raportin laatijoiden subjektiivisia näkemyksiä. Tehtävänäimme oli selvittää Suomen ja Viron välistä yhteistyötä EU-aikana, yhteisiä intressejä, yhteistyön vahvuuksia ja heikkouksia. Monissa kysymyksissä, kuten esimerkiksi ympäristöä ja liikennettä koskevissa kysymyksissä, olemme korostaneet Venäjän tai koko Itämeren alueen yhteistyötä. *Mutatis mutandis* monet esille tuodut ongelmat ja niiden mahdolliset ratkaisuehdotukset sopivat myös muiden Baltian maiden ja muiden Pohjoismaiden suhteiden kehittämiseen.

Koska suomalaiset ja virolaiset lähestyvät Euroopan Unionin laajentumista eri lähtökohdista ja koska maiden ”naapuritunteuksessakin” on eroja, pidimme tarkoituksenmukaisena, että kumpikin selvitysmies laatii erillisen taustamuistion yhteisille suosituksille. Toivomme, että suosituksemme ja niiden taustamuistiot heijastavat sekä Viron ja Suomen välisen yhteistyön tavoitteita että sen arkea. Toivomme myös, että ne luovat lukijalle kokonaiskuvan yhteistyön tilasta sekä antavat uusia virikkeitä yhteistyön kehittämiseksi.

Helsingissä 30.4.2003

Esko Ollila

1. VIRON JA SUOMEN YHTEISTYÖ EU:SSA

Viron tie Euroopan unioniin on joulukuun 2002 Kööpenhaminan huippukokouksen jälkeen EU:n puolesta selvä. Jos virolaiset vastaavat syyskuun 14. päivän kansanäänestyksessä kyllä EU-jäsenyydelle, mitkä ovat maittemme mahdollisuudet yhteistyöhön EU:ssa? Mitä sillä voidaan saavuttaa, missä kulkevat sen rajat?

Käytännössä ensimmäistä kertaa historiassa Suomi ja Viro ovat - Viron EU-jäsenyyden toteuduttua - yhdessä osallisina samassa rauhanomaisessa, koko yhteiskuntaa muokkaavassa prosessissa, jonka vaikutukset tuntuvat jokaisen kansalaisen elämässä. Maiden yhteistyön ulkoinen lähtökohta on selvä. Suomi ja Viro ovat kaksi läheistä naapuria, joiden taloudet ovat toisiinsa integroituneet. Maiden kulttuureissa on paljon samaa. Virolla ja Suomella on yhteinen ympäristö. Kaupan ja kuljetusten kannalta ne sijaitsevat Euroopan periferiassa. Ne ovat pieniä maita EU:n ulkorajalla ja jäseniä 25 maan unionissa.

EU:n jäsenyys, joka tämänhetkisen tiedon mukaan tapahtuisi vappuna 2004, merkitsee hallitusten välisten suhteitten kannalta uutta vaihetta. Viron EU-jäsenyys on Suomen ja Viron suhteissa pitkä askel symmetriaa kohti, ei vähiten sen tähden, että lainsäädäntö on molemmissa maissa pian *acquis*´n yhdenmukaistama. EU tuo molempien maiden hallitusten pöydälle saman agendan ja samat ongelmat, joihin on - kansallisista lähtökohdista - löydettävä vastaukset. Kuitenkin suhteiden perusta - kansalaisyhteiskunta ja pitkälle integroitunut talous - säilyy suurelta osin muuttumattomana. EU tarjoaa kansalaisyhteiskunnan yhteyksille mahdollisuuksia ja uusia voimavaroja.

1.1. Viron ja Suomen hallitusten välinen yhteistyö EU:ssa

Suomen ja Viron **keskushallintojen** yhteydet rakennettiin Viron toisen itsenäistymisen jälkeen 1990-luvun alussa hyvin nopeasti. Joskus ne muotoutuivat vähän improvisoiden ja usein Suomen lähialueyhteistyötuen avulla. Neuvostoliiton romahtamisen jälkeen oltiin valtiollisia suhteita uudelleen solmittaessa epäsymmetrisessä asetelmassa, yksinkertaistaen: Viro joutui vaikeissa oloissa luomaan pienin resurssein ja hyvin nopeasti koko keskushallintonsa melkein tyhjästä. Suomi taas oli sodan jälkeen saanut rauhassa rakentaa yhteiskuntaansa, talouttaan ja valtiollisia elimiään. 1990-luvun alun lamasta huolimatta Suomen lähtökohdat ja mahdollisuudet alkuaikojen yhteistyössä olivat toiset kuin Viron. Tilanne vaati molemminpuolista sopeutumista ja yhteistyökyvyn opettelemista.

Vuodesta 1991 alkaen Suomi tuki lähialueyhteistyön puitteissa sadoilla projekteilla Viron yhteiskunnallista, hallinnollista ja taloudellista kehitystä. Samalla torjuttiin erilaisia rajat ylittäviä uhkia. Tuki Viron ja muiden Baltian maiden suvereniteetille tasoitti myös maiden EU-jäsenyydet. Viron EU-tien käytännössä avauduttua Suomen hallitus päätti joulukuussa 2002 lopettaa asteittain sinänsä hyvin toimineen lähialuetuen. Suomen ja Viron haasteena onkin nyt huolehtia siitä, että viime vuosikymmen aikana luotu yhteistyön perusta säilyy uusissa oloissa Viron liittyessä EU:hun.

Viron EU-jäsenyys merkitsee Suomen ja Viron suhteissa askelta symmetriaa kohti, ei vähiten sen tähden, että *acquis* yhdenmukaistaa lainsäädäntöä. EU tuo molempien maiden hallitusten esityslistalle samat asiat ja ongelmat, joihin on samassa aikataulussa ja samoilla pelisäännöillä löydettävä kansallisista lähtökohdista vastaukset. Kuten EU:n perustajamaiden esimerkki osoittaa, tämä ei välttämättä tarkoita sitä, että yhteiskunnat yhdenmukaistuvat. Vaikka EU:n vaikutuksesta hallintojärjestelmien yhteensopivuus kasvaakin, kansallinen omintakeisuus kuitenkin säilyy.

Viron ja Suomen hallituksilla on oletettavasti eurooppalaista keskimäärää enemmän yhteisiä asioita ja etuja valvottavanaan. Toisaalta yhteistyön perusteet haetaan EU:ssa kulloinkin käsiteltävien asioiden pohjalta eikä pysyviä liittoumia rakentamalla voi asiaansa ajaa. On oltava realistinen ja pidettävä mielessä, että esimerkiksi Suomen ja Ruotsin liittyessä EU:hun niiden yhteistyön osalta odotettiin hyvin paljon. Käytäntö on kuitenkin osoittautunut, että yhteistä on ollut odotettua vähemmän. Ruotsilla ja Suomella on ollut erilainen institutionaalinen perusvire. Viron ja Suomen kannat esimerkiksi kauppapolitiikkaan, Lissabonin strategian EU:n kilpailukykytavoitteisiin ja EU:n institutionaalisiin kysymyksiin antavat kuitenkin viitteen siitä, että yhteistyöllä on edellytykset päästä alueellista lähestymistapaa pitemmälle.

Hallitusten päämiesten ja ministereiden tapaamiset ovat keskeisiä Viron ja Suomen EU:ta koskevan yhteistyön yleisessä suunnittelussa ja ohjaamisessa, mutta jo EU:n kiireisen kokousrytmin tähden tapaamisten järjestämisessä on muodollisuudet karsittava minimiin. Tavoitteena tulee olla Pohjoismaiden keskeisestä asiointitavasta tuttu mutkattomuus. Suorien henkilökohtaisten kontaktien merkitys myös virkamiestasolla kasvaa.

EU:hun liittyvä yhteistyö on ollut Viron hakija-aikana laajaa. Keskushallinnon viranomaisten kontaktit ovat tiivistyneet sitä mukaa mitä lähemmäksi Viron EU-jäsenyys on tullut. Suomalaisen virheistä ja menestyksistä on voitu oppia. Samaan aikaan virolaiset ovat tietysti keränneet tietoa muualtakin.

Kansallisen EU-koneiston rakentaminen on Virossa vielä kesken, vaikka suunnittelu onkin jo hyvin pitkällä. Suomessa siirryttiin jäsenyyden alkuvaiheen jälkeen vuonna 2000 Valtioneuvoston kanslian vetämään EU-asioiden koordinaatiojärjestelmään, joka on toiminut hyvin. Kansallisen parlamentin kytkeminen EU-päätöksentekojärjestelmään toimii myös. Mutta Viro tekee itse valintansa näissä poliittisia intohimojakin herättävissä kysymyksissä.

1.1.1. Toiminta EU:n elimissä

Yleisesti Suomen katsotaan saaneen EU:ssa kokoaan suuremman vaikutusvallan asiallisten ja tehokkaiden työtapojensa tähden. Tällainen toimintatapa on myös EU:n toimivuuden kannalta eduksi, sillä esimerkiksi veto-oikeuden inflatorinen käyttö lamaannuttaa päätöksentekoa ja huonontaa mahdollisuuksia ajaa omia aloitteita.

Virolla on virkamiehistönsä korkean koulutustason ja työkultuurinsa tähden kaikki edellytykset rakentaa tehokas EU-hallinto. Suomi voi tarjota asiantuntija-apua virkamiestason käytännön työstä EU:n eri elimissä. Oppimestareita suomalaiset eivät kuitenkaan tahdo eivätkä pysty olemaan, Viron tarpeet ja lähtökohdat ovat toiset kuin Suomen. Vuoden 2002 aikana virkamiesten kontaktit ovat selvästi tiivistyneet, varsinkin kun EU-neuvottelujen lopputulos alkoi olla selvä. Virolaiset haluavat alusta alkaen

toimia Brysselin työryhmissä, coreperissa ja neuvostossa tehokkaasti. Ohjeistus EU-edustustolle koetetaan saada toimimaan nopeasti, joustavasti ja välttäen joidenkin maiden kankeita toimintamalleja. Viron nuorella virkamieskunnalla ei tämän asenteen omaksumisessa ole vaikeuksia. Suomenkin järjestelmässä on vältetty hierarkkisia rakenteita.

Suomi voisi alkuun tarjota virolaisille suomea taitaville virkamiehille sopivan pituisia harjoittelupaikkoja omassa keskushallinnossaan ja EU-koordinaatiojärjestelmässään, niin Valtioneuvoston kanslian EU-sihteeristössä kuin ulkoministeriön Eurooppa-kirjeenvaihtajaysiköissäkin. Virolla voi tosin alkuvaiheessa olla vaikeuksia lähettää virkamiehiä Suomeen, koska se tarvitsee heidät liittymissopimuksen allekirjoittamisen jälkeen, jolloin neuvoston kaikki elimet avautuivat Virolle. Jos virkamiesharjoittelu resurssipaineista huolimatta saataisiin aikaan, siitä olisi molemmille maille hyötyä tiiviitten kontaktien luomisen kautta. Monilla EU-mailla on pysyvältä pohjalta vastaavanlaista virkamiesvaihtoa keskenään. Pitemmälläkin aikavälillä Suomelle ja Virolle olisi paljon hyötyä siitä, että eri ministeriöt vaihtaisivat keskenään virkamiehiä. Tärkeintä on virkamiesten verkottuminen, ei vaihdon pituus.

Viron kannalta on tärkeää ennen jäsenyyttä suunnitella huolella pysyvän edustustonsa toiminta Brysselissä. Suomi voisi tässäkin tarjota kokemuksiaan. Sekä Suomen että Viron on koetettava varmistaa etukäteen oikeat vaikuttamisen keinot laajenevassa unionissa, sillä 25 jäsenen unioni on Suomellekin uusi foorumi. Puheenjohtajuusinstituutiokin muuttuu. Puheenjohtajuusohjelmien tilalle tulevat kolmivuotiset ohjelmat. Suomi on näillä näkymin syksyllä 2006 viimeinen perinteinen puheenjohtaja. Suomen puheenjohtajuuskausi tarjoaa virkamiesvaihdon keinoin Virolle hyvän mahdollisuuden osallistua myös uuden puheenjohtajuusjärjestelmän valmisteluihin. Neuvoston toiminnan kehittäminen ylipäätään on teema, jossa Suomen ja Viron on hyvä säilyttää läheinen keskusteluyhteys.

Viron valtionhallinto joutuu komission kanssa kilpailuun virkamiehistä. Komissio tarjoaa EU:n jäsenmaita paremmat palkkaedut. Viron valtio joutuu varautumaan siihen, että kokeneet virkamiehet hakeutuvat komission palvelukseen. Tästä on tiedonsaannin, vaikutusmahdollisuuksien ja komission riittävän Viro-tuntemuksen kannalta hyötyäkin, mutta esimerkiksi rakenne- ja koheesiorahastoja hallinnoivista virkamiehistä kannattaa yrittää pitää kiinni. Muuten näiden Viron kehitykselle tärkeitten instrumenttien käyttö saattaa vaikeutua.

1.1.2. EU:n yhteinen ulko- ja turvallisuuspolitiikka

EU:n yhteistä ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa muovattaessa Suomen ja Viron yhteistyön luonnollisia painoalueita ovat Pohjoinen ulottuvuus, EU:n Venäjä-politiikka ja tähän liittyen EU:n ulkosuhdeohjelmien uudistaminen kokonaisuudessaan sekä EU:n ulkorajoihin ja Schengenin sopimukseen kuuluvat asiat. Vaikka EU:n jäsenillä on ulkosuhteissa omat tärkeysjärjestyksensä, on niiden kyettävä osallistumaan täyspainoisesti koko ulkosuhteiden kirjosta käytävään keskusteluun.

Vuonna 1999 hyväksytyn **EU-Venäjä -strategian** voimassaolo päättyi kesäkuussa 2003. Jos nykyisen strategian voimassaoloa jatketaan vuoden 2004 yli, EU:lla on paremmat mahdollisuudet hyötyä Viron ja muiden EU:n hakijamaiden asiantuntemuksesta. Venäjän ja EU:n suhteen analyysin ja arvioinnin on oltava perusteellista ja hakijamaitten kantoja on kuultava uutta strategiaa suunniteltaessa.

Poliittisista ja taloudellisista eroavuuksista huolimatta EU ja Venäjä ovat talouden alalla luonnollisia yhteistyökumppaneita; Euroopan energiantarve ja Venäjän teknologiantarve tekevät kumppanuudesta molemmille strategisen. Laajentumisen jälkeen EU:n osuus Venäjän ulkomaankaupasta nousee yli 50:een prosenttiin.

Oikeus- ja sisäasioissa Viron ja Suomen yhteistyö on ollut pitkään läheistä. Mailla on **Schengenin sopimuksen** näkökulmasta paljon yhteisiä intressejä. Tässä tiivis ajatustenvaihto EU:n ulkorajamaitten kesken on luonnollista, Suomen ja Viron välillä se on suorastaan välttämätöntä. Suomen, Viron ja Venäjän rajavartiostojen, tullin ja poliisien kolmikantayhteistyö on Viron ja Suomen EU-toiminnalle hyvä tiedonlähde ja toiminnan pohja. Suomen ja Viron etujen mukaista on pyrkiä siihen, että EU:n pidentyvä yhteinen raja Venäjän kanssa toimii kaikkialla samalla lailla, tehokkaasti ja Schengenin määräyksiä noudattaen.

Suomen ja Viron edut kohtaavat myös EU:n Pohjoisen ulottuvuuden politiikassa. Luxemburgissa viime vuoden lokakuussa hahmoteltiin Pohjoisen ulottuvuuden uuden, vuosia 2004-2006 koskevan toimintaohjelman pääpiirteet. Komissio on nyt suuntaviivojen pohjalta aloittanut varsinaisen toimintaohjelman luonnostelun. Toimintaohjelma hyväksyttäneen Italian puheenjohtajuuskaudella.

Suomen ja Viron prioriteetit - rajat ylittävä yhteistyö, tietoyhteiskunta ja energiayhteistyö - ovat komission suuntaviivoissa. Myös Suomen ehdotus sosiaali- ja terveysalan kumppanuusohjelman kehittämiseksi on mukana. Sen edistämiseksi myös Viron panos olisi tärkeä. Suomi painottaa myös ympäristökumppanuuteen NDEP (Northern Dimension Environmental Partnership) liittyvien projektien käynnistämistä ja toivoo heinäkuussa 2002 perustettuun rahastoon liittyvän uusia lahjoittajamaita. Virolaiset ovat korostaneet Pohjoisessa ulottuvuudessa rajat ylittävää yhteistyötä varsinkin Pihkovan sekä Leningradin alueiden kanssa. Myös Suomen intressissä on, etteivät Luoteis-Venäjän alueet jää Kaliningradin varjoon.

Laajentuvan EU:n hahmotteilla oleva Ukrainaa, Moldovaa ja Valko-Venäjää koskeva **uusi naapurustopolitiikka** sivuaa myös Venäjää. Näyttäisi kuitenkin siltä, että Venäjän EU:hun rajoittuvilla alueilla tehtäisiin jatkossakin yhteistyötä nimenomaan Pohjoisen ulottuvuuden alla, koska se on jo vakiintunut osa unionin ulkosuhdepolitiikkaa. Suomen ja Viron etujen mukaista on koettaa huolehtia siitä, että uusi naapurustopolitiikka tukee Pohjoista ulottuvuutta. EU:n laajentuessa rahoituksen tarve uusien naapureiden kanssa harjoitettavassa rajat ylittävässä ja alueellisessa yhteistyössä kasvaa. Rahoitusjärjestelyjen toimivuus laajentuneen EU:n ulkorajoilla on sekä Suomen että Viron yhteinen intressi. On myös huolehdittava siitä, että EU varmistaa ulkosuhdeohjelmien riittävän rahoituksen.

Suomi aloitti toisen puheenjohtajuuskierron **Itämeren valtioiden neuvostossa** (Council of the Baltic Sea States, CBSS) viime vuoden heinäkuussa. CBSS on hyödyllinen poliittisen yhteistyön foorumi, jonka toiminnalle Pohjoisen ulottuvuus muodostaa viitekehyksen. CBSS:n koordinoivaa roolia Pohjoisen ulottuvuuden toimeenpanossa voitaisiin jopa nykyisestä korostaa. Vetovastuu CBSS:ssä siirtyy Suomelta Virolle kesäkuussa 2003 Porissa pidettävässä ulkoministerikokouksessa. Läheiselle yhteistyölle on jo tästä syystä tarvetta.

1.1.3. Euroopan unionin tulevaisuus

EU:n tulevaisuudesta käydyssä keskustelussa Viron ja Suomen elintärkeä etu on huolehtia siitä, että pientenkin valtioiden ääni kuuluu. Tässä Suomi ja Viro eivät huolineen ole yksin, vaikka mitään pienten ja suurten maiden vastakkaisasettelua ei - institutionaalisia kysymyksiä ehkä lukuun ottamatta - EU:n sisälle olekaan muodostunut. Suomen ja Viron näkemykset juuri institutionaalisten kysymysten osalta ovat olleet hyvin lähellä toisiaan. EU:n legitimitietin kannalta on tärkeää, että uudet jäsenmaat voivat osallistua täysivaltaisina seuraavaan konventin tuloksia käsittelevään hallitusten väliseen konferenssiin. Suomi ja Viro haluavat säilyttää nykyisen institutionaalisen tasapainon ja korostavat tehokkuutta, läpinäkyvyyttä sekä jäsenmaiden tasavertaisuutta. Suomen ja Viron mukaan komission vahva ja riippumaton asema tulee turvata. Suomi ja Viro korostavat molemmat Unionin yhteisöllisyyttä. Hallitustenvälisen yhteistyön liika painottaminen voisi johtaa suurten direktoraattiin.

Euroopan unioni ei laajenemisensa jälkeen ole enää samanlainen yhteisö, johon Suomi vuonna 1995 liittyi. Suomi ja Viro aloittavatkin hallitusten välisen konferenssin jälkeistä aikaa ajatellen tavallaan molemmat uudelta pohjalta, vaikka Suomi onkin ollut kymmenkunta vuotta kauemmin EU:n jäsenenä. Viro sopeutuu suoraan uuteen unioniin. Se saattaa käydä joissakin kysymyksissä Suomea notkeammin. Yhteisen nimittäjän löytäminen 25 jäsenen EU:ssa on varmasti nykyistä vaikeampaa. On luonnollista, että asiakysymyksestä riippuen hetken koalitiot yleistyvät. On kuitenkin joitakin arvoihin liittyviä ja alueellisia kysymyksiä, joissa on tärkeää huolehtia, että EU:n sisäinen tasapaino säilyy. Tässä on Viron ja Suomen EU-yhteistyön suurin työ ja mahdollisuus.

Unionin tulevaisuutta miettivä konventti ja EU:n institutionaalisisista muutoksista lopullisesti päättävä hallitusten välinen kokous muokkaavat Euroopasta jotakin sellaista, jonka sisältö alkaa nopeasti jo hahmottua. Sisäinen uudistus ja päätöksenteon tehostaminen ovat ratkaisevia, mutta yhtä lailla EU:n kansainvälinen kilpailukyky, transatlanttisen suhteen tulevaisuus, Venäjä-suhteen kehitys ja globalisaatio myönteisine ja kielteisine seurauksineen kaikki osaltaan vaikuttavat Euroopan unionin ja sen kansalaisten hyvinvointiin. Suomen ja Viron yhteistyöllä voidaan tehdä oma osuus Euroopan rakentamisen urakasta, mutta yhteistyö ei voi olla umpioitunutta tai kykenemätöntä tekemään välttämättömiä kompromisseja. Tärkeintä on, että Suomen ja Viron hallitukset kykenevät päivänpolitiikan ohella tunnistamaan maittensa ja kansalaistensa pitkän tähtäimen edut, etsivät EU:ssa parhaat mahdolliset vaikutuskanavat ja käyttävät niitä tehokkaasti ja ajoissa.

SUOSITUKSET:

1. Uudessa tilanteessa ja elämänrytmin kiihtyessä hallitusten päämiesten ja ministerien konsultaatioita järjestetään säännöllisesti, mutta minimiin karsituin muodollisuuksin ja vähimmäisprotokollan puitteissa.
2. Läheinen keskusteluyhteys molemmille keskeisillä EU-politiikan aloilla pidetään yllä.
3. Ministeriöiden välinen virkamiesvaihto toimii pariteettiperiaatteella. Vaihdoissa oleva virkamies toimii määrätyn ajan toisen maan vastaavalla hallinnonalalla.

4. Selvitysmiehet pitävät EU:n rakennepolitiikassa tärkeänä Suomen ja Viron korkean tason poliittista koordinaatiota, jotta saavutettaisiin molempien maiden kannalta parhaat mahdolliset tulokset.

5. Euroopan unionin rakennerahastojen käytössä huomioidaan Suomen saama kokemus. Virkamiesten kokemusten vaihtoa pidetään tärkeänä ja tarpeellisena kaikilla tasoilla. Erityistä huomiota kiinnitetään siihen, että rakennerahastoasiantuntijat ovat korvaamattomia. Interreg-ohjelman vastinrahoituksen varmistaminen myös Viron osalta on tärkeätä.

1.2. Viron ja Suomen kansalaisyhteiskuntien yhteydet EU-aikana

Kansalaisten yhteydet Suomen ja Viron välille luotiin osin jo ennen Viron itsenäisyyden palauttamista. Valvotut yhteydet Suomeen toimivat tuolloin virolaisten pääasiallisena ikkunana länteen. Vasta neuvostomiehityksen loppuminen teki yhteyksien vapaan kehittymisen ja kasvun mahdolliseksi. Muutamassa vuodessa Viron itsenäistyttyä kansalaisten kokemukset naapurimaastaan lisääntyivät valtavasti. Matkustamisen helppous ja sen verrattain alhaiset kustannukset sekä etninen ja kielellinen läheisyys loivat Viron ja Suomen välille kuin huomaamatta pysyvämmänkin ihmisten kontaktiverkoston. Eri elämänalan järjestöjen, yhdistyksien ja seurojen välillä on viime vuosikymmenen aikana luotu toimivat yhteydet. Pienyritysten, tiede-, kulttuuri- ja tutkimusmaailman, kansalaisjärjestöjen ja paikallisviranomaisten välillä on yhä tiivistyvä vuorovaikutus.

1.2.1 Ystävyyskuntatoiminta

Hyvä esimerkki vuorovaikutuksesta on **ystävyyskuntatoiminta**. Se on juurtunut syvälle Suomen ja Viron suhteisiin. Suomen 448 kunnasta peräti 250:llä on ystävyyskunta Virossa. Yhdelläkään muulla Euroopan maalla ei ole niin paljon ystävyyskuntia Virossa. Ystävyyskunnat ovat ainutlaatuinen verkosto, jonka avulla on kulttuurin ohella edistetty myös lähidemokratiaa, palvelujen kehittämistä ja yritystoimintaa. Ystävyyskuntatoiminta ja sen puitteissa toteutettava asiantuntijain vaihto sekä pienimuotoiset koulutustapahtumat tehdään molemmissa maissa pääosin kuntien omin resurssein ja talkoohengessä.

Kehittyäkseen ystävyyskuntaperinne tarvitsisi kuitenkin uudenlaisia muotoja ja lisää resursseja. Kunnilla on suuria taloudellisia vaikeuksia niin Suomessa kuin Virossakin. Rahoituksen puuttuminen estää yhteistyöideoiden viemisen hanketasolle. Tanska, Norja ja ennen kaikkea Ruotsi ovat panostaneet enemmän ystävyyskuntatoimintaan, jonka yleisenä tavoitteena on kansalaisyhteiskunnan kehittäminen, demokratian ja oikeusvaltioperiaatteen edistäminen ja hallinnon toimivuuden tehostaminen. Näissä maissa valtio on tukenut pienten kuntien ystävyyskuntatoimintaa kuntajärjestöjen välityksellä. Suomessa näin ei ole tehty. Kuntien välisten suhteiden kehittäminen ja kokemusten vaihto on tärkeätä senkin vuoksi, että EU-tukien saanti edellyttää myös Virossa kuntatason osaamisen lisäämistä. Ystävyyskuntaverkosto voisi tässäkin suhteessa olla ainutlaatuinen työväline. Myös Suomen valtion tulisi pohjoismaisten naapuriensa esimerkin mukaisesti taloudellisesti tukea näitä pienehköjä yhteistyöprojekteja. EU:n komissio on omalta osaltaan tukenut Town Twinning -ohjelmalla jo vuodesta 1989 ystävyyskuntatoimintaa jäsenmaiden ja hakijamaiden välillä. Ohjelma on toiminut hyvin. Myös Suomen ja Viron kunnat ovat osanneet käyttää melko hyvin ohjelmaa hyväkseen. Kuntien välillä on osarahoitettu monia pieniä hankkeita,

vaikka jonkin verran ongelmia on ollut maksatusten hitaudessa. Ystävyysskuntatoiminta on todellista kansalaisyhteiskunnan Euroopan integraatiota, jota tulisi tukea kansallisellakin rahalla.

1.2.2. Alueitten yhteistyö

Viron ja Suomen välillä on useita **alueellisia yhteistyöprojekteja**. Tunnetuin niistä on **Helsinki-Tallinna euregio**. Se käsittää toisaalta Helsingin ja 23 Uudenmaan kuntaa sekä toisaalta Harjumaan läänin, johon Tallinnan lisäksi kuuluu alueen 25 kuntaa. Euregion tavoitteena on koordinoida ja edistää alueiden yhteistyötä ja verkottumista, erityisesti tieteen, koulutuksen, nuorisotyön ja sosiaalitoimen alalla. Lisäksi päämääränä on hallinnon tehokkuuden lisääminen ja aluekehitysvarojen käytön koordinoiminen. Hallinnoltaan Helsinki-Tallinna euregio muistuttaa lähinnä yhdistystä, ja siitä on pyritty tekemään mahdollisimman joustava.

Hyvä esimerkki tämän euregion puitteissa harjoitettavasta yhteistyöstä on **Helsinki - Tallinna tieteen kaksoiskaupunki** -projekti, joka euregiossa on nostettu yhdeksi lähivuosien kärkihankkeeksi. Sen esikuvana on Juutinrauman alueella tapahtuva yliopistojen, tutkimuslaitosten ja yritysten välinen yhteistyö. Visiona on, että molempien maiden pääkaupunkiseutujen yhtenäinen tiede- ja koulutusalue, joka puolestaan synnyttää korkeaan osaamiseen perustuvaa liiketoimintaa.

Tavoitteiltaan hyvin samantapainen mutta alueeltaan paljon laajempi on ns. **Itämeren paletti**, joka on kolmisen vuotta toiminut laaja Itämeren alueen yhteistyöverkosto. Siihen kuuluvat Uusimaa, Ahvenanmaa, Varsinais-Suomi, Häme, Tukholman seutu, Tallinnan seutu ja Pietari ympäristöineen. Paletin visiona on synnyttää alueesta vuoteen 2020 mennessä maailmanlaajuisesti kilpailukykyinen tutkimuksen ja liiketoiminnan yhteistyöareena, joka vetää puoleensa sekä investointeja että vierailijoita kaikkialta maailmasta. Tavoitteina on edistää uutta, tietoon perustuvaa taloutta, suojella Itämerta, kehittää osaamiseen pohjautuvia verkostoja, parantaa infrastruktuuria ja liikenneyhteyksiä sekä luoda alueelle matkailutarjontaa ja kehittää rannikkoseutuja ja saaristoa. Viime aikoina on keskitytty erityisesti asiantuntijoiden ja suunnittelijoiden koulutus- ja harjoittelumahdollisuuksien kehittämiseen.

Varsinais-Suomella ja Länsi-Uudellamaalla on ollut yhteyksiä erityisesti Viron läntisimpiin osiin. Tätä yhteistyötä koordinoi Saarenmaalla sijaitseva ja vireästi toimiva Eurohouse-keskus, johon kuuluu kuntia, maakuntia ja liittoja. Eurohousen projektien summa nousee yli 40 miljoonaan Viron kruunuun. Projektit ovat keskittyneet erityisesti matkailu- ja ympäristökysymyksiin sekä koulutus- ja kulttuurihankkeisiin.

1.2.3. Muita yhteistyömuotoja

Myös Viron ja Suomen evankelis-luterilaisten **kirkkojen välillä** on merkittävää yhteistoimintaa. Se on suuntautunut ennen kaikkea lapsi- ja nuorisotyöhön, diakoniatyöhön ja pappiskoulutukseen. Kirkot kuitenkin elävät täysin erilaisissa olosuhteissa. Niiden taloudelliset ja inhimilliset resurssit poikkeavat toisistaan radikaalisti. Suomessa luterilainen kirkko on kansankirkko ja enemmistö kirkko, kun Virossa se on suurimpanakin kirkkona vähemmistössä. Suomen kirkon taloudellinen pohja antaa mahdollisuuden monipuoliseen toimintaan, kun taas Virossa puolet seurakunnista ei pysy maksamaan kunnollista palkkaa edes ainoalle papilleen. Seurakunnallinen toiminta on paljolti riippuvainen vapaaehtoistyöstä. Kirkkojen välinen yhteistyö läpäisee kirkon eri tasot ja maiden välillä on solmittu noin sata

ystävyyssseurakuntasuhdetta. Kansalaisten liikkuminen maasta toiseen tai pysyvämpi asuminen naapurimaassa haastaa kirkot kohtaamaan toisen kirkon jäseniä kirkollisten palvelujen kautta.

Suomen ortodoksisella kirkolla on myös ollut tiiviit Viro-yhteydet. Ystävyyssseurakuntia oli jo perestroikan aikana, mutta ne virallistuivat vuodesta 1996 alkaen, jolloin perustettiin Viron kirkon ystävyyssseura. Yhteistyötä on ollut nuorisotyön, julkaisutoiminnan ja koulutuksen aloilla sekä rakennushankkeissa. Viime aikoina on käynnistetty yhteyksiä Viron setukaisten ja Suomen karjalaisten sekä kolttien välillä. 1990-luvun loppupuolella Suomen ortodoksisen kirkon arkkipiispa Johanneksesta tuli kolmen vuoden ajaksi myös Viron kirkon pää.

Suomen ja Viron väliset **akateemiset yhteydet** ovat ehkä vanhinta ja jollakin lailla myös kestäväntä perua. Ne ovat jatkuneet lähes keskeytyksittä - joskus hiljaisliekillä, mutta yhtä kaikki - jo 1800-luvun puolivälistä. Tarton ja Helsingin yliopistojen opettajavaihto toimii, samoin korporaatioiden ja osakuntien yhteydet, joita on 1990-luvulla käynnistetty uudelleen.

Viimeisenä esimerkkinä kansalaistason kaikkein pisimmälle menevästä integraatiosta mainittakoon vielä tuhannet virolais-suomalaiset **seka-avioliitot**, joiden määrä ottaa kovaa vauhtia kiinni suomalais-ruotsalaisia perheitä. Kolmas naapurimaa Venäjä on kuitenkin kärjessä (tarkka tilastointi on sikäli hankalaa, että vanhat avioliitot on solmittu jo Neuvostoliiton olemassaolon aikaan, jolloin puolison syntymämaaksi kirjattiin vain Neuvostoliitto).

2. YMPÄRISTÖ

Suomen ja Viron välinen yhteistyö ympäristönsuojelussa alkoi heti Viron itsenäisyyden palautumisen jälkeen. Maiden välinen yhteistyösopimus ympäristönsuojelusta solmittiin vuonna 1991. Ongelma-aloja Virossa ovat olleet varsinkin jätevedenpuhdistus, jätehuolto, saastuneet maa-alueet ja energiantuotanto. Kaikista Suomen Viroon suuntaamista lähialueyhteistyövaroista vuosina 1991-2002 (n. 77 miljoonaa euroa) ympäristöhankkeiden osuus on ollut lähes puolet. Suomen näkökulmasta 1990-luvulla tehdyt sijoitukset Viroon hyödyttävät tehokkaasti myös Suomen ympäristöä. On pyritty poistamaan erityisesti Itämeren ja Suomenlahden akuutteja ympäristöongelmia. Suomi avusti erityisesti isojen kaupunkien jätevedenpuhdistusta.

Suomi on myös yhteistyössä Viron kanssa kehittänyt sen ympäristöhallintoa. Hankkeet ovat viime vuosina liittyneet erityisesti EU-direktiivien vaatimaan hallintoon. Suomi toteuttaa Viron kanssa EU:n kumppanuushankkeita (twinning), joilla on kehitetty ilmansuojelun ja luonnonsuojelun hallintoa. Uusi yhteistyöala ovat Kioton ilmastopöytäkirjaan liittyvät yhteistoteutushankkeet, joilla vähennetään kasvihuonepäästöjä.

Viron kanssa Suomi on solminut kahdenväliset sopimukset ilmansuojelusta, vesiensuojelusta, öljyntorjunnasta ja ympäristövaikutusten arvioinnista. Lisäksi on tehty pöytäkirjat kaavoitusalan yhteistyöstä sekä rakentamisesta ja asumisesta.

Suomella ja Virolla on yhteisiä etuja EU:ssa pohjoisen metsävyöhykkeen ja Suomenlahden suojeluun liittyvissä kysymyksissä sekä EU:n kuudennen ympäristöohjelman, EU:n meristrategioitten, Naturan, vesipuitedirektiivin ja kemikaalistrategian suhteen.

Suomen ja Viron välistä tiivistä yhteistyötä vaativat erityisesti Suomenlahden öljynkuljetukset ja öljyntorjuntavalmiuksien parantaminen sekä Narvan palavaa kiveä käyttävien voimalaitosten päästöjen vähentäminen.

2.1. Viron EU-jäsenyys ja ympäristöhallintojen yhteistyö

EU:n ympäristölainsäädännön toimeenpano vaatii **tehokkaan ympäristöhallinnon kehittämistä sekä ministeriö- että aluetasolla**. EU:n komission antaman arvion mukaan Viro on EU-jäsenyytensä kynnyksellä saattanut lainsäädäntöään hyvin ajan tasalle. Hallinnon kehittymisen suhteen komission arvio on huomattavasti kriittisempi. Suomi on omalta osaltaan ollut yhteistyössä Viron kanssa ympäristöhallinnon kehittämisessä.

Viroa koskee pian myös EU:n vuonna 1998 käynnistämä Rion päätöksille perustuva **kestävän kehityksen** työ. Sen mukaan jokainen hallinnonala vastaa itse toiminnassaan siitä, että ympäristönäkökohdat ja kestävä kehitys otetaan huomioon. Virossa ympäristövaikutusten arviointia (yva) koskeva direktiivi on jo siirretty kansalliseen lainsäädäntöön. Direktiivi velvoittaa tekemään esim. ennen suuria rakennushankkeita arvioinnin ympäristölle koituvista seurauksista. Parhailtaan Virossa pannaan täytäntöön ns. sea-direktiiviä, joka velvoittaa järjestämään hallinnon siten, että ympäristönäkökohdat otetaan huomioon jo laajempien ohjelmien ja suunnitelmien laadinnassa. Sea-direktiivi menee siis yva-direktiiviä askelta edelle. Virossa direktiivien edellyttämä kiinteä yhteistyö eri hallinnonalojen välillä vaatii vielä ponnistuksia, joissa Suomen kokemuksia voidaan mahdollisesti hyödyntää. Suomen ja Viron kansallisten kestävän kehityksen toimikuntien kokemustenvaihdosta on hyötyä molemmille.

Suomen ja Viron välillä tulisi pohtia mitkä ovat **EU:ssa yhteiset intressimme**. Näitä voisivat olla mm. Suomenlahti, pohjoisen metsävyöhykkeen suojeluun liittyvät kysymykset, EU:n kuudes ympäristöohjelma ja EU:n meristrategia, Natura, vesipuitedirektiivi ja kemikaalistrategia.

EU:n kuudennessa ympäristöä koskevassa toimintaohjelmassa on määritelty yhteisön ympäristötavoitteet vuosille 2001-2010. Ohjelma edesauttaa kestävän kehityksen saavuttamista laajentuvassa yhteisössä. Sen tavoitteet liittyvät ympäristön kannalta tärkeimpiin aihepiireihin, joita ovat ilmastonmuutos, luonto ja luonnon monimuotoisuus, ympäristö, terveys ja elämänlaatu sekä luonnonvarat ja jätteet. Erityisesti ympäristön ja terveyden sekä elämisen laadun yhteydessä käsiteltävät kysymykset (mm. kemikaalit, vesiensuojelu ja ilmansuojelu) ovat Viron ja Suomen yhteistyössä tärkeitä. Ne liittyvät keskeisesti myös Itämeren suojeluun.

Toimintaohjelman tavoitteiden saavuttamiseksi valmistellaan aihekohtaiset strategiat seitsemältä keskeiseltä alueelta (maaperä, merensuojelu, ilmanlaatu, kaupunkiympäristö, torjunta-aineet, luonnonvarojen kestävä käyttö ja hoito sekä jätteiden kierrätys). Näitä koskevien esitysten tulee valmistua viimeistään vuonna 2005. **Erityisesti meriympäristön suojelua ja säilyttämistä sekä ilmansuojelua koskevilla strategioilla on tärkeä merkitys Suomen ja Viron yhteistyön kannalta.**

Merten suojelua koskevassa strategiassa puututaan mm. rehevöitymisongelmiin, vaarallisten aineiden aiheuttamien päästöjen vähentämiseen sekä merenkulun ympäristöhaittojen vähentämiseen. Strategian yksityiskohtaisista toimista käytävä keskustelu on EU:ssa kuitenkin vasta alkamassa. Toimien suunnittelussa voitaisiin korostaa Viron ja Suomen yhteisiä tavoitteita Itämeren suojelun näkökulmasta. EU:n vesipuitedirektiivillä edistetään myös rajat ylittävää ympäristöalan yhteistyötä naapurimaiden ja -alueiden kanssa. Suomen ja Viron kannalta on ensiarvoisen tärkeää vaikuttaa siihen, että EU tukee erilaisin ohjelmin ja rahoitusmuodoin Venäjältä rajan yli tulevien päästöjen ja onnettomuusriskien vähentämistä.

Virkamiesyhteistyön muotojen osalta yhteydenpitoa EU:ssa voitaisiin keskittää neuvoston ja EU:n korkeitten ympäristövirkamiesten epävirallisten kokouksien yhteyteen. Apuna voidaan käyttää sähköpostiverkostoja, tapaamisia ennen työryhmäkokouksia ja Brysselin pysyvien edustustojen ympäristövirkamiesten kontakteja. Pohjoismaiden kesken epävirallista yhteydenpitoa jo onkin. Myös globaalineuvotteluiden yhteydessä on tarpeen tiivistää yhteyksiä. Viron ympäristöhallinnon henkilöresurssit eivät välttämättä riitä jokaisen suuren kokouksen työryhmiin osallistumiseen, jolloin suomalaisten apu voi olla tarpeen.

Suomen ympäristön tila parani EU-jäsenyyden velvoitteiden ja mahdollisuuksien seurauksena. Sama tapahtunee Vironkin kohdalla. EU tukee Viron **investointeja** ympäristön tilan kohentamiseen ja luonnonsuojeluun. Ajankohtaisiksi tulevat mm. EU:n sisäiset koheesio-, rakenne-, maatalous- ja rajat ylittävän yhteistyön rahoitusinstrumentit. EU-rahoitusvälineistä ympäristötarkoituksiin on käytettävissä myös Life, mutta sen raharesurssit ovat rakenne- ja koheesiorahastoihin verrattuna varsin pienet. Lifella tuetaan luonnon monimuotoisuutta, Natura 2000 -verkostoon kuuluvien alueitten elinkeinojen edistämistä ja tuotetaan esimerkkihankkeita rakennerahastohankkeille. Myös nykyiset EU:n rakennetoimia ennakoivat rahastot jatkuvat vielä vuoteen 2006. Joskus niiden käyttöä on vaikeuttanut verrattain korkea omarahoitusosuus, joka on toisaalta projektien toteuttamisessa pakottanut Viron kuntia yhteistyöhön keskenään esim. jätehuollon alalla.

EU:n sisärajan yli toteutettaviin ympäristöhankkeisiin voidaan tulevaisuudessa käyttää EU:n Interreg -rahoitusta myös Viron suunnalta. Tähän asti Etelä-Suomen rannikkoseudun Viro-yhteistyön Viron vastinerahoitus on saatu Pharen rajat ylittävän yhteistyön ohjelmärahoista. Pharen ja Interregin yhteensovittamisessa on joskus ollut esim. hakuaikoihin liittyviä vaikeuksia, jolloin tuen tehokas käyttö on vaarantunut. Yhteistyön hallinnon voi olettaa helpottuvan, kun sitä tehdään jatkossa yhden ohjelman puitteissa. Käytännössä hankkeita kehitetään aluetasolla maakuntaliittojen johdolla. Viron kanssa tehtävän yhteistyön aktiivisimpia toimijoita ovat Etelä-Suomen maakunnat erikseen sekä Etelä-Suomen maakuntien liittouma (seitsemän maakuntaa yhdessä). Varsinainen Interreg-ohjelmavastuu Virossa on sisäasianministeriöllä. Suomen ympäristöministeriön budjetissa on varattu määrärahoja aluetason Interreg -hankkeisiin. Jatkossa tulisivin selvittää, miten ko. Interreg -yhteistyötä aluetasolla voidaan kehittää ja samalla pohtia Etelä-Suomen aluekeskusten roolia.

Suomi rahoittaa koheesiorahastoa ennakoivan rahaston (Ispa) asiantuntijan työtä Virossa (ja muissa Baltian maissa). Hänen tehtävänä on avustaa ja neuvoa virkamiehiä ympäristö- ja liikenneinvestointihankkeiden valmistelussa ja projektihallinnon kehittämisessä. Tämä edistää Viron mahdollisuuksia hyödyntää koheesiorahastoa täysimittaisesti heti EU-jäsenyyden alusta lähtien. Suomen ympäristöministeriön tarkoituksena on jatkaa teknisen avun varoilla edelleen mm. neuvontaa EU-rahoitteisten investointihankkeiden valmistelussa.

Viron ja Suomen välistä ympäristöyhteistyötä hallinnoi nykyään Suomen ja Viron välinen **ympäristönsuojelutyöryhmä**, jonka puheenjohtajina ovat ministerit. Yhteistyöhankkeita, ilmansuojelua, vesiensuojelua, luonnonsuojelua, jätehuoltoa ja ympäristövaikutusten arviointia varten on omat alatyöryhmät, joiden tehtäviin kuuluu myös kahdenvälisen sopimusten seuranta. Viron kanssa on solmittu **kahdenväliset sopimukset** ilmansuojelusta, vesiensuojelusta, öljyntorjunnasta ja ympäristövaikutusten arvioinnista. Suuriin ympäristöön vaikuttaviin hankkeisiin liittyen (kuten satamat ja voimalaitokset) on naapurimaiden kesken tehtävä "ennaltaehkäisevä" ympäristövaikutusten arviointi (yva). Lisäksi on tehty pöytäkirjat kaavoitusalan yhteistyöstä sekä rakentamisesta ja asumisesta. Kahdenväliset sopimukset ovat yleensä tiukempia ja täsmällisempiä kuin EU-direktiivit tai kansainväliset sopimukset.

Viron EU-jäsenyyden yhteydessä tulisi tutkia nykyisten kahdenvälisen sopimusten lisäarvo EU-lainsäädäntöön verrattuna. Samalla tulisi myös pohtia, onko nykyinen alatyöryhmäorganisaatio kaikilta osin toimiva ja onko sillä kysyntää, vai olisiko parempi siirtää yhteydenpitoa esimerkiksi molemmin puolin nimettäville yhteyshenkilöille. Luonnonsuojelualatyöryhmän jatkoa ei sen sijaan tule kyseenalaistaa, se on saanut pienin kustannuksin paljon aikaan. Yva-alatyöryhmä tulee myös jatkaa maiden välisen yva-sopimuksen määräysten mukaisesti.

SUOSITUKSET:

1. Suomen ja Viron ympäristöhallinnot priorisoivat yhteistyössään EU:n 1998 aloittaman kestävän kehityksen työn ja EU:n kuudennen ympäristöohjelman.
2. Kahdenväliset sopimukset ja ympäristönsuojelutyöryhmän alaryhmien rooli arvioidaan uudelleen ja korvataan tarvittaessa yhteyshenkilöillä, joiden tehtäväksi annetaan myös EU:n direktiiveihin liittyvä tiedonvaihto.

2.2. Suomenlahden tilan kohentaminen ja öljyonnettomuuksien torjunta

Lähialueyhteistyön aloittamisesta alkaen Suomi on avustanut **ympäristöinvestointeja**, erityisesti Viron isojen kaupunkien jätevedenpuhdistusta, yhteensä 26,3 miljoonalla eurolla. Varsinkin Tallinnan jätevesien puhdistaminen on saanut tunnustusta. Itämeren ja varsinkin Suomenlahden tila vaatii myös Viron EU-jäsenyyden toteuttua huomattavia investointeja ympäristön tilan parantamiseen ja päästöjen vähentämiseen. Mitä pienemmästä yksittäisestä kuormittajasta on kyse, sitä pienempi hyötysuhde ulkomaisella avulla on. Suomen etujen mukaista on kuitenkin edelleen investoida Suomenlahden tilan kohentamiseen myös Viron puolella. EU-hakijamaihin kohdistuva lähialueyhteistyö on tosin päätetty asteittain lopettaa, mutta päätös on sikäli joustava, että esim. kolmikantahankkeisiin, joissa Suomi, Viro ja Venäjä ovat mukana, on edelleen mahdollisuus. Erillisellä päätöksellä suorakin tuki on mahdollista. Siinä tapauksessa määrärahan tulisi olla ympäristöministeriön budjetissa.

Viro on saanut paitsi Suomen ja EU:n rahoitusta myös kansainvälisten rahoituslaitosten tukea ympäristöhankkeilleen. Euroopan jälleenrakennus- ja kehityspankki EBRD on kuitenkin nyt vähitellen vetäytymässä Baltiasta ja Euroopan investointipankille EIB:lle löytyy rooli vain, jos saadaan aikaa riittävän suuria valmiiksi suunniteltuja hankkeita, joihin se voi osallistua. Pohjoismainen investointipankki NIB ja sen ympäristöinvestointeihin erikoistunut tytäryhtiö NEFCO ovat tehneet eri sektoreilla Virossa hyvää työtä. Onneksi ne suunnittelevat osallistuvansa vastaisuudessa ympäristösektorin rahoitukseen. Tämä onkin hyvin tärkeää, koska Viron kansantalouden mahdollisuudet suurehkoihin vesistöjen suojeleminen ovat vielä melko rajalliset vaikka talous kehittyikin nopeasti. NIB oli mm. aloitteen tekijänä kun Viron ympäristöinvestointikeskuksesta (Keskkonnainvesteeringutekeskus, KIK) tehtiin julkisten, lähinnä kunnallisten ympäristöinvestointien keskipiste. Tavoitteena on saada yhdestä toimijasta kuntien tarpeisiin sopiva tukija, joka voi taata hankkeitten laadun ja houkutella EU:n tukea niille.

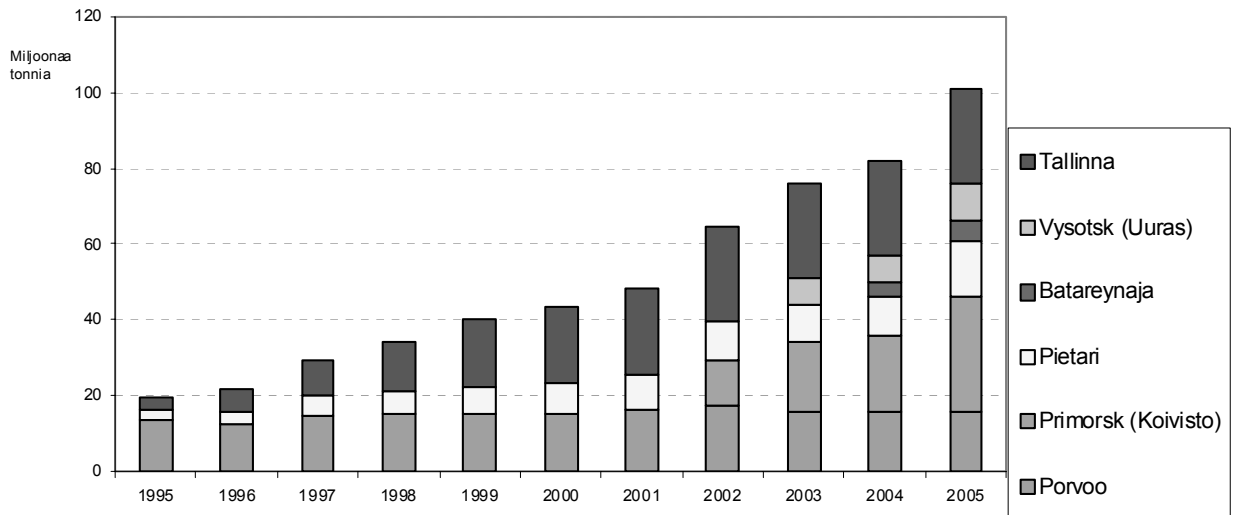
Viron pienten kaupunkien jätevedenpuhdistus, jätehuolto, maatalouden päästöt, luontoon joutuvat vaaralliset aineet sekä energiantuotannon päästöt ovat kohteita, jotka edelleen vaativat toimia. Kansainvälisen ja suomalais-virolaisen yhteistyön avulla vesistöjen hajapäästöjä ja ilman kautta kulkeutuvia päästöjä on saatu vähennettyä.

Suomenlahden kannalta on ensisijaisen tärkeää kehittää **kolmikantayhteistyötä Venäjän, Viron ja Suomen kesken** Pietarin ja Leningradin alueella sekä laajemminkin rajavesistöalueilla. Yhteistyössä voidaan hyödyntää myös niitä kokemuksia, jotka on saatu kahdenvälisessä yhteistyössä Suomen ja Viron välillä. EU:n rahoitusinstrumentit tarjoavat myös mahdollisuuksia kolmikantayhteistyöhön **rajavesistöhankeissa** Vuoksen-Laatokan ja Peipsi-järven alueilla. Myös Suomenlahden tilan seurantaan ja kuormitukseen liittyvien tutkimusten kolmikantayhteistyötä tulisi jatkaa.

Suomi on ajanut voimalla **Pohjoisen ulottuvuuden ympäristökumppanuuteen** (NDEP, Northern Dimension Environmental Partnership) liittyvien projektien käynnistämistä ja toivoo heinäkuussa 2002 perustettuun rahastoon liittyvän uusia lahjoittajamaita. Rahaston suuruus on tällä hetkellä 124 milj. euroa, josta ydinturvahankkeisiin on korvamerkitty 74,5 milj. euroa. Rahaston ensimmäisen vaiheen hankkeita ovat Pietarin tulvapato sekä lounainen jätevedenpuhdistamo, jonka merkitys Suomenlahden tilalle on hyvin keskeinen.

Öljynkuljetukset Itämerellä ovat viime vuosina kasvaneet hyvin nopeasti.

SUOMENLAHDEN TÄRKEIMPIEN ÖLJYTERMINAALIEN ÖLJYNKULJETUKSET
KULJETUSMÄÄRÄT 1995-2002 SEKÄ KULJETUSMÄÄRIEN ARVIOITU KEHITYS 2003-2005



Lähde: Suomen ympäristökeskus

Koiviston öljysataman laajennusten ja Lukoilin Uuraaseen rakentaman sataman arvioidaan nostavan kuljetusmääriä niin, että kemikaali- ja öljynkuljetusmäärät Suomenlahdella voisivat olla vuonna 2010 jopa 130 miljoonaa tonnia. Jukos suunnittelee sataman rakentamista Ivangorodiin. Batareynaja aloittaa toimintansa v. 2004, öljyä kuljetetaan myös Tallinnan/Muugan, Porvoon ja Pietarin satamien kautta. Öljyliikenteen lisääntyessä onnettomuusriskit kasvavat. Ne vaativat ehdottomasti sekä laajaa kansainvälistä yhteistyötä että erityisesti yhteistyötä Suomen, Viron ja Venäjän liikenne- ja ympäristöviranomaisten kesken. Vaikka kesällä 2004 käyttöön otettava Suomenlahden liikenteen ohjausjärjestelmä (VTMIS) parantaakin mahdollisuuksia estää alusten törmäykset, se ei yksin ratkaise ongelmaa.

EU haluaa kiirehtiä kaksoisrunkoisten öljynkuljetusalusten käyttöönottoa ja neuvotella siitä Venäjän kanssa kansainvälisessä merenkulkujärjestössä (IMO). EU:n jäsenmaat päättivät maaliskuun lopulla 2003 kieltää raskaan öljyn kuljettamisen yksirunkoisilla aluksilla EU:n aluevesillä. Samalla päätettiin hyväksyä EU:lle yhteiset aluksien jääluokkavaatimukset. Pelkkä EU:n kautta vaikuttaminen ei kuitenkaan riitä. Korkean tason yhteyksissä Venäjään on pidettävä poliittisena kysymyksenä esillä **yksirunkoisten öljynkuljetusalusten liikennöinnin kieltämistä heti**, ei vasta vuonna 2010. Tulisi vaikuttaa myös Helsinki-komission (Helcom) ja Itämeren valtioiden neuvoston (CBSS) kautta.

Helsinki-komissio pyrkii luomaan kaikille Itämeren maille **yhteisen jääluokituksen** nykyisen maasta toiseen vaihtelevan luokitusjärjestelmän sijaan. Käytännössä Venäjä on myöntänyt - kuten paljon julkisuutta saanut Stenitsan tapaus osoitti vuoden alussa - jääluokituksen myös pelkästään kesäoloihin sopiville aluksille. Jos alus ei täytä talvimerenkulun vaatimuksia ei VTMIS eikä kaksoisrunkoisuuskaan estä

öljykatastrofia, kun alus jää ahtojäiden puristukseen. Jääluokituksen merkitys korostuu myös siksi, että yli 10.000 tonnin öljyonnettomuuksien hoitamiseen jääoloissa ei tällä hetkellä Suomellakaan ole riittävää kalustoa. Öljyvahinkojen havaitseminen mahdollisimman varhain on torjunnan kannalta keskeistä. Viron ja Suomen rajavartiolaitosten yhteistyö vahinkojen ilma-valvonnassa on tuloksekasta. Tiedonvaihto tehostuisi, jos Virolla olisi välineistö öljyvahinkojen havaitsemiseen myös yöoloissa. Viime viikkojen tapahtumat ovat taas osoittaneet, että Suomenlahdella liikennöivät laivat toisinaan laskevat tahallaankin öljyä ja muita saasteita mereen. Tällaisen vastuuttoman käyttäytymisen estämiseksi tarvitaan tehostetun valvonnan lisäksi tuntuvia sanktioita.

Itämeri tai ainakin Suomenlahti tulisi julistaa IMO:n piirissä erityisen herkäksi merialueeksi (PSSA), jolloin valvontaa voitaisiin tiukentaa. Suomi ja Viro voisivat ottaa tämän yhteiseksi poliittiseksi tavoitteekseen ja ajaa sitä aktiivisesti niin Helcomissa, CBSS:ssä kuin IMO:ssakin. EU:n komissio on tarjonnut tukea niille jäsenmaille, joilla tällaisia tarpeita on.

Suomen lähialuemäärärahojen loppuminen ei saa merkitä sitä, että Suomi lopettaa tukensa Viron ja Venäjän **öljyntorjuntavalmiuksien** parantamiselle. Pääministeri Kallasin Suomen-vierailun aikana tammikuussa 2003 sovittiin, että pitkään vireillä ollut hanke Suomen Virolle lahjoittaman Lonna/Eva-aluksen varustamiseksi myös öljyntorjuntatehtäviin toteutetaan. Kun öljyntorjunta-alukset ovat kalliita, on väylänhoitoaluksen varustaminen öljyntorjuntatehtäviin taloudellisin vaihtoehto, mutta sekin maksaa 6-7 miljoonaa euroa. Ainakin Suomen valtion investointeja saadaan pienennettyä **kansallisen öljynsuojarahaston** avulla. Suuronnettomuuden sattuessa Suomen öljyvahinkorahasto maksaa korvauksia onnettomuudesta kärsineille yksityisille tahoilla ja kunnille ja esittää sitten korvausvaatimukset eteenpäin **kansainväliselle öljyntorjuntarahastolle IOPC:lle**. Sinänsä kansallisella ja kansainvälisellä rahastolla ei ole mitään suoraa kytköstä toisiinsa.

Olisi hyvin tärkeää, että Viro ratifioisi kansainvälisen **öljyntorjuntarahaston vuoden 1992 pöytäkirjan**. Viro on jäsenenä vain vuoden 1971 yleissopimuksessa, joka on korvausjärjestelmän perustana. Pöytäkirja astuu voimaan vasta vuoden kuluttua ratifioinnista. Jos siis nyt Suomenlahdella tapahtuisi suuremman luokan öljykatastrofi, Viron taloudelliset mahdollisuudet ympäristön ennallistamiseen kansainvälisellä tuella olisivat Suomea ja myös Venäjää tuntuvasti huonommat. Kansainvälinen öljyntorjuntarahasto avustaa silloin, kun aluksen omistajan korvausvastuu ylittyy. IMO:n piirissä korvausrajoja - ja tästä aiheutuvia kustannuksia varustamoille ja öljyn vastaanottajille - nostettaneen kuluvan vuoden lopulla. Siksi varustamojen vastuuvakuutuksen hinta nousee jonkin verran, mutta suuremman luokan onnettomuudessa tästä on hyötyä valtioille ja kunnille. Viron tulisi perustaa myös oma öljyntorjuntarahasto, alkuun sen perimät maksut voisivat olla alempia, mutta lopulta tulisi pyrkiä Suomen tasoon. Viro voisi käyttää näitä varoja myös öljyntorjuntakaluston hankintoihin.

Meren pilaantumiseen liittyvä EY:n yhteistyöjärjestelmän rahoituspuitteet (v. 2000-2006) ovat vain 7 meuroa, joten Viron torjunta- ja kunnostamisvalmiuksien kohentamisessa ei sen varaan voida paljon laskea. Yhteistyöjärjestelmän tulevaisuudesta keskusteltaessa olisi niin Suomen kuin Vironkin etujen mukaista ajaa tuntuva varojen lisäystä. Öljyntorjuntahankkeita pitäisi saada myös EU:n Pohjoisen ulottuvuuden ympäristörahoituksen hankelistaan. Tässä kaikessa Suomella ja Virolla on EU:ssa samat intressit.

Myös ympäristövaikutusten arvioinnin (yva) osalta tulisi edistää kolmikantayhteistyötä Venäjän kanssa. Suuret Suomenlahden tilaan mahdollisesti vaikuttavat satamahankkeet tulisi arvioida yhdessä. Venäjän kanssa ei ole yva-sopimusta eikä Venäjä ole ratifioinut kansainvälistä yva-sopimusta. Jotta asiassa edettäisiin nopeammin, tulisi Viron ja Suomen tunnustella Venäjän valmiutta kolminkeskisen yva-asiakirjan laadintaan. Viron kanssa yhteistyötä jo kehitetäänkin ympäristövaikutusten arvioinnissa.

Yleisenä ohjenuorana Suomen ja Viron yhteistyölle on Helcomin Itämeri-ohjelma. Suomen äskettäin laatima oma Itämeri-ohjelma on kattava yleiskartoitus Itämeren ympäristön tilan parantamiseen ja suojelemiseen tähtäävistä toimista ja suunnitelmista. Virolle olisi varmasti hyödyksi käydä läpi vastaava, toimet kokoava prosessi. Yhteinen **Suomenlahti-ohjelma** olisi tämän jälkeen varsin lähellä. Yhteisellä Suomenlahti-ohjelmalla nostettaisiin esille Suomenlahden ongelmakohdat ja niiden vaatimat korjaustoimet. Ohjelma toimisi Suomen ja Viron yhteistyön prioriteettiasiakirjana. Kansainvälisen yhteistyön osapuolina olisivat ensisijaisesti EU, CBSS ja HELCOM sekä kansainväliset rahoituslaitokset. Suomenlahti-ohjelman oleellisena osana olisi kolmikantayhteistyö Venäjän kanssa, joka sopii hyvin EU:n pohjoiseen ulottuvuuteen.

SUOSITUKSET:

1. Suomen ja Viro ajavat EU:ssa, IMO:ssa, Helcomissa ja Itämeren valtioiden neuvostossa Itämeren tai vähintään Suomenlahden julistamista erityisen herkäksi merialueeksi (PSSA).
2. Kansainvälisen yhteistyön avulla tulee nopeasti päästä siihen, että kansainvälinen oikeus ei salli Itämeren liikenteessä yksirunkoisia (single hull) tai muuten talvisiin jääoloihin sopimattomia öljytankkereita.
3. Öljyntorjuntavalmiuksien kohottamiseen tähtäävän avun ja yhteistyön on jatkuttava myös Viron EU-jäsenyyden toteuduttua. Öljyntorjuntahankkeet Suomenlahdella on yhteistoimin koetettava saada Pohjoisen ulottuvuuden ympäristörahaston hankelistaan.
4. Valmistellaan öljyvahinkojen havaitsemis- ja torjuntavälineiden yhteiskäyttöä, niin ikään lisäresurssien tarve kartoitetaan. Hankitaan uusia laitteita, jotta voidaan nostaa valmiutta havaita öljyvahingot ilmasta käsin.
5. Viro ratifioi öljyvahinkojen korvausrahaston vuoden 1992 lisäpöytäkirjan ja alkaa suunnitella oman kansallisen öljyntorjuntarahaston perustamista, jolla voidaan rahoittaa kansallista öljyntorjuntakalustoa.
6. Viro ja Suomi valmistelevat yhdessä Suomenlahti-ohjelman, joka toimisi yhteistyön prioriteettiasiakirjana. Euroopan unionin jäsenenä Suomi ja Viro käynnistävät yhteistyössä Venäjän kanssa Suomenlahden ympäristövaikutusten arviointiohjelman.
7. Suomen ja Viron viranomaiset tehostavat teknisiä ja vielä tarvittaviin sopimuksiin liittyviä ponnisteluja VTMIS -järjestelmän käyttöönottamiseksi määrääjassa.

2.3. Ilmansuojelu

Rajat ylittävistä ympäristöongelmista yksi suurimmista on Suomenkin näkökulmasta **palavan kiven käyttö energiantuotantoon**. Narvan kahden suuren voimalan sähköteho on ollut suurimmillaan yli 3000 MW. Voimalat ovat huonossa kunnossa ja niiden suurimmat ympäristöongelmat johtuvat rikkidioksidipäästöistä. 1980-luvulla päästöt olivat lähes 200 000 tonnia vuodessa. Voimaloiden tuotannon supistuttua ovat vuotuiset rikkidioksidipäästöt nyt noin 75 000 tonnia. Se on samaa luokkaa kuin Suomen kokonaispäästöt. Päästöt aiheuttavat merkittävän osan Suomen eteläosien happamasta laskeumasta.

Viron sähköstä tuotetaan 93% palavalla kivellä, joten lähivuosisikymmeninä ei ole mitenkään realistista luopua sen käytöstä. Viro saikin EU-neuvotteluissaan vuoteen 2015 asti ulottuvan siirtymäkauden palavan kiven käytölle. Lähivuosina on siis keskityttävä palavan kiven käytön ympäristöhaittojen minimointiin.

Narvan voimaloiden tulevaisuuden tuotantotaso on vielä epäselvä. Suomen kannalta on tärkeää, että niiden päästöjä vähennetään EU:n direktiivien ja YK:n alaisen Euroopan talouskomission (ECE) kaukokulkeutumissopimuksen Göteborgin pöytäkirjan mukaisesti. **Viro on vuonna 2000 allekirjoittanut ko. sopimuksen lieviä toimia aiheuttavat pöytäkirjat, mutta ei uusimpia, kriittisiä kuormia ja kustannustehokkuutta koskevia pöytäkirjoja.** Viron tulisi liittyä niihinkin.

Suomi ja varsinkin NIB on tukenut Narvan voimaloitten päästöjen vähentämistä. Parasta aikaa on käynnissä voimalaitosten rikki- ja pölypäästöjen koehanke. Foster Wheelerin Varkauden tehtaot vastaavat vuonna 2001 käynnistyneestä "Eesti" ja "Balti" - voimalaitosten modernisointihankkeen ensimmäisestä vaiheesta, jonka on määrä valmistua vuonna 2004. Näiden laitosten päästöjen arvioidaan laskevan tasolle, joka vastaa Suomen uusimman hiilivoimalan Meri-Porin ympäristönsuojelun tasoa. Samanaikaisesti palavan kiven tuotantokustannuksia pyritään laskemaan. Myös polttotekniikan kehittyminen parantaa kannattavuutta ja vähentää päästöjä.

Uusi Suomen ja Viron ympäristöyhteistyön alue on **Kioton ilmastopöytäkirjaan liittyvät yhteistoteutushankkeet** (joint implementation). Suomi ja Viro ovat molemmat ratifioineet Kioton kasvihuonepäästöjen vähentämiseen tähtäävän pöytäkirjan. Sen sijaan EU:n ilmastopöytäkirjan päästökauppaa koskeva direktiivi on vielä avoinna. Suomi ja Viro allekirjoittivat yhteistoteutusta koskevan puitesopimuksen 17.12. 2002. Virossa on parhaillaan käynnissä joitakin kokeiluhankkeita: Tamsalun ja Kadriinin kaukolämpötuotanto, Pakrin tuulipuisto sekä Paiden bioenergiaan liittyvä hanke. Pakrin tuulipuisto tarvitsisi Viron hallituksen kannusteita. Suomen kannalta yhteistoteutushankkeet ovat kustannustehokasta ilmastopolitiikkaa. Virolle ne tarjoavat lisäresursseja mm. energiasektorin uudistamiseen. Viro on laatimassa esitystä kansalliseksi ilmastostrategiaksi, jossa mm. määritellään konkreettiset toimenpiteet Kioton pöytäkirjan toteuttamiseksi. Strategian yksi kohta koskee yhteistoteutusta, jonka prioriteetteina ovat energiansäästö ja uudistuvat luonnonvarat, liikenne, maatalous, jätehuolto ja metsänistutukset. Näissä kaikissa yhteistyöstä suomalaisten kanssa voisi olla hyötyä.

Suomi voi laskea Virossa rahoittamiensa energiatuotantoon liittyvien hankkeiden tuloksena saatavat kasvihuonepäästövähennykset omaksi edukseen. Viron EU-jäsenyyden arvellaan taloudellisen ja teknologisen kehityksen myötä kuitenkin tulevaisuudessa

pienentävän hankkeiden kautta saatavia päästövähennyksiä. Viro säilyttäneen kuitenkin päästövähennysten myyjän roolinsa vielä n. 5-10 vuotta.

SUOSITUKSET:

1. Kioton ilmastopöytäkirjaan liittyvien yhteistoteutushankkeiden tukemiseen varataan Suomessa määrärahoja myös lähialueyhteistyön alasarjon jälkeen. Jos koehankkeista saadaan hyviä kokemuksia, toimintaa laajennetaan.

2.4. Luonnonsuojelu- ja muu yhteistyö

Suomen ja Viron luonnonsuojeluyhteistyöllä on pitkät perinteet, mutta se virallistui vasta 1990-luvun alussa ympäristönsuojelun yhteistyösopimuksen myötä.

Luonnonsuojeluyhteistyön perustana ovat ekologinen tutkimus-, asiantuntija- sekä suojelualueyhteistyö, jossa paino viime aikoina on ollut EU:n luonto- ja lintudirektiivien velvoitteiden täyttämässä. Tulevaisuudessa yhteistyö luonnonsuojelualueiden hallinnossa ja hoidossa tiivistyy. Suomi voi hyödyntää Viron kokemuksia ja osaamista mm. perinneympäristöjen hoidossa.

Suomen luonnonsuojelu hyötyi EU:n velvoitteiden toteuttamisesta. Virossa voidaan odottaa tapahtuvan samaa. Velvoitteet koskevat lajien ja luontotyyppien, kuten esimerkiksi pohjoisen luonnonmetsän suojelua. Natura-verkoston toteuttaminen vaatii kuitenkin Virolta vielä suuria ponnistuksia. Suomi ja Viro toteuttavat parasta aikaa yhteistä twinning-hanketta Viron Natura-verkoston luomiseksi. Viro, kuten Suomikin aikanaan, rakentaneen Natura-verkoston olemassa olevien luonnonsuojelualueittensa varaan, jota sitten täydennetään osin uusilla, yksityismailla sijaitsevilla kohteilla. Viro on edennyt hyvin Natura-verkostonsa valmisteluissaan. EU:ssa Suomella, Ruotsilla ja Baltian mailla on yhteinen luonnonsuojeluintressi boreaalisen luonnon suojelussa.

Luonnonsuojelualueiden hoidon rahoitus on jatkossakin pääosin kansallisella pohjalla. Siinä tullaan kuitenkin Suomen tavoin hyödyntämään myös mm. EU:n Life-, Nature- ja Interreg-rahoitusinstrumentteja. Helsingissä pidetyssä kokouksessa perustettiin 30.1.2003 Pohjoismaiden ministerineuvoston rahoitustuella Euroopan luonnonsuojelualueitten "etujärjestön" Europarc-federaation Pohjolan-Baltian osasto. Sen tarkoituksena on edistää luonnonsuojelualueitten yhteistyötä Pohjoismaiden ja Baltian maiden välillä, mutta samalla myös kehittää yhteistyötä Venäjän suuntaan. Tulevaisuudessa voitaisiin harkita monenvälistä luonnonsuojeluyhteistyötä mm. itäisellä Suomenlahdella (Suomi, Venäjä, Viro) ja keskisen Itämeren saarilla Hiidenmaalla, Saarenmaalla, Ahvenanmaalla, Öölannissa ja Gotlannissa (Suomi, Ruotsi, Viro). Tällaisia hankkeita on jo jonkin verran kehitelty ja ne sopivat hyvin EU-rahoitukselle. Itäisen Suomenlahden kolmikantayhteistyön mahdollisuudet paranivat, kun Venäjän luonnonvarainministerin määräyksellä 6.2.2003 päätettiin perustaa Inkerin luonnonpuisto, jonka rahoituksen on tarkoitus alkaa ensi vuonna. Luonnonpuistoon on määrä kuulua itäisen Suomenlahden saaria sekä osia Viipurinlahden ja Inkerin rannikoista. Perusteilla on myös kaksi luonnonpuistoa Koivistolle.

Euroopan yksi keskeisimmistä arktisten lintujen muuttoväylistä kulkee Keski-Euroopasta Baltian ja osittain Suomen kaakkoisosien ylitse kohti koillisia Pohjois-Venäjällä sijaitsevia pesimäalueita. Muuttoväylän varrella on merkittäviä levähdysalueita. Näiden levähdysalueiden suojelu tai vähintään linnuston

levähdysaikaisen ruokailun, ”tankkauksen” turvaaminen on tärkeä arktisen linnuston pesinnän onnistumiselle. Levähdysalueet ovat myös merkittäviä lintukantojen seurannassa. Viro, Venäjä ja Suomi ovat tämän koillisen muuttoväylän suojelussa ja linnuston seurannassa keskeisessä asemassa. Euroopan arktisen linnuston koillinen muuttoväylä on yksi mahdollinen Suomen, Viron ja Venäjän luonnonsuojelun yhteistyön kohteista.

Ympäristöystävällisen maatalouden kehittäminen Virossa (mm. Luomu-tuotanto) ja ennen muuta ravinnekuormituksen minimointi Viron maatalouden tehostuessa ovat tulevaisuuden yhteistyön uusia aloja. Suomenlahden tilan ja ilmanlaadun parantamiseen tähtäävän yhteistyön lisäksi Suomella ja Virolla on ollut pienimuotoista yhteistyötä mm. kaavoitusosalalla. Tulevaisuudessa voitaisiin harkita kaavoituksen ja liikenteen alan hankkeiden (kestävä liikenne, kestävä matkailu) kehittämistä. Toimintaa voitaisiin pyrkiä rahoittamaan Interregistä.

SUOSITUKSET

1. Viron EU-jäsenyys ei saa heikentää Suomen ja Viron luonnonsuojelualueitten yhteistyön rahoitusta.
2. Viro ja Suomi edistävät luonnonsuojelualueitten yhteistyötä Pohjoismaiden, Latvian, Liettuan ja Venäjän kanssa.

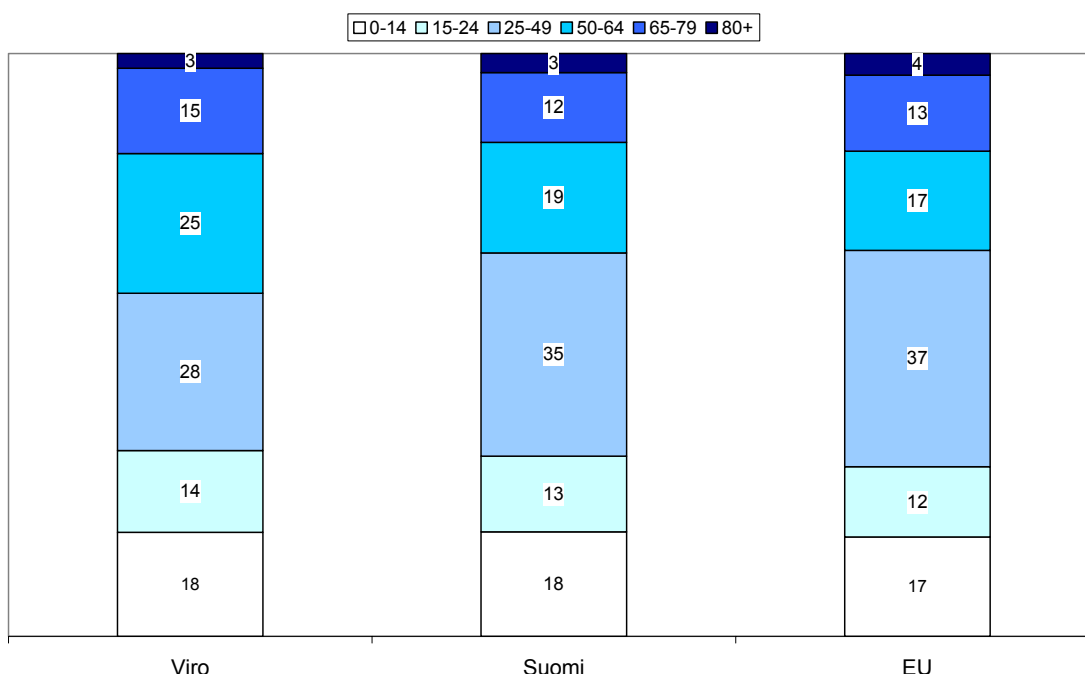
3. IHMISTEN JA TYÖVOIMAN VAPAA LIIKKUMINEN

Ihmisten ja työvoiman vapaa liikkuminen on yksi Euroopan Unionin peruseriaa-alueista. Sen uskotaan tuovan uutta dynamiikkaa niin talouteen kuin kulttuuriinkin. Samalla vapaa liikkuminen kuohuttaa helposti myös tunteita. Suomen ja Viron välistä muuttoliikettä koskeva keskustelu on ollut monipuolista ja melko rauhallista. Jo nyt Viron ja Suomen välinen raja ylitetään yli kuusi miljoonaa kertaa vuodessa. Useimmat matkustavista ovat turisteja, mutta tulevaisuudessa yhä useammat lähtevät naapurimaahan työn ja opiskelun vuoksi. Tämä on tietysti molempien maiden kansalaisten etujen mukaista, mutta se tuo mukanaan myös ongelmia ja haasteita. Työvoiman liikkuvuuden osalta korostuu lakien, määräysten ja sopimusten noudattaminen. Terveystieteissä tarvitaan molempien maiden tiivistä yhteistyötä. Poliisin, tullin ja rajavartiolaitosten tulee jatkaa jo nyt läheistä yhteistyötään.

3.1. Kilpailu työvoimasta ja suuret ikäluokat

Euroopan unionin väestö vanhenee, Suomessa vähän aikaisemmin kuin useimmissa muissa unionin jäsenmaissa. Viron väestö vanhenee vielä nopeammin. Maan syntyvyyden lasku on ollut nopeinta EU-hakijamaissa. Viime vuosina syntyvyyden lasku on päättynyt, mutta syntyvyys on edelleenkin vain 60 % Suomen tasosta, joka on EU:n sisällä tällä hetkellä melko tyydyttävä. Aiempi alhainen syntyvyys alkaa rajusti pienentää työvoiman tarjontaa Virossa 2010-luvulla. Samaan aikaan Suomessa alkaa sotien jälkeisten suurten ikäluokkien eläköityminen, työikäisten määrä laskee jo lähivuosina. Tämä asettaa molempien maiden eläkejärjestelmät koetukselle, ratkaisut tulevat jo kansantaloudellisista syistä olemaan Suomessa ja Virossa erilaiset.

Väestön jakautuminen ikäluokkiin v. 2002 Virossa, Suomessa ja EU:ssa.



Lähde: Eurostat 2002

Molempien yhteinen ongelma on muutos huoltosuhteessa: mistä saada tulevaisuuden työntekijät ja eläkkeiden maksajat? Ongelman luontevin ja poliittisesti varmaankin toivottavin ratkaisu olisi saada käyttöön **työttömien reservi**, jonka osuus työvoimasta on nykyisin molemmissa maissa suurin piirtein saman suuruinen (n. 10%). Talouskasvu on molemmissa maissa vähentänyt työttömyyttä, muttei poistanut sitä. Työn tarjonta ja kysyntä eivät kohtaa: talouden kasvualat potevat osin jo nyt ammattitaitoisen työvoiman pulaa. Suomesta tuttu sitkeä pitkäaikaistyöttömyys on alkanut vaivata Viroakin. Yhteistä molemmille maille on myös tämän ongelman keskittyminen kasvukeskusten ulkopuolelle. Koillis-Virossa työttömyysaste lähentelee viidennestä työvoimasta. Itä ja Pohjois-Suomen ongelmat ovat myös tunnetut. Virossa työttömyydellä on myös etninen ulottuvuus, se on yleisintä Viron venäläisväestön keskuudessa. Molemmissa maissa pitkäaikaistyöttömiltä puuttuvat kasvavilla talouden aloilla tarvittavat taidot. Molemmissa maissa on lähivuosina siis nähtävissä samanaikaisesti sekä

pitkäaikaistyöttömyyttä että kasvua rajoittavaa työvoimapulaa. Työllisyyden parantaminen on molemmissa maissa keskeinen politiikan painopiste.

Virolle työvoiman siirtyminen voi olla ongelmallista. Mikäli Suomeen tai muualle siirtyy korkeamman palkan perässä parhaiten koulutettuja tai muuten osaavinta työvoimaa, tapahtuisi ns. aivovuotoa. Viron kannalta ei olisi järkevää, että sen verovaroilla koulutettu työvoima tuottaisikin näin hyvinvointia Suomelle. "Työvoiman liikkuvuus Euroopassa ja Suomi" -työryhmän arvion (2001) mukaan on kuitenkin todennäköisempää, **että aivovuodon sijaan tapahtuisi aivovaihtoa** eli koulutetun työvoiman liikkuvuuden lisääntymistä. Tämän tulisi olla tavoitekin. Joka tapauksessa EU:n vahvistama talouksien integraatio tekee työtä tähän suuntaan. Viranomaisillakin on roolinsa. EURES-palvelulla (European Employment Service) pyritään tarjoamaan EU:n sisällä työntekijöille tukea työnhaussa muissa jäsenvaltioissa. EURESin kautta on noin pari tuhatta nuorta suomalaista työnhakijaa löytänyt työpaikan EU:n alueella. EURESiin kuuluvat myös alueelliset kumppanuushankkeet, joita on parisenkymmentä. Suomesta mukana on ollut tähän asti vain Tornion alue, mutta toimintaa ollaan käynnistämässä Turun, Ahvenanmaan ja Tukholman työvoimaviranomaisten välillä. Vastaavanlainen kumppanuus Tallinnan ja Suomen pääkaupunkiseudun kuntien työvoimaviranomaisten välillä on varmasti perusteltua. Tavoitteet olisi kuitenkin asetettava sesonkityön välitystä korkeammalle. Suomalaisten palvelualan yritysten siirtäessä toimintojaan EU-aikana Viroon tarve suomalaisen työvoiman saamiseksi ko. yrityksiin kasvaa. EURES-kumppanuudesta on tässäkin apua.

Suomen ja Viron väliset suuret tuloerot sekä Suomen parempi työllisyystilanne stimuloivat **muuttoliikettä**. Toisaalta Viron talouden lähentyminen kohti EU-maiden tasoa on hakijamaiden nopeimpia, mikä hillitsee muuttoa. Samaan suuntaan vaikuttaa aleneva väestönkehitys. Sitä paitsi työn perässä muuttaminen käy vain ani harvoilta helposti. EU-hakijamaissa tehtyjen kyselytutkimusten mukaan suurin osa muuttohalukkaista henkilöistä on kiinnostunut tilapäisestä työskentelystä. Viron ulkoasiainministeriön ja sosiaaliministeriön (v. 2000) tilaaman tutkimuksen mukaan suurimpia syitä työntekoon ulkomailla olivat korkeampi palkkataso, maailmankatsomuksen avartaminen sekä mahdollisuus kehittyä ammatissa. Suomi oli tutkimuksessa suosituin kohdema. Lähes yhtä suosittu oli Saksa, jonka jälkeen seuraavat Ruotsi ja Iso-Britannia. Eniten halukkuutta oli ainoastaan vähän koulutusta vaativien töiden tekemiseen. Suosituin kohdetyöpaikka oli hotellit ja ravintolat. Myös maatalous oli suosittua. Suurimpana esteenä ulkomaille muuttamiselle oli perheen ja läheisten jääminen Viroon.

Suomen työministeriön (v. 2001) laajassa tutkimuksessa (joka ei perustu usein varsin tulkinnanvaraisiin haastattelututkimuksiin) on tehty hyvin perinpohjainen **arvio ulkomailta Suomeen muuttavien määrästä lähivuosina**. Arviossa "muuttoaalto" on oletettu maksimaaliseksi ja siinä on arvioitu erikseen EU-hakijamaista - ja vielä erikseen Virosta - ja muualta maailmasta tuleva muutto. Arvion mukaan **maahanmuutto kykenee täyttämään vain noin kymmenesosan työvoiman arvioidusta lisätarpeesta Suomessa**. EU-hakijamaista Suomeen muuttaneiden osuus kaikista muuttaneista oli vuonna 1999 vain 9,7%, tutkimuksessa arvioidaan EU:n laajenemisen nostavan luvun aluksi 13 %:iin. Parissa vuosikymmenessä alhainen syntyvyys nykyisissä hakijamaissa palauttaa osuuden ennalleen. **EU:n laajeneminen ei siis merkitse massamuuttoa Suomeen**. Virolaisten vuotuisen Suomeen-muuton tutkimus arvioi olevan korkeimmillaan v. 2005-2009 noin 1500 henkilöä vuodessa. Suomen Tilastokeskus arvioi kokonaisuudessaan vielä työministeriötäkin alhaisemmaksi. Tällä hetkellä ulkomaalaisten osuus Suomen työllisestä työvoimasta on

kansainvälisessä vertailussa hyvin alhainen (alle 2% työvoimasta). Suomessa ongelmana on ollut se, että ulkomaalaisten työttömyysaste on ollut erittäin korkea. Virolaiset ovat työllistyneet keskimäärin paremmin kuin muut isot maahanmuuttajakansallisuudet.

Maiden välisellä edestakaisella työssäkäynnillä, **pendelöinnillä** on luonnollisia rajoitteita. Kansainväliset tutkimukset osoittavat, että etäisyydellä on suuri merkitys työvoiman siirtymiselle. Päivittäinen työssäkäynti Viron ja Suomen välillä ei ole laajamittaisesti mahdollista, koska Suomenlahden ylittäminen etenkin talvisaikaan vaatii aikaa ja maksaa paljon. Myös kaksoisasuminen Suomessa ja Virossa nostaisi helposti liikaa työssäkäynnin kustannuksia. Toisaalta Suomen ja Viron tuotannon integroituminen lisää osaltaan työn tekoa Suomenlahden yli. Niin ikään mm. vuokratyövoiman käytön lisääntyminen luo edellytyksiä rajan ylittävän työskentelyn merkittävälle lisääntymiselle. Myös muut epäsäännöllisen työnteon muodot kuten työajoiltaan joustava työ lisää suomalaisten pendelöinnin mahdollisuutta. Näiden siirtolaisuusmuotojen merkitys tuskin tulee kuitenkaan muodostumaan suureksi. Sen sijaan virolaisten arkipäivisin tapahtuva työssäkäynti Suomessa on verrattain kannattavaa. Suomessa voi näin säästää paljonkin, jos pystyy pitämään kulutustason hyvin pienenä.

Suomelle työvoiman siirtymisen vilkastuminen on tulevaisuutta ajatellen varsin myönteinen asia, mutta työvoiman aktiivinen värvääminen ei voi olla tavoite.

Suomeen haluttaisiin hyvin koulutettuja virolaisia lähinnä työvoimapulasta tulevaisuudessa kärsiville aloille, kuten esimerkiksi palvelu- ja hoitoaloille. Tämä ei kuitenkaan ole ongelmatonta, sillä samoille aloille ennustetaan myös Viroon lähivuosina pulaa työntekijöistä. Vähän koulutettujen työntekijöiden siirtymisen lähtökohdat, kielitaidosta alkaen, ovat paljon heikommat. Elintasoero tulee lisäämään virolaistyöntekijöiden tarjontaa Suomessa, mutta nyt jo on selvää, että virolaiset maahanmuuttajat eivät pysty ratkaisemaan Suomen elinkeinoelämän joillakin aloilla jo tuntuvaa työvoimapulaa. Heidän siirtymisensä ei myös näytä onneksi olevan niin suurta, että se haittaisi vakavasti Viron oman talouden ja yhteiskunnan kehitystä.

Hakijamaiden EU-jäsenyysneuvottelujen lopputulos antoi sekä uusille että vanhoille jäsenmaille mahdollisuuden rajoittaa tarvittaessa työvoiman vapaata liikkuvuutta. Tämä tapahtuu soveltamalla kansallista työlupakäytäntöä siirtymäkauden (2+3+2 vuotta) ajan. Ensimmäisen kahden vuoden jälkeen arvioidaan tilanne, minkä jälkeen siirtymäkautta voidaan jatkaa vielä kolmella vuodella. Työmarkkinoiden tasapainossa on oltava vakavia ongelmia, jos vielä tämän jälkeenkin haluttaisiin käyttää jäljellä oleva kahden vuoden siirtymäkausi. Saksa ja Itävalta, jotka neuvotteluissa aktiivisimmin ajoivat siirtymäaikoja, asettivat myös rajoituksia palvelujen tarjonnan yhteydessä tapahtuvaan työvoiman liikkuvuuteen. Suomi ei näihin vaatimuksiin yhtynyt. Ruotsi ja Tanska eivät asettaneet lainkaan rajoituksia työvoiman vapaalle liikkuvuudelle. Suomessa julkinen keskustelu oli aluksi melko kiihkeätä ja siinä esitettiin voimakkaasti liioiteltuja arvioita maahanmuuttajien määrästä ja virolaisten maahanmuuttajien merkityksestä työmarkkinoilla. Nyt mielialat ovat rauhoittuneet ja pelot hälventyneet. Tähän ovat vaikuttaneet osaltaan niin viranomaisten toimet kuin Suomen Ammatinyhdistysliikkeen Keskusjärjestön tiedotustoimisto Tallinnassa. Selvitysmiesten selkeä kanta on, että **Viron tultua EU:n jäseneksi ylimenokausien jatkamiseen ei kahden vuoden jälkeen ole ylipäättään tarvetta.**

Työvoiman liikkuvuuteen liittyvät monet kysymykset vaativat kuitenkin jatkossa **työvoimaviranomaisten tiivistä yhteistyötä.** Viron sosiaali- ja terveysministeriö

(Virossa ei ole erillistä työministeriötä) ja Suomen työministeriö ovatkin jo kesäkuussa 2002 perustaneet kahdenvälisen työryhmän. Sen tehtävänä on tiedonvaihto, viranomaisyhteistyön kehittäminen, työntekijöiden oikeuksien ja työehtojen noudattamisen puolesta tehtävä työ sekä erilaiset työvoimaan liittyvät EU-kysymykset. Suomessa ovat julkisuudessa olleet paljon esillä erilaiset työoikeudelliset kysymykset, joista neuvoteltiin viimeisintä tulopoliittista sopimusta solmittaessakin. Vaikka ulkomaalaisten **työntekijöiden oikeuksien loukkauksista** keskusteltaessa useimmiten viitataan virolaisiin työntekijöihin, koskevat räikeimmät väärinkäytökset kuitenkin muita. Sekä Suomen ammattiyhdistysliike että työnantajat ovat korostaneet työehtojen noudattamisen tärkeyttä. Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK on perustanut myös Tallinnaan palvelupisteen, joka mm. jakaa Suomeen tuleville virolaisille tietoa työntekijöiden oikeuksista ja velvollisuuksista Suomessa. Tulopoliittisessa kokonaisratkaisussa sovittiin perustettavaksi uusi valvontayksikkö sisäasiainministeriön poliisiosaston yhteyteen. Työministeriön nimittämä ulkomaalaisten työntekijöiden työoikeudellista asemaa pohtiva työryhmä sai esityksensä maaliskuussa 2003 valmiiksi. Se päätyi esittämään mm. lainsäädännön uudistamista siten, että lisätään työnantajan velvollisuuksia huolehtia siitä, että työehtoja noudatetaan ja että työntekijällä on voimassa oleva työlupa. Työryhmä esitti myös, että työsyRJintärikoksiin lisätään kansalaisuus rangaistavaksi syrjintäperusteeksi.

Viron ja Suomen työvoimaviranomaiset ovat muutenkin tehneet yhteistyötä mm. EU-twinning -projektin puitteissa, joka liittyy sosiaalisen vuoropuhelun kehittämiseen Virossa. Myös hyvin toiminutta työlainsäädäntöön liittyvää yhteistyötä on ollut. Viro ja Suomi ovat olleet aktiivisia työvoiman vapaaseen liikkuvuuteen liittyvissä kysymyksissä myös Pohjoisen ulottuvuuden työmarkkinafoorumissa ja Itämeren valtioiden neuvostossa sekä Pohjoismaiden neuvoston työministerieitten yhteiskokouksissa Baltian maiden kanssa.

SUOSITUKSET:

1. Suomen hallituksen työvoiman vapaalle liikkuvuudelle asettaman kahden vuoden siirtymäajan jatkamiselle ei ole riittävän päteviä perusteita.
2. Maiden välillä liikkuvien ihmisten tietoa liikkumisen vaikutuksista työsopimusehdoissa ja sosiaaliturva-asioissa lisätään tiedotuskampanjoin molemmissa maissa. Työntekijöitä informoidaan työmarkkinasäännöistä. Tähän osallistuvat kaikki työmarkkinaosapuolet.
3. Tallinnan ja Suomen pääkaupunkiseudun kuntien välille perustetaan alueellinen EURES -kumppanuus (European Employment Service).

3.2. Sosiaali- ja terveyssektorin haasteet

3.2.1. Suomen ja Viron välillä liikkuvien ihmisten sosiaaliturva

Tällä hetkellä Suomen ja Viron välillä liikkuvien henkilöiden **sosiaaliturvaa** koordinoidaan kahdenvälisellä sosiaaliturvasopimuksella. Viron tultua EU:n jäseneksi sopimus jää edelleen voimaan, mutta ensisijaisesti sosiaaliturvakysymyksissä sovelletaan aina yhteisölainsäädäntöä. Ainakin alkuvaiheessa sitä tarvitaan, koska siinä on myös säännöksiä ns. ei-aktiiveista henkilöistä, joihin ei sovelleta EY:n sosiaaliturvasäännöksiä. Muutaman vuoden sisällä EY-lainsäädäntö laajenee kuitenkin

koskemaan myös heitä. Viron EU-jäsenyyden myötä aikaisemmat sosiaaliturvasäännökset menettävät merkityksensä ja niiden sijasta sovelletaan molemmissa maissa ensisijaisesti **yhteisön sosiaaliturvan koordinoitiasetusta** sekä kolmannen maan kansalaisten sosiaaliturvan koordinoinnista annettavaa uutta asetusta, joka tulee voimaan vuoden 2003 aikana.

EU-maasta toiseen tulevat työntekijät siirtyvät välittömästi työskentelymaansa sosiaaliturvan piiriin riippumatta siitä missä maassa he asuvat. Oikeus sosiaaliturvaan syntyy siis työsuhteesta. Sosiaaliturva kattaa mm. eläkkeet, työtaturmat, sairaanhoidon ja työttömyysturvan. Työntekijän kautta turvataan myös perheenjäsenten terveydenhuolto ja perhe-etuudet. Työsuhteen päätyttyä työntekijän sosiaaliturva järjestetään pääsääntöisesti asuinmaan lainsäädännön mukaan.

Edellä jo kuvattujen Suomen ja Viron välisten "**pendelityöntekijöitten**" **sosiaaliturvaan** yhteisölainsäädäntö vaikuttaa siten, että työntekijät kuuluvat sen maan sosiaaliturvan piiriin, jossa he tekevät työnsä ja jossa heidän eläketurvansakin karttuu. Perheitten oikeus sairaanhoitoon riippuu siitä mitä lähtömaassa oleva puoliso tekee. Jos puoliso on työssä, lähtömaa vastaa siellä olevan perheen terveydenhuoltokustannuksista. Jos ei, lähtömaa voi laskuttaa koko perheen sairaanhoidon kustannukset siitä maasta, jossa perheen elättäjä tekee työnsä. Perhe ei kuitenkaan voi hakea hoitoa naapurimaasta. Työntekijän perheelle kuuluvat myös ns. **perhe-etuudet**, Suomessa lapsilisät, lasten kotihoidon tuki ja elatustuki. Virossa perhe-etuuksiksi luokiteltuja etuuksia on useampia.

Liikkuvat työntekijät saattavat tulevaisuudessa kuitenkin nostaa jonkin verran sosiaaliturvan kustannuksia **paikallisesti** esim. Suomen pääkaupunkiseudun kunnissa, koska virolaisten pendelöinti on todennäköisempää.

Sairaanhoitokysymyksissä Viron EU-jäsenyydestä voi aiheutua puolin ja toisin suuria kustannuksia lähinnä vain silloin, jos suuri joukko ihmisiä hakisi hoitoa naapurimaasta. Esimerkiksi turistien hoito voidaan maiden välillä joustavasti monella eri tavalla eikä tämän suhteen Viron EU-jäsenyydeltä odoteta mitään ongelmia. Hakeuduttaessa EU:n sisällä naapurimaassa **leikkaukseen**, tilanne on monimutkaisempi: asiakas voi pyytää sairaanhoitopiiristä **ennakkoluvan**, jolloin sairaanhoitopiiri vastaa kaikista kustannuksista mahdollisia omavastuita lukuun ottamatta. Lupa on annettava, jos hoito on korvattavaa hoitoa ja sitä ei ole kotimaassa pystytty antamaan siinä ajassa, jossa se potilaan terveydentila huomioon ottaen olisi normaalisti pitänyt antaa. Ilman ennakkolupaa korvaus leikkauksesta voidaan maksaa sairausvakuutuksesta, jos kyseistä hoitoa varten on olemassa taksa. Useimpia toimenpiteitä varten sellainen on, mutta varsinaista sairaalassa toipumista ei korvata (hoitopäivämaksut). Suomen kannalta erilaisiin hoitoon hakeutumistilanteisiin ei siis näyttäisi Viron alhaisen hintatason tähden liittyvän kovin suuria ongelmia. Sen sijaan Viron kannalta tilanne voi olla hankalampi, koska virolaisten Suomessa saamat palvelut laskutetaan Virolta Suomen korkeamman hintatason mukaan.

Työttömyysturva on etuus, joka maksetaan aikaisemmasta työskentelymaasta. Se voidaan maksaa toiseen EU-maahan vain kolmen kuukauden ajan työnhaun alkamisesta. Jos siis Suomessa asuvat virolaiset työttömiksi joutuessaan haluavat palata työnhakuun Viroon, heillä on EU-oloissa oikeus, kuitenkin enintään kolmen kuukauden ajan, saada päiväraha Suomesta Viroon. Sen jälkeen he ovat Viron työttömyyspäivärahan varassa. Saadakseen virolaisen päivärahan heidän pitää kuitenkin olla työssä siellä ainakin kuukauden ajan, jotta he voivat täyttää ns. työssäoloehdon tai odotusajan. Jos työpaikka

ja asunto on kuitenkin Suomesta jo kerran löytynyt voisi jo lähtökohtaisesti uskoa, että halu pysyä Suomen työmarkkinoiden käytössä olisi suurempaa kuin halu palata kotimaahan. Virolaiset ovat työllistyneet muita suuria (Suomen oloissa) siirtolaisryhmiä paremmin, joten riski Suomeen jo saadun työvoiman menettämisestä tällä tavoin on oletettavasti varsin rajallinen.

Suomen julkisessa keskustelussa on joskus kiinnitetty myös huomiota mahdollisuuteen käyttää EU-oloissa väärin työttömyysturvaa. On väitetty, että suomalaiset työttömät voisivat asua päivärahan varassa Virossa halvempien elinkustannusten turvin. Viron EU-jäsenyys ei kuitenkaan viisumivapauden jo toteuduttua väärinkäytösten valvonnan kannalta muuta oleellisesti tilannetta. Työttömyysturvaa on tähänkin mennessä voitu käyttää tällä tavoin väärin. Asumisperusteinen sosiaaliturva on ylipäättään haavoittuvainen siksi, että tieto ulkomaille lähdöstä (työstä, muutosta tai oleskelusta) ja sitä kautta oikeudesta sosiaaliturvaan riippuu henkilön omasta ilmoituksesta.

Ruotsissa hallituksen tilauksesta tehdyssä EU:n laajenemista ja työvoiman vapaata liikkuvuutta käsitelleessä mietinnössä (tammikuu 2003) otetaan kantaa myös mahdollisuuteen käyttää organisoidusti Ruotsin sosiaaliturvaa väärin. Berit Rollén päätyy mietinnössään sille kannalle, että siirtymäaikoja tulisi käyttää sosiaaliturvan väärinkäyttöä vastaan, vaikka siirtymäaikoja - kuten mietinnössä avoimesti myönnetään - ei ole tarkoitettu tällaisiin tarkoituksiin. Samaan hengenvetoon mietinnössä todetaan, miten tärkeää on varmistaa vakavasti otettavien työnantajien ulkomaisen työvoiman saanti erillisin hallinnollisin keinoin. Mietinnön pelko sosiaaliturvan laajasta ja organisoidusta väärinkäytöstä perustuu kuitenkin varsin yleisiin olettamuksiin: elintasoero hakijamaihin, aiemmat väärinkäyttötapaukset turvapaikan haussa ja Ruotsin maine rikkaana sosiaaliturvavaltiona. Mitään tarkempaa ei näin järeän asean käytön tueksi esitetä. Rollénin mietintöön sisältyvät ehdotukset eivät ole saaneet Ruotsissa laajempaa kannatusta. Sekä pääministeri Persson että työmarkkinaosapuolet ovat suhtautuneet julkisuuteen antamissaan lausunnoissa ehdotuksiin kielteisesti.

Henkilöiden liikkuvuuden lisääntyessä olisi tärkeää kehittää sosiaaliturva-asioihin liittyvää **tiedonvaihtoa** Suomen ja Viron välillä. Tiedotuksen ja tiedonvaihdon painopisteen tulisi olla nimenomaan Viron EU-jäsenyyden mukanaan tuomissa muutoksissa, vaikka nykyiselläänkin maiden välillä liikkuvien ihmisten tiedon tasossa on paljon korjattavaa. Suotavaa olisi, että virallisten kielten ohella informaatiota olisi saatavilla myös venäjäksi. Maiden välillä liikkuvat eivät usein ilmoita sosiaaliturvaviranomaisille edes pitkäaikaisesta oleskelusta tai työskentelyn aloittamisesta toisessa maassa. Maiden välillä muuttavilla henkilöillä saattaa myös olla ongelmia päästä sosiaaliturvan piiriin uudessa maassa.

3.2.2. HIV/AIDSin vastainen toiminta

Suomen ja Viron välisten yhteyksien tiivistyminen on vaikuttanut välillisesti myös joidenkin **tarttuvien tautien** leviämiseen. EU-jäsenyys ei sinällään tuo tähän suurta muutosta, tosin muutamaan asiaan on syytä kiinnittää erityistä huomiota. **Keskeisintä on HIV/AIDSin vastainen toiminta.**

Viron HIV-epidemia ei ole levinnyt maan valtaväestöön, mutta tilanne on kuitenkin huolestuttava: Virossa oli vuoden 2000 lopussa rekisteröity HIV-positiivisia vajaat 400, vuoden 2001 lopussa noin 2000 ja viime vuoden lopulla lähes 2800. Suomessa HIV-positiivisten määrä on ollut tilastoinnin alusta tähän päivään yhteensä noin 1500.

Tartunnan saaneista Virossa suurin osa on vielä nykyään ruiskuhuumeiden käyttäjiä. Epidemia on vähitellen laajentunut Narvan alueelta myös muualle maahan. HIV on nykyään Virossakin leviämässä yhä enemmän sukupuoliteitse.

Prostituutio on yksi "silta" huumeiden käyttäjien alakulttuurista virolaiseen ja suomalaiseen valtaväestöön. Tallinnan AIDS-tukikeskuksen mukaan kaupungin bordellien asiakkaista 60 % on suomalaisia. Toisaalta Suomessa - kuten muuallakin Länsi-Euroopassa - prostituutio on lisääntynyt viime vuosina varsin nopeasti. Helsingissä työskentelevistä prostituoiduista on kenttätyötä tekevän Pro Tukipisteen mukaan suurin osa Venäjältä, Virosta, muualta Baltian maista ja jonkin verran Ukrainasta ja Valko-Venäjältä. Pro Tukipisteen puoleen kääntyy vuosittain noin 800-900 naista, tarvetta työn laajentamiseen ainakin Turkuun ja Tampereelle olisi, resursseja ei. HIV:n vastaista toimintaa prostituoitujen parissa on tehostettava Suomessakin. Parhaiten tämä käy tukemalla riittävän pysyvältä pohjalta niitä toimijoita, jotka tavoittavat prostituoituit - he eivät yleensä käänny viranomaisten puoleen. Tiedotuksen tulisi olla asiallista ja prostituoitujen omaa terveyttä ja ihmisarvoa korostavaa. Samalla suojataan myös asiakkaita.

Viron hallitus hyväksyi helmikuussa 2002 HIV/AIDSin vastaisen ohjelman, jonka pääpainopiste on ennaltaehkäisevässä toiminnassa. Viron valtionrahoituksen osuus ehkäisevässä toiminnassa on yleisen tietoisuuden kasvun myötä lisääntynyt, mutta se ei ole vielä riittävä. Myös useimmilla kansalaisjärjestöillä Virossa on liian vähän varoja tehokkaaseen toimintaan.

Epidemioiden torjunta ja rajoittaminen ovat yhteisessä intressissä. Ongelman seuranta tulisi laajentaa siten, että saadut tiedot ovat vertailukelpoisia molemmissa maissa. Yhteisten torjunta- ja ehkäisystrategioitten rakentaminen on seuraava askel. HIV:n leviämisen torjunnassa kolmikantayhteistyö Viron, Suomen ja Venäjän kesken on myös välttämätöntä. Huume- ja HIV-ongelma on pahin Narvan seudulla, jonka yhteydet Ivangorodiin ja Pietariin ovat kiinteät.

Sekä Suomessa että Virossa HIV-epidemian juuret ovat yhteiskunnallisen syrjäytymisen ruokkimassa huumeiden käytössä. Erityisessä tartunnan vaarassa olevat huumeiden käyttäjät ovat vaikeasti tavoitettavissa ja saatavissa yhteistyöhön epidemian torjunnassa. Se onnistuu kuitenkin mikäli kehitetään ennakkoluulottomasti nk. matalan kynnyksen toimintaa. Siihen kuuluu neuvontaa, tukea, puhtaiden neulojen ja ruiskujen sekä kondomien toimittamista ja myös huumeriippuvuuden vieroitus- ja korvaushoitoa. Yhteistyötä on tällä alueella aloitettu, mutta sitä tulisi merkittävästi nykyisestä laajentaa. Mikäli HIV-epidemia pääsee leviämään huumeidenkäyttäjien enemmistöön, on sen leviämisen estäminen valtaväestöön hyvin vaikeasti torjuttavissa.

3.2.3. Työsuojelun kehittäminen

Suomen työterveyslaitos on toteuttanut Virossa **työsuojeluun** liittyvää twinning-hanketta vuosina 2000 – 2002. Sen aiheita ovat olleet työterveyshuoltojärjestelmän kehittäminen, verkottumisen tukeminen, tietohuollon järjestäminen, asiantuntijoiden koulutus ja työterveyskeskusten toiminnan tukeminen. Kokemukset yhteistyöstä ovat olleet myönteisiä. Työterveys- ja työsuojelukysymysten järjestäminen on jo sikäläkin hyvin tärkeää, että ne kuuluvat EU:n kompetenssiin. **Työsuojelun tarkastustoiminta** on järjestettävä EU:n sanktioiden uhalla. Tässä Viro ei ole vielä kovin pitkällä ja Suomen tuelle voisi olla tarvetta.

Viron sosiaaliministeriö on Suomen-yhteyksissään kiinnittänyt huomiota myös muihin EU-lainsäädännön implementointiin liittyviin erityiskysymyksiin, kuten **kemikaalialan lainsäädäntöön**. Suomalaiset asiantuntijat ovat vuodesta 1997 lähtien järjestäneet yhdessä muiden pohjoismaiden kanssa koulutusta Viron ja muiden Baltian maiden viranomaisille ja teollisuuden edustajille. Tarkoituksena on auttaa Baltian maita harmonisoimaan kemikaalialan lainsäädäntöään EU:n kemikaalilainsäädännön kanssa. Tiedon siirtoa on tarkoitus jatkaa kuluvana keväänä. Toiminnan jatko on kuitenkin vielä auki.

3.2.4. Sosiaalisen syrjäytymisen ongelma

Kaikissa EU-maissa laadittiin vuonna 2001 **kansalliset köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen vastaiset toimintasuunnitelmat** yhteisesti sovittujen suuntaviivojen mukaan. Eri maiden sosiaaliturvajärjestelmät ovat kuitenkin erilaiset ja myös köyhyyteen ja syrjäytymiseen liittyvät ongelmat vaihtelevat, joten ohjelmissa otettiin huomioon kansalliset erityispiirteet. Yhteiset laatimisperiaatteet mahdollistavat ohjelmien vertailun ja helpottavat hyväksi havaittujen toimintamallien siirtämistä maasta toiseen. Parhailaan ollaan laatimassa arviota ohjelman vaikuttavuudesta sekä käynnistämässä seuraavan ohjelman laadintaa. Köyhyyden ja syrjäytymisen ongelmat ja niiden syyt ovat Virossa historiallisesta kehityksestä johtuen hyvin erilaiset kuin Suomessa. Viro joutuu kehittämään omat toimintasuunnitelmansa itse. Silti Suomen, yhtä hyvin kuin muiden EU-maiden, voisi olla hyvä välittää omat kokemuksensa Virolle paitsi ohjelman laadinnasta myös saavutetuista tuloksista ja kehitetyistä toimintamalleista. Ohjelman laadinnan yhteydessä kehiteltiin myös sekä EU:n puitteissa että kansallisesti indikaattoreita mittaamaan ohjelman vaikuttavuutta. Nämä köyhyyttä ja syrjäytymistä luotaavat indikaattorit perustuvat eri tilastoviranomaisten keräämiin tilastoihin. Myös tilastojärjestelmien kehittämisessä Suomen ja Viron vastaavat viranomaiset voivat tehdä yhteistyötä.

EU:n kansalliset köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen vastaiset toimintasuunnitelmat ovat Viron kannalta sikäläkin kiinnostavia, että Virossa käsitellään ns. kahden Viron ongelmaa, jossa sosiaalinen syrjäytyminen on keskeinen ulottuvuus. Presidentin aloitteesta käynnistetyssä prosessissa pyritään yhteiskuntasopimukseen julkisen hallinnon, elinkeinoelämän, työmarkkinoiden keskeisten tahojen ja kolmannen sektorin välillä. Perussopimus on allekirjoitettu ja sen käytännön toteuttamiseksi on jo muodostettu erillinen organisaatio. Sen tulisi saada aikaan ehdotuksia jo vuoden 2003 loppuun mennessä.

SUOSITUKSET:

1. Viron ja Suomen viranomaiset luovat pysyvän järjestelmän tietojen ja kokemusten vaihtamiseksi työvoima- ja sosiaaliturvaan liittyvissä kysymyksissä. Viranomaiset vaihtavat tietoja työvoiman liikkumisesta ja mahdollisista työmarkkinahäiriöitä aiheuttavaista tekijöistä.
2. HIV-epidemian kuriin saamiseksi Virossa ja Suomessa kehitetään ennakkoluulottomasti uusia toimintamuotoja, myös prostituoitujen ja huumeiden käyttäjien alakulttuureissa.

3. Suomi ja Viro aloittavat yhteistyön työsuojelun tarkastustoiminnan järjestämisessä ja EU:n köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen vastaisissa toimintasuunnitelmissa.

3.3. Viron ja Suomen yhteistyö rikollisuuden torjunnassa

Helsingin ja Tallinnan satamien välinen matkustajamäärä kasvaa tasaisesti, viime vuonna päästiin jo reilusti yli kuuden miljoonan matkustajan. Kesällä on arkipäivisin lauden yli peräti 28 reittivuoroa. Rikollisten on verrattain helppoa piiloutua tähän matkailijamassaan. Rajanvalvontaviranomaisten yhteistyö rikollisuuden, erityisesti huumerikollisuuden, torjumisessa ja paljastamisessa on tärkeitä. Rajalla kyetään huumausaineet takavarikoimaan suurissa erissä, päinvastoin kuin yleensä sisämaassa, ja aiheuttamaan rikollisorganisaatioille suurin mahdollinen tappio. Poliisin rooli korostuu rikollisorganisaatioiden rakenteita rikottaessa. Rikosten torjuntaa ei tee helpommaksi se, että Suomen, Venäjän ja Viron organisoidulla rikollisuudella on läheiset suhteet keskenään.

Suomen ja Viron poliisin, rajavartiolaitoksen ja tullin yhteistyö käynnistyi pian Viron itsenäistymisen jälkeen ja siitä on ollut hyviä kokemuksia. Viron EU-jäsenyys asettaa kuitenkin yhteistyölle uusia haasteita ja paineita. Huumetorjunta vaikeutuu, koska tulli ei saa etukäteen tietoa Suomeen saapuvista kaupallisista tavaraeristä. Viron Schengen-jäsenyys myöhemmässä vaiheessa merkitsee myös henkilöliikenteessä etukäetiedon poistumista ja huumetorjunnan vaikeutumista edelleen. Siksi kahden- ja monenkeskiseksi yhteistyölle on juuri nyt suuri tarve. Ennen ihmisten ja tavaroiden täysin vapaata liikkumista ehditään tehostaa olemassa olevaa yhteistyötä ja luoda uusia rakenteita, joilla rikollisten toimintaa vaikeutetaan ja osin estetään kokonaan.

Suomen ja Viron **poliisien yhteistyö** on ollut laajaa. Siihen on kuulunut kaikkea mahdollista: teknistä rikostutkintaa, tietotekniikkaa, poliisi- ja poliisipäällystökoulutusta, liikenneturvallisuutta, järjestäytyneen rikollisuuden tutkimusta, talousrikostutkintaa jne. Uusin ja ehkä juuri tällä hetkellä tärkein yhteistyömuoto on FINESTO, vuonna 2000 aloitettu hanke, jonka tavoitteena on Viron ja Suomen välisen huumekaupan kasvun pysäyttäminen ja vähentäminen. Hanketta on tarkoitus laajentaa Latviaan ja Liettuaan ja mahdollisesti Kaliningradinkin alueelle. Työryhmässä on myös tullin ja rajavartiolaitosten edustajat. Tämän yhteistyön merkitystä ei voida kyllin korostaa. Enemmistö työryhmän jäsenistä tekee työtään oman työn ohella, näin varsinkin Viron puolella. Molempien maiden tulisi taata FINESTO:n toiminta niin varojen kuin henkilöstöresurssien puolesta.

Kasvaneen rikollisuuden tähden Viro on osoittanut kiinnostusta lähettää poliisiyhdysmies Suomeen. Suomessa taas harkitaan päätoimisen Baltian maiden ja Luoteis-Venäjän poliisiyhteistyön koordinaattorin nimittämistä. Molemmat ajatukset ovat mitä kannatettavimpia. On toki samalla muistettava, että rikollisuudessa on kyse hyvin pitkälle sosiaalisesta ongelmasta, jota ei valitettavasti yksin poliisin resurssien lisäämisellä ratkaista.

Viron EU-jäsenyyden jälkeen on yhteistyötä edelleen jatkettava tasavertaisten jäsenvaltioiden kesken. Tällöinkin on mahdollista toteuttaa erilaisia kahdenkeskisiä EU-rahoitteisia yhteistyöhankkeita. Tärkeintä on kuitenkin panostaa **Suomen, Viron ja Venäjän kolminkeskiseen yhteistyöhön**. Tämä työ on jo aloitettu poliisitoimen osalta, kun Narvassa solmittiin sopimus huumausainerikollisuuden torjunnasta elokuussa 2002. Kolmikantahankkeisiin löytynee rahoitusta EU:n ja myös muiden rahoituslähteiden

kautta. Poliisiviranomaiset ovat myös hahmotelleet yhteisiä koulutus- ja muita hankkeita, jotka toteutettaisiin yhdessä Suomen, Viron ja Venäjän kesken. Kohteena olisi koko Luoteis-Venäjä mukaan lukien Pihkovan alue. Rahoitus hankkeille löytyisi todennäköisesti EU:n Tacis-ohjelmasta. Hankkeissa voitaisiin hyödyntää kaikkien kolmen maan tietämystä alueen rikollisuudesta ja yhdistää voimia rikollisuuden vastaisessa taistelussa. Yhteistoiminnalla toteutettaisiin myös Pohjoisen ulottuvuuden linjauksia.

Suomen ja Viron kahdenkeskisessä koulutusyhteistyössä on panostettava erityisesti sisäisestä turvallisuudesta vastaavien viranomaisten yhteistoiminnan kehittämiseen. On yhteisesti sovittava koulutushankkeet, joita voisivat olla mm. laboratorioden eri toiminnat, rahanväärennysten torjunta, talousrikollisuus (ml. rahanpesu) ja ajoneuvorikollisuus.

Kummankin edellä mainitun yhteistyömuodon suunnitteluvaiheeseen ja toteuttamiseen on kuitenkin varattava riittävät henkilö- ja muut resurssit sekä Suomessa että Virossa.

Kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastaisessa taistelussa oleellista on koettaa estää eri maiden rikollisten verkottuminen, johon vankilat tarjoavat päinvastaisesta tarkoituksestaan huolimatta otollisen mahdollisuuden. Julkistakin huomiota on kiinnitetty Suomen vankiloissa istuviin virolaisiin ja venäläisiin rikollisiin, varsinkin humerikoksista rangaistuihin. Viro on selkeästi ilmaissut halunsa ottaa virolaisvangit kärsimään rangaistuksensa kotimaassaan. Helsingin hallinto-oikeuden viime maaliskuisen päätöksen nojalla on nyt saatu ensimmäinen ennakkotapaus, joten tämä ongelma alkaa purkautua. Venäjä ei ole liittynyt vankien kotiuttamista koskevan sopimuksen lisäpöytäkirjaan, joten edellytyksiä venäläisvankien kotiuttamiselle ei tällä haavaa ole.

Rajavartiolaitosten yhteistyö on heti Viron itsenäistymisestä alkaen toiminut esimerkillisen hyvin. Alkuvaiheessa yhteistyö painottui koulutukseen, materiaali- ja asiantuntijatukeen. Tarkoituksena ei ollut antaa valmista mallia Viron rajavartiolaitokselle, vaan kannustaa omista tarpeista lähtevään organisointiin. Käytännössä Virossa rajavartiotoiminnan rakenne muistuttaa olennaisilta osiltaan Suomen järjestelyjä. Tämä tietenkin helpottaa yhteistyötä.

Koulutukseen Viron rajavartiolaitoksesta on osallistunut yli tuhat henkilöä. Koulutusvaiheen jälkeen yhteistyö on muotoutunut samanlaiseksi kuin Suomen rajavartiolaitoksella on muiden naapurimaiden rajaviranomaisten kanssa. Siinä painottuvat nykyisin operatiiviset asiat, kuten rajat ylittävän rikollisuuden torjunta ja meripelastus. Uusi pitkäaikainen yhteistyöpöytäkirja Suomen ja Viron rajavartiolaitosten välisestä yhteistyöstä allekirjoitettiin viime kesänä. Valtioiden välillä on myös sopimus merellä ja ilmassa tapahtuvasta yhteistyöstä etsintä- ja pelastuspalvelussa.

Marraskuussa 2002 sovittiin Suomen ja Viron rajavartiolaitosten välillä Suomen viranomaisverkon (VIRVE) käytöstä Suomenlahden alueen meripelastustehtävissä. Viron rajavartiolaitos voi tukeutua Suomen viranomaisverkkoon hoitaessaan Suomenlahden alueen etsintä- ja pelastustoimia. Tätä varten Viron rajavartiolaitoksen hallintaan luovutettiin tarvittavat päätelaitteet. Verkkoa voisi käyttää myös muussa rajavartio-, poliisi- ja tulliyhteistyössä, jos se katsotaan tarkoituksenmukaiseksi molemmissa maissa ja jos siitä tehdään asianmukaiset päätökset.

Merenkulun turvallisuutta lisää myös VTMISS (Vessel Traffic Management and Information System), Suomenlahden laivaliikenteen ohjausjärjestelmä, jota on valmisteltu yhteistyössä Suomen, Viron ja Venäjän viranomaisten kesken. Järjestelmä on tarkoitettu käyttöön 1.7. 2004. Toimintatavoiltaan VTMISS muistuttaa lennonvalvontaa: meriliikenne ohjataan yksisuuntaisille kaistoille ja siten vähennetään törmäysvaaraa. Meriliikennekeskukset ottavat järjestelmän puitteissa vastaan alusilmoitukset, seuraavat laivaliikenteen kulkua liikennekaistoilla, antavat navigaatioinformaatiota sekä ohjeita vaaratilanteen uhatessa. VTMISS on jo saanut Kansainvälisen merenkulkujärjestön IMO:n (International Maritime Organisation) hyväksynnän. Suomen ja Venäjän osalta valmiudet ottaa järjestelmän käyttöön ovat hyvät. Sen sijaan Viron teknisissä valmiuksissa ja sopimusjärjestelyissä Venäjän kanssa on vielä ongelmia, jotka pitäisi ratkaista, ettei hankkeen toteutuminen viivästy.

Kahdenvälisen viranomaisyhteistyön lisäksi käynnistettiin joulukuussa 1999 Suomen, Viron, Latvian ja Liettuan **poliisi-, tull- ja rajavartioviranomaisten** välinen yhteistoiminta. Yhteistyön tavoitteena on ollut Baltian maiden EU-jäsenyyssvalmiuksia parantavan kansallisen viranomaisyhteistoiminnan kehittäminen ja rajat ylittävän rikollisuuden torjunnan tehostaminen. Malli tuntuu toimivan hyvin. Suomen tullin rikostutkijoiden osallistuminen Virossa tapahtuviin syylliseksi epäiltyjen kuulusteluihin toimii joustavasti ja on ollut olennaisen tärkeää syyllisten oikeuteen tuomittavaksi saattamiselle.

Tämän yhteistoiminnan merkitys kasvaa, kun Viron ja Suomen raja muuttuu EU:n sisäraajaksi ja rajatarkastuksista luovutaan. Vaikka varsinaiset passintarkastukset lakkaavatkin Viron liittyttyä Schengenin sopimukseen, tulisi tutkia, miten rajat ylittävän rikollisuuden torjuntaan vaikutetaan yhteensovittamalla korvaavia toimenpiteitä, kuten kolmansien valtioiden kansalaisten valvontaa. Tulisi myös tutkia, voidaanko - tietosuojamääräyksiä loukkaamatta - rikollisuudentorjunnassa hyödyntää maiden välisen liikenteen matkustajaluetteloiden tietoja.

Syyskuun 11. päivän 2001 tapahtumat käänsivät maailman huomion myös matkustajalaivojen turvallisuuteen. **Merenkulun terrorismin torjunta** on uusimpia haasteita. Merenkulkujärjestö IMO:ssa on valmisteltu ja hyväksytty menettelyt, joilla tehostetaan merenkulun ja satamien varautumista mahdollisiin terroristi-iskuihin ja tehostetaan merikuljetusten turvallisuutta. Valmisteluja varten on perustettu Suomen liikenneministeriön johdolla työryhmä, johon osallistuu myös sisäasiainministeriön poliisi-, kunta- ja rajavartiosto-osastojen, tullin ja Suomen Satamaliiton edustajat. Hankkeessa olisi vielä sovittava eräistä erityisjärjestelyistä muiden osanottajamaiden kesken. Tässä on uusi, todellisesta tarpeesta lähtevä ja molempia osapuolia hyödyttävä hanke, josta tulisi myöhemmin sopia.

Keskeinen tavoite on myös matkustajien ja tavaroiden **rajanylittämisen sujuvuuden optimointi**. Eri viranomaisten yhteistoiminta - myös kansallisella tasolla - on tässä avainasemassa.

Suomen rajavartiosto on EU:n jäsenvaltioiden välisen sopimuksen pohjalta perustamassa tilapäistä EU:n yhteistä **riskianalyytikeskusta** Helsinkiin Rajavartiolaitoksen esikunnan tiloihin. Keskus on periaatteessa tilapäinen. Osallistujia on viidestä maasta. Olisi hyvä, jos Viron edustaja voisi jo varhaisessa vaiheessa osallistua EU:n asiantuntijoiden työhön. Asia onkin etenemässä. Viron ja Suomen rajavartiolaitosten yhteistyölle **rikostiedustelussa ja asiakirjatutkinnassa** olisi myös selvä tarve.

Tulliyhteistyö perustuu Suomen ja Viron väliseen tulliyhteistyösopimukseen. Helsingin ja Tallinnan tullien välillä on jo muutaman vuoden ajan toimittu suoriin, hyvin toimivien yhteyksin. Yhteistyö käsittää koko tullitoiminnan: fisikaalisen, ulkomaankaupan edistämisen ja yhteiskunnan suojaamisen alueen. Toimintamuotoina ovat operatiivinen ja muu tietojen vaihto, virkamiesvaihdot, koulutusyhteistyö ja yhteiset operaatiot. Tullilla on sijoitettuna pohjoismainen tulliyhdysmies Tallinnaan vuodesta 1995.

Kaupallisen liikenteen osalta Viro toimii jo nyt pääosin EU-yhteensopivaan lainsäädäntöön perustuen. Ns. kaksoislaskutusta maiden välisessä kaupassa ei poikkeuksia lukuun ottamatta ole juuri esiintynyt. Tarvittaessa Suomen ja Viron viranomaisten välillä vertaillaan tulli-ilmoituskohtaisesti vienti- ja tuontitietoja. Suomen ja Venäjän tullit ovat puuttuneet kahdenvälisillä operaatioilla kohdistetusti salakuljetukseen ja talousrikoksiin. Myös hiljattain kokeillusta **Suomen, Viron ja Venäjän yhteisestä** operaatiosta on saatu hyviä kokemuksia.

Viron tullin keskeisin tehtävä on itsenäisyyden alusta lähtien ollut verojen kanto ja tavaraliikenteen selvitys. Rikostorjunta ei ole saavuttanut sellaista resurssipanostusta kuin useimmissa EU-maissa. Rikostorjuntaan ja varsinkin huumeiden vastaiseen taisteluun olisi panostettava lisää. Suomeen tuotavat huumeet ovat peräisin valtaosaltaan entisistä sosialistimaista. Takavarikkotilastojen ja tiedustelutietojen perusteella kovien huumeiden reittinä Tallinna-Helsinki on edelleen pääväylä Suomeen. Kovat huumeet tuodaan Viroon erityisesti Ivangorod-Narva -reittiä, Suomeen tuleva amfetamiini on sen sijaan pääosin Virossa valmistettua.

Tullin rooli rajat ylittävän rikollisuuden torjunnassa, erityisesti huumerikollisuuden estämisessä ja paljastamisessa on merkittävä. Viron EU-jäsenyys merkitsee huumetorjunnan vaikeutumista, kun tulli ei saa etukäteen tietoa saapuvista kaupallisista tavaraeristä. Viron mahdollinen Schengen -jäsenyys myöhemmässä vaiheessa merkitsee myös henkilöliikenteessä etukäteistiedon poistumista ja huumetorjunnan vaikeutumista edelleen olennaisesti. Niin Suomen kuin Vironkin intressien mukaista on saada tuleville EU:n ulkorajoille tehokas huumevalvonta sekä poliisin, tullin ja rajavartiolaitoksen selkeään työnjakoon ja yhteistyöhön rakentuva huumetorjunta.

SUOSITUKSET:

1. FINESTO:n tuloksetkaan toiminnan varmistamiseksi sille osoitetaan riittävästi resursseja.
2. Viro lähettää poliisiyhdysmiehen Suomeen. Suomi nimittää päätoimisen Baltian maiden ja Luoteis-Venäjän poliisiyhteistyön koordinaattorin.
3. Etsitään tapa kytkeä Viron asiantuntija Helsinkiin perustettavan EU:n rajavalvonnan riskianalyytikeskukseen työhön.
4. Suomi ja Viro pyrkivät siihen, että EU:n pidentävä yhteinen raja Venäjän kanssa toimii kaikkialla samalla lailla, tehokkaasti ja Schengenin määräyksiä noudattaen. Suomen, Viron ja Venäjän poliisin, tullin ja rajavartiostojen yhteistoimintaa tehostetaan.
5. Viron ja Suomen välisen merenkulun turvallisuuden parantamiseksi ja terrorismin torjumiseksi perustetaan yhteinen hanke.

6. Poliisin, tullin, rajavartio- ja merenkulkuviranomaisten yhteistoimintaa tehostetaan niin, että rajanylitys voi tapahtua nykyistä olennaisesti nopeammin.

7. Viron EU-jäsenyyden myötä tullausmenettelyistä vapautuva molempien maiden tullihenkilökunta siirretään rikollisuuden torjuntaan, riskien analysointiin ja tiedonvaihtoon.

8. Vauhditetaan yhteistyötä veropetosten selvittämiseksi, valmisteveron alaisten tavaroiden salakujetuksen ehkäisemiseksi sekä henkisen pääoman suojelemiseksi.

4. KOULUTUS, KULTTUURI, TIEDE JA NUORISOTYÖ

Maantieteellinen läheisyys, kielisukulaisuus ja pitkälle yhteinen arvopohja luovat vankan perustan yhteistyölle. Kulttuurisuhteiden ylläpito ei ole pelkästään julkisen vallan toimien varassa, kansalaisjärjestöjen rooli on merkittävä. Viron EU-jäsenyys ei aiheuta kulttuurisuhteiden osalta suuria muutoksia, mutta EU tarjoaa uusia rahoitusmahdollisuuksia. Molemmissa maissa on tärkeitä panostaa naapurimaan kielen, kulttuurin, historian ja nykypäivän tuntemuksen lisäämiseen. Tutkimusyhteistyön avulla Suomesta ja Virossa luodaan yhteiskuntia, joissa tieto ja osaaminen ovat osa sivistystä ja joiden avulla luodaan aineellista hyvinvointia.

4.1. Kieli ja koulut

Suomen ja Viron sivistykselliset suhteet eivät olisi kehittyneet niin vilkkaiksi ilman yhteistä kielipohjaa. Kielisukulaisuus on suomalaisille ja virolaisille voimavara. Virolaisten ja suomalaisten on jatkossa osattava entistä paremmin englantia, mutta EU-maailmassakaan ei näiden naapureiden suhteita hoideta englannin kielellä. Sen vuoksi molempien maiden on aktiivisesti huolehdittava siitä, että viron- ja suomenosaajia riittää tulevaisuudessakin.

Tähän saakka osaaminen on ollut yksipuolista. Suomalaisten kommunikointi virolaisten kanssa on ollut etupäässä suomea osaavien virolaisten varassa. Suomen osaaminen Virossa on tällä hetkellä laajempaa kuin koskaan ennen, mutta nuorison keskuudessa englanninkielen ylivalta lisääntyy aivan kuten Suomessakin. Virossa lisäksi aiemmin kielikouluna toiminut Suomen televisio on menettänyt kiinnostavuuttaan.

Suomessa on viron harrastus kasvanut räjähdysmäisesti, vaikka osaajien määrä on vain murto-osa verrattuna suomen osaajiin Virossa. Viron opetusta tarjotaan ympäri maata kansalais- ja työväenopistoista yliopistoihin saakka. Tuglas-seura tarjoaa tasokasta viron opetusta ympäri vuoden. Viron kielen tv-kurssit ja tieto maan korkean johdon viro-opinnoistakin ovat lisänneet innostusta viron kielen kursseja ja itseopiskelua kohtaan. Viron kielen opiskelu on Viron kulttuurista ja kielestä kiinnostuneiden tavallisten suomalaisten lisäksi ilahduttavasti laajentunut myös virkamiesten, muidenkin kuin tulkkien ja kääntäjien joukkoon.

Viron kielen opetuksen ongelmana Helsingin yliopistossa on nähty opettajien nopea vaihtuvuus. Silti kielen opetus on ollut melko korkeatasoista. Viron yliopistojen toivomaa Suomen kielen ja kulttuurin vierailuprofessuuria ei ole kustannussyihin vedoten voitu perustaa. Selvitysmiehet pitävät tärkeänä viron ja suomen kielen opetuksen statuksen nostamista. Siksi he suosittelevat myös, että Helsingin yliopistoon perustetaan viron kielen ja Tarton yliopistoon suomen kielen professuuri. Tämä voisi sopivasti juhlistaa Tarton yliopiston viron- ja suomenkielen lehtoraatin 200-vuotisjuhlapäivää.

Kansalais- ja työväenopistot eivät ole aina Suomessa löytäneet sopivia vironopettajia. Monet heistä ovat olleet maahan muuttaneita virolaisia, joilla ei akateemisesta koulutuksesta huolimatta ole ollut kielenopettajan koulutusta. Suomalaiset korkeakoulut voisivat näistä henkilöistä hioa vähäisellä vaivalla kielenopettajia koulujen ja vapaan sivistystyön tarpeisiin.

Virossa sen sijaan suomen kielen opetus on perinteisesti nojautunut virolaisiin äidinkielen opettajiin, joilla on vankka pedagoginen tausta. Heidän ongelmana on se, että heidän Suomen tuntemuksensa usein on pintapuolista ja linkki elävään kieleen puutteellinen. Virossa opetetaan suomea yleissivistävissä kouluissa 1200:lle koululaiselle. Suomen peruskouluissa ja lukioissa ei, satunnaista kerhotoimintaa lukuun ottamatta, juuri viroa opiskella. Siksi Suomessa lyhyt sukulaiskielen esittely ja muutaman sadan sanan opettelu äidinkielen opetuksen yhteydessä voisi toimia sytykkeenä syvempään kiinnostukseen naapurikieltä kohtaan.

Vaikka suomalaiset ja virolaiset seuraavat sukulaiskansan päiväkohtaisia tapahtumia kiinnostuksella ja vaikka media niitä selostaakin kohtuullisen hyvin, tietämys naapurimaan kielestä, kulttuurista ja historiasta on usein yllättävän pintapuolista ja heikkoa. Yhtenä syynä tähän on varmaan ollut opetuksen ja oppimateriaalin puutteellisuudet naapurimaan asioiden osalta. Siksi koulujen opetuksessa ja oppikirjojen laadinnassa tulisi huolehtia siitä, että naapurimaan asioista saadaan riittävästi tietoa. Myös koululaisvaihdon järjestäminen Viron ja Suomen välille olisi mutkattomampaa kuin monien toisistaan maantieteellisesti ja kulttuurisesti etäisempien maiden välille.

Opiskelijavaihto maiden välillä on ollut toimivaa. Helsingin kaupungin selvityksen mukaan vuosina 2001-2002 opiskeli Suomen yliopistoissa ja korkeakouluissa 363 virolaista ja vastaavasti Virossa 298 suomalaista. Tällä hetkellä Tarton yliopistossa opiskelee pari sataa suomalaista, heistä noin puolet lääketiedettä. Suomalaisopiskelijat kokevat ongelmalliseksi Viron korkeat opintomaksut. Toisaalta niitä kompensoivat matalammat elinkustannukset.

Suomessa opiskelleet virolaiset ja Virossa opiskelleet suomalaiset muodostavat merkittävän voimavaran maiden tulevassa yhteistyössä. He tuntevat syvästi opiskelumaansa kulttuuria, talouselämää ja muita elämänaloja. He ovat muodostaneet naapurimaassa ystävyysverkostoja, joiden merkitys myöhemmässä elämässä voi olla arvaamattoman suuri. Siksi valtiovallan molemmissa maissa tulisi tutkia toimia, joilla helpotetaan opiskelua naapurimaassa.

EU:n komission edistymisraportissa kiinnitetään huomiota Viron ammattikoulujen kehittämiseen ja kehoitetaan jatkamaan ponnisteluja tutkintojen läpinäkyvyyden, laadun ja tunnustettavuuden lisäämiseksi. Helsingin ja Tallinnan kaupungit ovat yhdessä pohtineet kysymystä. Tähänastisesta yhteistyöstä saadut kokemukset ovat rohkaisevia; virolaisten ja suomalaisten mahdollisuuksia opiskella naapurimaan

ammattikorkeakouluissa tai vastaavissa oppilaitoksissa tulisi lisätä. Hyvänä esimerkkinä on animaatioalan opiskelu. Virossa animaatiotuotannolla on pitkät perinteet ja runsaasti osaamista, josta suomalaisetkin voisivat hyötyä. Joitakin suomalaisopiskelijoita on jo koeluonteisesti Virossa käynytkin. Suomessa on taas teknistä ja markkinointiin liittyvää osaamista, jota animaatioalalla voidaan käyttää hyväksi. Toinen esimerkki on liikennelentäjien koulutus, joka on kallista. Viron valtion tuskin kannattaa itse järjestää tätä koulutusta, varsinkin kun Viron omat tarpeet ovat vaatimattomat ja monet tulevista liikennelentäjistä siirtyvät suomalaisomisteisen Aero AS:n palvelukseen, joka ryhtyy liikennöimään Suomen sisäisessäkin liikenteessä. Siksi selvitysmiehet pitävät tärkeänä, että virolaisten opiskelijoiden osallistumista ansiolentäjien koulutukseen Suomessa helpotetaan. Muitakin esimerkkejä ammattikoulutuksen synergioista löytyy varmasti. Niihin on hyvä kiinnittää huomiota nyt, kun Viron ammattikouluopetusta ollaan uudistamassa.

4.2. Kirjallisuus, teatteri, musiikki ja kuvataiteet

Tänä vuonna tulee kuluneeksi 200 vuotta siitä, kun Tarton yliopistoon perustettiin ensimmäinen viro ja suomen kielen lehtoraatti. Molemmiin puolin Suomenlahtea on aina tunnettu suurta kiinnostusta sukulaiskansan kulttuuria kohtaan. Kulttuurivaihtomaitten välillä on viime vuosina vilkastunut tuntuvasti ja naapurimaan kulttuurin tuntemus on samalla kohentunut. Kulttuurisuhteiden ylläpito ei ole yksin julkisen vallan huolenpidon varassa, kansalaisjärjestöjen rooli on keskeinen. Erityisen merkittävä osa Suomessa on jo kylmän sodan aikaan perustetulla Friedebert Tuglas-seuralla, joka on Suomessa lisännyt Viro-tuntemusta, järjestänyt kieliopetusta ja hallinnoinut Baltia-kirjastoa. Sen työtä täydentävät Viro-yhdistykset ja niiden kattojärjestö. Virossa toimivat Suomi-yhdistykset (Elias Lönnrot-seura ja Viro-Suomi-seura) eivät ole saaneet vastaavia mittasuhteita kuin Viro-kansalaistoiminta Suomessa, vaan virolaisten kulttuurikiinnostus Suomea kohtaan on paremminkin kanavoitunut Tallinnassa ja Tartossa toimivien Suomen-instituuttien kautta.

Viron EU-jäsenyys ei aiheuta poikkeuksellisia, uusia tarpeita kulttuurisuhteissa. Päinvastoin jäsenyys tarjoaa uusia mahdollisuuksia kulttuurihankkeiden rahoittamiseen. EU:n rakennerahastot on tarkoitettu sosiaalisen ja taloudellisen yhteenkuuluvuuden edistämiseen sekä alueelliseen kehittämiseen. Ne sopivat erinomaisesti myös kulttuuriteollisuuden ja sisältötuotannon sekä kulttuurimatkailun hankkeisiin. Tällaisia hankkeita Virossa voisivat olla esimerkiksi vanhojen rakennusten ja alueiden elvyttäminen moderneihin käyttötarkoituksiin.

Maittemme **kirjallisuussuhteet** ovat kielisukulaisuuden vuoksi olleet aina erityisen lämpimät. Kirjallisuutta on käännetty runsaasti kielestä toiseen ja kirjailijoiden henkilökohtaiset kontaktit ovat olleet runsaita. Suomen kirjallisuuden tiedotuskeskuksen mukaan vuoden 1995 jälkeen viroksi on käännetty 141 suomalaista teosta, joskaan kaikki käännökset eivät tule keskuksen tietoon. Pääosa on ollut proosaa ja tietokirjoja. Niiden lisäksi on käännetty myös lyriikkaa, lasten- ja nuortenkirjoja sekä kuunnelmia ja näytelmiä. Suomalaista kirjallisuutta ovat julkaisseet kaikki tärkeimmät virolaiset kustantamot. Tarve nykykirjallisuuden ja tietokirjallisuuden vironnamiseen kasvaa koko ajan. Ongelmana on vain se, että ilman kääntämiseen tarkoitettuja apurahoja monet hankkeet jäävät toteutumatta. Suomen tietokirjallisuuden kansainvälistyminen on osa maan osaamisen vientiä. Siksi olisi paikallaan luoda erityinen tietokirjallisuuden käännösohjelma, joka mahdollistaisi tämän kirjallisuuden alan viennin edistämisen niin Virossa kuin muuallakin maailmalla.

Teatterin yhteydet Suomenlahden yli ovat vanhat. Käytännön vaikeuksista huolimatta niitä pidettiin yllä myös neuvostovallan aikana. Suomen ja Viron teatterien tiedonvaihto toimii mutkattomasti, järjestöjen toimijat tuntevat toisensa hyvin. Teatterialan ammattiliitot ovat järjestäneet yhdessä seminaareja esim. työehtoihin ja kulttuurialan lainsäädäntöön liittyen. Oppilaitoksilla on opettajanvaihtoa ja teatteri- ja tanssiesitysten vierailuvaihto on myös vilkasta. Ohjaajien ja lavastajien lisäksi myös näyttelijät ovat alkaneet osallistua taiteilijavierailuihin.

Musiikin alalla suhteet hoituvat suoraan, ilman valtiovallan erityisiä tukitoimia. Orkesterit ja kuorot vierailevat melko usein ja joitakin sekaemsembleja on syntynyt. Virossa esitetään suomalaista musiikkia paljon. Virolaisen musiikin osalta tilanne ei ole yhtä hyvä, vaikka tunnetuimmat säveltäjät onneksi huomioidaankin. Musiikin markkinoinnissa molemmat maat tuntuvat kurkottavan kauemmaksi ja suuremmille yleisöille, jolloin lähinaapuri jää vähemmälle huomiolle. Virolaisia musiikinopettajia on Suomen musiikkiopistoissa jonkin verran. Suomalaisten kuorojen johtajina ja seurakuntien kanttoreina on myös virolaisia. Kontakteja on ylipäätään paljon, kevyen musiikin osalta yhteyksiä ollaan käynnistämässä.

Taidelaitosten ja -yhdistysten yhteydenpito **kuvataiteiden** alalla on arvattavasti yhtä vilkasta ja luonnollista. Esimerkiksi Helsingin Taidehallin ja Tallinnan Taidehallin välillä järjestettiin molemmissa maissa nähty Juuret-niminen suomalaisen nykyaiteen näyttely. Nykyaiteen museo Kiasmaan valmistellaan parhaillaan Faster Than History -näyttelyä, jossa virolaisella taiteella on suuri osuus.

4.3. Tutkimus

Molempien maiden tulevaisuuden strategiana on menestyä osaamisen avulla. Avainasemassa silloin on **tutkimus- ja kehitystyö**. Suomessa tutkimus- ja kehitystyön osuus maan bkt:hen verrattuna on maailman kärkiluokkaa, viime vuonna 3,5%, josta julkisen vallan osuus oli 29%. Viro on asettanut itselleen tässä suhteessa hyvin kunnianhimoisen tavoitteen siirtyä pikaisesti osaamiselle ja tiedolle perustuvaan talouteen. Uusi hallitus on nimennyt tämän toiseksi kahdesta priorisoidusta kysymyksestä. Sen vuoksi Viro onkin asettanut tavoitteekseen nostaa tutkimus- ja kehitysinvestointien osuus 1.5 %:iin bkt:stä vuoteen 2006 mennessä.

Päätoimijat Suomen ja Viron **perustutkimusyhteistyössä** ovat Suomen Akatemia ja yliopistot sekä Viron tiedesäätiö ja Viron tiedeakatemia. Melko tuoreita yhteistyömuotoja ovat huippuyksikköjen välinen yhteistyö ja tutkijankoulutuksen alalla tapahtuva yhteistyö. Olisi suotavaa, että Suomen Akatemian tutkimusohjelmat avautuisivat myös virolaisille tutkijoille. Kahdelle pienelle maalle on taloudellisesti raskasta rakentaa yksin kaikki tutkimukseen tarvittavat infrastruktuurit, kuten esimerkiksi laitteistot. Yhteistyötä kehittämällä ja työnjaosta sopimalla Suomi ja Viro voisivat tehostaa tutkimusmäärärahojensa käyttöä. Perinteisen korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten yhteistyön rinnalle uuden lupaavan mahdollisuuden tarjoaa tiede- ja teknologiapuistojen sekä niihin verrattavien instituutioidenyhteistyö, jossa tavoitteena on myös uuteen teknologiaan perustuva **liiketoiminnan** edistäminen.

4.4. Nuorisotyö

Suomen ja Viro välinen yhteistyö nuorisotyön alalla on ollut monipuolista, vuosittain käynnissä on ollut noin 15 hanketta. Uusin asiaa koskeva opetusministeriöitten välinen yhteistyömuistio allekirjoitettiin Tallinnassa joulukuussa 2002. Ajankohtaisina teemoina ovat olleet viime vuosina ennaltaehkäisevä päihde- ja huumetyö, nuoret ja Suomenlahden ekologinen tila, erikoisnuorisotyö, alueellisen nuorisotyön organisointi, nuorisokeskus- ja leirikeskusyhteistyö sekä Kloogan nuorisokeskuksen peruskorjaus suomalais-virolaiseksi lasten ja nuorten kulttuurikeskukseksi ja Viron nuorisotyökeskuksen koulutuskeskukseksi. Myös kolmikantayhteistyötä Suomen, Viron ja Venäjän välillä on käynnistetty.

Lisäksi Suomen opetusministeriö ja Nuorisotutkimusverkosto ovat käynnistäneet yhteistyön Viron nuorisoinstituutin kanssa. Ensimmäisenä yhteisenä hankkeena toteutetaan "Viron nuoriso matkalla Euroopan unioniin" -tutkimus, jonka tavoitteena on arvioida virolaisten nuorten käyttäytymismalleja opiskelun ja työn suhteen EU-jäsenyyden toteuduttua. Sen valmistuttua harkitaan mahdollisen yhteisen toimintaohjelman laatimista. Myös muita yhteisiä tutkimushankkeita ja seminaareja on vireillä.

SUOSITUKSET:

1. Huolehditaan siitä, että molempien maiden oppimateriaaleissa on riittävästi tietoa naapurimaan historiasta ja nykypäivästä.
2. Suomi perustaa Helsingin yliopistoon viron kielen ja Viro Tarton yliopistoon suomen kielen professuurin.
3. Tehostetaan viron kielen opetusta Suomessa pikakouluttamalla suomalaisissa korkeakouluissa sopivan peruskoulutuksen saaneista virolaisista maahanmuuttajista viron kielen opettajia koulujen ja vapaan sivistystyön tarpeisiin. Tehostetaan suomen kielen opetusta Virossa järjestämällä virolaisille suomen opettajille mahdollisuuksia oleskella Suomessa ja samalla syventää tietojään suomen kielestä ja kulttuurista.
4. Lisätään yhteistyötä tutkimus- ja kehitystyössä korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten sekä tiede- ja teknologiapuistojen välillä
 - tutkijakoulutuksen lisäämiseksi, laboratoriotilojen ja muiden fasiliateettien rationaalisen hankinnan ja käytön tehostamiseksi
 - opiskelijoiden ja tutkijoiden vaihdon lisäämiseksi ja
 - korkeaan teknologiaan perustuvan liiketoiminnan edistämiseksi.
5. Huolehditaan siitä, että suomalaisten opiskelumahdollisuudet Virossa ja virolaisten opiskelumahdollisuudet Suomessa turvataan. Viron ammattikoulutusta uudistettaessa pyritään yhdessä Suomen kanssa saavuttamaan synergiaa. Esimerkiksi virolaisten opiskelijoiden osallistumista ansiolentäjien ammattikoulutukseen Suomessa helpotetaan.

5. TALOUS

Viron talous on jo tällä hetkellä jäseniksi tulevista EU-maista dynaamisin. EU-jäsenyys tarjoaa sille erinomaisia kehittymismahdollisuuksia. Niiden hyväksikäyttö edellyttää uudistusten jatkamista ja hallinnon kehittämistä. Yritystoiminta on kuluneen kymmenen vuoden aikana kehittynyt myönteisesti. Virossa suomalaiset yritykset koetaan sekä kilpailijoiksi että yhteistyökumppaneiksi. Maiden taloudet ovat jo nyt pitkälle integroituneet. Viro on Suomelle Norjan veroinen kauppakumppani ja EU:hun tulevista uusista jäsenmaista suurin. Merkittäviä julkisen vallan toimia yritystoiminnan edistämiseksi ei kaivata. Ongelmia ja mahdollisuuksia nähdään liikenteessä ja energia-alalla, joissa julkisen vallan rooli on tärkeä. Yhteistoimintaedellytyksiä on runsaasti. ”Suomenlahden kasvukolmiota” koskeva aloite on tärkeä Suomen, Viron ja Venäjän liikenneyhteyksiä kehitettäessä. Sähkökaapeli Suomen ja Viron välille on tulossa. Viron ja Suomen rahoitusjärjestelmät ovat hyvällä pohjoismaisella tasolla. Viron valmiuksia EMU-kauteen voidaan kehittää mm. keskuspankkien yhteistyöllä. Virolaisten aloittavien korkean teknologian yritysten riskirahoituksessa on vielä parantamisen varaa. Viron valtteina ovat edullinen verotus, alhaisemmat palkkakustannukset ja osin myös parempi maantieteellinen asema. Viron EU-jäsenyyden toteuduttua Viro alkaa kiinnostaa suomalaisia pk-yrityksiä entistä enemmän.

5.1. Euroopan unionin tarjoamat yleiset puitteet talouden kehittämiseksi

EU:n laajentumisen talousvaikutukset ovat merkittävästi suuremmat tuleville kuin vanhoille jäsenmaille. Siksi seuraavassa tarkastellaan etupäässä Viron talouden näkymiä ja EU:n jäsenyyden vaikutuksia siihen.

Viron talouskasvu on ollut yksi uusien jäsenmaiden nopeimpia. Viron talouspolitiikan kulmakiviä ovat olleet valuuttakatejärjestelmä (currency board), tasapainoinen budjetti, hyvin maltillinen velkaantuminen, liberaali kauppapolitiikka, maltillinen verotus sekä houkutteleva investointi-ilmapiiri. Kaiken kaikkiaan Viro on onnistunut talouspolitiikassaan hyvin. Viron säilyminen tulevaisuudessakin nopean kasvun maana on tärkeätä sen vuoksi, että maan julkissektoriin kohdistuu huokeita menopaineita, jotka liittyvät mm. infrastruktuuri-investointeihin, eläkejärjestelmän ja terveydenhoidon uudistamiseen, EU- ja Nato-jäsenyyksien aiheuttamiin menoihin ja paikallishallinnon kasvaviin tukivaatimuksiin.

Nopeasta kehityksestään huolimatta Virolla on vielä pitkä matka kuljettavana, jotta se vaurastuisi vanhojen jäsenmaiden tasolle, kuten alla oleva taulukko osoittaa. Viime vuosina kiinniotto on ollut nopeaa ja vuonna 2001 ostovoimakorjattu kansantulo asukasta kohden oli 42 % EU:n keskiarvosta.

Talousindikaattoreiden vertailua v. 2001, milj. USD

	Latvia	Ruotsi	Suomi	Venäjä	Viro
BKT (mrd. USD)	7,6	209,5	121	310	5,4
BKT per asukas (USD)	3186	23590	23260	2144	3775
Inflaatio, %	2,5	2,5	2,6	21,6	5,8
Vaihtotaseen tasapaino (milj. USD)	-758	6697	7336	35092	-355
Tavaroiden vienti (milj. USD)	2216	76201	40199	103194	3358
Tavaroiden tuonti (milj. USD)	-3566	-62368	-31266	-53764	-4148

Lähde: EIU 2002

EU:n puolelta on vakuutettu, ettei EU-jäsenyys aiheuta Virolle lisäkustannuksia. Mahdolliset nettomaksusuudet on luvattu kompensoida tavalla tai toisella. Nyt näyttää siltä, että Viro tulee olemaan heti jäsenyyden ensivuosisista alkaen selvä nettosaaja EU-rahavirroissa. Jo ennen jäsenyyttä hakijamaat saavat unionilta merkittäviä tukia. Jäsenyyden myötä tukijärjestelmät vaihtuvat ja samalla tukien määrä kasvaa. Viron Brysselistä saamien pelkkien rakennerahastotukien on arvioitu nelinkertaistuvan verrattuna jäsenyyttä valmistelemaan tukeen. Kööpenhaminan Eurooppa-neuvoston tuloksena Viron osuus EU:n rakennetoimien tuesta vuosille 2004-2006 oli yhteensä 617 milj. euroa (rakennerahastotukia 341 milj. euroa, koheesiorahastosta 276 milj. euroa). Vertailun vuoksi mainittakoon, että Suomen rakennerahastotuki kaudella 2000-2006 oli 300 milj. euroa. Viro sai Kööpenhaminassa kaikista EU:n hakijamaista suurimmat mahdolliset tuet eli vuotta kohden 180 euroa per capita; taloudellisesti vahvempi Kypros sai vain 54 euroa per capita. Viron osalta tämä vastaa 4 % bkt:sta, mikä on myös EU-tuelle asetettu katto. Kaikki kolme Baltian maata olisivat jo vuonna 2006 komission rahoitusesityksen mukaan tässä neljän prosentin tukikatossa, joten jatkossa tasapuolisen ratkaisun löytäminen saattaa edellyttää uusien tukikriteerien ja sääntöjen kehittämistä. Viron talouden ja bkt:n kasvaessa tuen absoluuttinen määräkin kasvaa. EU:n politiikka heijastaa kahta peruseriaatetta: yhtäältä kilpailun vahvistamista, mikä ilmenee rajoitusten vähentämisenä, toisaalta solidaarisuutta, mikä näkyy tukena heikoimmille kehittyneille alueille.

EU tarjoaa rahoitusta unionin politiikoissa toteutettaviin toimiin ja ohjelmiin. Aluepolitiikkaa varten EU:ssa on neljä rahastoa (sosiaalirahasto, aluekehitysrahasto, maatalouden ohjaus- ja tukirahasto ja kalatalouden ohjausrahasto), jotka avautuvat Virolle jäsenyyden myötä. Viides suuri rahasto on koheesiorahasto, jonka avulla rahoitetaan laajamittaisia ympäristö- ja liikenneinvestointeja

Viron kyky ottaa vastaan tukia ei kuitenkaan ole paras mahdollinen. Rakennetukien myöntäminen edellyttää noin neljänneksen suuruisia osarahoituspanoksia kansallisesta budjetista, siis joko valtiolta, alueilta tai kunnilta. Kansallisen vastinrahoituksen ohella myös tukien hallinnointi asettaa viranomaiset kovaan paineeseen Käytettävissä olevien kansallisten resurssien rajallisuus edellyttää Virolta hankkeiden tarkkaa ja viisasta priorisointia. Kaikkeen rahaa ei riitä, mutta toisaalta on tärkeää EU:n suomien rahoitusmahdollisuuksien optimointi.

Viron EU-jäsenyys edellyttää rakenteellisten uudistusten jatkamista ja jopa niiden kiihdyttämistä. Julkisia menoja on lisättävä varsinkin hallinnon suhteen, sillä muutoin Viro ei voi käyttää mahdollisuuksiaan parhaalla mahdollisella tavalla. Esimerkiksi EU-ohjelmat edellyttävät ennen kaikkea Viron alueiden ja kuntien osallistumista hankkeiden valmisteluun. Tämä lisää paineita uusien, hyvin koulutettujen virkamiesten palkkaamiseen alue- ja kuntatasolla. Mahdollisuudet siihen ovat kuitenkin rajalliset,

sillä julkinen talous on jo muutoinkin tiukalla. Kansainvälinen Valuuttarahasto IMF on arvioinut, että Viron EU-jäsenyys heikentää Viron budjettitasapainoa useilla prosenttiyksiköillä bkt:hen nähden. Toisaalta vain rakenteellisilla uudistuksilla voidaan varmistaa maan talouden ja sen asukkaiden elintason kehittyminen.

Suomalaiset eivät oman jäsenyytensä alkuvaiheessa pystyneet täysimääräisesti käyttämään hyväkseen jäsenyyden tuomia etuja. Hankkeet pilkottiin liian pieniksi projekteiksi. On olemassa vaara, että sama tapahtuu myös Viron kohdalla. Siksi maiden välistä virkamiesyhteistyötä on entisestäänkin tehostettava. Viron virkamieskunta on nuorta, asiantuntevaa ja motivoitunutta. Yhteydet Suomenlahden yli ovat hyvät ja valmistautuminen EU-jäsenyyteen on alkanut.

Rakennerahastotuet haetaan ja myönnetään kansallisesti. Koheesiohankkeista päättää komissio. Rahoituspolitiikan sisältö puolestaan määritellään tavoiteohjelmien ja yhteisöaloitteiden avulla. Viimeksi mainituista erityisen merkityksellinen maiden yhteistyön kannalta on Interreg-ohjelma, jonka puitteissa Suomi ja Viro ovat laatineet yhteisen ohjelman vuosille 2001-2006 (Viron Interreg-varat ovat noin 2,5 prosenttia sen rakennerahastovaroista). Yhteisen ohjelman tavoitteena on laajentaa maiden välisiä yhteysverkkoja, kehittää rajat ylittäviä osaamiskeskustoja ja yhtenäisiä kärkialoja. Tämän ohjelman puitteissa on tähän mennessä hyväksytty 68 hanketta. Vastoin komission alkuperäistä ehdotusta Viro onnistui saamaan koko alueensa Etelä-Suomen ja Viron Interreg-ohjelman piiriin. Tätä tavoitetta molempien maiden on tuettava myös tulevalle EU:n rahoituskaudella.

Esimerkki hyvin toimivasta Interreg-varojen käyttötavasta on Helsingin ja Tallinnan euregio. Euregio on rajan ylittävää yhteistyötä koordinoiva ja kokoava alueellinen liittouma. Sillä ei ole missään maassa yhtenäistä hallintomallia, vaan yhteistyön puitteet vaihtelevat epävirallisista konsultaatioista yhteiseen vaaleilla valittuun neuvostoon. Edellytyksenä on yhteinen raja, yhteistoiminnan tahto ja sovitut pelisäännöt päätöksenteolle ja rahoitukselle. **Suomenlahden kasvukolmiota** voidaan myös tukea Interregin avulla. Kasvukolmio on uusi ja innovatiivinen malli alueellisen ja taloudellisen yhteistyön kehittämiseksi Etelä-Suomen, Viron ja Pietarin talousalueen välillä. Julkisen vallan lisäksi yhteistyössä on varattu tärkeä rooli yksityiselle elinkeinoelämälle. Kasvukolmion lähtökohtana on alueiden talouksien täydentävyys, maantieteellinen läheisyys ja yrityskeskeisyys. Tavoitteena on laatia kehitystä ohjaava strategia, johon maiden ja alueiden poliittinen johto on sitoutunut. Kasvukolmio on väline, jolla EU:n pohjoista ulottuvuutta voidaan edelleen kehittää. Virolle on tukenut ajatusta kasvukolmiosta. Hankkeen tiimoilta on haastateltu suuri joukko eteläsuomalaisia julkisen ja yksityisen sektorin edustajia, jotka myös suhtautuivat hankkeeseen myönteisesti.

Viime aikoina rakennerahastojen käyttöön liittyvää virkamiesyhteistyötä on harjoitettu kumppanuushankkeiden (twinning) muodossa. Toiminnan tavoitteena on turvata Virolle riittävä hallinnollinen kyky vastaanottaa ja hallinnoida tukia. Vuosi sitten käynnistyi Viron valtionvarainministeriön ja Suomen sisäministeriön kumppanuushanke, jonka tavoitteena on valmistaa Virolle ensimmäinen **tavoite 1 ohjelma** – asiakirja. Ohjelmalla tuetaan alueita, joiden bruttokansantuote on alle 75 % EU:n keskiarvosta. Sillä vahvistetaan myös aluepolitiikan hallintoa, jotta EU:n rakennepolitiikan täysimittainen täytäntöönpano käynnistyy heti maan tultua EU:n jäseneksi.

EU:n rakennepolitiikassa on tärkeää, että Suomi ja Viro ovat korkealla tasolla poliittisesti asiaan sitoutuneet ja koordinoivat rakennepolitiikkaa, jotta saavutettaisiin

molempien maiden kannalta parhaat mahdolliset tulokset. Interreg-ohjelman vastinrahoituksen varmistaminen myös Viron osalta on tärkeää. Rakennetoimien vaatimien henkilöstöresurssien riittävyteen Virossa on kiinnitettävä erityistä huomiota.

5.2. Yritystoiminnan edellytykset

Kansantalouden kannalta yrityksiin syntyvät työpaikat ovat avainasemassa. Sen vuoksi ulkomaiset investoinnit yleensä ja suomalaisten investoinnit erityisesti näyttelevät tärkeää roolia. Ilmapiiiri Virossa on suomalaisten yritysten kannalta myönteinen. Suomalaiset koetaan sekä kilpailijoiksi että yhteistyökumppaneiksi. Virolaiset yritykset arvostavat ennen kaikkea suomalaisten teknistä osaamista (Tallinna ja Harjumaa ettevõtjad Soome integratsioonist, Tallinn 2002). Virosta käsin toimivien palvelualan yritysten uskotaan palkkaerosta johtuen olevan kilpailukykyisiä myös Suomen markkinoilla.

Eryteisesti kuljetuksissa, niin merenkulussa, maantiekuljetuksissa kuin ilmaliikenteessä, virolaisen työvoiman käyttäminen lisääntyy. Huoltotoiminta, pesulapalvelut, ajanvaraustoiminta, atk-palvelut ja erilaiset puhelinneuvontapalvelut ovat aloja, joissa Viron kilpailukykyisyys tulee näkymään. Jo nyt Viron kylpylöiden asiakkaiden enemmistö on suomalaisia. On luultavaa, että suomalaiset yritykset siirtävät palvelutoimintojaan ja muita työvoimavaltaisia toimintojaan varta vasten sitä tarkoitusta varten perustettuun tytäryhtiöön Viroom.

Virolaiset yrittäjät näkevät Suomen liiketoiminnan harjoittamisen kannalta myönteisenä maana, vaikka samalla kritisoiivatkin mm. Suomen sulkeutuneisuutta, ay-liikkeen roolia ja viranomaisten kielteistä kantaa työvoiman vapaan liikkumisen suhteen. Oman yrityksen Suomeen perustamisen sijasta pidetään yhteistoimintaa parempana. Se voi toteutua alihankkijan roolissa, yhteisen myyntiverkon puitteissa tai palvelusten myyntinä. Virossa toimivat suomalaisyrittäjät kokevat liiketoimintaympäristön myönteiseksi. Eryteisistä kiitosta saa verojärjestelmä. Ongelmiakin on. Monet niistä, kuten markkinoiden pienuus, paikallisen ostovoiman vähäisyys tai kilpailun kovuus olivat jo etukäteen sinne menevien yrittäjien tiedossa.

Sekä virolaiset että suomalaiset yritykset kokevat korruption ongelmaksi siitä huolimatta, että kansainvälisten tutkimusten mukaan Virossa on vähemmän korruptiota kuin muutamissa ”vanhoissa” EU-maissa. Toisaalta vähäinenkin korruptio on liikaa ja se on kitkettävä päättäväisesti pois. Viron viranomaiset ovatkin saaneet EU:n puolelta kiitosta päättäväisistä toimista korruptionvastaisessa taistelussa.

Ulkomaisen yritystoiminnan edellytykset niin Virossa kuin Suomessa ovat varsin hyvät. Sen vuoksi **ei ole tarpeen ehdottaa erityistoimia** suomalaisen investointitoiminnan edistämiseksi Virossa tai virolaisen investointitoiminnan edistämiseksi Suomessa. Jäljempänä on esitetty toimia liikenneyhteyksien ja muun infrastruktuurin samoin kuin esim. ammattikoulutuksen kehittämiseksi. Toteutuessaan ne helpottavat investointien tekemistä ja niiden kautta työpaikkojen syntyä.

Muutamit suomalaiset ja virolaiset yritykset ovat kaivanneet lisää tietoja naapurimaasta tai tunteneet, ettei naapurimaassa tunneta heidän yrityksensä tuotteita tai palveluita riittävästi. Yritystietouden lisääminen tapahtuu parhaiten jo olevien kanavien (Finpro etc.) toimintaa tehostamalla.

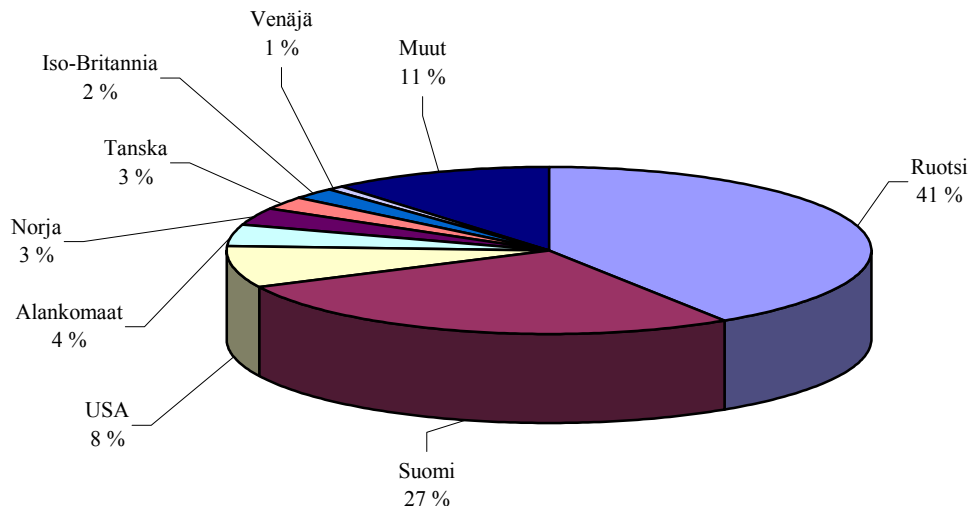
5.3. Investoinnit

Viron uuden itsenäisyyden alkuvuodet merkitsivät talouden voimakasta murrosta ja kasvun supistumista aina vuosikymmenen puoliväliin saakka, jolloin alkoi nopea toipuminen. Viime vuosien keskimääräinen kasvu on ollut runsaat 5 %, mihin on vaikuttanut niin investointien, kulutuksen kuin vienninkin ripeä kasvu.

Uusien investointien ja samalla uusien työpaikkojen avainsana on ollut ulkomaiset investoinnit. Neuvostovallan aikaiset tuotantolaitokset olivat vanhentuneita ja kilpailukyvyttömiä; lisäksi tuli tarve nopeasti uudistaa tuotannon rakenteita. Investointien rahoittamiseksi oli periaatteessa kaksi vaihtoehtoa, kotimainen säästäminen tai ulkomaiset investoinnit. Suotavuudestaan huolimatta säästämisen tie on kuitenkin toivottaman hidas. Toinen mahdollisuus oli, että ulkomaiset yritykset, niiden joukossa suomalaiset, investoivat Viroon ja samalla hyötyvät maan alhaisemmasta palkkatasosta.

Viro onkin vetänyt puoleensa suuren määrän ulkomaisia suoria sijoituksia ja on ollut asukaslukuun nähden yksi suosituimmista investointikohteista EU-jäseneksi tulevien maiden joukossa. Vuoden 2002 loppuun mennessä Viroon oli virrannut ulkomaisia suoria sijoituksia yhteensä yli 63 mrd. Viron kruunun (n. 4 mrd. EUR) arvosta. Valtaosa niistä (80 %) on tullut EU-maista. Suurimman osan ansaituista voitoista yritykset ovat sijoittaneet uudelleen Viroon mm. tuotannon laajennuksiin ja kokonaan uusiin yrityksiin. Ruotsi, joka on sijoittanut erityisesti rahoitussektoriin, ja Suomi ovat olleet ylivoimaisesti tärkeimmät investoijat Viroon. Suomalaiset ovat investoineet erityisesti tuotantoon.

Viroon tehdyt suorat investoinnit maittain (31.12.2002)



Lähde: Eesti Pank

Suomesta on tehty Viroon vuosina 1992-2002 investointeja (sekä portfolio- että suorat investoinnit) kaikkiaan noin 1,1 miljardin euron arvosta. Huomattava osa tästä sijoituskannasta on ns. uudelleen sijoitettuja voittoja. Viime vuonna näiden osuus kaikista suorista sijoituksista oli jo noin puolet. Viroon tehtyjen portfoliosijoitusten kanta oli noin 1,3 mrd. euroa.

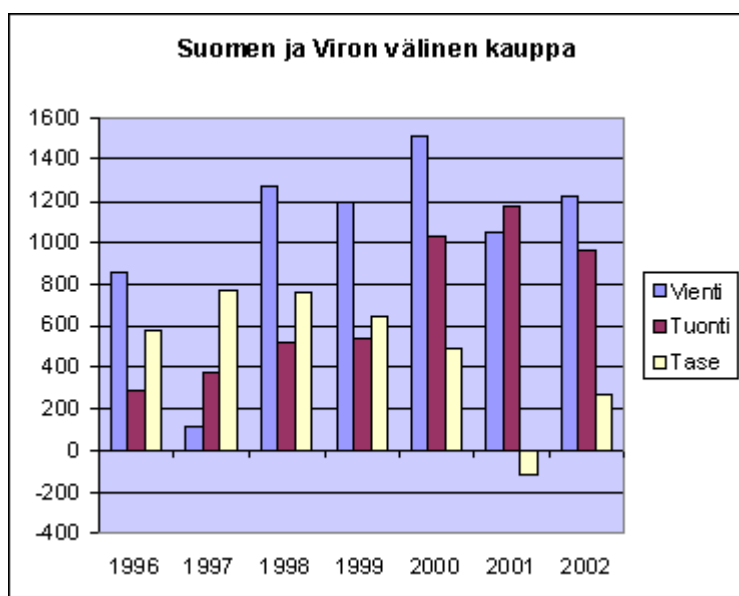
Suomalaisia yrityksiä toimii Virossa yli tuhat. Niiden toimintatavat vaihtelevat toimialasta ja yrityksen koosta riippuen:

- Alihankinta on varsin tavallinen toimintatapa esim. elektroniikka- (Elqotec) ja tekstiiliyrityksissä
- Omalla nimellä toimiminen on tyypillinen kauppaa ja palveluelinkeinoja edustaville yrityksille (Kesko, K-rauta, SOK, Stockmann, Seppälä, Rautakirja, Neste, Hesburger)
- Kokonaisia yrityssektoreita hallitsevat yritykset, jotka toimivat paikallisilla nimillä (Sonera/Telia Eesti Telekomien omistajina, ruotsalaiset pankkien omistajina)
- Paikalliset keskisuuret tai pienet yritykset, jotka nimestään tai paikallisesta johdostaan huolimatta ovat ulkomaalaisten (suomalaisten) omistuksessa.

5.4. Kauppa

Suomi on Viron selkeästi suurin kauppakumppani ja Viro EU:n hakijamaista Suomen suurin kauppakumppani, jo Norjan veroinen. Koska Viron ja Suomen taloudet ovat pitkälle integroituneet, Viron Suomen-viennistä noin puolet on alihankintaa. Monelle suomalaisyritykselle Viro on ensimmäinen askel kansainvälistymisessä ja usein ponnahduslauta muualle Baltiaan. EU:n sisämarkkinalainsäädännön omaksuminen ja täysi soveltaminen tuovat Viron markkinat entistä paremmin suomalaisyritysten ulottuville. Tosin jo nyt yritysten toimintaedellytykset ovat melko hyvät ja selkeät.

Suomalaisyrietykset voivat Viron EU-jäsenyyden myötä varautua kiristyvään kilpailuun mm. rakentamisessa, kuljetuksissa ja mahdollisesti elintarvikesektorilla. Myös Viron kauppasuhteissa Venäjän kanssa nähdään potentiaalia, varsinkin kun Venäjän Virolta kantamista kaksoistulleista päästään eroon EU-jäsenyyden toteuduttua.



Lähde: Suomen Tulli/Finpro

Suomen viennistä 45% on erilaisia koneita ja laitteita, lisäksi viedään moottoriajoneuvoja, kemikaaleja, terästä, elintarvikkeita ja erilaisia valmistavaroita. Suomi tuo Virosta koneiden ja laitteiden ohella (noin puolet Viron Suomen-viennistä) vaatteita, puutavaraa ja muita raaka-aineita, huonekaluja ja valmistavaroita.

5.5. Verotus

Suomalaisten yritysten kiinnostus investoida Viroon on edelleen korkea. Verotuksen ja palkkatason lisäksi Viron sijainti lähellä Venäjän ja Keski-Euroopan markkinoita houkuttelee. Virolaisten tärkeimpiä kysymyksiä on tällä hetkellä ulkomaisten investointien houkuttelevuus maahan nyt, kun yksityistäminenkin on päättynyt. Ulkomaisten investointien suuntautumista Viroon ohjaa lähivuosina paljolti verokilpailu, joka vallitsee kaikkien, mutta varsinkin uusien jäsenmaiden välillä. Viron verotus on varsin kilpailukykyinen. Siellä toimivat yritykset on vapautettu voittojen verotuksesta niin kauan kuin ne ovat jakamatta. Tällä on pyritty suuntaamaan voitot Virossa tehtäviin uusinvestointeihin. Suoritettujen kyselyjen valossa näyttää kuitenkin siltä, ettei Viron yritysverotus sellaisenaan ole ainakaan vielä ollut ratkaiseva tekijä suomalaisyritysten investointipäätösten teossa.

Myös yksityishenkilöiden verotus on kohtuullinen: tuloista peritään kaikilta tasaverona 26%, kun taas arvonlisävero on 18% lukuun ottamatta lämmitysöljyä, jonka vero on 5%. Virossa on käynnissä vilkas poliittinen keskustelu tasaverotuksen ja progressiivisen tuloverotuksen eduista ja haitoista. Alhaisella tuloverotuksella on vahva poliittinen tuki. Viron huhtikuussa 2003 aloittaneen hallituksen ohjelmaan sisältyy tavoite, jonka mukaan yksityishenkilöiden tuloverotusta alennettaisiin neljän vuoden aikana asteittain 20%:iin.

Arvonlisäverotuksen osalta Viro sai liittymisneuvotteluissa vähäisiä muutoksia siirtymäaikojen osalta. Viron saamat poikkeukset koskevat lähinnä kotimarkkinasektoria, joten niillä ei ole sanottavaa vaikutusta vastaavia palveluja Suomessa tuottavien yritysten toimintaedellytyksiin. EU:n yhteydessä on paljon puhuttu verotuksen harmonisoinnista. Se on koskenut kuitenkin ensi sijassa vain välillistä verotusta. Välittömän verotuksen puolella harmonisointia ei juuri ole ollut. Tavaroiden vapaa liikkuminen EU:n sisällä merkitsee jäsenvaltioiden välisen rajavalvonnan ja kaupan esteiden poistamista. Rajavalvonnasta luopuminen EU:n alueella lisää paineita välillisen verotuksen, arvonlisäverotuksen ja liikevaihtoverotuksen yhdenmukaistamiseksi, jotta verotuksen jyrkkä vaihtelu maasta toiseen ei johtaisi kilpailun vääristymiin.

Suomen siirtymäaika alkoholijuomien ja tupakkatuotteiden vapaalle tuonnille päättyy vuonna 2004. Sen seurauksena alkoholin ja tupakan verotuotot valtiolle alenevat merkittävästi, valtionvarainministeriön arvion mukaan 1,2 miljardilla eurolla vuoteen 2006 mennessä eli vajaalla prosentilla suhteessa bkt:hen. Verokilpailun ja verotuksen harmonisoinnin arvioidaan yleisemminkin rapauttavan Suomen veropohjaa.

5.6. Palkkataso

Palkkojen kasvu Virossa on ollut ripeätä. Tosin uuden itsenäisyyden alussa 1991 - 1992 palkat romahtivat n. 40 % kumpanakin vuonna. Vuonna 1996 reaaliset palkat nousivat peräti 25%, minkä jälkeen palkkojen kasvu on jatkunut tasaisesti noin 10%:n vuosivauhtia. Samanaikaisesti tuloerot yleensä ovat kasvaneet. Sen lisäksi palkkaerot eri toimialoilla ovat merkittävät. Korkeinta palkkaa maksetaan rahoitussektorilla, alhaisinta maataloudessa ja ravintola-alalla. Myös aluekohtaisesti palkat vaihtelevat.

Myös Suomessa on palkkojen nousu ollut 90-luvulla nopeata. Vaikka Viron palkat ovat kymmenessä vuodessa moninkertaistuneet, ovat suhteelliset erot Suomen palkkoihin säilyneet suurina. Viron palkkatason voi ennustaa edelleen nousevan ripeästi, varsinkin 2010-luvun alusta lähtien, kun työvoiman tarjonta vähenee merkittävästi. Ekonomistien yleinen arvio kuitenkin on, että vaikka Viron palkka- ja hintataso saavuttavat koko ajan Suomen tasoa, samalle tasolle nouseminen kestää vielä kymmeniä vuosia. Viro siis säilyy palkkatasoltaan pitkään kilpailukykyisenä.

5.7. Liikenne

Liikenne- ja viestintäyhteyksien sekä logistiikan parantaminen palvelee taloudellista yhteistyötä. Esimerkiksi Juutinrauman yli johtava silta on jo lyhyenä toiminta-aikanaan osoittanut, kuinka merkittäviä uusia toimintamahdollisuuksia kiinteän liikenneyhteyden ansiosta on Kööpenhaminan ja Malmön välille syntynyt. Tehokkaiden liikenneyhteyksien luominen Tallinnan ja Helsingin välille on välttämätön edellytys yhteisen talousalueen, ”kaksoiskaupungin” luomiseksi. Kiinteän yhteyden eli tunnelin rakentamista Helsingin ja Tallinnan välille ei nykyoloissa voida pitää realistisena, mutta teknologian kehittymisen ja liikennemäärien kasvun olosuhteissa sitä ei pitkällä tähtäimellä pidä myöskään unohtaa.

Helsingin ja Tallinnan potentiaali on merkittävä. Siellä asuu jo nyt lähes 1,5 miljoonaa asukasta, mikä vastaa jo Tukholman väestöä ja on puolet Juutinrauman alueen väestöstä. Yhteensä Viron, Latvian, Liettuan, Kaliningradin ja Koillis-Puolan alueella asuu yli 10 miljoonaa ihmistä alueella, joka vastaa etäisyydeltään matkaa Helsingistä Rovaniemelle.

Pitemmällä tähtäimellä myös 10 miljoonan ihmisen Pietarin talousalue on kytkettävä mukaan alueen potentiaalia arvioitaessa. ”Helsinki-Pietari-Tallinna kasvukolmio” on kunnianhimoinen suunnitelma, jonka toteutuminen edellyttää suuria investointeja kaikkiin liikennemuotoihin. Pohjolan kolmio on yksi EU:n priorisoimista liikenteen kehittämishankkeista, ns. TEN-verkoista (Transeuropean Networks). Se kytkisi Pohjoismaiden pääkaupungit toisiinsa ja samalla Venäjälle ja EU:n ydinalueille. Tie Vaalimaalta Pietariin ja Moskovaan eli E-18-tie ja nopea rautatieyhteys Pietariin kuuluvat myös näiden priorisoitujen hankkeiden joukkoon. Pohjolan kolmioon sisältyvät sekä tiet, rautatiet, satamat, terminaalit että lentoasemat.

Venäjä-logistiikasta ja -kuljetuksista on tehty lukuisia selvityksiä viime vuosina. Pietarin ja Luoteis-Venäjän taloudellinen kehitys edellyttää panostuksia kolmen maan, Venäjän, Viron ja Suomen välisen logistiikkaan. Kuljetuksista vallitsee kova kilpailu yritystasolla. Julkisen vallan tehtävänä on luoda mahdollisimman tasapuoliset kilpailuolosuhteet yritysten välillä. Viron EU-jäsenyys ja Venäjän WTO-jäsenyys

harmonisoivat säännöksiä tulevaisuudessa. Julkisen vallan aktiivista roolia kuitenkin tarvitaan.

Sekä ihmisten että tavaroiden liikkumisen kannalta on tärkeää kehittää joustavaa rajanylitystä. Yritysten yhteistoiminnan kannalta yritysten tiiviimpi verkottuminen on tarpeen. Seuraavassa käsitellään liikenteen kehittämistä liikennemuodoittain.

5.7.1. Merenkulku

Suomelle merenkulku on tärkeä siksi, että maa sijaitsee EU:n äärimmäisessä koillisnurkassa meriyhteyksien takana. Liikenteellisesti Suomea voidaan verrata saareen. Suomen viennistä noin 90 % ja tuonnista noin 70 % tapahtuu meritse. Suomen kansantulosta runsas kolmasosa tulee viennistä. Virolle puolestaan transitoliikenne merkitsee huomattavaa osaa maan kansantulosta. Molemmissa maissa on vankat merenkulun perinteet ja runsaasti alan osaamista niin maalla kuin merellä. Suomen merenkulkupolitiikan tavoitteena on kotimaisen merenkulun edellytysten turvaaminen niin, että Suomessa tuotettuja ja sinne tuotavia tavaroita voidaan kustannustehokkaasti kuljettaa pääosin suomalaisin aluksin.

Useat EU-maat tukevat voimakkaasti merenkulkuaan. Tukitoimet kohdistuvat erityisesti miehityskustannuksiin. Myös Suomi tukee merenkulkuaan, mutta ei yhtä paljon kuin esimerkiksi Ruotsi. EU:n komission keväällä 2002 julkaiseman raportin mukaan olivat miehityskustannukset Suomen lipun alla kalleimmat koko EU:ssa, alhaisimmat taas Portugalissa.

EU:n täysjäsenyyden mukana Viron lipun houkutus varustamoille kasvaa. Suomalaisia aluksia on mahdollista rekisteröidä, ”ulosliputtaa”, Viron laivarekistereihin ja näin hyödyntää maan alhaisempaa kustannustasoa palkkaamalla virolaista miehistöä. EU-jäsenyys merkitsee myös, että virolaiset alukset pääsevät Suomen satamien väliseen liikenteeseen (kabotaasi). Kuinka paljon tätä tapahtuu, on vielä vaikea arvioida. Joka tapauksessa sekä Varustamoyhdistys että Merimies Unioni ovat vastustaneet kabotaasioikeuden avaamista kahdenkeskisin sopimuksin ennen Viron EU-jäsenyyttä virolaisten alusten alhaisemman palkkatason ja siitä johtuvan paremman kilpailukyvyn vuoksi. Nykyisten kustannuserojen vallitessa lukuisia suomalaisaluksia tullaan todennäköisesti rekisteröimään Viron laivarekistereihin. Myös Viron ja Suomen välisessä liikenteessä tullaan siirtymään monikansallisiin miehistöihin.

EU:n ja Viron välisissä jäsenyysneuvotteluissa on kiinnitetty huomiota Suomenlahden liikenteenohjausjärjestelmän (VTMIS) ohella myös muihin meriliikenteen turvallisuuskysymyksiin. Viro onkin ryhtynyt toimenpiteisiin ja laatinut meriliikennettä koskevan lakiehdotuksen sekä panostanut oman merenkululaitoksensa toiminnan tehostamiseen. Yhteistyö molempien maiden merenkuluviranomaisten sekä Helsingin Tallinnan satamien välillä on tiivistynyt. Parhailaan laaditaan uusinta merenmittaustekniikkaa käyttäen nykyaikaisen väyläsuunnittelun mukainen suunnitelma Tallinnan ja Helsingin välisestä meriväylästä.

EU:n komission tavoite ns. merien moottoriteistä on mielenkiintoinen uusi konsepti maayhteyksien ruuhkaisuuden helpottamiseksi. Teiden ruuhkaongelmien helpottaminen kulkee käsi kädessä äärialueiden eristäytyneisyyden mukanaan tuomien liikenneongelmien ratkaisemisen kanssa. Merien moottoriteillä pyritään parantamaan meriteiden kilpailukykyä ja yhdistämään ne sujuvammin sisävesistöihin ja

rautatieverkostoihin. Satamien palvelukyvyyn nopeuttaminen liittyy olennaisena osana konseptiin. Komission tarkoituksena on konkretisoida suunnitelmaa vuonna 2004, kun seuraava TEN-suunnitelma valmistuu. Itämeren alueella meriliikenne on sen äärellä oleville maille elintärkeää. Itämeren moottoriteiden kehittäminen on sekä Suomen että Viron osalta tärkeä yhteistyökohde niin poliittisesti kuin taloudellisestikin.

Kuluneen talven ankarat jääolot ovat osoittaneet **jäänmurtaajien** elintärkeän merkityksen kauppamerenkululle. Siksi jäänmurtotoiminta koskee koko Itämerta eikä ole toissijainen kysymys EU:llekaan. Jäänmurtajat ovat hinnaltaan kalliita ja niiden ylläpito maksaa. Lauhojen talvien aikana jäänmurtajien ylläpito herättää kritiikkiä, kovina talvina murtajia vaaditaan lisää.

Suomen jäänmurtajalaivastosta (9 jäänmurtajaa) ollaan tekemässä erillistä valtion liikelaitosta. Muutoksella pyritään lisäämään toiminnan tehokkuutta. Suomen ja Ruotsin jäänmurtajien yhteistyöstä on erillinen valtiosopimus, joka on osoittautunut erittäin menestykselliseksi. Siitä voisi löytyä malleja myös Viron ja Suomen jäänsärkijäyhteistyölle, kun pyritään toiminnan tehostamiseen ja sen kustannusten alentamiseen.

Suomen ja Venäjän liikenneministerit perustivat joulukuussa 2002 yhteisen jäänmurtajatyöryhmän, jonka kokous pidettiin maaliskuussa 2003. Tavoitteena on luoda yhteiset pelisäännöt niin jääloukitukseen, jäänmurtajapalveluihin kuin muuhunkin talvella tapahtuvaan merenkulkuun. Tarkoituksena on keskustella Suomenlahden yleistilanteesta, merenkulkuviranomaisten välisen tiedonkulun tehostamisesta, Suomenlahden satamahankkeista ja mahdollisista jäänmurtajahankinnoista.

Kulunut talvi on osoittanut, että kolmen Suomenlahden maan ja viime kädessä kaikkien Itämeren maiden tulisi tiivistää talvimerenkulun yhteistyötään. Myös Suomen ja Viron välinen jäänmurtajayhteistyö on kytkettävä näihin hankkeisiin. Suomen ja Viron yhteistyön ei kuitenkaan tarvitse jäädä odottamaan näiden laajempien pohdintojen tuloksia, sillä merkittäviä parannuksia on tehtävissä lyhyelläkin aikataululla. Tähän keskusteluun olisi järkevää saada mukaan myös venäläinen osapuoli.

Matkustajaliikenteen osalta suurimmaksi ongelmaksi tällä hetkellä koetaan passintarkastuksen hitaus varsinkin Tallinnan satamassa. Rajanylitysten nopeuttaminen on entistäkin tärkeämpää silmälläpitäen Viron tuloa Schengen-järjestelyjen piiriin. Passintarkastuksen hitaus Tallinnan satamassa johtuu lähinnä henkilöstön riittämättömyydestä.

Viron jäsenyyden EU:ssa uskotaan ainakin tilapäisesti johtavan Tallinnan matkustajaliikenteen vähenemiseen. Helsingin sataman arvion mukaan matkustajamäärän vähennys saattaisi Viron EU-jäsenyyden alkuvaiheessa olla jopa 15 prosenttia eli noin miljoona matkustajaa vähemmän vuodessa. Se olisi seurausta verovapaiden ostosten poistumisesta ja samalla matkalippujen kallistumisesta. Toisaalta matkustajamäärien vähentämistä vaimentaa hintatasojen välillä säilyvä ero ja alkoholikiintiöiden kasvu. Viro säilyy siis suomalaisille matkustajille kiintoisana ostosmaana ja matkailusta saatavat tulot taas ovat olennaisen tärkeä osa Viron taloutta.

Euroopan Unioni edellyttää ulkorajoillaan tiukkaa rajavalvontaa. Ns. Schengenin sopimuksen puitteissa voidaan Suomen ja Viron välillä siirtyä passittomaan matkustamiseen 2-4 vuoden kuluessa Viron EU-jäsenyydestä. Silloin voitaisiin vähäisiä henkilöresursseja kohdentaa paremmin.

SUOSITUKSET:

1. Suomen ja Viron viranomaiset laativat jäänmurtajille yhtenäisen toimintamallin ja tutkivat, miten maat yhteistyössä voivat tuottaa jäänmurtopalveluja entistä edullisemmin.

5.7.2. Rautatieliikenne

Nykyään ei ole lainkaan toimivaa pohjois-etelä -suuntaista rautatieyhteyttä Baltian maiden läpi. Asia tuli jälleen näkyvästi esille Baltian maiden pääministereiden kokouksessa tammikuussa 2003. Tämä ns. Rail Baltica yhdistäisi Baltian maat Puolan kautta Berliiniin. Yhteys Suomeen hoidettaisiin junalautalla Suomenlahden yli. Tavoitteena olisi, että junamatka Tallinnasta Berliiniin kestäisi vuonna 2015 seitsemän tuntia. Tarkoitus on rakentaa täysin uusi kaksisuuntainen rata, jolla liikennöidään pysähtymättä maiden rajoilla. Baltian pääministerit päättivät tehdä yhden yhteisen 10 miljoonaa euroa maksavan kannattavuustutkimuksen hankkeesta. Toinen vaihtoehto on, mikäli uuden rautatieyhteyden rakentaminen ei osoittautuisi realistiseksi, peruskorjata vanha yhteys Baltian läpi.

Euroopan Unioni suhtautuu myönteisesti raideliikenteen kehittämiseen. Myös EU:n rahoitusta olisi hankkeeseen todennäköisesti saatavissa. Rautatie helpottaisi painetta maantie- ja merikuljetuksia kohtaan. Toisaalta mahdollinen rautatien rakentaminen koetaan helposti muiden liikennemuotojen edustajien taholta epätoivottavaksi lisääntyvän kilpailun vuoksi. Suomen elinkeinoelämän logistiset ratkaisut perustuvat pääosin merikuljetuksiin, minkä vuoksi esim. VR on suhtautunut epäilevästi hankkeeseen.

SUOSITUKSET:

1. Pohjois-etelä -suuntaisen radan (Tallinna-Berliini) ja siihen mahdollisesti liittyvän Helsinki – Tallinna junalauttayhteyden selvittelyä jatketaan ja molemmat maat pitävät hanketta esillä EU-yhteistyössä vakavasti otettavana liikennevaihtoehtona.

5.7.3. Maantieliikenne

Toinen pitkään esillä ollut hanke on ns. Via Baltica -maantie, joka yhdistää Baltian maat reitin Helsinki-Tallinna-Riika-Kaunas-Varsova kautta Saksaan. Reitin pituus on lähes 1000 kilometriä. Tieyhteys sinänsä on jo nyt olemassa, mutta tie kaipaisi monin paikoin lisärakentamista siitä huolimatta, että siihen on jo hankkeen ensimmäisen investointiohjelman aikana uhrattu noin 214 miljoonaa euroa. Toinen Via Baltica investointiohjelma sisältää investointeja 553 miljoonan euron edestä. Hanketta hidastaa myös Via Baltican vaatimien investointien erilainen priorisoiminen tien varrella olevissa maissa. Erityisesti Puolan viileä suhtautuminen toiseen investointiohjelmaan ja Puolan ja Liettuan rajanylitysten tehostamiseen vaikuttaa ongelmalliselta.

Via Baltican osalta on syytä muistaa, että EU:n jäsenyys poistaa maiden väliltä rajaongelmia. Kehitystä voisi vielä nopeuttaa Baltian maiden ja Puolan keskinäisin toimin. Tähän liittyy vielä monien kansainvälisen maantieliikenteen esteiden poistaminen (esim. kuljettajia ja ajoneuvoja koskevat määräykset ja kuljetusluvut).

Via Baltica on aikaisemmin saanut kyseenalaisen maineen rajanylityspaikoilla esiintyneiden ongelmien vuoksi. Tilanne on selvästi parantunut viime vuosina (mm. vain yhden kuljetusdokumentin käyttöönotto on parantanut tilannetta huomattavasti), mutta silti viiveet rajanylityspaikoilla ovat edelleen liian pitkät. Eräänä ongelmana on ollut liikenteen odotettua nopeampi kasvu. Ajanjaksolla 1995-99 liikenne raja-aseilla on kasvanut 30-150 %. Kasvuluvut osoittavat liikennekonseptin toimivuuden. Toinen ongelma on ollut koulutetun henkilökunnan puute raja-aseilla.

Viron tultu EU:n täysjäseneksi virolaiset kuljetusyhtiöt voivat vapaasti kilpailla niin Suomen sisäisistä kuljetuksista kuin ulkomaankuljetuksista viimeistään siirtymäaikojen jälkeen. Virolaisilla kuljetusyhtiöillä on suomalaisiin nähden merkittävä kilpailuetu. Palkkataso on vain viidennes Suomen vastaavasta ja polttoaineen hintakin on huomattavasti alhaisempi. Myös autojen hinnat ovat halvempia. Tämä on johtanut siihen, että kuljetusmarkkinat Suomesta Viroon ovat jo nyt 70 %:sesti virolaisten yhtiöiden hallussa. Virolaisten menestyksellinen toiminta myös Venäjän kuljetusmarkkinoilla osoittaa, ettei virolaisten kilpailukyky kuljetuksissa ole kiinni pelkästään palkoista ja alhaisesta polttoaineen hinnasta. Viron kuljetuskalusto on kohtalaisen uutta ja virolaiset kuljettajat osaavia.

Toisaalta Viron kilpailukyky kuljetuksissa on johtanut siihen, että monet suomalaiset kuljetusyrietykset ovat perustaneet tytäryhtiön tai siirtäneet toimintojaan Suomenlahden eteläpuolelle. Näillä yrityksillä arvioidaan olevan jo nyt 200-300 autoa liikenteessä. Muutkin maat ovat kiinnostuneet etabloitumisesta Viroon; esim. suuret saksalaiset kuljetusyrietykset Schenker ja Danzas toimivat myös Virosta käsin. Myös venäläisten omistamat kuljetusyrietykset ovat tulleet Viron markkinoille.

Välttääkseen kuljetusalan kilpailun hallitsemattoman rakennemuutoksen Suomi on hyväksynyt Euroopan Unionin yhteisen kannan ja päättänyt soveltaa maan sisäisen liikenteen (kabotaasiliikenteen) osalta siirtymäaika sääntöä 2 + 2 + 1 vuotta. Se tarkoittaa, että ensimmäinen tarkastelu siirtymäajan osalta suoritetaan kahden vuoden kuluttua. Mikäli silloin havaitaan, ettei pakottavia syitä siirtymäajan jatkamiseen ole olemassa, vapaa kilpailu kuljetusalalla voi alkaa. Päinvastaisessa tapauksessa siirtymäsäännöstö on voimassa vielä kaksi vuotta, jonka jälkeen suoritetaan uusi tarkastelu. Joka tapauksessa kuljetusalan kilpailu vapautuu täysimääräisesti viimeistään viiden vuoden kuluttua.

Viron EU-jäsenyys merkitsee Viron ja Suomen välisten maantiekuljetusten merkittävää siirtymistä Viroon. Suomalaisyrietysten rakennemuutosta helpottaa niiden etabloituminen Viron kuljetusmarkkinoille. Tässä suhteessa tilanne on samantyyppinen muiden kuljetusmuotojen ja niiden parissa toimivien yritysten kanssa.

Suomen ja Viron talouksien yhteinen etu on säilyttää EU:n liikennepolitiikassa eri liikennemuotojen sopiva sekoitus ja tasapaino. Harvaan asutut maat, jotka liikenteellisesti ovat Euroopan periferiassa ovat esim. keskusteltaessa EU:n viikonloppuajokielloista aivan eri asemassa kuin Keski-Euroopan maat, joiden kuljetusliikkeet kärsivät kielloista vähemmän.

SUOSITUKSET:

1. Erityistä huomiota kiinnitetään Via Baltican hallinnollisten ongelmien ratkaisuun ja käytäntöjen harmonisoimiseen. On tärkeätä, että tien toinen investointiohjelma toteutetaan. EU:n laajentuminen vuonna 2004 lisää merkittävästi hankkeen rahoitusmahdollisuuksia EU:n rakenne- ja koheesiorahastojen kautta.

5.7.4. Lentoliikenne

Helsingin ja Tallinnan muodostamalla ”kaksoiskaupungilla” on erinomaiset lentopalvelut. Niitä voitaisiin kuitenkin vielä parantaa. Molemmat kentät voisivat toimia toistensa varakenttinä. Kenttien rooli voisi myös eriytyä. Monissa Euroopan maissa charter-lennot ja niin sanotut halpalennot ovat siirtyneet kustannuksiltaan halvemmille kentille. Mikäli nämä lennot osittainkaan siirtyisivät Vantaalta Tallinnaan, saisi Tallinnan kenttä kaipaamaansa lisäkäyttöä. Samalla tasattaisiin Helsingin lentoaseman kuormituksen huippuja ja vähennettäisiin tulevia investointitarpeita. Työnjaon kehittäminen ei juuri tällä hetkellä ole kovin päivänpolttava, sillä Vantaan lentokentän uuden kiitoradan valmistuttua molemmilla kentillä on riittävästi kapasiteettia. Terrorismin uhka, Irakin sota ja SARS-keuhkokuume ovat lisänneet epävarmuutta lentoliikenteen kehitykseen laajemmaltikin ja vähentäneet lentämistä. Siitä huolimatta sekä Suomen että Viron ilmailuviranomaiset ja lentoyhtiöt voisivat tutkia pidemmällä tähtäimellä kaupallisia samoin kuin ilmailun turvallisuuteen liittyviä yhteistyömahdollisuuksia.

Finnair on perustanut Viroon Aero Airlines AS nimisen yhtiön, jonka pääosakas Finnair on. Uuden yhtiön kautta Finnair hakee tuntuvaa osuutta Viron kasvavasta kansainvälisestä liikenteestä tarjoamalla syöttöyhteyksiä Finnairin kansainväliseen reittiverkostoon. Helsinki on jo tällä hetkellä osittain myös virolaisten kansainvälinen lentokenttä, sillä sieltä lennetään yli 30:en kohteeseen.

Aeron avulla Finnair pyrkii myös säilyttämään sellaisia vähäliikenteisiä reittejä Suomessa, jotka muutoin kannattamattomina jouduttaisiin lopettamaan. Kevyempään kustannusrakenteeseen päästään palkkarakenteen lisäksi siirtämällä vaihteittain yksi konetyyppi (ATR-72) kokonaan Finnairilta Aerolle. Virolaisen lentohenkilöstön koulutus on jo alkanut. Aero AS:n omistajien tarkoituksena on lisätä virolaisen henkilöstön käyttöä.

Varsinaisen lentotoiminnan lisäksi Finnair omistaa Viron suurimman matkatoimiston Esttravelin. Kustannussyistä myös huoltotoimintaa ja myynnin tukitoimintaa on siirtynyt Viroon.

5.8. Energia

Viro tuottaa energiaa yli oman tarpeensa. Suomi sen sijaan tuo energiaa. Euroopan Unioni kokonaisuutena on selkeästi energian tuoja.

Suomen energian lähteet ovat verrattain monipuoliset: ydinvoima 32 %, vesivoima 21 %, hiilivoima 14 %, biomassa ja jäte 13 %, kaasuvoima 12 % ja muut lähteet (turve, tuuli ym.) 8 %. Viron voimantuotanto nojautuu pääosin palavaan kiveen (65%, sähköntuotannosta peräti 93%).

Viron riippuvuus palavasta kivistä on ongelmallista. Toisaalta se turvaa maan energiaomavaraisuuden ja tarjoaa runsaasti työpaikkoja etenkin Koillis-Virossa, jossa työllisyystilanne on muutenkin vaikea. Toisaalta palava kivi saastuttaa ympäristöä. Sitä polttoaineena käyttävät voimalaitokset ovat vanhoja ja tarvitsevat kalliita uusintainvestointeja. Palavaa kiveä käyttävien voimalaitoksien lisäksi suuria investointitarpeita kohdistuu muuhunkin energiasektoriin. Aluelämmitysjärjestelmä ja sähköverkko kaipaavat uudistamista.

EU edellyttää, että uudet jäsenmaat lisäävät uusiutuvan energian osuutta sähköntuotannossaan. Niille on asetettu indikaatiiviset tavoitteet uusiutuvien energialähteiden osuuden nostamiselle. Viron osalta komission kanssa sovittu tavoite vuoteen 2010 mennessä on nostaa uusiutuvien energialähteiden osuus 5,1 %:iin sähkön kokonaistarpeesta. Tällä hetkellä uusiutuvan energian osuus on noin 2 %.

Osuuden nostaminen edellyttää mittavia investointeja mm. pienvoimaloihin, tuulivoimaan ja biomassalaitoksiin. Nämä investoinnit tarjoavat suomalaisille yrityksille mielenkiintoisia mahdollisuuksia yhteistyöhön, sillä Suomella on tarjottavanaan alan huipputekniikkaa. Myös suorat sijoitukset näihin kohteisiin saattavat kiinnostaa. Hankkeiden kiinnostavuutta lisää se, että monet suomalaiset metsäteollisuusyritykset suunnittelevat parhaillaan sahojen ja pakkausteollisuuden tuotantolaitosten rakentamista Viroon. Sellutehtaan rakentamishanke Latviaan on myös vireillä. Voimalaitosten rakentaminen on osa näitä hankkeita.

Kauppa- ja teollisuusministeriö myönsi runsas vuosi sitten Pohjolan Voima Oy:lle luvan rakentaa sähkökaapelin Suomen ja Viron välille, joka mahdollistaisi 315 megawatin voimansiirron maiden välillä (Loviisan ydinvoimalan yhden yksikön teho on n. 450 megawattia). Lupa on voimassa viisi vuotta. Tämä ns. Estlink-hanke on tarkoitus toteuttaa yhteistyössä Viron valtion omistaman Eesti Energian kanssa. Hankkeen toteutuminen lisäisi Suomen mahdollisuuksia tuoda maahan sähköä. Virosta tulisi Ruotsin, Norjan ja Venäjän joukkoon uusi maa, josta Suomi voisi tuoda sähköä. Samalla kilpailu sähkömarkkinoilla lisääntyisi. Kaapeli yhdistäisi Viron ja muun Baltian verkot Pohjoismaihin ja mahdollistaisi kehittää Baltian sähköverkot ja muun infrastruktuurin Euroopan Unionin tasolle.

Kaapelin valmistuttua Viro voisi viedä sähköä Suomeen ja sitä kautta muiden Pohjoismaiden vapaille sähkömarkkinoille. Sitä vastoin Suomen vastavuoroinen pääsy Viron ja samalla muun Baltian sähkömarkkinoille ei Viron jäsenyysneuvotteluissa saamien ylipitkien siirtymäaikaisten vuoksi onnistu. Pääosa Viron EU-sopimusneuvotteluissa saamista liittymishadoista on Suomen kannalta ongelmattomia. Ne sisältävät kuitenkin siirtymäajan vuoteen 2008 sähkömarkkinadirektiivin soveltamisesta, 10 % markkinoista avataan ennen vuotta 2008 ja sen jälkeen markkinoiden avaamisprosentti voi ääritapauksessa pysyä 35 %:n tasolla vuoteen 2012 saakka riippumatta EU:n mahdollisista uusista direktiiveistä. Siirtymäajat hidastavat Viron omien sähkömarkkinoiden rakenteellista uudistumista ja muun muassa ekologisesti parempien energialähteiden kehittymistä. Energiemarkkinoiden nopeampi vapauttaminen helpottaisi ulkomaisen rahoituksen saamista energiahankkeisiin ja samalla nopeuttaisi alan kehitystä. Siksi olisi syytä pitää huolta, että kaapelin valmistuttua myös sähkön vienti Viroon olisi mahdollista, mikäli siihen tulisi tarvetta. Tämä olisi myös Viron edun mukaista tilanteessa, jossa omassa sähköntuotannossa esiintyisi häiriöitä. Mikäli kaapelin rakentamiseen liittyvissä neuvotteluissa päästään vielä tänä keväänä myönteiseen lopputulokseen, voisi kaapeli valmistua aikaisintaan

kesällä 2005. Kaapelin rakentaminen liittyy laajemminkin koko Baltian alueen energiahuoltoon. Ignalinan ydinvoimala Liettuassa on suljettava vuoteen 2009 mennessä. Lehtitietojen mukaan keskusteluja on käyty sen korvaamisesta joko Ignalinaan rakennettavalla uudella ydinvoimalalla tai maakaasuvoimalalla.

SUOSITUKSET:

1. Viron ja Suomen viranomaisten, yritysten ja rahoittajien välistä yhteistyötä energiakysymyksissä pidetään erittäin tärkeänä. Molempien maiden viranomaiset myötävaikuttavat Viron ja Suomen välisen sähkökaapelin pikaiseen valmistumiseen.

5.9. Metsätalous

Metsät ovat tärkein uusiutuva luonnonvara niin Suomessa kuin Virossakin. Neuvostoaikana Viron metsät pääsivät pahasti rappeutumaan, samoin metsätalouden osaaminen. Suomessa pääosa metsistä on aina ollut yksityisten metsänomistajien hallussa. Viron pinta-alasta noin puolet (2.25 milj. ha) on metsää, josta 817.000 ha on valtion metsiä. Niin Virossa kuin Suomessakin metsät ovat tärkeä toimeentulon lähde varsinkin maaseudun väestölle. Siksi Viron metsien hoito ja hyödyntäminen ovat maan alueellisen kehityksen kannalta tärkeitä. Maarekisterin mukaan virolaisen metsälön keskimääräinen koko on vain 7 ha, mikä tekee järkipäisen metsänhoidon ongelmalliseksi.

Viron metsien tärkein käyttäjä on sahateollisuus, jossa suomalaisten osuus on merkittävä. Suurin saha-alan yritys on n. miljoona kuutiometriä vuodessa sahaava Sylvester AS, jonka pääomistaja on Stora Enso. Sahateollisuustuotteiden jatkojalostus on lähtenyt hyvin liikkeelle. Esimerkiksi virolaiset huonekalut ovat hyvin tunnettuja Suomen markkinoilla. Silti tilanne ei ole Viron kannalta tyydyttävä. Raakapuun vienti jatkuu eikä suunnitelmia pidemmälle menevästä jatkojalostuksesta, esimerkiksi sellutehtaasta, vielä ole. Metsänhoidollisesti suuret metsäalat ovat hoitamattomassa kunnossa ja metsän koostumus kulkee huonompaan suuntaan, sillä lehtipuiden osuus kasvaa ja havupuiden vähenee. Ongelmana on, että metsänhoitoon tehtävät uhraukset ovat maittemme pohjoisissa olosuhteissa ”ylisukupolvisia”, toisin sanoen investointien tuotot tulevat vasta vuosien, jopa vuosikymmenien, päästä.

Viron Suomea hedelmällisemmissä olosuhteissa tapahtuva metsien vuotuinen kasvu on uusimpien tietojen mukaan lähes 12 milj. m³. Tästä merkittävästä varallisuuden lähteestä osa viedään raakapuuna ulkomaille, osa sahataan ja osa mätännee metsiin. Metsien tilan kohentaminen niin, että niiden taloudellinen, ekologinen ja sosiaalinen merkitys säilyy, olisi ensiarvoisen tärkeitä. Suomalaisilla, samoin kuin tietenkin sen pohjoisilla naapureilla, on metsätaloudessa tarjottavana pitkäaikaista kokemusta ja huippuluokan osaamista niin metsien hoidossa, tutkimuksessa kuin teollisessa jalostamisessa. Metsälöiden pienen koon vuoksi metsänomistajien yhteistyötä olisi kehitettävä. Viron metsien suuren kansantaloudellisen merkityksen huomioon ottaen olisi tärkeätä, että Viro laatisi lähivuosisikymmenien metsästrategian, jossa otetaan huomioon myös metsien ekologinen, kulttuurinen ja sosiaalinen merkitys. Tässä työssä Suomi voisi tarjota naapurimaalleen asiantuntemustaan ja kokemuksiaan

5.10. Matkailu

Matkailu on tärkeä tulonlähde Suomelle, mutta aivan erityisesti Virolle, jonka bkt:sta 10 % tulee turismista. Matkailun merkitys Viron kansantaloudelle korostuu entisestään, kun epäsuorat vaikutukset otetaan huomioon.

Suomesta tai Virosta tuskin kuitenkaan tulee merkittävää massaturismin kohdetta. Suomi on melko tuntematon maa matkailumarkkinoilla, Viro vieläkin tuntemattomampi. Niiden tuleekin pyrkiä erikoistumaan omien olosuhteittensa mukaan. Luonto-, maatalous- ja liikuntamatkailu, joiden merkitys molemmissa maissa on noussut, on luonnollinen vahvuusalue, jossa yhteistyömahdollisuudet ovat hyvät.

Tällä hetkellä suomalaiset ovat Viron tärkein matkailijaryhmä. Suomalaisturistien pääosa Viroon on yhden päivän ostosmatkailijoita Tallinnaan, jotka hyödyntävät Viron halvempia hintoja. Suomalaisia turisteja kävi viime vuonna Virossa n. 1,8 miljoonaa, seuraavaksi suurin ryhmä olivat latvialaiset (400.000) ja venäläiset (200.000). Hintojen ja palkkojen tasoittuessa EU-aikana ostosmatkailun merkitys vähenee. Pääosa turismista suuntautuu tällä hetkellä Tallinnaan, mutta yhä useammat matkailijat ovat löytäneet myös muun Viron. Muuallakin maassa on kuitenkin attraktiivisia kohteita: vanhat linnat ja maisiot, musiikki- ja kansantanssijuhlat, Saarenmaan ja Hiidenmaan katajamaastot ja muut kohteet luontoturismille. Viron lukuisten kylpylöiden suurin asiakaskunta tulee tällä hetkellä Suomesta.

Suomeenkin tulevasta turistivirrasta pääosa tulee pääkaupunkiseudulle, vaikka esimerkiksi Lappi ja saaristo ovat löytäneet uskollisen kävijäjoukkonsa. Viroon suuntautuva matkailu on keskittynyt Tallinnaan. Viron ja Suomen matkailun suuri haaste on saada turistit kiinnostumaan myös pääkaupunkien ulkopuolisista jännittävästä kohteista.

Euroopan Unioniin liittyminen lisää EU:n kansalaisten innostusta Viroon ja samalla jonkin verran myös Suomeen. Jo nyt on entistä yleisempää, että Suomeen liittyvään matkapakettiin liittyy mahdollisuus vierailla Virossa ja/tai Pietarissa. Toisaalta monet kauempaa tulevat turistit ovat täysin tietämättömiä, kuinka helppoa on liikkua Tallinnan ja Helsingin välillä.

Suomen ja Viron yhteistä turismia on yritetty kehittää monin pienin yhteisprojektein, mutta toistaiseksi ilman merkittäviä tuloksia. Voisi olla järkevää yhdistää voimia maiden matkailumahdollisuuksien markkinoimiseksi, esimerkiksi esiintymällä yhdessä tärkeimmillä messuilla. Suomi ja Viro voisivat ehkä perustaa myös projektin, jossa sekä valtiolliset matkailunedistämisorganisaatiot että yksityiset matkanjärjestäjät, liikennöitsijät että muut matkailuun liittyvät tahot laatisivat yhteisen toimintastrategian.

5.11. Rahoitus

Virolla on mahdollisuus tulla Euroopan rahaliiton EMU:n jäseneksi aikaisintaan kaksi vuotta sen jälkeen, kun se on tullut EU:n jäseneksi. Yhteinen raha euro tekee hinnat läpinäkyvämmiksi, helpottaa kaupankäyntiä ja inflaation vastaista taistelua. Valuutanvaihdon kustannukset säästyvät. Euron vaikutukset ovat myönteiset myös Suomen ja Viron väliselle kanssakäymiselle. Maastrichtin sopimus määrää rahaliittoon tulevan maan valtiontaloudelle tiettyjä vaatimuksia niin inflaation, korkotason kuin valtionvelan suhteen. Näillä näkymin Viro näyttäisi selviävän ehdoista suhteellisen

helposti. Ainoa seikka, joka voi aiheuttaa huolia on inflaatio. Näiden valtiontalouden ehtojen täyttämisen ohella Viron keskuspankin on tehtävä rahaliittoon tähtääviä valmisteluja. Viime aikoina on keskusteltu vilkkaasti keskuspankkien välisestä työnjaosta. Niinpä Suomen ja Viron keskuspankitkin joutuvat valitsemaan oman roolinsa Euroopan keskuspankkijärjestelmässä. Se joutuu tekemään ratkaisuja myös hyvin teknisissä asioissa, kuten suurten maksujen järjestelmänsä valinnassa, jossa saattaisi löytyä yhteistyömahdollisuuksia naapurimaan keskuspankin kanssa. Eesti Pank osallistuu tästä keväästä lähtien myös monien keskeisten Euroopan keskuspankin elinten, mm. keskeisten komiteoiden toimintaan. Suomen ja Viron keskuspankkien välinen yhteistyö on ollut poikkeuksellisen läheistä jo 1980-luvun lopulta asti. Kansainvälistä kokemusta yhteistoiminnasta on saatu mm. toiminnasta Kansainvälisessä Valuuttarahastossa.

Rahoitusmarkkinat ovat olleet molemmissa maissa suurten mullistusten kohteena 1990-luvun alusta lähtien. Molemmissa maissa fuusioita on ollut runsaasti ja pankkien koko kasvanut. Ulkomaalaisten omistamien pankkien rooli on Virossa merkittävä, niiden markkinaosuus on 90 %:n luokkaa. Vaikka Suomen suurin pankki Nordea on muodollisesti suomalainen pankki, sen omistajakunta on pääosin ulkomaista ja sillä on yritysjärjestelyjen kautta syntyneitä vahvoja tytäripankkeja Ruotsissa, Norjassa ja Tanskassa. Viron suurin pankki Hansapank on lähes 60 %:sesti ruotsalaisen Swedbankin ja toiseksi suurin Ühispank lähes kokonaan ruotsalaisen Skandinaviska Enskilda Bankin omistama. Markkinaosuuksiltaan seuraavina tulevat merkittävästi pienemmät suomalaisten omistamat Sampo ja Nordean sivukonttori. Suomalainen HEX-konserni osti puolestaan enemmistön Tallinnan pörssistä keväällä 2001.

Hyvämaineiset pohjoismaiset omistajat ovat antaneet Viron pankki- ja arvopaperimarkkinoille osaamista, luotettavuutta ja teknologiaa, joka joissakin tapauksissa on ollut ”emopankkienkin” teknologiaa modernimpaa. Monet merkit maailmalta viittaavat siihen, että pankkifuusiot jatkuvat.

Ulkomaisen omistuksen kasvua rahoitussektorilla on vaikea estää. Toisaalta pienten maiden, kuten Suomen ja Viron, kannalta ei ole kovin tärkeitä, ketkä ovat pankkien omistajia. Tärkeintä on, että pientenkin maiden tai syrjäistenkin alueiden asukkaat ja yritykset saavat luotettavia, monipuolisia ja hinnaltaan edullisia rahoituspalveluita. Tähän päästään parhaiten siten, että viranomaiset ja keskuspankit toimivat niin, että kansallinen rahoitusmarkkinoiden valvonta on kunnossa ja säilyy kummankin maan omissa käsissä sekä sen lisäksi maat toimivat aktiivisesti sääntelyn ja valvonnan kehitykseen vaikuttavilla kansainvälisillä foorumeilla, kuten Euroopan Unionissa, Euroopan Keskuspankissa ja Kansainvälisessä Valuuttarahastossa.

Viron rahoitusjärjestelmä on pääosin hyvällä pohjoismaisella tasolla. Sillä on asiantunteva keskuspankki ja rahoitusvalvonta toimii. EU:n jäsenyys tuo mukanaan uusia ei-pankkimaisia rahoituslähteitä EU:n budjetista. Kuten edellä on jo todettu, samalla eräiden erityisrahoituslaitosten merkitys vähenee. Maailmanpankki on jo käytännössä lopettanut toimintansa Baltiassa. Samoin Euroopan jälleenrakennus- ja kehityspankki (EBRD) purkaa siellä toimintaansa. Euroopan Investointipankin (EIB) merkitys myös vähenee.

Näissä oloissa Pohjoismaiden Investointipankin (NIB) merkitys kasvaa. NIB:lla on ollut jo tähän mennessä ympäristöinvestointien ohella tärkeä rooli infrastruktuuri-investointien ja pk-yritysten rahoittajana. NIB on erityisen sopiva Viron olosuhteisiin siksi, että sen mukanaolo tuo hankkeisiin myös korkeatasoista kansainvälistä

projektiosaamista. Osaamisen mukanaolo on erityisen tärkeää siksi, että sekä julkinen valta että yksityinen sektori ovat pääomaköyhiä.

NIB:n tärkeästä työstä esimerkkinä käy pankin aloitteesta perustettu Ympäristöinvestointikeskus (Keskkonnainvesteeringutekeskus, KIK), jonka tehtävänä on ennen kaikkea auttaa kuntia niiden ympäristöinvestoinneissa. Toinen hyvä esimerkki on Viron postinjakelukeskus. Kolmantena on mainittava laajaa kansainvälistä huomiota saanut Tarton vankila, jonka rakentamiseen ei ollut mahdollisuutta saada rahoitusta muilta kansainvälisiltä rahoittajilta. Nyt Tarton vankila on esikuva uusille KE-maissa rakennettaville vankiloille. Viro, Latvia ja Liettua ovat eri yhteyksissä ilmaisseet tyytyväisyytensä NIB:n toimintaan ja halunsa tulla NIB:n jäseniksi. Suomen entinen pääministeri Paavo Lipponen on tukenut näitä pyrkimyksiä. Pohjoismaiden Investointipankin toiminta Virossa ja muualla Baltiassa on olennaisen tärkeää. Maiden hallitusten tulisi jatkaa ponnisteluja Viron, Latvian ja Liettuan pääsemiseksi NIB:n jäseniksi.

Suomessa aloittavien ns. siemenvaiheessa olevien teknologiayritysten rahoitus tapahtuu etupäässä kahta kanavaa myöten. Yritysten tutkimus- ja kehitystoimintaa tukee Teknologian kehittämiskeskus Tekes ja pääomarahoitusta (venture capital financing) Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra sekä tulevaisuudessa entistä enemmän Suomen Teollisuussijoitus Oy Tesi. Kaikkiaan Suomen panostus tutkimus- ja kehitystoimintaan on yksi maailman korkeimmista, 3,5 % bkt:sta. Julkisen vallan osuus siitä on 29 %. Rohkea panostaminen tk-toimintaan ja korkeakoulujen kehittäminen ovat myötävaikuttaneet Suomen talouden rakennemuutoksen menestykselliseen läpiviemiseen.

Virossa vastaavan rahoituksen tarve on ilmeinen. Laajan yksityistämishjelman ansiosta suurin osa maan suurista ja keskisuurista yrityksistä on nyt ulkomaisessa omistuksessa. Yritysten uusperustanta on maan tarpeet huomioon ottaen vaatimatonta. Vientiteollisuuden kilpailukyky perustuu paljolti alhaiseen palkkatasoon. Kuten presidentti Lennart Meri on todennut, tulevaisuudessa maan kilpailukykyyn pitäisi kuitenkin perustua entistä enemmän innovaatioihin ja osaamiseen, joiden edistäminen on eräs Viron talouden kohtalonkysymyksiä.

Tällä alueella merkittävää yhteistyötä ovat tehneet maiden patenttiovirastot, jotka ovat olleet yhteistoiminnassa jo useita vuosia. Yhteistyön kautta on tehty teollisuus- ja tekijänoikeuksia tunnetuksi Virossa ja autettu Viron patenttiovirastoa orientoitumaan alan kansainvälisiin järjestöihin. Viron patenttiovirasto tulikin Euroopan patenttiorganisaation EPO:n ja maailman henkisten oikeuksien järjestön WIPO:n jäseneksi jo ennen EU-jäsenyyshakemuksen jättöä. Viron patenttiovirasto on kehittänyt toimintaansa innovaatiokeskuksen suuntaan.

Kun Virossa on korkeatasoinen korkeakoululaitos, jonka piiristä löytyy pohjaa uusille korkean teknologian yrityksille, on tällä toiminnalla erityisen suuri merkitys tulevaisuudelle. Suomessa monet eturivin virolaiset tutkijat (esim. geenitutkija, akateemikko Mart Saarma ja biolääketieteen edustaja professori Mart Ustav) ovat varsin tunnettuja. Virossa korkeakoulujen ja yritysten suhteet eivät kuitenkaan ole yhtä läheiset kuin Suomessa eikä tutkijoilla ole tapana hyödyntää osaamistaan ryhtymällä yrittäjiksi.

Virossa Tekesin tapaisten tehtävien hoitamiseen on perustettu uusi organisaatio Eesti Tehnoloogiaagentuur, Estag. Sitraa vastaavan, yrityksen alkuvaiheen rahoitukseen keskittyvän organisaation perustamisessa ei sen sijaan ole edistytty. Tietävästi

riskirahoituksen (venture capital) kehittämistä pohtii Viron hallituksen asettama komitea, joka saa työnsä valmiiksi vuoden loppuun mennessä. Tulevaisuutta koskevien strategioiden ja tutkimuksien tekemistä varten on perustettu Strategisten Aloitteiden Keskus (Sak), jolle ei kuitenkaan ole kaavailtu yritysten siemen- ja alkuvaiheen (seed and start-up) rahoittajan roolia. Keskusteluja Sitran ja Sak:n välillä on käyty. Virossa on oltu erityisen kiinnostuneita poliitikkojen ja muiden vaikuttajien koulutuksesta ja päätöksenteon pohjana olevasta tutkimuksesta.

Alkuvaiheen rahoituksella on suuri merkitys uusien korkean teknologian yritysten ja samalla uusien työpaikkojen luomisessa. Tässä on myös luonnollinen yhteistyökohde Suomen ja Viron välillä. Yhteistyön tulisi tapahtua laajalla rintamalla. On tärkeätä, että valtiovallan lisäksi mukana olisivat korkeakoulut, julkiset rahoittajat, kuten Tekes, Suomen teollisuussijoitus (Tesi), Estag, Sak ja Sitra, ja yksityiset yritykset. Samalla yhteisiä ponnisteluja ”Viron Sitran” perustamiseksi tulisi tehostaa.

SUOSITUKSET:

1. Pohjoismaiden Investointipankin (NIB) toimintaa Virossa ja muualla Baltiassa pidetään olennaisen tärkeänä. Maiden hallitukset jatkavat ponnisteluja Viron, Latvian ja Liettuan pääsemiseksi NIB:n jäseniksi.
2. Alkuvaiheen rahoituksen merkitystä uusien korkean teknologian yritysten ja samalla uusien työpaikkojen luomisessa pidetään tärkeänä ja tässä nähdään luonnollinen yhteistyökohde maittemme välillä. Yhteistyön tulee tapahtua laajalla rintamalla. On tärkeätä, että valtiovallan lisäksi mukana olisivat korkeakoulut, julkiset tahot, kuten Strateegiliste algatuste keskus (Sak), Teknologian kehittämiskeskus (Tekes), Suomen teollisuussijoitus (Tesi), Eesti tehnoloogia agentuur (Estag), Suomen itsenäisyyden juhlarahasto (Sitra) ja yksityiset yritykset. Yhteisiä ponnisteluja ”Viron Sitran” perustamiseksi tehostetaan.
3. Kehitetään yhteistyötä Viron mahdollisimman nopeaksi ja sujuvaksi liittymiseksi Euroopan talous- ja rahaliittoon (EMU:uun). Euron käyttöönotto Virossa lujittaa maittemme taloussuhteita ja helpottaa kaupankäyntiä.

EESTI JA SOOME EUROOPA LIIDUS

SISSEJUHATUS

Peaminister Paavo Lipponen tegi 2002. aasta augusti lõpus ametliku visiidi Eestisse. Visiidi käigus otsustasid Lipponen ja Eesti peaminister Siim Kallas ellu kutsuda töörühma eesmärgiga selgitada Soome ja Eesti suhete praegust seisut ja edasist arengut pärast seda, kui Eestist saab Euroopa Liidu liige. Töörühma nimetati Eesti poolt suursaadik Jaak Jõerüüt ja Soome poolt siinkirjutaja, jurist Esko Ollila.

Peaministrid olid veendunud selles, et uus arenguetapp tihendab veelgi meie maade suhtlust. Ühtlasi juhtisid valitsusjuhitud tähelepanu Euroopa Liidu laienemisega seotud uutele väljakutsetele ja ka uutele võimalustele. Neile väljakutsetele ja võimalustele pidi töörühm keskenduma ühiskonnaelu kesketes valdkondades. Küsimusteriing oli seega lai, sellesse kuulusid majandusküsimused, aga ka transpordi- ja infrastruktuuri-, energia- ja keskkonna- ning tervishoiu- ja sotsiaalküsimused. Vaatluse alla võeti ka poliitsei-, piirivalve- ja tolliametnike koostöö. Kaitsekoostöö jäeti kõrvale sel põhjusel, et Eesti liitub peagi NATOga, Soome aga mitte.

Meie ülesandeks oli esitada 2002. aasta aprilli lõpuks kontseptsioon selle kohta, milline võiks olla edaspidine ühine tegevusplaan. Seejuures ei tehtud meile rangeid ettekirjutusi, vaid jäeti küllaltki vabad käes. Raportöörude sekretäredeks nimetati Avo Suurthal Eesti välisministeeriumist ja Vesa Vasara Soome välisministeeriumist. Mõlema panus raporti valmimisse oli suur ja seega oluline.

Meie ülesanne oli kahene: ühelt poolt tuli luua tervikpilt suhete tulevikust, teisalt pidime andma ideid suhete arendamiseks. Kohe alguses olime sunnitud tõdema, et koostöö on hämmastavalt lai ja mitmekülgne ja et sellekohast materjali on äärmiselt palju. Esimese hooga tunduski uute ideede leidmine ja soovitude andmine peaaegu võimatu. Töö käigus vestlesime kümnete ametnikega, aga ka ettevõtluse ja erinevate organisatsioonide esindajatega. Kõik nad rääkisid suure asjatundmise ja innuga oma tegevusest ja ideedest Soome ja Eesti koostöö arendamisel. Need inimesed pühendasid meile oma aega, andsid head nõu ja rohkesti teemaga seotud materjali. Südamlik tänu selle eest! Oleks enam kui asjakohane nimetada neid inimesi siinkohal nimepidi, aga me ei taha panna neile vastutust oma järelduste ja võimalike vigade eest, mis on ju meie vead. Ära ei ole toodud ka kirjalikke allikaid, kuna tegemist ei ole akadeemilise uurimusega.

Vastavalt ülesandele koostasime tegevuskava, millele andsime soovitude vormi. Neid soovitusi võib lugeja vajadustest ja ootustest sõltuvalt pidada kas liiga üldisteks või liiga detailseteks. Loodame siiski, et neile antakse hinnang üldkontseptsiooni raames. Soovitude väärtus sõltub sellest, kuidas need teenivad meie visiooni Soome ja Eesti koostöö arendamisest. Karta on, et mitmete inimeste arvates on raportis mainimata jäetud neile tähtsad elualad, mõned lugejad võivad omakorda puudust tunda üksikutest detailidest. Valikute ja väljajätete tegemine on alati raske ja nii peegeldab lõpptulemus suures osas raportöörude subjektiivseid seisukohti.

Meie ülesandeks oli selgitada, milline võiks olla Soome ja Eesti tulevane koostöö Euroopa Liidus. Mis oleksid meie ühishuvid, millised koostöö tugevad, millised aga nõrgad küljed. Paljudes küsimustes, näiteks keskkonda ja transporti puudutavates, oleme rõhutanud Venemaa ja kogu Läänemere regiooni koostöö tähtsust. *Mutatis*

mutandis mitmed tõstatatud probleemid ja nende võimalikud lahendusettepanekud on kasutuskõlblikud ka teiste Baltimaade ja teiste Põhjamaade suhete arendamisel.

Kuna soomlased ja eestlased lähenevad Euroopa Liidu laienemisele eri aspektidest ja kuna maade "naabritunnetuses" ning teadmistes naabri kohta on erinevusi, pidasime otstarbekaks, et kumbki raportöör eraldi koostab ühistele soovitudele oma taustamaterjali. Loodame, et meie soovitud ja nende juurde kuuluvad taustaselgitused peegeldavad nii Eesti ja Soome koostöö eesmärke kui ka koostöö argist reaalsust.

Samuti loodame, et nad loovad koondpildi koostöö praegusest seisust ning annavad uusi impulsse koostöö edasiseks arendamiseks.

Helsingis 30.4.2003

Esko Ollila

1 EESTI JA SOOME KOOSTÖÖ EUROOPA LIIDUS

Pärast Kopenhaageni tippkohtumist detsembris 2002 on Eesti pääs euroliitu EL-i poolt vaadatuna üheselt selge. Kui eestlased annavad 14. septembril korraldataval referendumil liitumisele oma "jah"- hääle, kujuneb Soome ja Eesti tulevikukoostöö üheks kesksamaks küsimuseks see, millised on maade koostegutsemisvõimalused EL-is, mida koostööga on võimalik saavutada ja kus on koostöö piirid.

Pärast Eesti liitumist on Soome ja Eesti esimest korda ajaloos kaasosalised ühes ja samas rahumeelses, kogu ühiskonda kujundavas protsessis, mis mõjutab iga kodaniku elu. Maade koostöö väline lähtekoht on selge: Soome ja Eesti on kaks lähinaabrit, kelle majandused on omavahel tugevasti integreerunud ja kelle kultuuris on palju ühist. Samuti on Eestil ja Soomel ühine keskkond. Mis puutub kaubavahetusse ja veondusse ja liiklemisse, siis asuvad mõlemad Euroopa perifeerias. Mõlemad on väikesed, EL-i välispiiril olevad riigid ja liikmed 25 maast koosnevas liidus.

Eesti liitumine, mis praegustel andmetel realiseerub 2004. aasta maipühade ajal, tähistab meie valitsuste vahelistes suhetes uut ajajärku. Eesti ühinemine euroliiduga on tegelikult suur samm Soome ja Eesti suhete sümmeetria suunas, ja mitte ainult seetõttu, et mõlema maa seadusandlused ühtlustuvad Euroopa Liidu õigustiku mõjul. Lisaks toob EL valitsuste nõupidamislauale ühise päevakorra ja ühised probleemid. Neile probleemidele tuleb aga leida vastus rahvuslikest vajadustest lähtudes. Suhete alus, vundament, milleks on kodanikuühiskond ja integreerunud majandus, säilib enamikus muutumatuna. Kodanike omavahelistele suhetele pakub EL uusi võimalusi ja ka uusi ressursse.

1.1. Eesti ja Soome valitsuste koostöö Euroopa Liidus

Soome ja Eesti valitsuste suhted sõlmusid kohe ja kiiresti pärast Eesti taasiseseisvumist 1990. aastate algul. Puhuti kujunesid need improvisatsiooni korras ja üsna sageli ka lähiregionide koostöö raames Soome otsese abiga. Pärast Nõukogude Liidu kokkuvarisemist olid maad riiklike suhteid taassõlmides ebavõrdses positsioonis. Mõnevõrra lihtsustatult võiks öelda, et Eesti oli sunnitud praktiliselt tühjalt kohalt rasketes oludes, vähete vahendite ja suure kiiruga looma kogu oma valitsusaparaadi. Soome seevastu oli saanud kogu sõjajärgse aja oma ühiskonda, majandust ja riiklike institutsioone rahulikult arendada. 1990. aastate alguse majanduslikust madalseisust hoolimata olid Soome eeldused ja võimalused algusaegade koostöös Eesti omadest hoopis erinevad. See olukord nõudis mõlemapoolset kohanemist ja koostöövõime harjutamist.

Alates aastast 1991 toetas Soome lähiregionide koostöö raames sadade projektidega sihtregiooni ehk Eesti ühiskondlikku, administratiivset ja majanduslikku arengut. Samaaegselt oli vaja tõrjuda ka mitmesuguseid piirideüleseid ohte. Ehkki tollal ei mõeldud veel liitumisele euroliiduga tasandis Eestile ja teistele Baltimaadele antud toetus nende maade teed Euroopa Liitu. Pärast seda kui Eesti pääs EL-i 2002. detsembris põhimõtteliselt selgus, tegi Soome valitsus otsuse selle iseenesest väga hästi funktsioneerinud toetuse järkjärgulise lõpetamise kohta. Soome ja Eesti ülesandeks ja ehk ka väljakutseks on nüüd hoolitseda selle eest, et viimaste aastakümnete jooksul paika pandud koostöövundament peaks vastu ka pärast Eesti liitumist.

Eesti liitumine tähendab Soome ja Eesti suhetes sammu sümmeetria suunas ja mitte ainult seetõttu, et mõlema maa seadusandlused ühtlustuvad EL õigustiku mõjul. EL toob

lisaks valitsuste nõupidamislauale samad asjad ja samad probleemid, millele on vaja sama ajagraafiku raames ja samade mängureeglite järgi leida rahvuslikest huvidest lähtuvad lahendused. Nagu näitab EL-i asutajamaade kogemus, ei tähenda see ühiskondade muutumist ühetaolisteks ehkki haldussüsteemide ühilduvus lisandubki EL-i mõjul oluliselt. Rahvuslik omapära säilib aga ka halduskultuuris.

On põhjust arvata, et Eesti ja Soome valitsustel on üle keskmise ühiseid asju ja ühiseid huve. Teisalt on nii, et euroliidus otsitakse ja leitakse koostöö aluseid vastavalt sellele, mis asju parajasti aetakse. See saabki määravaks: kõiki asju ei ole võimalik mingile igipüsivale kooslusele tuginedes ellu viia. Ka siin peab olema realist. Peetagu näiteks meeles, et Soome ja Rootsi koostööl oodati väga palju. Praktika on siiski näidanud, et ühisosa on olnud oodatust väiksem. Rootsi on olnud ka erinev institutsiooniline põhihäälestus. Eesti ja Soome seisukohad näiteks kaubanduspoliitikas, EL-i Lissaboni strateegia konkurentsivõime eesmärkides ja EL-i institutsioonilistes küsimustes vihjavad siiski sellele, et koostööl on eeldusi jõuda regionaalsest lähenemisnurgast kaugemale.

EL-is toimuva Eesti ja Soome koostöö kavandamisel ja ohjamisel on kesksel kohal valitsusjuhtide ja ministrite kohtumised. Kuna aga EL-i koosolekurütm on kiire, tuleb omavaheliste kohtumiste formaalsused viia miinimumi. Eesmärgiks peab olema Põhjamaade suhtlusest tuttav lihtsus, mille puhul isiklikud otsekontaktid omandavad tähtsuse ka ametialasel tasandil.

Maade vaheline EL-iga seotud koostöö on olnud kogu Eesti kandidaadiksolemise ajal ülimalt intensiivne. Valitsusametnike kontaktid on tihenened seda mööda, mida lähemale Eesti liitumine on tulnud. Eestlastel on olnud võimalus soomlaste vigadest ja kordaminekutest õppust võtta. Samaaegselt on kogemusi hangitud ka mujalt.

Rahvusliku EL– koordinatsioonimudeli rajamine on Eestis veel pooleli, ehkki selle kavandamises on jõutud küllalt kaugele. Lõplik otsus rahvusliku EL – koordinatsioonimudeli kohta on veel tegemata. Soomes lülituti pärast liikmeksoleku algetappi aastal 2002 Riigikantselei juhitud EL –asjade kooskõlastussüsteemi, mis on hästi funktsioneerinud. Rahvusliku parlamendi kaasamine EL-i otsustusmehhanismi on samuti ennast õigustanud. Eesti teeb mõistagi ise oma valikud neis poliitilisi kirgi kütvates küsimustes.

1.1.1. Tegevus Euroopa Liidu organites

Arvatakse, et Soome on saanud tänu oma asjalikule ja efektiivsele tegutsemisstiilile liidus suurema mõjuvõimu kui tal oma suuruse või väiksuse tõttu võiks olla. EL-i teovõimelisuse seisukohalt on selline tööstiil kasulik, sest näiteks vetoõiguse inflatoorne ehk väärtust pisendav kasutamine halvab otsuste tegemist ja vähendab ka võimalusi ajada efektiivselt oma ettepanekuid ja algatusi.

Eestil on oma ametnikkonna kõrge koolitustaseme ja töökultuuri tõttu kõik eeldused luua efektiivne EL– koordinatsioonimudel. Soome võiks siin pakkuda asjatundjaabi ametnike praktilise töö korraldamisel EL-i eri organites. Kõiketeadjad ei taha ega ka suuda soomlased seejuures olla, sest Eesti vajadused ja lähtekohad on Soome omadest erinevad.

2002. aasta jooksul tihenesid ametnike kontaktid oluliselt selles faasis, kui EL - läbirääkimiste tulemused tundusid juba kaunis selged olevat. Eestlased tahavad algusest

peale tegutseda tõhusalt Brüsseli töögruppides, Alaliste Esindajate Komitees (COREPER) ja ka Nõukogus. Euroopa Liidu esindusele mõeldud juhised tahetakse võtta kasutusele kiiresti ja paindlikult vältides seejuures mõnede maadele omaseid jäiku malle. Eesti noorel ametnike sugupõlvel ei tohiks sellise mentaliteedi omaksvõtt kuigi raske olla. Ka Soomel on õnnestunud hierarhilisi struktuure vältida.

Alustuseks võiks Soome pakkuda soome keelt oskavatele Eesti ametnikele sobiva kestvusega stažeerimist oma valitsusasutustes ja EL-i kooskõlastussüsteemis nii riigikantselei EL-i sekretariaadis kui ka väliministeeriumi Euroopa-korrespondendi üksuses. Eestil võib aga tekkida raskusi oma ametnike Soome saatmisel, sest neid on Eestil endal pärast liitumislepingu allakirjutamist vaja kõikides Nõukogu organites. Kui ametnike praktikat õnnestuks kõigest hoolimata korraldada, saaksid sellest kasu mõlemad maad, sest sel teel tugevneksid kontaktid veelgi. Paljud euroliidu maad praktiseerivad samalaadset ametnikevahetust väljakujunenud ja püsival alusel. Eestil ja Soomel oleks vahetusest ka pikemas perspektiivis palju kasu. Seejuures ei ole mitte niivõrd tähtis praktika pikkus, kuivõrd võimalus ametnike võrgustumiseks.

Eesti seisukohalt on tähtis juba enne liitumist hoolikalt planeerida oma püsiva esinduse tööd Brüsselis. Soome võiks ka selles osas kogemusi pakkuda. Nii Soome kui Eesti peaksid kindlustama endale laienevas liidus õiged eelneva mõjustamise abinõud, sest 25-liikmeline liit on ka Soomele uus foorum. Lisaks muutub eesistuja institutsioon nii, et eesistuja programmid vahetuvad kolmeaastasteks programmideks. Soome on praeguse seisuga 2006. aastal viimane traditsiooniline eesistuja. See pakub ametnikevahetuse raames Eestile hea võimaluse osaleda uue eesistumissüsteemi ettevalmistamises. Nõukogu tegevuse arendamine on üldse teema, mille puhul Soomel ja Eestil oleks mõistlik säilitada tihe kontakt omavahelisteks kõnelusteks.

Eesti riigiaparaat on sunnitud ametnike pärast Komisjoniga konkureerima. Komisjon pakub paremaid palgatingimusi kui liikmesmaad eraldi võttes. Eesti riik peabki valmis olema selleks, et kogenud ametnikud siirduvad Komisjoni teenistusse. Mis puutub informatsiooni kättesaadavusse, mõjutamisvõimalustesse ja Komisjoni varustamisse piisava Eesti -teabega, siis on asjade sellisest arengust Eestile ka kasu, aga näiteks struktuuri- ja ühtekuuluvusfonde administreerivatest ametnikest on põhjust iga hinna eest kinni hoida. Vastasel juhul võib nende Eesti arengu seisukohalt oluliste instrumentide kasutusel raskusi tekkida.

1.1.2. Euroopa Liidu ühine välis- ja julgeolekupoliitika

Euroopa Liidu ühise välis- ja julgeolekupoliitika kujundamisel on Soome ja Eesti koostöö loomulikud raskuspunktid järgmised: Põhjamõõde, EL-i Venemaa-poliitika ja sellega seoses EL-i kogu välissuhete programmi uuendamine, aga ka EL-i välispiiride ja Schengeni kokkuleppega seotud asjad. Euroliidus peab suutma maksimaalselt osa võtta välissuhtlust puudutavast arutelust kogu selle laiuses ja sügavuses ning mitte üksnes regionaalsest vaatevinklist lähtudes. Samamoodi selge on, et liikmesriikidel on ka välissuhtluses erinev, sisemine tähtsuse järjekord.

1999. aastal vastu võetud EL Venemaa-strateegia kehtivus lõpeb 2003. aasta juunis. Kui praeguse strateegia kehtivust jätkataks pärast 2004. aastat, on euroliidul paremad võimalused ära kasutada Eesti ja teiste liituvate riikide asjatundmist. Venemaa ja Euroopa Liidu suhete analüüs ja hinnang peab olema põhjalik ning uue strateegia kujundamisel peab arvestama liituvate riikide seisukohti.

Hoolimata poliitilistest ja majanduslikest erisustest on EL ja Venemaa majandusvallas loomulikud koostööpartnerid; Euroopa energia- ja Venemaa tehnoloogiavajadus annavad partnerlusele mõlema maa jaoks strateegilise tähenduse. Pärast laienemist tõuseb EL-i osakaal Venemaa väliskaubanduses 50 protsendini.

Justiits- ja siseküsimustes on Eesti ja Soome teinud pikka aega tihedat koostööd. Mõlemal maal on Schengeni kokkuleppega seonduvalt palju ühishuvisid. Selles osas on intensiivne mõttevahetus EL-i välispiiriirikide vahel loomulik ning Soome ja Eesti vahel otse vältimatu. Soome, Eesti ja Venemaa piirivalve, tolli ja politsei kolmikkoostöö pakub Eesti ja Soome koostegutsemisele euroliidus tugeva põhja ja hea teabeallika. Soome ja Eesti huvides on, et Euroopa Liidu pikenev ühine piir Venemaaga funktsioneeriks kõikjal ühtmoodi efektiivselt ja vastavalt Schengeni määrustele.

Soome ja Eesti huvidel on kokkupuutepunkte ka Põhjamõõtmelise poliitikas. Möödunud aasta oktoobris pandi Luksemburgis paika Põhjamõõtmelise uue, aastateks 2004 –2006 mõeldud, tegevuskava üldjooned. Nüüd on Komisjon alustanud nende suuniste alusel tegeliku programmi väljatöötamist. Arvata on, et programm kiidetakse heaks Itaalia eesistumisel.

Soome ja Eesti prioriteedid – piire ületav koostöö, infoühiskond ja energeetikaalane koostöö – on ära toodud Komisjoni suunistes. Neis sisaldub ka Soome ettepanek sotsiaal- ja tervishoiualase partnerlusprogrammi väljaarendamiseks. Selle programmi edendamisel oleks ka Eesti panus teretulnud. Lisaks peab Soome tähtsaks nende projektide käivitamist, mis on seotud NDEP-ga (Põhjamõõtmelise Keskkonnapartnerlus) ja loodab, et selle 2002. aasta juulis loodud fondiga liitub üha uusi annetajamaid. Eestlased on tähtsustanud Põhjamõõtmelises piirideüleste koostööd, seda eriti Pihkva ja Leningradi oblastiga. Ka Soome huvides on, et Loode-Venemaa ei jääks Kaliningradi varju.

Laieneva euroliidu parasjagu kujundamisel olev Ukrainat, Moldaaviat ja Valgevenet haarav uus naabripoliitika puudutab ka Venemaad. Paistab siiski, et Euroopa Liiduga piirnevatel Venemaa aladel tehakse ka edaspidi koostööd just Põhjamõõtmelise raames, kuna see on juba kindlaks kujunenud osa liidu välissuhtlusest. Soome ja Eesti huvides on kanda hoolt selle eest, et uus naabripoliitika toetaks Põhjamõõdet. Euroliidu laienedes kasvab ka uute naabritega tehtava piirideülese ja regionaalse koostöö finantseerimisvajadus. Rahastamisskeemide korralik funktsioneerimine laienenud EL-i välispiiridel vastab nii Soome kui Eesti huvidele. On vaja hoolitseda ka selle eest, et EL tagab välissuhtlusprogrammide piisava rahastamise.

Soomest sai teist korda Läänemeremaade Nõukogu (*Council of the Baltic Sea States*, CBSS) eesistuja möödunud aasta juulis. CBSS on kasulik poliitilise koostöö foorum, mille tegevusele loob teatava raamistiku Põhjamõõde. CBSS-i koordineerivat rolli Põhjamõõtmelise poliitika teostamisel võiks senisest rohkem rõhutada. Käesoleva aasta juunis Poris peetaval välisministrite kohtumisel läheb eesistujaroll üle Eestile. Tihe koostöö on juba üksnes seetõttu vajalik.

1.1.3. Euroopa Liidu tulevik

Euroopa Liidu tulevikku puudutavas mõttevahetuses on nii Eesti kui Soome elutähtsaks huviks seista hea selle eest, et ka väikeriikide häält kuulda oleks. Soome ja Eesti ei ole siin üksi, ehkki mingit väikeste ja suurte vastasseisu ei ole Euroopa Liidus tekkinud kui ehk institutsioonilised küsimused välja arvata. Just institutsioonilistes küsimustes on Soome ja Eesti seisukohad olnud üksteisele väga lähedal. Liidu legitiimsuse seisukohast on tähtis, et liituvad riigid võiksid täievoliliselt osaleda järgmisel valitsustevahelisel konverentsil, kus käsitletakse Konvendi tulemusi. Soome ja Eesti tahavad säilitada praeguse institutsioonilise tasakaalu rõhutades ühtlasi efektiivsust, läbipaistvust ja liikmesriikide võrdõiguslikkust. Soome ja Eesti on seisukohal, et Komisjoni kindel ja sõltumatu positsioon tuleb säilitada. Soome ja Eesti peavad mõlemad tähtsaks Liidu kollektiivset iseloomu. Valitsustevahelise koostöö liigne rõhutamine võib välja viia suurte maade direktoraadini.

Euroopa Liit ei ole pärast laienemist enam seesama kooslus, millega Soome 1995. aastal liitus. Kui mõelda ajale pärast valitsustevahelist konverentsi, siis alustavad nii Soome kui ka Eesti nagu uult aluselt ehkki Soome on olnud kümme aastat kauem EL-i liige. Eesti sobitub vahetult uude Liitu ja kohaneb sellega. Eestil võib see nii mõneski küsimuses toimuda sujuvamalt kui Soomel omal ajal. Ühise nimetaja leidmine 25 liikmega liidus saab aga kindlasti olema raskem kui praeguses ühenduses. On loomulik, et varasemast rohkem saab olema teatud asjadele keskenduvaid lühiajalisi koalitsioone, aga on ka mõningaid väärtustega seotud ja regionaalseid küsimusi, mille puhul peab vaatama, et EL-i sisemine tasakaal säiliks. Selles vallas koos tegutsedes tuleb Eestil ja Soomel ära teha kõige suurem töö, aga siin peituvad ka koostöö suurimad võimalused.

Liidu tulevikku mõtestav Konvent ja EL-i institutsiooniliste muutuste üle otsustav valitsustevaheline konverents vormivad Euroopast midagi niisugust, mille sisu hakkab juba kiiresti kuju võtma. Sisemine uuenemine ja tõhusus otsustuste tegemisel on võtmeküsimusteks, aga samavõrra mõjutavad Euroopa Liitu ja tema kodanike heaolu liidu rahvusvaheline konkurentsivõime, transatlantilise partnerluse tulevik, Venemaa - suhete edendamine ja globaliseerumine kõigi oma positiivsete ja negatiivsete tagajärgedega. Soome ja Eesti võivad koostöös anda oma panuse Euroopa suurde ülesehitusprojekti, aga see koostöö ei tohi olla sissepoolepööratud, isolatsiooni suunduv, võimetu tegema möödapääsmatuid kompromisse. Kõige tähtsam on, et Soome ja Eesti valitused oleksid võimelised igapäevapoliitika tegemisel ära tundma oma maade ja kodanike kaugema perspektiivi huvid, et nad leiaksid EL-is üles parimad mõjutamiskanaliid ning kasutaksid neid tõhusalt ja õigel ajal.

Soovitused

1. Uues olukorras ja elutempo kiirenedes korraldatakse valitsusjuhtide ja ministrite regulaarseid konsultatsioone, kusjuures formaalsused ja protokoll on viidud miinimumini.
2. Arendatakse pidevat mõttevahetust mõlema maa jaoks keskses Euroopa Liidu poliitika valdkondades.
3. Mõlema riigi ministeeriumid vahetavad ametnikke, kes töötaksid pariteetsetel alustel teise riigi partnerametkonnas mingi perioodi.

4. Raportöörid peavad Euroopa Liidu struktuuripoliitikas tähtsaks Soome ja Eesti kõrge taseme poliitilist koordineerimist eesmärgiga saavutada mõlema maa jaoks parimad tulemused.

5. Euroopa Liidu struktuurifondide vahendite kasutamisel arvestatakse Soome kogemustega. Peetakse silmas kõigi tasemetel ametnike kogemuste vahetamise vajadust. Erilist tähelepanu pööratakse tõsiasjale, et selle ala spetsialistid on asendamatud. On tähtis tagada programmi *Interregi* Eesti–poolne kaasfinantseerimine.

1.2. Eesti ja Soome kodanikuühiskondade sidemed Euroopa Liidus

Kodanike kontaktid Soome ja Eesti vahel loodi osaliselt juba enne Eesti taasiseseisvumist. Suhtel hoiti küll silma peal, aga sellest hoolimata olid need tollal eestlastele peaaegu aknaks läände. Alles nõukogude okupatsiooni lõppemine tegi võimalikuks kontaktide vaba arengu, enamgi veel, nende tormilise kasvu. Pärast taasiseseisvumist sai mõlema riigi kodanikkond naabermaa kohta tohutult palju uut teavet ja hankis ka suure hulga uusi kogemusi. Reisimise kergus ja suhteliselt väikesed kulud, aga ka etniline ja keeleline lähedus löid Eesti ja Soome vahel otsekui märkamatuks ka püsivama üksikute inimeste vahelise kontaktidevõrgu. Organisatsioonidel, ühendustel ja seltsidel on viimaste aastakümnete jooksul tekkinud hästi toimivad suhted. Väikeettevõtete, teadus-, kultuuri- ja akadeemilise maailma, samuti mittetulundusühingute ja omavalitsusametnike läbikäimises avaldub üha tugevamini vastastikune mõju.

1.2.1 Sõprusomavalitsuste tegevus

Hea näide vastastikusest läbikäimisest on sõprusomavalitsuste koostöö, mis on Eesti ja Soome suhetes sügavalt juurdunud. Soome 448 omavalitsusest on kahesaja viiekümnel sõprusomavalitsus Eestis. Selles plaanis ei ole ühelgi teisel Euroopa maal Eestis sama palju koostööpartnereid. Tegemist on ainulaadse võrguga, mille abil lisaks kultuurile on edendatud ka lähidemokraatiat ja ettevõtlust ning arendatud teenindust. Omavalitsuste raames toimuv asjatundjate vahetus ja väikesemõõdulised koolitusprojektid teostatakse mõlemal maal peamiselt omavalitsuste enda ressursidega, tihti ka talgute vormis.

Arengu jaoks vajaks ka see koostöötraditsioon uusi ideid ja lisaressursse. Omavalitsustel on suuri majandusraskusi nii Soomes kui Eestis. Rahapuudus takistab koostöödeede realiseerimist praktilisel ehk konkreetsetel projektide tasandil. Taani, Norra ja ennekõike Rootsi on teinud panuse sellisele omavalitsuste koostööle, mille eesmärgiks on kodanikuühiskonna arendamine, demokraatia ja õigusriigi põhimõtete edendamine ja haldussuutlikkuse tõstmine. Nendes maades on riik toetanud antud sõprustegevust suuremate omavalitsusorganisatsioonide kaudu. Soome ei ole nii toiminud. Omavalitsuste kontaktide arendamine ja kogemuste vahetamine aitab Eesti omavalitsustel omandada oskusi, mis on vajalikud EL-i toetuse saamiseks. Sõprusomavalitsuste võrk on niisiis ka selles osas kasutuskõlblik töövahend. Soome riik peaks oma põhjanaabrite eeskujul neid väikeseid koostööprojekte majanduslikult toetama. EL-i Komisjon on toetanud juba 1989. aastast alates *Town Twinning* – programmi raames liikmesriikide ja kandidaatriikide omavalitsuste koostööd. Programm on tulemuslikult töötanud ning ka Eesti ja Soome omavalitsused on osanud seda oma huvides ära kasutada. Omavalitsuste vahel on osaliselt rahastatud mitmeid väiksemaid ettevõtmisi, ehkki rahade väljamaksmine teisisõnu nende kättesaamine on olnud aeganõudev protsess. Sõprusomavalitsuste tegevus kujutab endast tõelist

kodanikuühiskonna euroopalikku integratsiooni, mida peaks toetama ka rahvusliku rahaga.

1.2.2. Regioonide koostöö

Eesti ja Soome vahel on mitmeid regionaalseid koostööprojekte. Tuntuim neist on Helsingi - Tallinna *Euregio*. Projektiga on haaratud ühelt poolt Helsingi ja 23 Uusimaa omavalitsust ning teiselt poolt Harju maakond, kuhu lisaks Tallinnale kuulub 25 omavalitsust. *Euregio* koordineerib ja edendab regioonide koostööd ja võrgustumist, eriti teaduse, koolituse, noorsootöö ja sotsiaalvallas. Eesmärgiks on ka haldussuutlikkuse lisamine ja regiooni arendamisressursside kasutuse koordineerimine. Oma administratiivselt ülesehituselt sarnaneb *Euregio* ühingu: kogu institutsioonist on püütud teha võimalikult paindlik.

Hea näide *Euregio* raames tehtavast koostööst on projekt *Helsingi-Tallinn - teaduse kaksiklinn*, mis on *Euregios* arvatud üheks lähiaastate prioriteetprojektiks. Selle eeskujuks on Kopenhaageni-Malmö piirkonnas toimuv ülikoolide, uurimisasutuste ja ettevõtete koostöö. Eesmärgiks on mõlema maa pealinnaregioonide ühtne teadus- ja koolituspiirkond, mis omakorda tekitab kõrgoskustel baseeruva äritegevuse.

Oma eesmärkidelt üsna samasugune, ehkki territooriumilt palju laiem, on niinimetatud *Läänemere Palett*. See kujutab endast Läänemere regiooni ulatuslikku koostöövõrku, mis nüüdseks on toiminud juba kolm aastat. Sellesse kuuluvad Uusimaa, Ahvenamaa, Varsinais-Suomi, Häme, Stockholmi piirkond, Tallinna ümbrus ja Peterburi oma lähialadega. Paleti eesmärgiks on kujundada regioonist 2020. aastaks globaalselt konkurentsivõimeline teadusuuringute ja äritegevuse ühisareen, mis tõmbaks kogu maailmast ligi nii investeeringuid kui ka turiste. Kavas on edendada uut, teadmispõhist majandust, kaitsta Läänemerd, arendada rannikualasid ja saarestikku, luua oskustel põhinevaid võrgustikke, parandada infrastruktuuri ja liiklemisvõimalusi ning pakkuda uusi turismitooteid. Viimasel ajal on palju tähelepanu pööratud ka asjatundjate ja projekteerijate koolitus- ja praktikavõimaluste arendamisele.

Varsinais-Suomil ja Lääne-Uusimaal on olnud sidemeid eelkõige Lääne-Eestiga. Seda koostööd koordineerib Saaremaal energiliselt tegutsev *Eurohouse* keskus, kuhu kuulub valdasid, maakondasid ja liitusid. *Eurohouse* projektide kogusumma ületab 40 miljonit Eesti krooni, projektid keskenduvad eelkõige turismi-, keskkonna-, koolitus- ja kultuuriküsimustele.

1.2.3. Muud koostöövormid

Ka Eesti ja Soome evangeelsete luterlike kirikute vahel on tähelepanuväärselt palju koostööd. Eelkõige on see suunatud lastele ja noortele, aga ka diakonite ja vaimulike koolitamisele. Kummagi maa kirikud tegutsevad siiski täiesti erinevates tingimustes nende majanduslike ja inimressursside erinedes radikaalselt. Soomes on luteri kirik niinimetatud rahvakirik, kuhu kuulub rõhuv enamus inimestest. Eestis on see suurima kirikuna ikkagi vähemuses. Soome kiriku majanduslik baas annab võimaluse mitmekülgseks tegevuseks samal ajal, kui Eestis pooled kogudustest ei suuda maksta korralikku palka isegi mitte oma ainsale vaimulikule. Koguduse tegevus sõltub suurel määral vabatahtlikest. Eesti ja Soome kirikute vaheline koostöö toimub kiriku tegevuse kõikidel tasanditel ja maade vahel on sõlmitud umbes sada sõpruskogudussuhet. Kodanike liikumine ühelt maalt teise või püsivam elamine naabermaal toob kirikule

uusi väljakutseid: nad on sunnitud mõtlema, kuidas rahuldada teise kiriku liikmete usulisi vajadusi.

Soome õigeuskirikul on samuti olnud Eestiga tihedad sidemed. Juba perestroika ajal tekkis sõpruskogudusi, ametliku heakskiidu said need siiski alles alates 1996. aastast, mil rajati Eesti kiriku sõprusselts. Koostööd on tehtud noorsootöö, trükiste väljaandmise ja koolituse alal. On olnud ka ehitusprojekte. Viimasel ajal on üritatud luua toimivad koostöösuhted Eesti setude ning Soome karjalaste ja koltade vahel. 1990. aastate lõpus sai Soome õigeusupiiskop Johannesest kolmeks aastaks ka Eesti õigeuskiriku pea.

Soome ja Eesti akadeemilised suhted on ehk kõige vanemad ja oma iseloomult mingil moel ka kõige vastupidavamad. Need on kestnud katkematult alates 19. sajandi lõpust, põledes tõsi küll vahel n-õ. vaikse leegiga. Tartu ja Helsingi ülikoolide lektorite vahetus toimib, samuti korporatsioonide suhted, mis äratati uuesti ellu 1990. aastate algul.

Viimase näitena kodanikutasandi kõige kaugemale arenenud integratsioonist mainitagu tuhanded eesti-soome segaabielud, mille hulk jõuab varsti järele soome-rootsi segaperede arvule. Kolmas naabermaa Venemaa siiski juhib seda edetabelit (täpne statistika on siin raskendatud, kuna vanad abielud on sõlmitud juba Nõukogude Liidu olemasolu ajal, mil abikaasa sünnimaaks märgiti vaid Nõukogude Liit).

2. KESKKOND

Soome ja Eesti koostöö keskkonnakaitse alal algas kohe pärast Eesti taasiseseisvumist. Vastav koostööleping sõlmiti 1991. aastal. Eestis on probleemseteks osutunud reovete puhastus, jäätmehooldus, saastunud maa-alad ja energiatoodang. Kõikidest Soome poolt aastatel 1991 – 2002 Eestisse suunatud lähiregionide koostöörahadest (umbes 77 miljonit eurot) on keskkonnaprojektideks läinud ligi pool. Need 1990. aastatel Eestisse suunatud ressursid toovad Soome aspektist vaadatuna kasu ka andjale endale, teisisõnu neist on kasu ka Soome keskkonnal. Koostöö raames on katsutud lahendada Läänemere ja Soome lahe põletavaid keskkonnaprobleeme. Eelkõige on Soome toetanud suurte linnade reoveekäitlusprojekte.

Eestiga koostöös on Soome edendanud Eesti keskkonnahaldust. Projektid on viimastel aastatel olnudki suures osas seotud vastavate eurodirektiividega. Soome teostab koostöös Eestiga partnerlusprojekte, mille raames on arendatud õhukaitset ja looduskaitsealast seadusandlust. Uueks koostöövaldkonnaks on Kyōto kliimaprotokolliga seotud kasvuhoonegaase vähendavad ühisprojektid.

Soome on sõlminud Eestiga kahepoolsed lepingud õhu- ja vetekaitse, õlireostustõrje ja keskkonnamõtjude hindamise alal. Lisaks on tehtud protokollid planeerimis- ning ehitus- ja elamualasest koostööst.

Soomel ja Eestil on EL-is ühiseid huvisid põhja-alade metsavööndi ja Soome lahe kaitsega seotud küsimustes ning EL-i kuuenda keskkonnaprogrammi, EL-i merestrategie, *Natura*, veepoliitika raamdirektiivi ja kemikaalistrateegia alal. Soome ja Eesti vahelist eriti tihedat koostööd nõuavad Soome lahel toimuvad naftaveod ja naftatõrjevalmiduse tõstmine ning põlevkivil töötavate Narva elektrijaamade heidete vähendamine.

2.1. Eesti EL –liikmelisus ja keskkonnaadministratsioonide koostöö

EL-i keskkonnaseaduste rakendamine nõuab tõhusa keskkonnahalduse väljaarendamist nii ministeeriumi kui ka piirkondlikul tasandil. EL-i Komisjoni hinnangul on Eesti viinud oma seadusandluse nõudmistega vastavusse. Haldussuutlikkuse arengu suhtes on hinnang kriitilisem. Soome omalt poolt on teinud koostööd Eestiga keskkonnahalduse arendamiseks.

Eestit hakkab peagi puudutama EL-i poolt 1998. aastal käivitatud, Rio otsustel põhinev jätkusuutliku arenguga seotud töö. See nõuab igalt ametkonnalt vastutab selle eest, et keskkonnaaspekt ja jätkusuutliku arengu nõudmised oleksid tegevuses arvesse võetud. Eestis on keskkonnamõtjude hindamise direktiiv viidud ka rahvuslikku seadusandlusesse. See kohustab enne suuri ehitusprojekte esitama analüüsi ehitustegevuse võimalikest mõjudest keskkonnale. Praegu viiakse Eestis sisse niinimetatud SEA-direktiivi, mis kohustab korraldama halduse selliselt, et keskkonnaaspekti arvestatakse juba suuremate programmide ja plaanide koostamisel. SEA- direktiiv on seega mõjude hindamise direktiivist sammu võrra ees. Eestis on vaja rakendada veel jõupingutusi selleks, et direktiivide eeldatud koostöö ametkondade vahel toimiks. Siingi oleks võimalik soomlaste kogemusi ära kasutada. Soome ja Eesti rahvusliku jätkusuutliku arengu komisjonide kogemuste vahetamisest oleks samuti kasu mõlemale osapoolele.

Soome ja Eesti peaksid arutama seda, missugused on meie ühised huvid euroliidus. Need võiksid olla näiteks Soome laht, põhja-alade metsavööndi kaitse, EL-i kuues keskkonnaprogramm ja EL-i merestrateegia, aga ka *Natura*, veepoliitika raamdirektiiv ja kemikaalistrateegia.

EL-i kuuendas keskkonnaprogrammis on määratletud Ühenduse keskkonnapoliitika eesmärgid aastateks 2001-2010. Programm aitab kaasa sellele, et jätkusuutlik areng tagatakse ka laienevas ühenduses. Programm keskendub kõige tähtsamatele valdkondadele, milleks on kliimamuutus, loodus ja looduse mitmekesisus, keskkond, tervis ja elukvaliteet ning loodusvarad ja jäätmed. Keskkonna ja tervise ning elukvaliteediga seotud küsimused (mh. kemikaalid, vee- ja õhukaitse) on Eesti ja Soome keskkonnakoostöös eriti tähtsal kohal. Nad kõik on kesksed ka Läänemere kaitses.

Tegevuskava eesmärkide saavutamiseks valmistatakse ette vastavad temaatilised strateegiad seitsmes keskses valdkonnas (pinnase- ja merekaitse, õhukvaliteet, linnakeskkond, tõrjeained, loodusvarade jätkusuutlik kasutus ja hooldus ning jäätmete ringkäitus). Neid teemasid puudutavad kontseptsioonid ja eelnõud peavad olema valmis hiljemalt 2005. aastaks. Merekeskkonna kaitse- ja säilitamis- ning õhukaitsestrateegiatel on eriti suur tähtsus Soome ja Eesti keskkonnakoostöös.

Merekaitsestrateegias keskendutakse muuhulgas eutrofeerumise probleemile ning ohtlike ainete heidete ja laevaliiklusest põhjustatud kahjustuste vähendamisele. Strateegia üksikasjalisi meetmeid käsitlev arutelu on EL-is alles algamas, aga neid kavandades tuleks rõhutada Eesti ja Soome ühiseid eesmärke Läänemere kaitsmisel. Veepoliitika raamdirektiiviga edendatakse ka piirideülest keskkonnakoostööd naabermaade ja naaberregioonidega. Soome ja Eesti seisukohalt on esmase tähtsusega teha kõik selleks, et EL toetaks Venemaalt tulevate heidete ja riskide elimineerimist mitmesuguste programmidega ja ka rahaliselt.

Mis puutub ametialase koostöö vormidesse EL-i raames, siis võiks omavahelist sidepidamist harrastada Nõukogus, aga ka seoses EL-i kõrgete keskkonnaametnike mitteametlike nõupidamistega. Abiks võiks seejuures olla elektronpostivõrk, enne töörühma koosolekuid toimuvad kohtumised ja Brüsseli alaliste esinduste keskkonnaametnikega loodud kontaktid. Põhjamaade vahel ongi olnud sedalaadi mitteametlikku lävimist. Ka globaalsete läbirääkimiste puhul on vajalik kontakte tihendada. Eesti keskkonnahalduse inimressursid aga ei ole tingimata piisavad selleks, et osaleda iga suure kohtumise töögruppide töös, mistõttu soomlaste abi oleks siin teretulnud.

Soome keskkonna seisund paranes tänu euroliidu kehtestatud kohustustele, aga ka liidu pakutud võimalustele. Tõenäoliselt juhtub sama ka Eestis. EL toetab Eesti keskkonna- ja looduskaitseinvesteeringuid. Eesti jaoks muutuvad aktuaalseks muu hulgas EL-i sisemised ühtekuuluvus-, struktuuri-, põllumajandus- ja piirideülese koostöö finantseerimisskeemid. Euroliidu finantseerimisvahenditest on võimalik keskkonnavajadusteks kasutada ka *Life* 'i, aga selle rahalised ressursid on struktuuri- ja ühtekuuluvusfondide vahenditega võrreldes üsna piiratud. *Life* 'i abil toetatakse looduse mitmekesisust, edendatakse *Natura* 2000-sse kuuluvate alade majandust ja viiakse ellu struktuurifondide näidisprojekte. Ka praegused EL-i eelstruktuurifondid on kasutusel veel 2006. aastani. Mõnikord on nende puhul raskendavaks asjaoluks võrdlemisi suur omafinantseerimisos, mis teisalt jälle on sundinud Eesti omavalitsusi koostööle näiteks jäätmehoolduses.

Üle EL-i sisepiiride teostatavaid keskkonnaprojekte võib tulevikus finantseerida *Interregi* rahadest ka Eesti poolt. Lõuna-Soome rannikuala ja Eesti koostöös vajalik Eesti omafinantseering on siiani saanud *Phare* piirideülese koostöö programmiraHADest. *Phare* ja *Interregi* kokkusobitamisel on aga näiteks taotluste esitamistähtaegadega olnud raskusi, mis on ohtu seadnud toetuse tõhusa kasutamise. Võib oletada, et vastava koostöö administreerimine hõlbustub edaspidi, kui seda hakatakse teostama ühe kindla programmi raames. Regionaalsel tasandil viiakse projekti ellu maakonnaliitude juhtimisel. Kõige aktiivsemalt on Eestiga koostööd teinud Lõuna-Soome maakonnad eraldi ja Lõuna-Soome maakondade ühendus (kokku 7 maakonda). Tegelik vastutus *Interregi* Eesti-suunaliste programmide toimimise eest on Soome siseministeeriumil. Soome keskkonnaministeeriumi büdžetis on ette nähtud sihteraldised *Interregi* regionaalsete projektide jaoks. Edaspidi tuleks selgitada, kuidas võiks *Interregi* raames tehtavat regionaalset koostööd edasi arendada ja samas ka arutleda selle üle, milline võiks siin olla Lõuna-Soome piirkondlike keskuste roll.

Soome finantseerib ISPA asjatundja tööd Eestis (ja teistes Baltimaades). Selle asjatundja ülesandeks on abistada ja nõustada ametnike keskkonna ja transpordiga seotud investeerimisprojektide ettevalmistamises ja haldamises. Antud tegevus aitab Eestil ühtekuuluvusfondi vahendeid kohe pärast liitumist täies mahus kasutama hakata. Soome keskkonnaministeeriumi eesmärgiks on jätkata tehnilise abi rahadega edaspidigi näiteks EL-i poolt rahastatavate investeringuprojektide nõustamist.

Eesti ja Soome vahelist keskkonnakoostööd administreerib praegu maadevaheline keskkonnakaitse töörühm, mille esimeesteks on ministrid. Koostööprojektide, õhu-, vee-, ja looduskaitse ning jäätmehoolduse ja keskkonnamõjude hindamise jaoks on omad alltöörühmad, mille ülesannete hulka kuulub ka kahepoolsete lepingute järelevalve.

Eestiga on sõlmitud kahepoolsed lepingud õhu- ja vetekaitse, naftareostustõrje ja keskkonnamõjude hindamise alal. Keskkonda mõjutavate suurte ettevõtmiste puhul (sadamad ja jõujaamad) peavad naabermaad läbi viima ennetava keskkonnamõjude analüüsi. Lisaks on tehtud protokollid planeerimis-, ehitus- ja elamupoliitika alase koostöö kohta.

Seoses Eesti liitumisega peaks uurima praeguste kahepoolsete lepingute lisaväärtust võrreldes euroliidu seadusandlusega. Samaaegselt peaks ka arutama, kas praegune alltöörühmade vorm on igas mõttes funktsioneeriv ja kas selle järele on vajadust või oleks parem anda ühendusepidamine üle näiteks kummagi osapoole poolt nimetatavatele kontaktisikutele. Looduskaitsetöörühma edasist tegutsemist ei peaks siiski kahtluse alla seadma, sest see rühm on lühikese ajaga palju ära teinud. Keskkonnamõjude hindamise töörühm peaks samuti jätkama nii, nagu ka riikidevaheline leping ette näeb.

Soovitused:

1. Soome ja Eesti keskkonnatalitused peavad oma koostöös prioriteetseteks Euroopa Liidu poolt 1998. aastal alustatud tööd jätkusuutliku arengu alal ja Euroopa Liidu kuuendat keskkonnaprogrammi.

2. Bilateraalsed lepingud ja keskkonnakaitse koostöörühma allrühmade roll hinnatakse ümber ja asendatakse vajadusel kontaktisikutega, kelle ülesandeks jääb ka Euroopa Liidu direktiive puudutav infovahetus.

2.2. Soome lahe seisundi parandamine ja naftaavariide tõrje

Alates lähiregioonide koostöö käivitamisest on Soome abistanud Eesti keskkonnainvesteeringuid kokku 26,3 miljoni euro ulatuses. Suur osa abist on kasutatud Eesti suurte linnade reoveepuhastusprojektide edendamiseks. Tallinna reovete puhastamine on saanud ka laiemat tunnustust. Läänemere ja eriti Soome lahe seisund nõuab ka pärast Eesti liitumist märgatavaid investeeringuid keskkonna seisundi parandamiseks ja heidete vähendamiseks. Mida väiksema üksikkoormajaga on tegemist, seda väiksem on ka välisabi kasutegur. Siiski on Soome huvides jätkata investeerimist Soome lahe seisundi parandamisse ka Eesti poolel. Liituvatele maadele suunatud lähiregioonide koostöö kavatakse vähehaaval lõpetada, aga otsus on sedavõrd paindlik, et näiteks sellisteks kolmikkoostööprojektideks, kus osalevad Soome, Eesti ja Venemaa, on ka edaspidi võimalusi. Neil puhkudel peaksid vastavad sihteraldised tulema keskkonnaministeeriumi eelarvest.

Soome ei ole olnud Eesti keskkonnaprojektide ainus rahastaja, vaid abi on saadud ka rahvusvahelistest allikatest. Euroopa Rekonstruktsiooni- ja Arengupank (EBRD) on viimasel ajal küll Baltimaadest tagasi tõmbumas ja Euroopa Investeerimispangale (EIB) leidub roll vaid sel juhul, kui on olemas piisavalt mahukaid lõpuni planeeritud ehk valmis projekte, kus pank võib osaleda. Põhjamaade Investeerimispank (NIB) ja tema keskkonnaprojektidele spetsialiseerunud tütarfirma NEFCO on teinud Eestis head tööd. Õnneks katsevad nad ka tulevikus keskkonnavalas finantseerimises osaleda. See on väga tähtis, sest Eesti rahvamajanduse võimalused suurteks veekaitseinvesteeringuteks on veel üsna piiratud sellest hoolimata, et majandus väga jõudsalt areneb. NIB oli muuhulgas algataja rollis, kui Eesti Keskkonnainvesteeringute Keskusest (KIK) tehti ühtlasi kõikide avalike - eelkõige omavalitsustasandi - keskkonnainvesteeringute keskus. Eesmärgiks on kujundada ühest institutsioonist omavalitsustele sobiv toetaja, kes garanteerib projektide kvaliteedi ja ühtlasi taotleb neile euroliidu toetust.

Eesti väikelinnade reovete puhastus, jäätmehooldus, põllumajandusreostus, loodusesse sattuvad ohtlikud ained ja energiatoodangu heited on need asjad, mis ka edaspidi vajavad sekkumist. Rahvusvahelise ja Soome-Eesti koostöö abil on juba suudetud vähendada veekogude hajusreostust ja õhusaastet.

Soome lahe puhul on esmatähtis arendada Venemaa, Eesti ja Soome kolmikkoostööd Peterburi linnas ja Leningradi oblastis ning ka laiemalt piiriveekogude alal. Selles koostegutsemises on võimalik ära kasutada Eesti ja Soome varasemaid koostöökogemusi. Euroliidu finantseerimisskeemid annavad võimaluse ka kolmepoolseks koostööks selliste piiriveekogude rajoonis nagu Vuoksi-Laadoga ja Peipsi. Ka Soome lahe seisundi jälgimise ja lahe koormatusega seotud uuringutealast kolmikkoostööd tuleks jätkata.

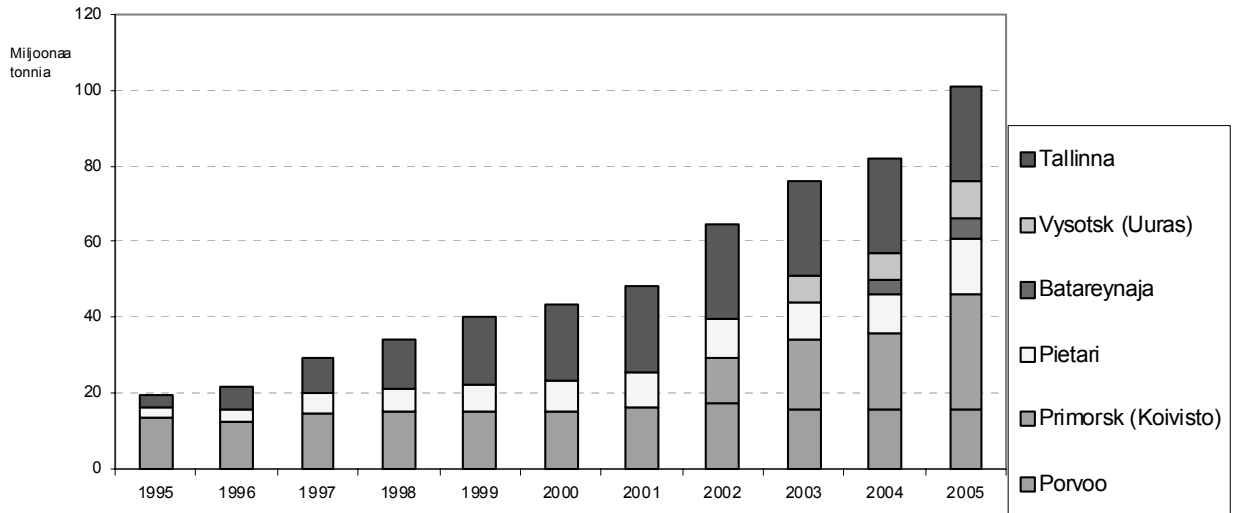
Soome on ajanud jõuliselt Põhjamõõtme keskkonnapartnerlusega (NDEP, Põhjamõõtme Keskkonnapartnerlus) seotud projektide käivitamist. Ühtlasi loodab Soome, et selle 2002. aasta juulis loodud fondiga liitub uusi annetajamaid. Fondi suurus on praegu 124 miljonit eurot, millest 74,5 miljonit on varutud tuumaohutusprojektideks. Fondi esimese etapi ettevõtmiste hulka kuulub Peterburi suurvee vastane kaitsetamm ning loodepoolne reoveepuhasti, millel on ülimalt keskne tähtsus Soome lahe seisundile.

Naftaveod Soome lahel on viimaste aastate jooksul väga kiires tempos lisandunud.

Soome lahe tähtsaimate naftaterминаalide naftaveosed

Veoste hulk 1995-2002 ja veoste hinnanguline areng 2003 – 2005

SUOMENLAHDEN TÄRKEIMPIEN ÖLJYTERMINAALIEN ÖLJYNKULJETUKSET
KULJETUSMÄÄRÄT 1995-2002 SEKÄ KULJETUSMÄÄRIEN ARVIOITU KEHITYS 2003-2005



Tallinn, Võssotsk (Uuras), Batareinaja, Peterburi, Primorsk (Koivisto), Porvoo
Allikas: Soome keskkonnakeskus

Arvatakse, et Primorski naftasadama laiendus ja Lukoili Võssotskisse tulev sadam lisavad veoste hulka sedavõrd, et nafta- ja kemikaaliveosed võivad aastal 2010 moodustada kuni 130 miljonit tonni. Jukos kavandab sadama ehitamist Ivangorodi. Batareinaja alustab tegevust 2004. aastal, naftat transporditakse ka Muuga, Porvoo ja Peterburi sadamate kaudu. Naftatranspordi üha kasvades suurenevad ka õnnetusriiskid. Need omakorda nõuavad nii ulatuslikku rahvusvahelist koostööd kui ka - ja eriti - koostööd Soome, Eesti ja Venemaa transpordi- ja keskkonnaametnike vahel. Ehkki 2004. aasta suvel kasutusele võetav Soome lahe liiklust ohjav süsteem (VTMIS) parandabki võimalusi vältida laevade kokkupõrkeid, ei lahenda see üksi veel probleemi.

Euroliit tahab kiirendada kahekordse kerega naftatankerite kasutuselevõttu ja alustada Venemaaga sellekohaseid läbirääkimisi Rahvusvahelises Merendusorganisatsioonis (IMO). EL-i liikmesriigid otsustasid 2003. aasta märtsis keelustada EL-i territoriaalvetes raskõliveosed ühekordse kerega tankeritel. Samaaegselt otsustati kehtestada euroliidule ühised laevade jääklassinõuded. Pelk ELi kaudu mõjutamine on siiski ebapiisav. Kõrge taseme kontaktides Venemaaga tuleb poliitilise küsimusena jätkuvalt päevakorras hoida ühekordse kerega naftatankerite kohene, mitte aastal 2010. toimuv keelustamine. Mõjutama peaks ka Helsingi Komisjoni (HELCOM) ja Läänemeremaade Nõukogu (CBSS) kaudu.

HELCOM tahab kehtestada kõigile Läänemeremaadele ühise jääklassi praeguse maade kaupa erineva klassifikatsiooni asemel. Nagu aasta algul palju avalikkuses olnud Stemnitsa juhtum näitas on Venemaa andnud jääklassi ka üksnes suviseks navigatsiooniks mõeldud alustele. Juhul, kui laev ei täida talvise navigatsiooni nõudeid, ei suuda ei VTMIS ega kahekordne kere takistada naftakatastroofi juhul, kui alus jääb rüüsi jää pitsitusse. Jääklassil on tähtsust ka seetõttu, et jääoludes toimuva üle 10 000

tonnise naftakatastroofi tagajärgede likvideerimiseks ei ole praegu piisavalt seadmeid ega vahendeid. Naftakahjustuste avastamine võimalikult vara on tõrje seisukohalt äärmiselt oluline. Eesti ja Soome piirivalve koostöö kahjustuste avastamisel lennukitelt on olnud tulemusrikas. Infovahetus oleks tõhusam, kui Eestil oleks vahendeid ja võimalusi naftakahjustuste avastamiseks ka öisel ajal. Viimaste nädalate sündmused on taas näidanud, et Soome lahel liiklevad laevad lasevad mõnikord tahtlikult õli ja muid saasteaineid merre. Sellise vastutustundetu käitumise tõkestamiseks on lisaks tõhustatud järelevalvele vaja ka sanktsioone kasutada.

Läänemeri või vähemalt Soome laht tuleks kuulutada IMO raames eriti tundlikuks merealaks (PSSA). Siis oleks ka järelevalvet oleks võimalik karmistada. Soome ja Eesti võiksid võtta selle asja ühiseks poliitiliseks eesmärgiks ja ajada seda aktiivselt nii HELCOMis, Läänemere maade Nõukogus kui ka IMOs. Ka EL-i Komisjon on pakkunud oma tuge neile liikmesriikidele, kellel on vastavaid vajadusi.

Soome lähiregioonide koostöörahade lõppemine ei tohi tähendada seda, et Soome lõpetab oma abi Eesti ja Vene naftareostuse tõrjevalmiduse parandamisele. Peaminister Kallase Soome-visitid ajal 2003. jaanuaris lepiti kokku, et juba pikka aega plaanis olnud projekt, mis puudutab Soome poolt Eestile kingitava aluse "Lonna/Eva" kohandamist naftareostustõrjeks, viiakse ellu. Kuna naftareostustõrjeks mõeldud laevad on kallid, kujutab laevateed hooldava aluse kohandamine naftareostustõrjeks endast kõige ökonoomsemat varianti, ehkki ka see läheb maksma 6-7- miljonit eurot. Vastavaks investeeringuks tehtud Soome-poolseid kulutusi hüvitab osaliselt rahvuslik naftakaitsefond. Suurõnnetuse puhul maksab Soome naftakahjustusfond kompensatsiooni õnnetuses kannatanud isikutele ja omavalitsustele ning esitab seejärel kahjutasunõude rahvusvahelisele naftareostustõrjefondile IOPC-le. Rahvuslikul ja rahvusvahelisel fondil ei ole seejuures teineteisega mingit otsest sidet.

Oleks äärmiselt tähtis, et Eesti ratifitseeriks rahvusvahelise naftatõrjefondi 1992. aasta protokoll. Eesti on liitunud üksnes 1971. aasta konventsiooniga, mis on kompensatsioonisüsteemi aluseks. Protokoll aga jõustub alles aasta pärast selle ratifitseerimist. Juhul kui Soome lahel toimuks nüüd suuremat sorti naftakatastroof, oleksid Eesti võimalused saada keskkonna taastamiseks rahvusvahelist tuge palju halvemad kui Soomes ja isegi Venemaal. Rahvusvaheline naftareostuse tõrjefond annab abi sel juhul, kui kahju ületab aluse omaniku omavastutusmäära. IMO raames tõstetakse tõenäoliselt hüvitismäärasid - ning sellest tulenevalt laevakompaniide ja nafta vastuvõtjate väljaminekuid - käesoleva aasta lõpul. Seetõttu tõuseb mingil määral laevakompaniide vastutusekindlustuse hind, kuid suure õnnetuse puhul on sellest riikidele ja omavalitsustele kasu. Eesti peaks looma ka oma naftareostustõrjefondi. Maksed fondi võiksid olla väiksemad, perspektiivis peaks aga tase Soomega ühtlustuma. Sel teel hangitud raha võiks Eesti kasutada muu hulgas naftareostuse tõrjeseadmete hankimiseks.

Mere saastumisega seotud Euroopa Ühenduse koostöösüsteemi finantseerimisvahendid (aastateks 2000-2006) on vaid 7 miljonit eurot, mistõttu Eesti tõrje- ja taastamisvalmiduse tõstmisel selle peale suurt loota pole mõtet. Koostöösüsteemi tulevikust rääkides oleks nii Eesti kui Soome huvides hoolitseda selle eest, et ressursse lisataks. Naftareostuse tõrjeprojektid tuleks arvata Põhjamõõtme keskkonnanõu projektide hulka. Kõiges selles on Soomes ja Eestil eurolliidus ühised huvid.

Ka keskkonnamõtjude hindamisel peaks edendama kolmikkoostööd Venemaaga. Suured, Soome lahe seisundit mõjutavad sadamaprojektid tuleks koos läbi vaadata.

Venemaaga ei ole sõlmitud keskkonnamõtjude hindamislepingut ja Venemaa ei ole ka ratifitseerinud vastavat rahvusvahelist lepet. Et asjaga kiiremini edasi jõuda, peaksid Eesti ja Soome Venemaa käest uurima viimase valmisolekut vastava kolmepoolse dokumendi koostamiseks. Eestiga sellist koostööd juba tehakse.

Ühiseks suuniseks Soome ja Eesti koostööle on HELCOMi Läänemere programm. Soome enda hiljuti koostatud Läänemere programm on hõlmav üldülevaade Läänemere seisundi parandamisele ja kaitsmisele suunatud meetmetest ja kavatsustest. Eestil oleks kasulik alustada samasugust, eri meetmeid koondavat protsessi. Ühine Soome lahe programm oleks pärast seda juba käega katsuda. Selle programmiga toodaks esile Soome lahe probleemid ja nende lahendamiseks vajalikud abinõud. Programm kujutaks endast ühtlasi Soome ja Eesti koostöö prioriteetdokumenti. Rahvusvahelise koostöö osapoolteks oleksid eelkõige EL, CBSS ja HELCOM ning rahvusvahelised finantserimisasutused. Soome lahe programmi oluliseks osaks oleks kolmikkoostöö Venemaaga, mis sobib hästi EL-i Põhjamõõtme poliitikaga.

Soovitused

1. Soome ja Eesti taotlevad Euroopa Liidus, Rahvusvahelises Merendusorganisatsioonis (IMO), HELCOMis ja Läänemeremaade Nõukogus kogu Läänemere või siis vähemalt Soome lahe tunnistamist eriti tundlikuks merealaks (PSSA).
2. Rahvusvahelise koostöö kaudu tuleks kiiresti saavutada, et rahvusvaheline õigus ei lubaks Läänemerel liigelda ühekordse kerega (*single hull*) ja talvistesse jääoludesse sobimatutel naftatankeritel.
3. Naftareostuse tõrjevalmiduse lisamisele suunatud abi ja koostöö peavad jätkuma ka pärast Eesti liitumist Euroopa Liiduga. Ühiste jõupingutustega tuleb saavutada seda, et Soome lahel teostatavad naftatõrjeprojektid arvatakse Põhjamõõtme keskkonnafondi projektide hulka.
4. Valmistatakse ette naftareostuse avastamise ja tõrje vahendite ühiskasutamine, kaardistatakse lisaressursside vajadus. Hangitakse uusi vaatlusvahendeid naftareostuse õhust avastamise võimaluste parandamiseks.
5. Eesti ratifitseerib naftareostuste kompensatsioonifondi 1992. aasta lisaprotokoll ja hakkab kavandama oma rahvusliku naftareostuse tõrjefondi rajamist. Fond rahastab naftatõrjeseadmete hankimist.
6. Eesti ja Soome valmistavad koostöös ette Soome lahe programmi, mis kujutab endast koostöö prioriteetdokumenti. Euroopa Liidu liikmetena algatavad Soome ja Eesti Soome lahe sadamate keskkonnamõtjude hindamise programmi koostöös Venemaaga.
7. Soome ja Eesti ametiisikud tõhustavad tehnilisi ja vajalike lisalepingutega seotud jõupingutusi laevaliikluse juhtimise süsteemi (VTMIS) tähtajaliseks juurutamiseks.

2.3. Õhukaitse

Põlevkivil põhinev energiatootmine on piirideülestest keskkonnaprobleemidest – ka Soome seisukohast – üks suuremaid. Narva kahe elektrijaama maksimaalne võimsus on olnud üle 3000 MW. Jaamad on halvas korras, nende keskkonnaohtlikkus tuleneb

eelkõige vääveldioksiidi õhkuheidetest. 1980. aastatel oli heidete hulk umbes 200 000 tonni aastas. Pärast toodangu vähenemist on see näitaja olnud 75 000, seega samas suurusjärgus kui kõik Soome heited kokku. Just nende jaamade heited põhjustavad märkimisväärse osa Lõuna-Soome alade happesadenemisest.

Eesti elektrist toodetakse 90 % põlevkivist, mis tähendab seda, et vähemalt lähiaastatel ei ole realistlik selle kasutamisest loobuda. Eesti kaupleski põlevkivi kasutamisele euroliidult välja aastani 2015 ulatuva siirdeaja. Niisiis on vaja lähiaastatel keskenduda sellele, kuidas viia põlevkivi kasutamisest tulenevad keskkonnakahjustused miinimumini.

Narva jaamade tulevane toodangutase on veel ebaselge. Soome seisukohalt on tähtis, et jaamade heiteid vähendataks EL-i direktiividega ning ÜRO alluvuses oleva Euroopa Majanduskomisjoni (ECE) kaugkandelepingu Göteborgi protokolliga ette nähtud viisil. Eesti on aastal 2002 alla kirjutanud kõnesoleva lepingu väheseid meetmeid põhjustava protokolliga, mitte aga kõige uuemaid, kriitilist koormatust ja kulude tootlikkust puudutavaid protokolle, millega Eesti peaks siiski ka liituma.

Soome ja eriti NIB on toetanud Narva jaamade heidete vähendamisprojekte. Praegu on käimas jaamade väävli- ja tolmuheidete katseprojekt. Foster Wheeleri Varkausi tehased tegelevad 2001. aastal käivitunud Eesti ja Balti elektrijaamade ajakohastamisprojekti esimese etapiga, mis peab valmima 2004. aastal. Nende jaamade heited vähenevad seejärel Soome kõige uuema kivisöel töötava soojuselektrijaama Meri–Pori keskkonnakaitselisele tasemele. Samaaegselt katsutakse vähendada põlevkivi tootmiskulusid. Põletustehnika arendamine lisab omakorda tasuvust ja vähendab heiteid.

Soome ja Eesti keskkonnakoostöö uus valdkond on Kyōto kliimaprotokolliga seotud ühisteostusprojektid. Soome ja Eesti on ratifitseerinud Kyōto kasvuhooneheidete vähendamisprotokolliga. See-eest EL kliimalepingu heitekvootide vahetust puudutav direktiiv on veel lahtine. Soome ja Eesti allkirjastasid ühisteostuse raamlepingu 17.12.2002. Eestis on praegu käimas mõningaid eksperimentaalprojekte, millest mainitagu Tamsalu ja Kadrina kaugküttetootmine, Pakri tuulepark ja Paide bioenergiaprojekt. Pakri tuulepark vajaks senisest enam Eesti valitsuse motiveerivat suhtumist. Soome seisukohast kuuluvad ühisteostusprojektid kulutootliku kliimapolitiika valdkonda. Eestile pakuvad need lisaressursse muuhulgas energeetikasektori uuendamiseks. Eesti koostab praegu oma, rahvuslikku kliimastrateegiat, kus muu hulgas määratletakse konkreetsed meetmed Kyōto protokolliga elluviimiseks. Strateegia üks punkt puudutab ühisteostust, mille prioriteetideks on energia säästmine ja taastuvad loodusvarad, liiklus, põllumajandus, jäätmehooldus ja metsaistutus. Kõigis neis valdkondades võib koostöö soomlastega kasu tuua.

Soomlaste rahastatud Eesti energiatootmisprojektide tulemusel toimunud kasvuhooneheidete vähenemise võib Soome ka enda jaoks plusspoolele kanda. Arvatakse aga, et vastavalt majanduslikule ja tehnoloogilisele arengule vähendab Eesti liitumine tulevikus projektide abil või nende kaudu saadavat heidete vähenemist. Tõenäoliselt säilitab Eesti heitekvootide müüja rolli veel umbes 5 – 10 aasta jooksul.

Soovitused

1. Kyōto kliimaprotokolliga seotud koostööprojektide toetamiseks varutakse Soomes rahaeraldisi ka pärast lähiregioonide koostöö lõpetamist. Tegevust laiendatakse juhul, kui pilootprojektidest saadavad kogemused osutuvad heaks.

2.4. Looduskaitse- ja muu koostöö

Soome ja Eesti looduskaitsekoostööl on pikk traditsioon. Ametlikuks tehti see aga alles 1990. aastate algul keskkonnakaitselepinguga. Looduskaitsekoostöö aluseks on ökoloogiline uurimis-, asjatundja- ja kaitsealade koostöö, kus rõhk on viimasel ajal olnud euroliidu loodus- ja linnudirektiivi elluviimisel. Tulevikus tiheneb koostöö looduskaitsealade haldamisel ja hoidmisel. Soome võib ära kasutada Eesti kogemusi ja oskusi näiteks pärimuskeskkonna säilitamises.

Soome looduskaitse sai EL-i nõudmistest kasu. Võib arvata, et nii läheb ka Eestis. Nõudmised-kohustused puudutavad liikide ja looduslike elupaikade, näiteks põhja loodusmetsa kaitset. *Natura* võrgustiku rajamine nõuab Eestilt siiski veel suuri jõupingutusi. Soome ja Eesti viivad parajasti ellu ühist partnerlusprojekti Eesti *Natura* loomiseks. Eeldatavalt toimib Eesti siin nii nagu Soome ehk loob oma *Natura* ka looduskaitsealade baasil, mida seejärel täiendatakse uute, eramaadel olevate objektidega. Eesti *Natura* on jõudsalt edasi liikunud. Euroliidus on Soomes, Rootsil ja Baltimaadel ühishuvid boreaalse looduse kaitsmisel. Looduskaitsealade hoolduse finantseerimine on ka edaspidi eelkõige maade omavastutusel. Aga ka siin kasutatakse Soome eeskujul ära EL-i *Life'i*, *Natura* ja *Interregi* pakutavaid rahastamiskeeme. Helsingis korraldatud nõupidamisel kutsuti 30.1.2003. Põhjamaade Ministrite Nõukogu rahalisel toel ellu Euroopa looduskaitsealade "eestvõitleja" Europarci Põhjala-Balti osakond. Selle eesmärgiks on edendada looduskaitsealade koostööd Põhjamaade ja Baltimaade vahel. Samas tahetakse arendada koostööd ka Venemaaga. Tulevikus võiks kaaluda mitmepoolset looduskaitsekoostööd näiteks Soome lahe idaosas (Soome, Venemaa, Eesti) ja Läänemere keskosa saartel Hiiumaal, Saaremaal, Ahvenamaal, Öölandil, Gotlandil (Soome, Rootsi, Eesti). Selliseid projekte on mingil määral juba arendatud ja need sobivad hästi ka euroliidu rahastusskeemidesse. Soome lahe idaosas tehtava kolmikkoostöö võimalused paranesid pärast seda, kui Venemaa loodusvaradeministri käskkirjaga 6.2.2003 otsustati rajada Ingeri looduspark. Pargi finantseerimine algab järgmisel aastal. Looduspargi territoorium haarab osa Soome lahe idaosa saartest ning Viiburi lahe ja Ingerimaa rannikust.

Üks Euroopa keskmatest arktiliste lindude rändemarsruutidest kulgeb Kesk-Euroopast üle Baltimaade ja osaliselt Soome kaguosade Põhja-Venemaa kirdealadel olevatesse pesitsuspaikadesse. Rändemarsruudi äärde jääb hulgaliselt lindude peatus- ja puhkepaiku. Nende alade kaitse või siis vähemalt lindude toitmine peatuste ajal on tähtis arktilise linnustiku pesitsemise õnnestumiseks. Puhkepaigad võimaldavad ka lindude jälgimist. Eestil, Venemaal ja Soomes on rände kirdeväila kaitsmises ja lindude jälgimises keskne osa. Euroopa arktilise linnustiku rände kirdeväil on üks võimalikest Soome, Eesti ja Venemaa looduskaitsekoostöö objektidest.

Keskkonnasõbraliku põllumajanduse arendamine Eestis (muuhulgas biodünaamiline viljelus) ja ennekõike tootelementreostuse miinimumi viimine vastavalt Eesti põllumajanduse efektiivsuse tõusule on tulevikus ka üks võimalik koostöövaldkond. Lisaks Soome lahe seisundi ja õhukvaliteedi parandamiseks tehtavale koostööle on

Soomel ja Eestil olnud vähesel hulgal koostööd ka planeerimise alal. Tulevikus võiks mõelda planeerimise ja veonduse (jätkusuutlik transport, jätkusuutlik turism) arendamisele. Tegevust võiks katsuda jällegi finantseerida *Interregi* kaudu.

Soovitused

1. Eesti liikmeks olek Euroopa Liidus ei tohi nõrgendada Soome ja Eesti looduskaitsealade koostöö finantseerimist.
2. Eesti ja Soome edendavad looduskaitsealade koostööd Põhjamaade, Venemaa, Läti ja Leeduga.

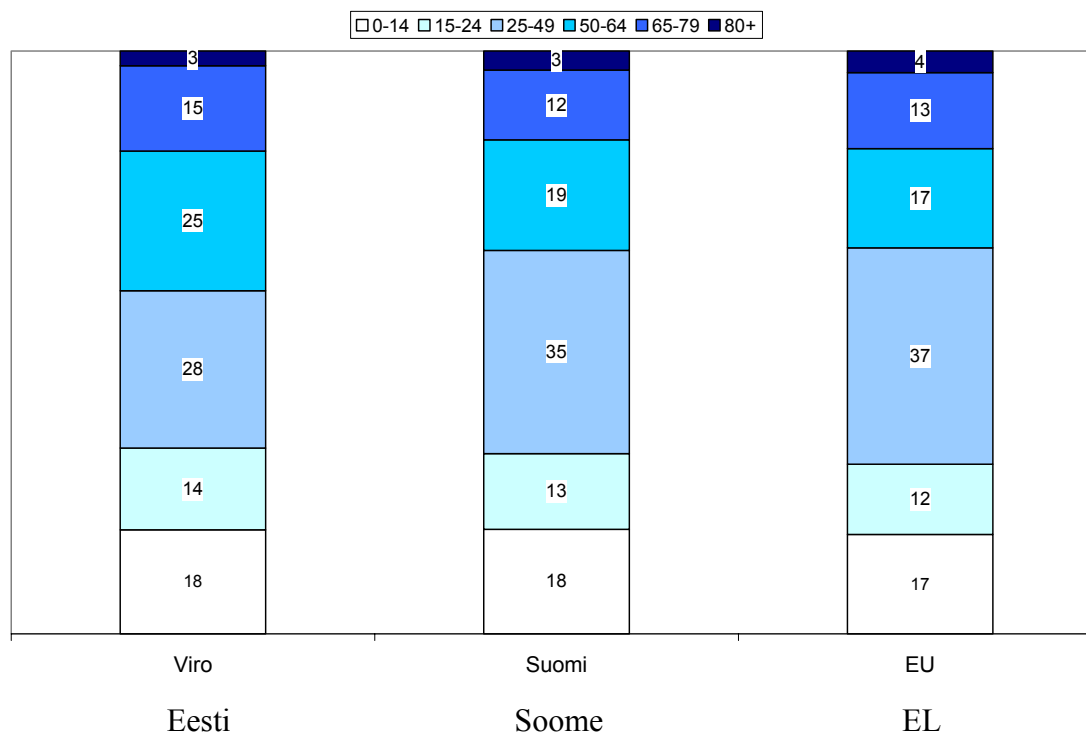
3. INIMESTE JA TÖÖJÕU VABA LIIKUMINE

Inimeste ja tööjõu vaba liikumine on üks Euroopa Liidu kõige tähtsamatest põhimõtetest, mis toob arvatavasti kaasa uut dünaamikat nii majanduses kui ka kultuuris. Ühtlasi on see sensitiivne, tundepõhiseid reaktsioone esile kutsuv teema. Soome ja Eesti vahelist rännet puudutav mõttevahetus on olnud mitmepoolne ja üsnagi rahumeelne. Juba praegu ületatakse Eesti ja Soome vahelist piiri umbes kuus miljonit korda aastas. Suurem osa reisijatest on turistid, aga tulevikus läheb ühe rohkem inimesi naabermaale tööle ja õppima. Selline liikumine vastab mõistagi mõlema maa kodanike huvidele, aga see toob endaga kaasa ka probleeme ja väljakutseid. Tööjõu liikumisel võimendub nõue järgida seadusi, määrusi ja lepingute täitmist. Tervishoiuküsimustes on vaja mõlema maa tihedat koostööd. Politsei, toll ja piirivalve peavad jätkama intensiivset koostööd.

3.1. Võitlus tööjõu pärast ja suured aastakäigud

Euroliidu elanikkond vananeb. Soomes toimub see natuke varem kui enamikus teistes liikmesriikides. Eesti elanikkond aga vananeb veelgi kiiremini. Liituvate riikide hulgas on just Eesti sündimus langenud kõige kiiremini ehkki tendents on viimastel aastatel peatunud. Ometi moodustab see vaid 60 % Soome vastavast tasemest. Soome protsent on euroliidus üsna rahuldav näitaja. Vähene sündimus hakkab Eestile tunda andma umbes 2010. aasta paiku, mil toimub tööjõu radikaalne vähenemine. Samal ajal hakkavad pärastõjaaegsed suured aastakäigud Soomes pensionile jääma, tööealiste hulka aga väheneb juba lähiaastatel. See paneb proovile mõlema maa pensionisüsteemid, lahendused saavad aga rahvamajanduslikel põhjustel olema kummalgi maal erinevad.

Elanikkonna jagunemine vanusegruppide järgi 2002. aastal Eestis, Soomes ja Euroopa Liidu



Allikas: Eurostat 2002

Mõlema maa ühiseks probleemiks on hooldussuhte muutus: kust võtta tuleviku töötajad ja pensionide maksjad? Probleemi kõige loomulikum ja poliitiliselt arvatavasti ka enim soovitud lahendus oleks võtta kasutusele töötute reserv, mille osakaal töøjõust on praegu üldjoontes sama suur kummalgi maal (ca 10%). Majanduskasv on vähendanud töötust nii Soomes kui ka Eestis, aga lahti sellest ei ole saadud. Pakkumisel ja nõudmisel ei ole selles osas nähtavasti kokkupuutepunkti, sest näiteks kasvavates majandusharudes annab juba praegu tunda kvalifitseeritud töøjõu puudus. Soome oludest tuttav vintske pikaajaline töötus ilmutab ennast Eestiski. Mõlemal maal on see probleem eriti terav väljaspool nn. kasvukeskusi. Kirde-Eestis läheneb töötuse aste 20 protsendile. Ida- ja Põhja-Soome probleemid on samasugused. Eestis on töötusel ka etniline mõõde: kõige rohkem esineb seda venekeelse elanikkonna hulgas. Mõlemal maal puuduvad krooniliselt töötutel need oskused, mida vajavad kasvavad majandusharud. Niisiis on mõlemal maal lähiaastatel võimalik olukord, kus esineb samaaegselt nii kroonilist töötust kui ka majanduskasvu pidurdavat töøjõudefitsiiti. Tööhõive parandamine on kummalgi maal üks poliitika raskuspunktidest.

Eestile võib töøjõu siirdumine kaasa tuua probleeme. Kui kõige paremini koolitatud või muidu heade oskustega töøjõud lahkub suurema palga lootuses Soome või ka mujale, võib rääkida ajude äravoolust. Eesti seisukohast ei ole mõistlik, et maa enda maksumaksjate rahadega välja õpetatud töøjõud läheb Soome naabermaa heaolu tõstmaks. Euroopa töøjõu mobiilsust ja selle suhet Soomega uurinud töörühma hinnangul (2001) on siiski tõenäolisem, et ajude äravoolu asemel hakkab toimuma ajudevahetus ehk koolitatud töøjõu mobiilsuse lisandumine. See peaks ka eesmärgiks olema. Igal juhul töötab EL-i majandusintegratsioon selles suunas. Siin on ka ametnikel oma roll. Euroopa töövahendussüsteemi regionaalse partnerluse (*European Employment Service*) ehk EURES –i raames üritatakse pakkuda töötajatele tuge töö otsimisel euroliidu sees

teistes liikmesriikides. EURES-i kaudu on umbes paar tuhat noort soome töötajat leidnud töökoha teistes liikmesmaades. EURES-i kuuluvad ka regionaalsed partnerlusprojektid, mida on paarikümne ringis. Soomest osaleb sellelaadses koostöös praegu ainult Tornio piirkond, aga vastavat tegevust käivitatakse ka Turu, Ahvenamaa ja Stockholmi tööjõuametnike vahel. Samasugune partnerlus Tallinna ja Soome pealinnaregiooni omavalitsuste vahel on kindlasti enam kui põhjendatud. Koostöö sihid ja eesmärgid tuleks koostöös seada siiski kõrgemale kui seda on pelk sesoonse töö vahendamine. Samaaegselt kui Soome teenindustevõtted siirdavad oma tegevust üldse ja mitmeid toiminguid euro-Eestisse, kasvab neis ettevõtetes vajadus soome tööjõu järele. EURES –partnerlusest on ka siin abi.

Soome ja Eesti suured erinevused sissetulekutes ja Soome parem tööhõiveolukord stimuleerivad rännet. Teisalt taas läheneb Eesti kiirelt arenev majandus jõudsalt euroliidu maade tasemele, mis talitseb migratsiooni. Samasuunalise mõjuga on ka praegune demograafiline areng. On veel üks hillitsev tegur: kodu jätmise ja kolimise töö pärast läheb kergesti vaid väga vähestel. Liituvates maades läbi viidud uuring näitas, et kõige suurem osa neist inimestest, kes oleks valmis siirduma, on tegelikult huvitatud ajutisest töötamisest. Eesti välisministeeriumi ja sotsiaalministeeriumi 2000. aasta uuringu kohaselt olid välismaale tööle siirdumise peamiseks põhjusteks suurem palk, maailmapildi avardamine, samuti võimalus tööalaseks täienduseks. Soome oli uuringu kohaselt soovituim sihtmaa. Peaaegu sama populaarne oli Saksamaa, millele järgnesid Rootsi ja Suurbritannia. Kõige rohkem nõudmist oli vaid vähest väljaõpet nõudvate ametite järele. Nõutavaimad töökohad olid hotellid ja restoranid. Ka põllumajandus oli küllalt populaarne. Suurimaks takistuseks välismaale minekul oli pere ja lähedaste jäämine Eestisse.

Soome Tööministeeriumi ulatuslikus uuringus aastast 2001 (ei rajanenud tihtipeale mitmeti tõlgendatavatel küsitlustel), on antud väga põhjalik arvestuslik hinnang selle kohta, kui palju inimesi võib lähiaastatel välismaalt Soome tulla. Hinnangus on “migratsioonilaine” oletatud maksimaalseks, eraldi on vaadeldud liituvaid riike, ja neis omakorda eraldi Eestit, lisaks on veel muu maailm. Uuringu kohaselt suudab sisseränne katta vaid umbes kümnendiku tööjõu arvatavast lisavajadusest. Liituvatest riikidest Soome tulnute osa kõigist sisserännanuist moodustas aastal 1999 vaid 9,7 %. Uuringus arvatakse, et euroliidu laienemine kergitab seda arvu alguses 13 protsendini. Paari aastakümne jooksul viib liituvate riikide madal iive selle näitaja tagasi endisele nivoole. EL-i laienemine ei tähenda seega massilist sisserännet Soome. Eestlaste arvatavat aastast sisserännet puudutavas osas arvati, et aastatel 2005-2009 on see kõige rohkem 1500 inimest aastas. Soome statistikavalitsus esitas veelgi väiksema arvu. Praegu on välismaalaste osa tööhõivega haaratud tööjõust Soomes rahvusvaheliselt võrreldes väga madal (alla 2 % tööjõust). Välismaalaste kõrge töötuse aste ongi olnud Soomes suureks probleemiks. Teiste suurte rahvusrühmadega võrreldes on eestlased siiski kergemini tööd leidnud.

Maade vahelises edasi-tagasi töölkäimises, nn. pendeldamises on loomulikke piiranguid. Rahvusvahelised uuringud on näidanud, et vahemaadel on suur tähtsus tööjõu liikumisele. Igapäevane töölkäimine Eesti ja Soome vahel ei ole suures mõõtkavas võimalik, kuna Soome lahe ületamine eriti talvel nõuab aega ja maksab palju. Ka kahe eluaseme pidamine tõstaks töölkäimise kulud liiga suureks. Teisalt lisab Soome ja Eesti tootmisprotsesside integreerumine n-ö. ülelahetöötamist. Ka renditööjõu kasutuse rohkenemine loob eeldusi piirideülese töötamise tähelepanuväärsele kasvule. Muudki mitteregulaarse töötamise moodused - näiteks libiseva graafikuga töö - lisavad soomlaste pendeldamisvõimalust. Nimetatud migratsioonivormide tähtsus ei kujune

siiski kuigi suureks. See-eest aga on eestlaste argipäeviti Soomes töölkäimine märksa tasuvam tegevus. Soomes võib seda moodust kasutades palju kokku hoida, kui tarbimistase madalal hoida.

Tulevikule mõeldes on tööjõu liikumise elavnemine Soome jaoks küllalt positiivne asi. Tööjõu aktiivne värbamine ei või siiski olla eesmärk omaette. Soome oodatakse hästi koolitatud eestlasi eelkõige sellistele tulevikus tööjõupuuduse all kannatavatele aladele nagu näiteks teenindus ja tervishoid. See ei ole aga sugugi probleemitu kuna samadel aladel on ennustuste kohaselt oodata lähiaastatel tööjõupuudust ka Eestis. Ebapiisavalt koolitatud töötajate liikumise lähtekohad alates keeleoskusest on palju nõrgemad. Elatustaseme erinevused lisavad eestlastest tööjõu pakkumist Soomes, aga juba praegu on selge, et Eestist tulevad migrandid ei suuda lahendada Soome majanduse teatud harudes juba praegu tunda olevat tööjõupuudust. Nende tulek ei paista õnneks olema ka nii massiline, et see tõsiselt haavaks Eesti oma majanduse ja ühiskonna arengut.

Liitumisläbirääkimiste lõpptulemus andis nii liituvatele kui vanadele liikmesriikidele võimaluse piirata vajadusel tööjõu vaba liikumist rakendades üleminekuaja (2+3+2 aastat) jooksul eri maade rahvuslikku tööloapraktikat. Pärast esimest kaht aastat hinnatakse olukorda, mis järel võidakse üleminekuajaga pikendada veel kolme aasta võrra. Tööturu balansis peab aga olema tõsiseid häireid, kui ka veel pärast seda tahetakse ära kasutada viimane 2 -aastane pikendus. Saksamaa ja Austria, kes läbirääkimiste käigus nõudsid kõige aktiivsemalt üleminekuajaga kehtestamist, asetasid piiranguid ka teenuste pakkumisega kaasnevale tööjõu liikumisele. Soome ei ühinenud nende nõudmistega. Rootsi ja Taani ei kehtestanud piiranguid üldse. Soomes oli teemat puudutav avalik mõttevahetus algul üsna tuline, mille jooksul käidi välja ka tugevalt liialdatud arvamusi sisserändajate arvu kohta, samuti eestlastest immigrantide mõju kohta tööturule. Nüüd on meeled rahunenud ja hirmud hajunud. Sellele on kaasa aidanud nii ametnike poolt rakendatud meetmed kui ka Soome Ametiühingute Keskliidu (SAK) poolt Tallinnasse rajatud infobüroo. Raportööride selge seisukoht on, et pärast Eesti liitumist ei ole piisavalt põhjendusi kaheaastase üleminekuaja jätkamiseks.

Tööjõu liikumisega on seotud mitmed küsimused, mis vajavad edaspidi tööjõuametnike tihedat koostööd. Seda silmas pidades rajasid Eesti sotsiaal- ja tervishoiuministerium ning Soome tööministerium 2002. aastal bilateraalse töörühma, kelle ülesandeks on infovahetus, ametialase koostöö arendamine, töötajate õiguste ja töölepingutingimuste jälgimine ning mitmesugused tööjõuga seotud EL –küsimused. Soomes on pälvitud palju avalikku tähelepanu mitmesugused tööõigusküsimused, mida arutati ka uusima tulupoliitilise lepingu sõlmimisel. Ehkki välismaalastest töötajate õiguste ahistamisest rääkides viidatakse enamjuhtudel eestlastele, puudutavad kõige drastilisemad kuritarvitused siiski teistest rahvustest töötegijaid. Nii Soome ametiühinguliikumine kui ka tööandjad on rõhutanud seda, kui tähtis on kinni pidada tööseadusandlusest. Soome Ametiühingute Keskliit on rajanud Tallinnasse teeninduspunkti, kust jagatakse Soome tulevatele eestlastele infot töötajate õiguste ja kohustuste kohta Soomes. Tulupoliitiline tervikpakett sisaldab leppe, mille kohaselt siseministeriumi politseiosakonna juurde rajatakse asjakohane järelevalveüksus. Tööministeriumi poolt nimetatud välismaiste töötegijate tööõiguslikku olukorda arutav töörühm sai oma kontseptsiooni valmis 2003. märtsis. Töörühm otsustas soovitada seadusandluse uuendamist muu hulgas selliselt, et lisatakse tööandja kohustusi jälgida tööseadusandlusest ja töölepingu tingimustest kinnipidamist. Samuti vastutab tööandja selle eest, et töötajal oleks kehtiv tööloa. Veel pandi ette, et tööalase diskrimineerimisega seotud õigusrikkumiste puhul oleks karistatav ka kodakondsusel põhinev diskrimineerimine.

Eesti ja Soome tööjõuametnikud on teinud koostööd ka euroliidu partnerlusprojekti raames. See koostöö on seotud sotsiaalse dialoogi arendamisega Eestis. Häid näiteid on ka seadusandlusalasest koostööst. Eesti ja Soome on ilmutanud aktiivsust tööjõu vaba liikumise küsimustes ka Põhjamõõtmelise tööturufoorumitel, samuti Läänemere maade Nõukogus ning Põhjamaade Nõukogu tööministrite ja Baltimaade ühistel kohtumistel.

Soovitused

1. Soome valitsuse poolt tööjõu vabale liikumisele kehtestatud kaheaastase üleminekuaja jätkamiseks ei ole piisavalt pädevaid põhjendusi.
2. Maade vahel liikuvate inimeste teadmisi liikumise mõjudest töölepingutingimustele ja sotsiaalsetele garantiidele lisatakse infokampaaniatega mõlemal maal. Töötajaid teavitatakse tööturu reeglitest ja sellesse tegevusse kaasatakse kõik tööturu osapooled.
3. Tallinna ja Soome pealinnaregiooni omavalitsuste vahel kutsutakse ellu Euroopa Töövahendussüsteemi regionaalne partnerlus (EURES –partnerlus).

3.2. Sotsiaal- ja tervishoiusektori väljakutsed

3.2.1 Soome ja Eesti vahel liikuvate inimeste sotsiaalkaitse

Praegu koordineeritakse Soome ja Eesti vahel liikuvate isikute sotsiaalkaitset vastava kahepoolse lepinguga. Pärast Eesti liitumist jääb leping kehtima, ehkki esimeses järjekorras rakendatakse ka sotsiaalküsimustes alati Euroopa Ühenduse seadusandlust. Vähemalt algperioodil on bilateraalset lepingut siiski vaja, sest see sisaldab normatiivakte ka nende nn. passiivsete isikute jaoks, kelle suhtes ei kohaldata ühenduse sotsiaalkaitse sätteid. Paari aasta jooksul hakkab ühenduse seadusandlus kehtima ka nende isikute suhtes. Varasemad kahe- ja mitmepoolsed sotsiaallepped kaotavad pärast liidu laienemist oma tähtsuse: nende asemel hakatakse mõlemal maal prioriteetsena rakendada ühenduse sotsiaalkaitse kooskõlastamismäärust ning kolmandate maade kodanike sotsiaalkaitse kooskõlastamise kohta antavat uut määrust, mis hakkab kehtima käesoleval aastal.

Ühest liikmesriigist teise siirduvad töötajad lähevad automaatselt üle töötamismaa sotsiaalkaitse sfääri sõltumata sellest, kus maal nad elavad. Õigus sotsiaalsele kaitsele tekib seega töösuhtest. Sotsiaalkaitse katab muuhulgas pensionid, tööõnnetused, meditsiinilise teenindamise ja töötushüvitise. Töötaja kaudu tagatakse ka pereliikmete tervishoid ja peresoodustused. Pärast töösuhte lõppu kohaldatakse töötaja suhtes taas tema elukohamaa vastavat seadusandlust.

Soome ja Eesti vahel pendeldavate töötajate sotsiaalkaitsele mõjub ühenduse seadusandlus nii, et töötajad kuuluvad selle maa sotsiaalkaitse sfääri, kus nad teevad oma tööd ja kus koguneb ka nende pension. Sel juhul sõltub pereliikmete õigus ravile sellest, mida teeb lähtemaal olev abikaasa. Kui abikaasa käib tööl, vastutab seal oleva pere ravikulude eest lähtemaa. Kui abikaasa ei käi tööl, võib lähtemaa kogu pere ravikulud sisse nõuda sellelt maalt, kus perekonna ülalpidaja töötab. Seejuures ei teki perekonnal õigust sealt ravi taotleda. Töötaja perekonnal on õigus ka peresoodustustele, milleks Soomes on lapsetoetus, laste koduhooldustoetus ja ülalpidamistoetus. Eestis on peresoodustusteks peetavaid soodustusi ka mitmeid.

Liikuvad töötajad võivad tulevikus siiski mingil määral ja lokaalselt tõsta sotsiaalkaitse kulusid näiteks Soome pealinnaregiooni omavalitsustes, kus pendeldamine on tõenäolisem.

Tervishoiu ja ravi osas võib pärast Eesti liitumist tekkida mõlemapoolselt suuri kulusid vaid siis, kui märgatav hulk inimesi tuleks naabermaalt ravi saama. Turistide meditsiiniteenused on võimalik mõlemapoolselt sujuvalt korvata. Selles osas ei tohiks liitumine suuri probleeme põhjustada. Kui aga euroliidu sees taotletakse näiteks lõikust naabermaal, on olukord keerulisem: isik võib nõutada oma tervishoiupiirkonnast eeltoa, mille puhul tervishoiupiirkond vastutab ka kõigi kulude eest isiku omavastutusosa välja arvatud. Luba tuleb anda juhul, kui taotletav ravi kuulub hüvitamisele kuuluvate teenuste hulka ja kui seda ei ole patsiendi kodumaal ühel või teisel põhjusel asjaomase isiku tervise seisukohalt õigeaegselt rakendatud. Ilma eelneva loata tehtud lõikuse eest võib maksta kompensatsiooni ravikindlustusest juhul, kui kõnesolev protseduur on tarifitseeritud. Suuremas osas on protseduuridele tariifid ka määratud. Haiglas toimuvat taastumist siiski ei korvata (ravipäevamaks). Eesti madala hinnataseme tõttu ei ole Soomel põhjust karta, et siia pürgiks ravile suurem hulk eestlasi. Eestil on rohkem põhjust muretsemiseks, kuna eestlaste Soomes saadud teenuste eest nõuab Soome Eestilt vastavalt oma kõrgema hinnataseme järgi hoopis suuremaid summasid.

Töötü toimetulekutoetus on soodustus, mida maksab varasem töötamismaa. Seda võib maksta teisele liikmesmaale vaid kolme kuu jooksul arvestades ajast, mil tööotsimine algas. Kui Soomes elavad eestlased jäävad tööta Soomes ja tahavad pöörduda Eestisse tagasi tööd otsima, on neil euroliidu oludes õigus saada töötü päevaraha Soomest, aga ainult kolme kuu jooksul. Pärast kolme kuu möödumist peavad nad elama Eesti töötü päevarahaga. Selleks, et saada Eesti päevaraha, peavad nad olema enne vähemalt kuu aja jooksul Eestis tööl. See niinimetatud tööloleku tingimus või ooteaeg on eelduseks päevaraha saamisele. Kui töökoht ja korter on Soomest kord juba leitud, võiks oletada, et soov püsida Soome tööturul on suurem kui soov kodumaale tagasi pöörduda. Eestlased on teiste suurte migrantiderühmaga võrreldes paremini tööd saanud. Sellest võib järeldada, et risk kaotada Soome juba tulnud töötü, on arvatavasti üsna vähene.

Soome avalikus mõttevahetuses on mõnikord pööratud tähelepanu töötüshüvitise väärkasutamise võimalustele euroliidus. On väidetud, et soome töötü võivad elada oma päevaraha toel Eestis kuna Eestis on madalam elukallidus. Pärast viisavabaduse kehtestamist ei muuda Eesti liitumine oluliselt olukorda kuritarvituste järelevalve seisukohalt. Töötüshüvitist on olnud võimalik kuritarvitada ka praegu. Eluasemepõhine sotsiaalkaitse on üldse kergesti haavatav seetõttu, et välismaale lahkumisest (ja selle kaudu suhte muutumisest sotsiaalkaitse) teatamine sõltub isiku suvast.

Rootsi valitsuse tellimisel tehtud liidu laienemist ja töötü vaba liikumist analüüsinud märgukirjas (jaanuar 2003) võetakse seisukoht ka selle võimaluse suhtes, et Rootsi sotsiaalkaitset võiks organiseeritult kuritarvitada. Berit Rollén tuleb märgukirjas järeldusele, et üleminekuaega peaks kasutama võitluseks sotsiaalkaitse väärkasutuste vastu sellest hoolimata, et see aeg ei ole taoliseks tegevuseks ette nähtud. Seda dokumendis ka avameelselt tunnistatakse. Ühtlasi tõdetakse, kui tähtis on tagada mitmesuguste administratiivmeetmetega välismaise töötü saadavus tõsiseltvõetavate töötandjate jaoks. Hirm sotsiaalkaitse laiaulatusliku ja organiseeritud väärkasutamise ees rajaneb siiski üsna üldistel oletustel: räägitakse elatusaseme erinevusest, varasematest väärkasutusjuhtumitest asüüli taotlemisel ja Rootsi mainest rikka sotsiaalkaitsemaana. Rolléni dokumendi soovitus ei ole saanud Rootsis laiemat kõlapinda. Nii peaminister

Persson kui ka tööturuosapooled on suhtunud oma avalikes kommentaarides soovitusesse eitavalt.

Isikute mobiilsuse lisandudes oleks tähtis arendada sotsiaalkaitsega seonduvat infovahetust Soome ja Eesti vahel. Teavitamise ja infovahetuse raskuspunkt peaks olema nimelt neil muutustel, mida Eesti liitumine endaga kaasa toob. Peab ütleva, et praegugi oleks vaja maade vahel liikuvate inimeste teadmiste taset tõsta. Oleks soovitatav, et lisaks ametlikele keeltele oleks infomaterjali saada ka venekeelsena. Maade vahel liikuvad isikud ei teata sotsiaalkaitseametnikele isegi mitte oma pikaajast viibimisest maal või siis töö alustamisest teisel maal. Maade vahel liikuvatel isikutel võib olla ka probleeme pääseda sisse uue maa sotsiaalkindlustusskeemidesse.

3.2.2. Võitlus HIV-i ja AIDS-ga

Soome ja Eesti sidemete tihenemine on kaudselt mõjutanud ka mitmete nakkushaiguste levikut. Eesti liitumine ei muuda selles osas oluliselt midagi. Mõnele seigale on siiski põhjust eraldi tähelepanu juhtida. Keskseim neist on võitlus HIV-i ja AIDS-ga.

Eesti HIV-epideemia ei ole levinud põhielanikkonna hulgas, aga olukord on sellest hoolimata rahutusttekitav: 2000. aasta lõpus oli Eestis registreeritud HIV-positiivseid ligi 400, 2001. aasta lõpus umbes 2000 ja möödunud aasta lõpus ligi 2800. Soomes on vastava arvepidamise algusest saadik olnud see arv kokku umbes 1500. Eestis on suurem osa nakatanutest saanud surmava pisiku uimastite süstimisel. Epideemia on vähehaaval levinud Narva piirkonnast ka mujale riiki. Peab märkima, et ka Eestis toimub nakatumine üha suuremal määral sugulisel teel.

Prostitutsioon on üks "sild" uimastitarbijate alakultuurist Eesti ja Soome põhielanikkonna hulka. Tallinna AIDS-i tugikeskuse andmetel on 60 % Tallinna bordellide klientuurist soomlased. Teisalt nagu mujal Lääne-Euroopas nii ka Soomes on prostitutsioon kiiresti viimastel aastatel lisandunud. Helsingi prostituutidest on *Pro Tukipiste* andmetel enamik neid Venemaalt, Eestist ja teistest Baltimaadest. Mingil määral on tüdrukuid ka Ukrainast ja Valgevenest. *Pro Tukipiste* poole pöördub abi saamiseks keskel läbi 800-900 naist aastas. Tegevust peaks laiendama ka Tamperele ja Turusse, rahapuudusel on see aga ära jäänud. Soomeski on vaja tõhustada HIV-i vastast võitlust prostituutide hulgas. Kõige paremini õnnestub see nii, et toetatakse piisavalt tugeval alusel juba tegutsevaid institutsioone, kel õnnestub kõige paremini prostituutidega kontakt saavutada. Võimude poole viimased tavaliselt oma hädadega ei pöördu. Seejuures peab teavitamine olema asjalik, prostituutide tervist väärtustav ning nende inimväärikust arvestav. Nii talitades kaitstakse ka teenuse ostjaid.

Eesti valitus kinnitas 2000. aasta veebruaris HIV-i/ AIDS-i vastase programmi, mille raskuspunkt on ennetavas tegevuses. Eesti riigi toetus on kasvanud vastavalt sellele, kuidas üldine teadlikkus on tõusnud. Piisav see ei ole aga veelgi. Ka suuremal osal mittetulundusühingutel ja vaba kodanikualgatuse korras rajatud seltsidel on Eestis liiga vähe rahalisi vahendeid tõhusaks tegutsemiseks.

Epideemiate tõrje ja piiramine on meie ühistes huvides. Probleemi jälgimist tuleks tõhustada nii, et saadud teave oleks võrreldav mõlemal maal. Ühise tõrje- ja ennetusstrateegia kujundamine oleks järgmine samm. HIV-i leviku tõkestamisel on kolmikkoostöö Eesti, Soome ja Venemaa vahel vältimatu. Uimasti- ja immuunpuudulikkusprobleem on kõige põletavam Narva ümbruses, mille kontaktid Ivangorodi ja Peterburiga on väga tihedad.

Nii Soomes kui ka Eestis on HIV-i epideemia juured uimastitarbimises, millele omakorda loob soodsa pinnase ühiskondlik tõrjutus. Probleemiks on ka see, et just need, kelle puhul oht nakatuda on kõige suurem, on ka kõige raskemini kaasatavad ennetustöösse. See õnnestub siiski juhul, kui rakendada eelarvamustevabalt niinimetatud madala läve taktikat. Sellise tegevuse juurde kuuluvad nõustamine, toetus, puhaste nõelte ja süstalde ning kondoomide kättesaadavaks tegemine ning võõrutus- ja kompensatoorne ravi. Maade vahel on sellesuunalist koostööd ka alustatud, aga seda on vaja märgatavalt laiendada. Juhul, kui HIV-i epideemia levib uimastitarbijate suurtesse rühmadesse, on selle levimine põhielanikkonda väga raskesti tõkestatav.

3.2.3 Töökaitse arendamine

Soome Tööhügieeni Instituut on teostanud Eestis aastatel 2000-2002 töökaitsealast *twinning*-projekti. Projekti teemadeks on olnud töötervishoiusüsteemi väljakujundamine, võrgustumise toetamine, teabeteenistuse korraldamine, asjatundjate koolitamine ja töötervishoiukeskuste tegevuse toetamine. Koostööst saadud kogemused on olnud positiivsed. Töötervishoiu- ja töökaitseküsimustega tegelemine on tähtis ka selle poolest, et need kuuluvad EL-i kompetentsi. Töökaitse järelevalve hooletussejätmine on karistatav EL-i sanktsioonidega. Selles osas ei ole Eesti veel kuigi kaugele jõudnud, mistõttu Soome toel võiks olla tähtsust.

Eesti Sotsiaalministeerium on oma Soome kontaktides pööranud tähelepanu ka muudele EL- i seadusandluse teostamisega seotud eriküsimustele nagu näiteks kemikaaliseadustele. Soome asjatundjad on alates 1997. aastast koos teiste Põhjamaadega korraldanud koolitusi Eesti ja teiste Baltimaade asjatundjatele ja tööstustegelastele. Eesmärgiks on olnud aidata Baltimaadel harmoniseerida oma kemikaale puudutav seadusandlus EL-i vastava seadusandlusega. Teadmiste jagamist on kavas jätkata käesoleval kevadel. Tegevuse jätkamine on praegu siiski lahtine,

3.2.4. Sotsiaalse tõrjutuse probleem

2001. aastal koostati kõigis EL-i maades ühiselt kokku lepitud alusel rahvuslikud vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse vastased tegevuskavad. Eri maade sotsiaalkaitse-süsteemid on siiski erinevad ja ka vaesuse ning tõrjutusega seotud probleemid vahelduvad maade lõikes. Seetõttu arvestati kavades ka rahvuslikke iseärasusi. Ühised koostamispeähimõtted võimaldavad kavade võrdlemist ja kergendavad sobivateks osutunud tegevusmallide ülevõtmist teiste maade poolt. Praegu tegeldakse programmi mõjususe hindamisega, millega seoses käivitatakse ka uue programmi koostamine. Vaesuse ja tõrjutuse probleemid ja põhjused on Eesti ajaloolisest arengust johtuvalt hoopis teised kui Soomes. Eesti on sunnitud oma tegevusprogrammi ise kokku seadma. Sellest hoolimata võiks Soome, aga ka teiste liikmesmaade kogemus marjaks ära kuluda, nii selles osas, kuidas sellist programmi koostada kui ka saavutatud tulemuste ja kasutatud tegevusmudelite osas. Programmi kokku seades võeti nii EL-i raames kui ka rahvuslikul tasandil kasutusele programmi mõju hindavad indikaatorid. Need vaesust ja tõrjutust väljendavad indikaatorid põhinevad eri statistikaametite andmetel. Ka statistiliste süsteemide arendamises võivad Soome ja Eesti vastavad ametnikud koostööd teha.

EL-i rahvuslikud vaesuse ja tõrjutuse vastased tegevuskavad on Eesti seisukohast huvitavad veel ühel teisel põhjusel. Nimelt on Eestis aktuaalne nn. kahe Eesti probleem, mille keskseks mõõtmeks ongi sotsiaalne tõrjutus. Presidendi algatusel käivitatud protsessis püüeldakse selle poole, et saaks sõlmitud ühiskondlik lepe avaliku halduse, majanduse, tööturu ja kolmanda sektori vahel. Alusleping on alla kirjutatud ja selle rakendamiseks praktikas on juba moodustatud eraldi organisatsioon, mis peab esitama käesoleva aasta lõpuks oma ettepanekud.

Soovitused

1. Eesti ja Soome ametivõimud loovad püsiva süsteemi teabe ja kogemuste vahetamiseks tööjõu- ja sotsiaalsete garantiidega seonduvates küsimustes. Ametiisikud vahetavad informatsiooni tööjõu liikumise ja võimalike tööturu häireid tekitavate tegurite kohta.
2. HIV-i epideemia kontrolli alla saamiseks võetakse Eestis ja Soomes eelarvamustevabalt kasutusele uusi tegevusvorme, seda ka prostituutide ja uimastikasutajate allkultuurides.
3. Soome ja Eesti alustavad koostööd töökaitsereeglite kontrolli järgimiseks. Samuti tehakse koostööd Euroopa Liidu vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse vastaste tegevuskavade raames.

3.3. Eesti ja Soome koostöö kuritegevuse tõkestamisel

Helsingi ja Tallinna sadamate vahel liikuv reisijatehulk kasvab kogu aeg. Möödunud aastal oli see arv kuue miljoni piires. Suviti on ülelaheliikluses kasutusel 28 reisi. Kriminaalsel elemendil on suhteliselt lihte ennast sellesse turistidemassi ära peita. Piirivalvete koostöö kuritegevuse, eriti aga narkokuritegevuse tõkestamisel ja paljastamisel on tähtis. Erinevalt maasisesest olukorrast on piiril võimalik uimastid suurtes kogustes konfiskeerida ja põhjustada kuritegelikele organisatsioonidele sellega märgatavat kahju. Kriminaalsete struktuuride lõhkumises on politsei tegevusel eriti suur tähtsus. Kuritegude tõkestamist ei kergenda see, et Soome, Venemaa ja Eesti organiseeritud kuritegevusel on omavahel tihedad kontaktid.

Soome ja Eesti politsei, piirivalve ja tolli koostöö käivitus kohe pärast Eesti taasiseseisvumist ja sellest on saadud häid kogemusi. Eesti liitumine esitab koostööle aga uusi väljakutseid. Uimastitõrje muutub raskemaks, kuna toll ei saa siis enam, eelteavet Soome saabuvatest kaubakogustest. Lisaks saab Eesti liitumine Schengeniga hiljem tähendama seda, et kaob eelteave ka reisijate kohta, mis omakorda raskendab uimastiteveo ja uimastite leviku tõkestamist. Seetõttu on kahe- ja mitmepoolsel koostööl just praegu suur tähtsus. Enne inimeste ja kaupade täiesti vaba liikumist jõutakse muuta olemasolev koostöö tõhusamaks ja luua ka uusi struktuure, millega raskendatakse ja osaliselt ehk hoitakse koguni ära kurjategijate tegevust.

Soome ja Eesti politseikoostöö on olnud ulatuslik. See on sisaldanud kõikvõimalikke aspekte: kuritegude tehnilist uurimist, IT-koostööd, nii politseinike kui ka politsei juhtivametnike koolitust, liiklusturvalisusega ja organiseeritud kuritegevuse vastase võitlusega seotud ettevõtmisi, majanduskuritegevuse uurimist jne. Kõige uuem ja praegusel hetkel ehk ka kõige tähtsam koostöövorm on FINESTO, 2000. aastal ellu kutsutud projekt, mille eesmärgiks on Eesti ja Soome vahelise uimastikaubanduse

pidurdamine ja vähendamine. Projektiga tahetakse haarata lisaks Läti, Leedu ja tõenäoliselt ka Kaliningrad. Töörühmas on lisaks tolli ja piirivalve esindajaid. Selle koostöö tähtsust on võimatu üle hinnata. Enamus töörühma liikmetest tegeleb asjaga oma põhitöö kõrvalt. Eriti tuntav on see Eesti poolel. Mõlemad maad peaksid tagama *Finesto* tegevuse nii rahaliste kui ka inimressursside osas.

Lisandunud kuritegevuse tõttu on Eesti huvitatud politseisidemehe saatmisest Soome. Soomes omakorda kaalutakse Baltimaade ja Loode-Venemaa politseikoostöö põhikohaga koordinaatori ametisse panemist. Mõlemaid algatusi tuleb tugevasti toetada. Ühtlasi on vaja meeles pidada, et kuritegevuse puhul on suures osas tegemist sotsiaalse probleemiga, mida ei ole võimalik lahendada üksnes politseile antavate lisaressurssidega.

Pärast Eesti liitumist peab koostööd jätkama võrdõiguslike liikmesriikide vahel. Ka siis on võimalik teostada mitmesuguseid kahepoolseid liidu poolt finantseeritavaid koostööprojekte. Kõige tähtsam on siiski panustada Soome, Eesti ja Venemaa koostöösse. Politsei poole pealt on seda tööd juba alustatud: Narvas sõlmiti 2002. augustis leping uimastikuritegevuse tõkestamiseks. Kolmikkoostööprojektide jaoks peaks saama raha Euroopa Liidust ja muudest finantseerimisallikatest. Politseinikud on kavandanud ka ühiseid koolitus – ja muid ettevõtmisi, mis teostataks Soome, Eesti ja Venemaa koostöös. Sihtregiooniks oleks kogu Loode-Venemaa Pihkva piirkond kaasa arvatud. Tõenäoliselt on võimalik selleks projektiks raha saada EL-i TACIS-programmist. Projektides võiks ära kasutada kõigi kolme maa oskusteavet regiooni kuritegevusest ja ühendada samas jõupingutused kuritegevuse vastases võitluses.

Soome ja Eesti kahepoolses koolituskoostöös on vaja eriti keskenduda sisejulgeoleku eest vastutavate ametivõimude koostöö arendamisele. Koos on vaja kokku leppida selliste koolitusprojektide osas nagu laboratooriumide tegevus, rahavõltsimise tõkestamine, majanduskuritegevus (mh. rahapesu) ja sõidukite ärandamisega seotud kuritegevus. Kõigi koostöövormide planeerimiseks ja elluviimiseks on vaja eraldada piisavad inim- ja muud ressursid nii Soomes kui ka Eestis.

Rahvusvahelise organiseeritud kuritegevusega võideldes on oluline, et võidaks ära hoida eri maade kurjategijate võrgustumine, milleks vanglad pakuvad oma vastupidisest eesmärgist hoolimata suurepärase võimaluse. Soome vanglates karistust kandvad eestlased ja venelased, eriti need, kes on seotud narkokuritegudega, on olnud Soomes pideva avaliku tähelepanu objektiks. Eesti on selgelt väljendanud oma tahet võtta eesti vangid Eestisse karistust kandma. Helsingi halduskohtu märtsikuisse otsuse najal on nüüd loodud pretsedent, mis tähendab, et sellele probleemile on hakatud ka praktikas lahendust otsima. Venemaa ei ole liitunud kohtulikult karistatud isikute üleandmise lepingu lisaprotokolliga, mistõttu vene vangide üleviimiseks puuduvad praegu eeldused.

Piirivalvurite koostöö on algusest ehk Eesti taasiseseisvumisest alates sujunud eeskujulikult. Koostöö esimeses etapis oli raskuspunkt koolitusel, materjali – ja asjatundjaabil. Eesmärgiks ei olnud anda Eesti piirivalvele valmis mudeleid, vaid motiveerida maa enda vajadustest lähtuvat organisatoorset ja korralduslikku tegevust. Praktikas meenutab Eesti piirivalve struktuur siiski oluliselt Soome vastavaid struktuure, mis mõistagi kergendab koostööd.

Eesti piirivalvest on koolituses osalenud üle tuhande inimese. Pärast koolitust on koostöö kujunenud samasuguseks nagu Soome piirivalvel on teiste naabermaade piirivalvega. Praegu on selles kostöös rõhk operatiivsetel asjadel, sellistel nagu

piirideülese kuritegevuse tõkestamine ja merepääste. Uus pikaajaline koostööprotokoll Soome ja Eesti piirivalveametite vahel allkirjastati möödunud suvel. Maade vahel on sõlmitud ka leping, mis puudutab merel ja õhus tehtavat koostööd otsimis- ja päästeteenistuses.

Novembris 2002. leppisid Soome ja Eesti piirivalveametid kokku Soome ametkondliku sidevõrgu (VIRVE) kasutamise kohta Soome lahel toimuvates merepäästeoperatsioonides. Eesti piirivalvel on võimalus toetuda sellele võrgule Soome lahel läbi viidavates otsimis- ja päästeoperatsioonides. Selleks on Eesti piirivalve käsutusse antud vajalikud terminaalseadmed. Võrku võib kasutada ka muus piirivalve-, politsei- ja tollikoostöös, kui seda peetakse vajalikuks mõlemal maal ja kui selle kohta tehakse asjakohased otsused.

Meresõidu turvalisust lisab VTMISS (*Vessel Traffic Management and Information*), Soome lahe laevaliikluse juhtimissüsteem, mida on ette valmistatud ametialases koostöös Soome, Eesti ja Venemaaga. Süsteem kavatakse kasutusele võtta 1.7.2004. Oma olemuselt meenutab VTMISS lennudispetšteenistust: laevaliiklus suunatakse ühesuunalistele (sõidu)radadele, mis vähendab oluliselt kokkupõrkeohtu. Laevaliikluskeskused võtavad oma süsteemi raames vastu aluste teateid, jälgivad laevade liikumist "liiklusribadel", annavad navigatsiooniinformatsiooni ja ohu korral ka toimumisjuhiseid. VTMISS on saanud Rahvusvahelise Merendusorganisatsiooni IMO (*International Maritime Organisation*) heakskiidu. Soome ja Venemaa valmidus süsteemi kasutuselevõtuks on hea. Eesti tehnilises valmisolekus ja Venemaaga sõlmitavates lepingutes on veel probleeme, mis on vaja lahendada selleks, et projekti elluviimine ei hilineks.

Lisaks kahepoolsele ametialasele koostööle käivitati 1999. aasta detsembris Soome, Eesti, Läti ja Leedu politsei-, tolli- ja piirivalveametite koostöö. Koostöö eesmärgiks on olnud Baltimaade liitumisküpsust lisava ametialase koostöö arendamine ja piirideülese kuritegevuse tõkestamine. See koostöövorm tundub hästi toimivat. Soome tolli kriminalistide osalemine kahtlusaluste ülekuulamistel Eestis on toiminud tõrgeteta ja olnud olulise tähtsusega süüdlaste saamisel kohtu ette.

Sedalaadi koostöö tähtsus kasvab pärast seda kui Eesti ja Soome piir muutub EL-i sisepiiriks ja kui piirkontrollist loobutakse. Ehkki passikontroll lõpeb pärast liitumist Schengeni kokkuleppega tuleks uurida, kuidas oleks võimalik mõjutada kuritegevuse piirideülest tõrjet kompenseerivaid meetmeid ühitades. Näiteks selliseid nagu kolmandate maade kodanike kontroll. Peaks ka selgitama, kas on võimalik teabekaitse sätteid rikkumata kasutada kuritegevuse tõrjes ära reisijate nimekirju ja nende andmeid.

2001. aasta 11. septembri sündmused sundisid pöörama tähelepanu ka reisilaevade turvalisusele. Terrorismi tõrje laevaliikluses on uusim väljakutse. IMO on ette valmistatud ja ka kinnitatud menetlused, millega tõhustatakse laevaliikluse turvalisust ja sadamate valmisolekut võimalikeks terroriaktideks. Vastavateks ettevalmistusteks on rajatud Soome transpordiministeeriumi juhtimisel tööühm, kus osalevad ka siseministeeriumi politsei-, omavalitsuse- ja piirivalveüksused, tolli ning Soome sadamaliidu esindajad. Projekti raames tuleks veel teiste osavõtivate maadega kokku leppida mõningate erikorralduste osas. Siin on meile uus, tõelisest vajadusest tekkinud ja mõlemale osapoolle kasulik ettevõtmine, mille suhtes tuleks hiljem kokku leppida.

Keskseks eesmärgiks on ka reisijate ja kaupade piiriületuse sujuvuse optimeerimine. Eri ametkondade koostegutsemine – ka rahvuslikul tasandil – on siin võtmeküsimuseks.

Soome piirivalveamet on liikmesriikide vahelise lepingu kohaselt rajamas liidu ühist ajutist riskianalüüsikeskust Helsingisse piirivalvestaabi ruumidesse. Põhimõtteliselt on keskus ajutine. Selles on osalejaid viielt maalt. Oleks hea, kui Eesti esindaja võiks juba algetapil osaleda vastavate asjatundjate töös. Asi ongi pärituules. Eesti ja Soome piirivalveametite koostöö järele kriminaalluure ja dokumendiekspertiisi alal on olemas selge tarve.

Tolliametite koostöö rajaneb Soome ja Eesti vahelisel tollikoostöölepingul. Helsingi ja Tallinna tollid on juba mitme aasta jooksul tegutsenud hästitoimivate otsekontaktide alusel. Koostöö haarab tollitegevuse kogu skaala sisaldades fiskaalseid, väliskaubanduse edendamise ja ühiskonna kaitsmise funktsioone. Tegevusvormideks on operatiivne ja ka muud laadi teabevahetus, ametnike vahetamine, koolituskoostöö ja ühised operatsioonid. Tollil on Tallinnas sinna 1995. aastal saadetud Põhjamaade tollisidemees.

Kaupade liikumises toimib Eesti juba praegu suuremas osas EL-i kooskõlastatud seadusandlusele tuginedes. Topelttasu võtmist ei ole maade vahel, kui mõningad erandid välja arvata, esinenud. Vajadusel võrdlevad Soome ja Eesti ametnikud tollideklaratsioonide ekspordi – ja impordiandmeid. Soome ja Venemaa tollid on sekkunud kahepoolsete täpselt suunatud operatsioonidega nii salakaubaveosse kui ka majanduskuritegudesse. Hiljuti katsetatud Soome, Eesti ja Venemaa ühisoperatsioonidest on samuti saadud häid kogemusi.

Eesti tolli keskne ülesanne on taasiseseisvumisest alates olnud maksude sissenõudmine ja kaubaveo tollikorraldus. Kuritegevuse tõrjumisse ei ole suunatud sama palju ressursse kui teistes liikmesmaades. Kuritegevuse tõrjumisele ja eriti narkovastasele võitlusele tuleb pöörata senisest suuremat tähelepanu. Soome toodud uimastid on enamikus pärit endistest sotsialismimaadest. Konfiskeerimisstatistika ja luureandmetel on kangete narkootikumide peaaesjalik Soome imbumise marsruut ikka veel Tallinn-Helsingi. Kanged narkootikumid tuuakse Eestisse Ivangorodi ja Narva kaudu. Soome toodav amfetamiin see-eest on suuremas osa Eestis valmistatud.

Tolli roll piirideülese kuritegevuse tõrjumisel, eriti aga uimastikuritegevuse tõkestamisel ja paljastamisel on tähelepandavalt suur. Eesti liitumine tähendab uimastitõrje raskenemist, kuna saabuvatest kaubapartiidest ei saa enam eelinformatsiooni. Eesti võimalik hilisem liitumine Schengeni kokkuleppega tähendab seda, et ka reisiliiklusest kaob eelinformatsioon, mis omakorda vähendab narkotõrje võimalusi. Nii Soome kui Eesti huvides on, et tulevastele EL-i välispiiridele organiseeritaks tõhus narkokontroll ning politsei, tolli ja piirivalve selgel koostööl ja tööjaotusel rajanev uimastitõrje.

Soovitused

1. *Finesto* tulemuslikuks tegevuseks eraldatakse piisavalt ressursse.
2. Eesti saadab politseisidemehe Soome. Soome omakorda paneb ametisse põhikohaga koordinaatori politseikoostöökaks Balti riikidega ja Loode-Venemaaga.
3. Otsitakse võimalusi kaasata Eesti asjatundja Helsingisse rajatava Euroopa Liidu piirivalve riskianalüüsikeskuse töösse.

4. Soome ja Eesti püüdlevad selle poole, et Euroopa Liidu pikenev piir Venemaaga funktsioneeriks kõikjal ühesuguselt, efektiivselt ja Schengeni määrusi järgivald. Soome, Eesti ja Venemaa politsei, tolli ja piirivalve koostööd tõhustatakse.

5. Eesti ja Soome vahelise laevaliikluse turvalisuse parandamiseks ja terrorismi tõrjumiseks algatatakse ühine projekt.

6. Politsei, tolli, piirivalve ja laevandusametnike koostööd tõhustatakse nii, et piiriületamine toimuks praegusest oluliselt kiiremini.

7. Seoses Eesti EL-liikmelisusega tolliprotseduuridest vabanev mõlema maa vastav personal suunatakse tegelema kuritegevuse tõrje, riskianalüüsi ja infovahetusega.

8. Hoogustatakse koostööd maksupettuste avastamise, aktsiisikaupade salakaubanduse tõkestamise ning intellektuaalse omandi kaitse valdkondades.

4. HARIDUS, KULTUUR, TEADUS JA NOORSOOTÖÖ

Geograafiline lähedus, keelesugulus ja suures osas ühine väärtussüsteem loovad tugeva aluse koostööle. Kultuurisuhete hoidmine ei ole pelgalt avaliku võimu vastutusel, ka kodanikuorganisatsioonide roll on siin tähtis. Eesti liitumine ei põhjusta kultuurisuhetes suuri muutusi, küll aga pakub EL uusi rahastamisvõimalusi. Mõlemal maal on vaja lisada naabermaa keele, kultuuri, ajaloo ja kaasaja tundmist. Teadusuuringute abil kujundatakse Soome ja Eesti ühiskondadeks, kus oskusteave on osa kultuurist ja kus nende abil luuakse materiaalselt heaolu.

4.1. Keel ja koolid

Soome ja Eesti haridussuhted ei oleks kujunenud nii elavateks ilma ühise keelepõhjata. Keelesugulus on soomlaste ja eestlaste ühine rikkus. Eestlased ja soomlased peavad tulevikus oskama praegusest paremini inglise keelt, aga ka euroliidus ei aja need kaks naabermaad oma asju inglise keeles. Seetõttu peavad mõlemad maad kandma aktiivselt hoolt selle eest, et eesti ja soome keelte oskajaid piisaks ka tulevikus.

Siiani on see oskus olnud ühepoolne. Soome keelt oskavate eestlastega on soomlastel olnud lihte asju ajada. Soome keele oskus on Eesti praegu ulatuslikum kui iial enne, aga noorsoo hulgas lisandub kogu aeg inglise keele ülemvõim täpselt nii nagu Soomeski. Varem Eestis keelekooli funktsiooni täitnud Soome TV on kaotanud oma positsiooni ja erilise tähenduse.

Soomes on eesti keele õppimine kasvanud plahvatuslikult, ehkki oskajate hulk moodustab vaid murdosa soome keelt oskavate eestlaste hulgast. Eesti keele õpetust antakse üle kogu Soome alustades rahvaulikoolidest ja lõpetades päris ülikoolidega. Tuglase Selts organiseerib aastaringiselt heal tasemel keelekursusi. Eesti keele TV-kursused ja teadmine sellest, et ka maa kõrgeim juhtkond õpib eesti keelt, on motiveerinud ka muud rahvast keeleõpinguteks. Eesti keele õppimine on laienenud eesti kultuurist ja keelest huvitatud tavaliste soomlaste hulgast ka ametnike tasandile, seega ei ole eesti keel enam pelgalt tõlkide ja tõlkijate pärusmaa.

Probleemiks eesti keele õpetamisele Helsingi ülikoolis on olnud õpetajate vahetuvus. Sellest hoolimata on õpetamine olnud üsna kõrgetasemeline. Eesti ülikoolide poolt soovitud soome keele ja kultuuri külalisprofessori ei ole olnud suurte väljaminekute tõttu võimalik rajada. Raportöörid peavad tähtsaks tõsta eesti ja soome keelte õpetamise staatust. Seepärast soovivad nad, et Helsingi ülikooli rajataks eesti keele ja Tartu ülikooli soome keele professor. See võiks sobival kombel tähistada Tartu ülikooli eesti ja soome keele lektoraadi 200 -aastast juubelit.

Rahvaülikoolid ei ole mitte alati leidnud Soomest sobivaid eesti keele õpetajaid. Mitmel puhul on õpetajateks immigrantidena tulnud eestlased, kellel ei ole akadeemilisest haridusest hoolimata keeleõpetaja pädevust. Soome kõrgkoolid võiksid koolitada neist vähese vaevaga keeleõpetajaid koolidele ja vaba haridustöö asutustele.

Eestis on soome keele õpetamine olnud seni eestlastest emakeeleõpetajate õlul, kellele on tugev pedagoogiline taust. Nende inimeste puhul on tihti probleemiks see, et nende teadmised nii Soomest kui soome keelest on pinnapeale sel lihtsal põhjusel, et neil puudub elav keelekontakt. Eestis õpetatakse soome keelt üldhariduslikes koolides 1200 õpilasele. Soome põhikoolides ja gümnaasiumides ei õpetata eesti keelt üldse kui mõned klubilise iseloomuga ettevõtmised välja arvata. Seetõttu võiks naabermaa keele lühike esitlus soome koolides koos paarisaja sõna äraõppimisega innustada asjast huvitatuid ka põhjalikumateks õpinguteks.

Ehkki soomlased ja eestlased jälgivad hõimurahva aktuaalseid sündmusi huviga ja ehkki meedia neid ka piisavalt kajastab, on teadmised naabri keelest, kultuurist ja ajaloo kohta tihti üllatavalt pinnapealsed ja nõrgad. Üheks põhjuseks on kindlasti olnud õpetamise ja õppematerjali puudulikkus naabri esitlemisel. Seetõttu tuleks koolide õppetöös ja õpikute koostamisel kanda hoolt selle eest, et naabri asjust antaks piisavalt teavet. Ka õpilassvahetuse organiseerimine Eesti ja Soome vahel oleks lihtsam, kui see mitmete üksteisest geograafiliselt ja kultuuriliselt palju kaugemate rahvaste ja maade vahel on.

Üliõpilaste vahetus on toiminud hästi. Helsingi linna andmetel õppis aastatel 2001 – 2002 Soome ülikoolides ja kõrgkoolides 363 eestlast ja vastavalt Eestis 298 soomlast. Praegu õpib Tartu ülikoolis paarsada soomlast, neist umbes pooled arstiteadust. Soome üliõpilase on seda meelt, et Eesti õppemaksud on liiga kõrged. Seda aga kompenseerib maa odavus.

Soomes õppinud eestlased ja Eestis õppinud soomlased moodustavad tähelepanuväärse rikkuse meie tuleviku koostöös. Nad tunnevad sügavuti oma õpingumaa kultuuri, majandust ja teisi elualasid. Nad on loonud naabermaal sõprussidemeid ja sotsiaalseid võrgustikke, mille tähtsus ja tähendus edaspidises elus võib osutada üllatavalt suureks. Sellepärast peaksid riigivõimu esindajad mõlemal maal uurima võimalusi naabermaal toimuvat õpingute hõlbustamiseks.

EL-i Komisjoni arenguraportis juhitakse tähelepanu Eesti ametikoolide arendamisele ja soovitakse jätkata jõupingutusi eksamite, diplomite ja kraadide läbipaistvuse ja kvaliteedi lisamiseks ning vastastikuse tunnustamise hõlbustamiseks. Helsingi ja Tallinn on koos seda küsimust ka arutanud. Senisest koostööst saadud kogemused on julgustavad; eestlaste ja soomlaste õppimisvõimalusi naabermaa ametikõrgkoolides või vastavates õppeasutustes tuleks lisada. Heaks näiteks on siin animatsiooni õppimine. Eesti animatsioonil on pikaajased traditsioonid ja rohkelt oskusteavet, millest soomlastelgi võiks kasu kasvada. Mõned soomlastest õppurid on juba eksperimendi

korras Eestis käinudki. Soomes omakorda on tehnilist ja turustusoskust, mida animatsioonialal on võimalik ära kasutada. Teine näide võiks olla professionaalsete tsiviillendurite koolitus, mis on kallis. Vaevalt, et Eesti riigil oleks mõtet seda ise korraldama hakata arvestades, et Eesti omad vajadused on selles osas on üsna väikesed. Lisaks siirduvad mitmed tulevased lendurid soome kapitalil põhineva Aero AS -i teenistusse, mis hakkab osalema Soome siseliikluses. Seetõttu peavad raportöörid tähtsaks, et eesti õppurite osalemist professionaalsete tsiviillendurite koolituses Soomes hõlbustatakse. On olemas ka muid näiteid ametikoolituse sünergiast. Nendele on kasulik tähelepanu pöörata nüüd, kus Eesti on reformimas oma ametikooliõpetust.

4.2. Kirjandus, teater, muusika, kujutav kunst

Tänavu möödub 200 aastat sellest, kui Tartu ülikooli juurde rajati esimene eesti ja soome keele lektoraat. Mõlemal pool Soome lahte on alati tuntud suurt huvi sugulasrahva kultuuri vastu. Kultuurivahetus on viimaste aastate jooksul tunduvalt elavnenud, ühtlasi on süvenenud ka naabermaa kultuuri tundmine.

Kultuurisuhete edendamine ei ole üksnes avaliku võimu ja ametkonna vastutusel, vaid siin on kodanikeorganisatsioonidel keskne roll. Eriti tähelepanuväärset osa etendab juba külma sõja tingimustes rajatud Tuglase selts, kes on avardanud oma tegevusega Eesti -tundmist, korraldanud keeleõpet ja hooldanud-korraldanud Balti raamatukogu. Tuglase seltsi tööd täiendavad rohked Eesti sõprusseltsid ja nende seltside katusorganisatsioon Soome Eesti-ühingute Liit. Eestis olevate Soome-Eesti seltside (Elias Lönnroti selts ja Eesti-Soome selts) tegevus ei ole olnud nii ulatuslik kui Eestiga seotud kodanikualgatusel põhinev seltsitegevus Soomes. Eestlaste kultuuriline huvi Soome vastu on saanud rahuldatud eelkõige Tallinnas ja Tartus tegutsevate Soome instituutide abil.

Eesti liitumine ei põhjusta kultuurisuhetes uusi erandlikke vajadusi. Vastupidi: see pakub uusi võimalusi kultuuriprojektide rahastamiseks. EL-i struktuurifondid on ette nähtud sotsiaalse ja majandusliku ühtekuuluvuse edendamiseks ning regionaalseks arenguks. Need sobivad suurepäraselt ka kultuuriprojektide teostamiseks. Sellisteks projektideks võiksid Eestis olla näiteks vanade ehitiste ja piirkondade taastamine ning muutmine modernseteks tegevuskeskusteks.

Maade kirjandussuhted on keelesuguluse tõttu olnud alati eriti tihedad ja soojad. Kirjandust on tõlgitud rohkelt ühest keelest teise ning kirjanike isiklikud kontaktid on olnud läbi aegade eriti tihedad. Soome Kirjanduse Teavituskeskuse andmetel on pärast 1995. aastat eesti keelde tõlgitud 141 soome autorite teost, ehkki mitte kõik tõlked ei ole keskusel teada. Suur osa tõlgetest on proosa- ja teatmeteosed. Lisaks nendel on tõlgitud ka lüürikat, laste- ja noorsooraamatuid, kuuldemänge ja näidendeid. Soome kirjandust on avaldanud kõik tähtsamad Eesti kirjastused. Kaasaegse kirjanduse ja teatmekirjanduse eestindamise vajadus kasvab pidevalt. Probleemiks aga on, et ilma tõlkeabirahata jäävad mitmed projektid teostamata. Soome teatmekirjanduse rahvusvahelistumine kujutab endast osa riigi oskusteabe ekspordist. Seetõttu oleks asjakohane luua spetsiifiline teatmekirjanduse tõlkeprogramm, mis annaks võimaluse selle kirjandusliigi ekspordi edendamiseks nii Eestis kui ka mujal maailmas.

Teatrisidemed üle Soome lahe on vanad. Praktilistest raskustest hoolimata peeti neid üleval ka nõukogude ajal. Soome ja Eesti teatrite infovahetus toimib tõhusalt ja mitteformaalselt, teatriinimesed tunnevad üksteist hästi. Teatrite ametiühingud on

korraldanud koos seminare näiteks töölepingutingimuste ja kultuuriseadusloome alal. Õppeasutused vahetavad õpetajaid, samuti on küllalt elav teatri- ja tantsuetenduste vahetamine. Lisaks lavastajatele ja teatritöö õpetajatele osalevad vahetuses ka näitlejad.

Muusikas on suhted toimunud otsekontaktidena ilma, et riik oleks neisse oluliselt sekkunud. Orkestrid ja koorid teevad tihti vastastikuseid visiite, on tekkinud ka mõningaid segakollektiive. Eestis esitatakse palju soome muusikat. Eesti muusika tutvustamisel Soomes ei ole olukord sama hea, ehkki tuntuimad heliloojad on piisavalt esindatud. Muusika marketingis tunduvad mõlema maad vaatavat naabermaast kaugemale püüdes leida laiemat publikut, mistõttu lähinaaber saab vähema tähelepanu osaliseks. Eestlastest muusikaõpetajaid on Soome muusikakoolides mõnevõrra. Paljud eestlased juhatavad Soome koore ning tegutsevad soome kirikutes organistidena.

Kujutava kunsti institutsioonide ja ühingu ning koolide kontaktid on ilmselt sama vilkad ja loomulikud. Näiteks korraldati Helsingi Taidehalli ja Tallinna Kunstihoone vahel mõlemal maal väljas olnud soome näitus *Juured*. Kaasaegse kunsti muuseumi Kiasmasse kavandatakse praegu *Faster Tahn History* – nimelist näitust, kus eesti kunstil on suur osa.

4.3. Teadusuuringud

Mõlema maa tulevikustrateegiaks on edu saavutamine oskuste läbi. Võtmepositsioonil on seejuures teadusuuringud ja arendustöö. Soomes on teadusuuringute ja arenduse osa maa SKP-ga võrreldes maailmas tippasemel. Möödunud aastal oli see 3,5 %, millest avalik sektor kattis 29 %. Eesti on võtnud endale väga auahne eesmärgi siirduda kiirelt oskustel ja teadmistel rajanevasse ühiskonda. Selle saavutamiseks on Eesti seadnud eesmärgiks tõsta teadusuuringute ja arenguinvesteeringute osa aastaks 2006 1,5 protsendini SKP-st.

Fundamentaaluuringute alal on koostöö peamised osapooled Soome Akadeemia ja ülikoolid ning Eesti Teadusfond ja Eesti Teaduste Akadeemia. Uuemad kostöövormid on tippüksuste koostöö ja teadustöötajate koolitus. Oleks soovitatav, et Soome Akadeemia uurimisprogrammid avaneksid ka eesti teaduritele. Kahel väikesel maal on majanduslikult raske kogu uuringuteks vajaliku infrastruktuuri (näiteks seadmestik) loomine. Koostööd arendades ja tööjaotuses kokku leppides võiksid Soome ja Eesti kasutada oma uuringuteks mõeldud rahaeraldise palju efektiivsemalt. Kõrgkoolide ja uurimisinstituutide traditsioonilise koostöö kõrval pakub uue ja paljutöotava võimaluse teadus- ja tehnoloogiaparkide ning nendega võrreldavate institutsioonide koostöö, kus eesmärgiks on ka uue tehnoloogial rajaneva äritegevuse edendamine.

4.4. Noorsootöö

Soome ja Eesti noorsookoostöö on olnud mitmekülgne, aastas on olnud keskmiselt käigus 15 erinevat projekti. Noorsootööd puudutav värskem haridusministeeriumide vaheline koostöömärgukiri allkirjastati Tallinnas 2002. aasta detsembris. Aktuaalseteks teemadeks on viimastel aastatel olnud ennetav sõltuvus- ja uimastivastane koostöö, noored ja Soome lahe ökoloogiline seisund, erinoorsootöö, regionaalse noorsootöö organiseerimine, noortekeskuste ja –laagrite koostöö ning Klooga noortekeskuse kapitaalremont ja keskuse muutmine soome-eesti laste ja noorte kultuuri- ja koolituskeskuseks. Ka kolmikkoostööd Soome, Eesti ja Venemaa vahel on tehtud.

Lisaks on Soome haridusministeerium ja Noorsoouuringutevõrk käivitanud koostöö Eesti Noorsooinstituudiga. Esimeseks ühiseks projektiks on uurimus *Eesti noorsugu teel Euroopa Liitu*, mille eesmärgiks on hinnata eesti noorte liitumisjärgseid käitumismalle seoses töö ja õppimisega. Pärast projekti teostamist kaalutakse võimaliku ühise tegevuskava koostamist. Ka muid ühiseid uurimisprojekte ja seminare on plaanis.

Soovitused

1. Kantakse hoolt selle eest, et mõlema maa õppematerjalides oleks piisavalt teavet naabermaa ajaloost ja kaasajast.
2. Soome rajab Helsingi ülikooli juurde eesti keele ja Eesti Tartu Ülikooli juurde soome keele professori.
3. Eesti keele õpetamist Soome koolides tõhustatakse sel teel, et Soome kõrgkoolides sobiva üldettevalmistuse saanud eesti immigrantidest koolitatakse kiirkorras eesti keele õpetajaid koolidele ja ka vaba haridustöö tarvis. Soome keele efektiivsemaks õpetamiseks Eestis antakse eestlastest soome keele õpetajatele võimalus viibida Soomes ning süvendada oma teadmisi soome keele ja kultuuri alal.
4. Senisest rohkem tehakse uurimis- ja arendustöölalast koostööd kõrgkoolide ja uurimisinstituutide ning teadus- ja tehnoloogiaparkide vahel eesmärgiga
 - tõsta teadustöötajate väljaõppetaset ning ratsionaliseerida laboratooriumide ja muu sisseseade hankimist ja kasutust;
 - lisada üliõpilaste ja uurijate vahetust;
 - edendada kõrgtehnoloogial rajanevat ettevõtlust.
5. Tagatakse soomlaste õppimisvõimalused Eestis ja eestlaste õppimisvõimalused Soomes. Eesti kutseõpetuse reformi käigus püütakse koos Soomega saavutada sünergilist efekti. Näiteks hõlbustatakse eestlaste osalemist professionaalsete tsiviillendurite koolitusel Soomes.

5. MAJANDUS

Eesti majandus on juba praegu Euroopa Liiduga ühinevate riikide majandustest kõige dünaamilisem. EL-i liikmesus pakub Eesti majandusele suurepäraseid arenguvõimalusi, kuid nende kasutamine eeldab uuenduste jätkamist ja halduse arendamist. Ettevõtlus on viimase kümne aasta jooksul arenenud positiivses suunas. Eestis tegutsevaid Soome äriühinguid võetakse nii konkurentide kui koostööpartneritena. Riikide majandused on juba praegu sügavalt integreerunud. Eesti on Soome jaoks Norraga võrreldav kaubanduspartner ja kaubavahetus Eestiga on teiste ühinevate riikidega võrreldes suurim. Avalikult võimult ei oodata enam olulisi samme ettevõtluse edendamiseks. Probleeme ja võimalusi on transpordis ja energiamajanduses, milles avaliku võimu roll on tähtis. Eeldusi koostööks on rohkelt. Nn. Soome lahe kasvukolmnurga algatus on oluline Soome, Eesti ning Venemaa reisijate ja kaupade veo arendamise seisukohalt. Eesti ja Soome vahele kavandatakse elektrikaabli ehitamist. Eesti ja Soome finantssüsteemid vastavad Põhjamaade heale tasemele. Eesti valmisolekut ühinemiseks EMU-ga võib arendada näiteks keskpankade koostöös. Eestis peaks parandama tegevust alles alustavate ja seega kõrget riski omavate kõrgtehnoloogiaettevõtete rahastusmeetodeid. Eesti trumpideks on soodne maksustus, madalad tööjõukulud ja osaliselt ka parem geograafiline asend. Pärast Eesti ühinemist EL-ga hakkavad Soome väike- ja keskettevõtted huvitama Eestist veelgi rohkem.

5.1. Euroopa Liidu pakutavad üldised raamid majanduse arendamiseks

Euroopa Liidu laienemisega kaasnevad majandusmõjud on palju suuremad uute kui vanade liikmesriikide jaoks. Seetõttu käsitletakse järgnevalt eelkõige Eesti majanduse väljavaateid ja EL-i liikmesuse mõju neile.

Eesti majanduskasv on olnud EL-ga ühinevate riikide seas üks kiiremaid. Eesti majanduspoliitika nurgakivideks on olnud valuutakomitee süsteem (*currency board*), tasakaalustatud eelarve, äärmiselt tagasihoidlik võlastumine, liberaalne kaubanduspoliitika, mõõdukas maksustamine ja investeringuid ligi meelitav õhkkond. Kokkuvõtlikult hinnates on Eesti olnud oma majanduspoliitika korraldamisel edukas. Eesti püsimine ka edaspidi kiire majanduskasvu maana on oluline selle pärast, et surve lisada riigi avaliku sektori kulusid on väga suur – silmas peetakse näiteks investeringuid infrastruktuuri, pensioni- ja tervishoiusüsteemi reformimist, EL-i ja NATO liikmesusega kaasnevaid kulusid ning kohalike omavalitsuste kasvavaid nõudmisi toetuste saamiseks.

Nagu järgnevast tabelist näha, on Eestil kiirele arengule vaatamata ees veel pikk teekond, enne kui see jõuab oma jõukuselt vanade liikmesriikide tasemele. Kuristiku vähendamine on viimastel aastatel olnud kiire – näiteks oli 2001. aastal ostujõuindeksiga korrigeeritud rahvatulu ühe elaniku kohta 42 % EL-i keskmisest tasemest.

2001. aasta majandusindikaatorite võrdlus, mln. USD

	Läti	Rootsi	Soome	Venemaa	Eesti
RKT (mld. USD)	7,6	209,5	121	310	5,4
RKT elaniku kohta (USD)	3186	23590	23260	2144	3775
Inflatsioon, %	2,5	2,5	2,6	21,6	5,8
Käibebilansi tasakaal (mln. USD)	-758	6697	7336	35092	-355
Kaupade eksport (mln. USD)	2216	76201	40199	103194	3358
Kaupade import (mln. USD)	-3566	-62368	-31266	-53764	-4148

Allikas: EIU 2002

EL-st on kinnitatud, et liikmesus selles ei too Eestile kaasa lisakulusid. Võimalikud netomaksud on lubatud ühel või teisel viisil kompenseerida. Praegu tundub, et netos hakkab Eesti kohe liikmesuse esimestest aastatest olema EL-i rahavoogudes selgelt saaja osas. Liikmesust taotlevad riigid saavad juba enne ühinemist EL-lt märkimisväärseid toetusi. Liikmesuse ajal toetussüsteemid vahetuvad ja samas toetuste hulk kasvab. Esitatud hinnangutel ainuüksi struktuurifondide toetused, mida Eesti Brüsselist saab, neljakordistuvad ettevalmistumisaja toetustega võrreldes. Kopenhaageni Euroopa Ülemkogu tulemusel on Eesti osa EL-s ümberstruktureerimiseks mõeldud toetustest aastateks 2004 – 2006 kokku 617 mln. eurot (struktuurifondist 341 mln. eurot ja ühtekuuluvusfondist 276 mln. eurot). Võrdluseks võib märkida, et Soomele toetus struktuurifondidest aastateks 2000 – 2006 on 300 mln. eurot. Eesti sai Kopenhaagenist kõikidest EL-i liikmesust taotlevatest riikidest suurimad võimalikud toetused – 180 eurot elaniku kohta aastas; majanduslikult paremal järjel olev Küpros sai ainult 54 eurot elaniku kohta. Eestis vastab selline toetus rahvamajanduse kogutoodangust 4 %-le, mis on ka EL-s toetusele kehtestatud maksimum. Komisjoni rahastusettepaneku järgi saaksid kõik kolm Balti riiki juba 2006. aastal RKT-st 4 %-le vastavat maksimumtoetust, nii et edaspidi võib kõikide suhtes õiglase lahenduse leidmine tingida toetuse saamiseks uute kriteeriumide ja reeglite väljatöötamist. Kui Eesti majandus ja RKT edaspidi kasvavad, kasvab ka toetuse absoluutne suurus. EL-i poliitika peegeldab kaht vankumatut põhimõtet: ühelt poolt konkurentsi tugevdamist, mis avaldub piirangute vähendamises, ja teiselt poolt solidaarsust, mis avaldub toetustes nõrgemalt arenenud piirkondadele.

EL pakub omapoolset rahastust liidu eri poliitikate raames läbiviidavateks tegevusteks ja programmideks. Regionaalpoliitika jaoks on EL-s neli fondi (sotsiaalfond, regionaalarengu fond, põllumajanduse arendus- ja tagatisfond ning kalanduse arendusfond), mis avanevad Eesti jaoks pärast euroliiduga ühinemist. Viies suur fond on ühtekuuluvusfond, mille abil rahastatakse ulatuslikke keskkonna- ja liiklusinvesteeringuid.

Eesti võime võtta toetusi vastu ei ole kõige parem. Toetuste saamine ümberstruktureerimiseks eeldab, et rahvuslikest ressurssidest, st. riigi, maakondade või linnade ja valdade vahenditest eraldatav osarahastus peab olema umbes neljandik kogu rahastusvajadusest. Peale rahvusliku osarahastuse seab ametnikkonna tugeva surve alla ka toetuste haldamine. Kasutada olevate rahvuslike ressursside piiratus eeldab Eestilt projektide täpset ja arukat prioriseerimist. Kõigeks raha ei piisa, kuigi EL-i võimaldatavate rahastuste optimeerimine on tähtis.

Eesti EL-i liikmesus eeldab ümberstruktureerimise jätkamist ja isegi nende kiirendamist. Avaliku sektori kulusid eelkõige halduse osas tuleb lisada, sest muidu ei suuda Eesti kasutada parimal viisil ära kõiki oma võimalusi. EL-i programmid eeldavad näiteks kõikide Eesti piirkondade ning linnade ja valdade osalemist projektide ettevalmistamisel. Selleks on aga vaja uute, hästi koolitatud ametnike palkamist nii kohalikul kui regionaaltasandil. Võimalused selleks on aga piiratud, sest avaliku sektori majandus on juba niigi pingule tõmmatud. Rahvusvahelise Valuutafondi (IMF) hinnangul nõrgendab Eesti EL-i liikmesus Eesti eelarve tasakaalu RKT suhtes mitme protsendi võrra. Teisalt võib riigi majandusarengu ja elanike elatustaseme tõusu tagada ainult ümberstruktureerimise kaudu.

Soome ei suutnud oma liikmesuse algperioodil kasutada täies mahus ära kõiki sellega kaasnenud soodustusi. Suurprojektid tükeldati liiga väikesteks. On olemas oht, et nii juhtub ka Eestiga. Seetõttu peab kahe maa ametnike koostööd tõhustama veelgi. Eesti ametnikkond on noor, asjatundlik ja motiveeritud. Kontaktid Eesti ja Soome vahel on head ning ettevalmistused EL-i liikmesuseks on alanud.

Struktuurifondide toetusi taotletakse ja antakse rahvuslikult. Ühtekuuluvusfondi projektide üle otsustab Komisjon. Rahastuspoliitika pannakse paika sihtprogrammide ja ühenduse algatuste abil. Viimati märgituist on riikide koostöö seisukohalt eriti tähelepanuväärne *Interregi* programm, mille raames Eesti ja Soome on koostanud ühisprogrammi aastateks 2001 – 2006 (Eesti *Interregi* ressursid on umbes 2,5 protsenti struktuurifondi ressurssidest). Ühisprogrammi eesmärgiks on laiendada riikide vahelist kontaktide võrku ning arendada piire ületavaid oskuskeskusi ja ühiseid tippalaseid. Praeguse seisuga on programmi raames kiidetud heaks 68 projekti. Vastupidiselt komisjoni algele ettepanekule õnnestus Eestil mahutada Lõuna-Soome ja Eesti *Interregi* programmi kogu Eesti. Sama eesmärki peavad mõlemad riigid toetama ka EL-i järgmisel rahastusperioodil.

Üks näide *Interregi* vahendite heast kasutustavast on Helsingi – Tallinna *Euregio*. *Euregio* on piiriülest koostööd koordineeriv ja ühendav piirkondlik koostöövõrk. Sellel ei ole ühtset haldusmudelit üheski riigis – koostöövorme on mitmesuguseid mitteametlikest konsultatsioonidest ühise, valimiste tulemusel põhineva nõukoguni. *Euregio* eelduseks on ühine piir, tahe ühiselt tegutseda ning kokku lepitud mängureeglid otsuste tegemiseks ja rahastamiseks. *Interregi* abil võib toetada ka Soome lahe kasvukolmnurka. Kasvukolmnurk on uus innovatiivne mudel regionaalse ja majandusliku koostöö arendamiseks Lõuna-Soome, Eesti ja Peterburi majanduspiirkonna vahel. Peale avaliku võimu kavatakse koostöös anda tähtis roll ka eraettevõttele. Kasvukolmnurga lähtekohtadeks geograafiline lähedus ja ettevõtluskesksus ning asjaolu, et regioonide majandused täiendavad üksteist. Eesmärgiks on koostada arengut suunav strateegia, millega riikide ja regioonide poliitilised juhtkonnad võtavad endile kohustusi. Kasvukolmnurk on vahend, millega võib arendada edasi EL-i Põhjamõõdet. Ka Eesti on kasvukolmnurga mõtet toetanud. Projekti edasiviimiseks on vesteldud hulga Lõuna-Soome avaliku ja erasektori esindajatega, kes on suhtunud asjasse positiivselt.

Viimasel ajal on struktuurifondide kasutusega seotud ametnike koostööd tehtud partnerlusprojektide (*twinning*) näol. Tegevuse eesmärgiks on tagada Eestile piisav haldusvõime võtmaks vastu ja haldamaks toetusi. Aasta eest käivitus Eesti rahandusministeeriumi ja Soome siseministeeriumi partnerlusprojekt, mille eesmärgiks on koostada Eestile esimene *Sihtala 1* programm. Programmiga toetatakse piirkondi, mille rahvamajanduse kogutoodang jääb alla 75 % EL-i keskmisest. Sellega

tugevdatakse ka regionaalpoliitika haldust, et EL-i struktuuripoliitika täiemahuline elluviimine võiks käivituda kohe, kui riik on ühinenud EL-ga.

EL-i struktuuripoliitika puhul on oluline see, et Soome ja Eesti võtaksid kohustusi kõrgel poliitilisel tasandil ja koordineeriks struktuuripoliitikat, nii et mõlema riigi seisukohalt saavutataks parimad võimalikud tulemused. *Interregi* programmi rahvusliku rahastuse tagamine on oluline ka Eesti puhul. Ümberstruktureerimiseks vajaliku inimressurssi saadavusele tuleb pöörata Eestis erilist tähelepanu.

5.2. Eeldused äritegevuseks

Rahvamajanduse seisukohalt on võtmesõnaks ettevõtetes tekkivad töökohad. Seetõttu mängivad välisinvesteeringud üldse ning eriti soomlaste omad tähtsat rolli. Soome äriühingute seisukohalt on õhkkond Eestis positiivne. Soomlasi peetakse nii konkurentideks kui koostööpartneriteks. Eesti äriühingud hindavad eelkõige soomlaste tehnilist taset (*Tallinna ja Harjumaa ettevõtjad Soome integratsioonist*, Tallinn 2002). Usutakse, et Soomes tegutsevad Eesti teenindustevõtted on palgavahede tõttu konkurentsivõimelised ka Soome turul.

Veonduses, nii laevanduses, maanteevedudes kui lennuliikluses kasvab Eesti tööjõu kasutamine. Hooldus- ja pesulateenused, ajabroneerimisteenused ning arvuti- ja mitmesugused teleinfoteenused on valdkonnad, milles Eesti konkurentsivõime veel avaldub. Juba praegu moodustavad soomlased Eesti sanatooriumide klientidest enamiku. Võib arvata, et Soome äriühingud viivad oma teenindustevõtusi ja muid palju tööjõudu vajavaid tegevusi üle Eestisse sinna just sel eesmärgil asutatud tütarettevõtetesse.

Eesti ettevõtjad näevad Soomet äritegevuse seisukohalt positiivse riigina, kuigi kritiseerivad samas näiteks Soome endassesuletust, ametiühingute rolli ja ametkondade eitavat seisukohta tööjõu vaba liikumise suhtes. Ühistegevust peetakse paremaks kui oma äriühingu asutamist Soome. Ühistegevus võib realiseeruda allettevõtja rollis, ühises müügiõrgus või teenuste müümises. Eestis tegutsevad Soome ettevõtjad peavad Eesti ärikeskkonda positiivseks. Erilise tänu osaliseks saab maksusüsteem. Kuid on ka probleeme. Siiski mitmed neist, näiteks väike turg, madal kohalik ostujõud või tugev konkurents olid nendele ettevõtjatele teada juba enne Eestisse minemist.

Nii Eesti kui Soome äriühingud peavad korruptsiooni probleemiks sellele vaatamata, et rahvusvaheliste uuringute järgi on Eestis korruptsiooni vähem kui mõnedes "vanades" EL-i riikides. Teisalt isegi vähene korruptsioon on liig ja see tuleb otsustavalt välja juurida. EL ongi kiitnud Eesti ametivõime järeleandmatu korruptsioonivastase võitluse eest.

Eeldused välisriikide äriühingute tegevuseks on nii Eesti kui Soomes üsna head. Seetõttu ei ole põhjust teha ettepanekuid erimeetmete rakendamiseks soomlaste investeeringute edendamiseks Eestis või eestlaste investeeringute edendamiseks Soomes. Raportis antakse hiljem soovitusi meetmeteks liiklusvõimaluste ja muu infrastruktuuri, samuti näiteks kutseõppe arendamiseks. Kui need realiseeruvad, hõlbustavad need ka investeeringute tegemist ja nende kaudu uute töökohtade tekkimist.

Mõned Soome ja Eesti äriühingud on tahtnud lisainformatsiooni naaberriigi kohta või pannud tähele, et naaberriigis ei tunta piisavalt nende äriühingu tooteid või teenuseid.

Lisamaks teadmisi äriühingute kohta on kõige mõttekam tõhustada juba olemasolevate kanalite (*Finpro* jne.) tegevust.

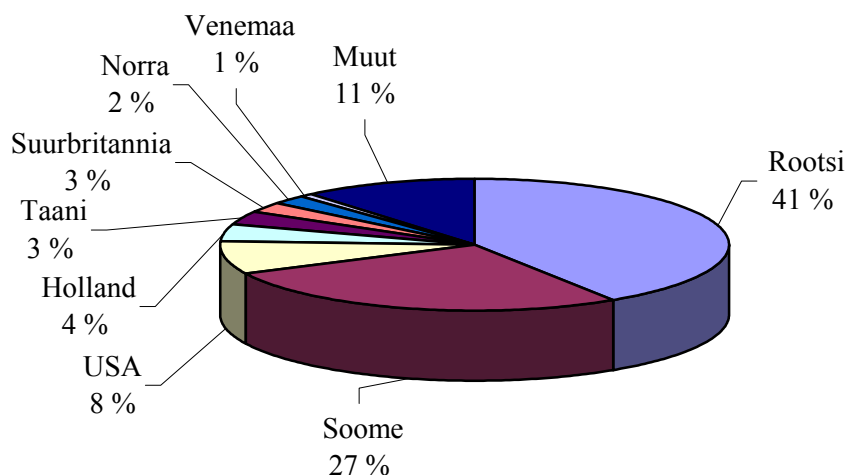
5.3. Investeeringud

Eesti uue iseseisvuse algaastad kujutasid endast tugevat murrangut majanduses ning majanduskasv kahanes kuni kümnendi keskpaigani, mil algas kiire toibumine. Viimaste aastate keskmine majanduskasv on olnud tubli 5 % ja seda on mõjutanud nii investeeringute, tarbimise kui ka ekspordi kiire kasv.

Uute investeeringute ja samas uute töökohtade võtmesõnaks on olnud välisinvesteeringud. Nõukogude Liidu aegsed tootmisettevõtted olid vananenud ning konkurentsivõimetud ja sellele lisandus veel vajadus reformida kiiresti tootmisstruktuure. Investeeringute rahastamiseks oli põhimõtteliselt kaks alternatiivi – siseriiklik kokkuvõtte või välisinvesteeringud. Kuigi kokkuvõtte on soovitav, oleks see teekond olnud lootusetult aeganõudev. Teine võimalus oli, et välismaised äriühingud, Soome omad nende hulgas, investeerisid Eestisse ja saaksid samas kasu Eesti madalamast palgatasemest.

Eesti ongi meelitanud ligi suure hulga välismaiseid otseinvesteeringuid ja olnud ka oma elanike arvu tõttu üks eelistatumaid investeerimisobjekte EL-ga ühinevate riikide seas. 2002. aasta lõpuks oli välismaalt tehtud Eestisse otseinvesteeringuid kokku üle 63 miljardi Eesti krooni (umbes 4 miljardit eurot). Valdav osa sellest (80 %) oli tehtud EL-i riikidest. Äriühingud on enamiku saadud kasumist paigutanud uuesti Eestisse – on laiendatud tootmist ja asutatud täiesti uusi äriühinguid. Soome ja eelkõige finantssektoris investeerinud Rootsi on olnud ületamatult tähtsaimad Eestisse investeerijad. Soomlased on investeerinud väga palju tootmisse.

Välisriikide otseinvesteeringud Eestisse (31.12.2002)



Allikas: Eesti Pank

Soome on investeerinud (nii portfelli- kui otseinvesteeringuid) Eestisse aastatel 1992 – 2002 kokku umbes 1,1 miljardit eurot.

Eestis tegutseb üle tuhande Soome äriühingu. Nende tegutsemisviisid on erinevad ja sõltuvad tegevusalast ja äriühingu suurusest:

Näit. allettevõtlus on üsna tavaline elektroonika- (*Elqotec*) ja tekstiiliettevõtetes

Kaubandus- ja teenindustevõtetele on tüüpiline tegutsemine oma nime all (*Kesko, K-Rauta, SOK, Stockmann, Seppälä, Rautakirja, Neste, Hesburger*)

Kohalike nimede all tegutsevad ettevõtted, kes haldavad terveid äri sektoreid (*Sonera / Telia Eesti Telecomi* omanikuna, rootslased pankade omanikena)

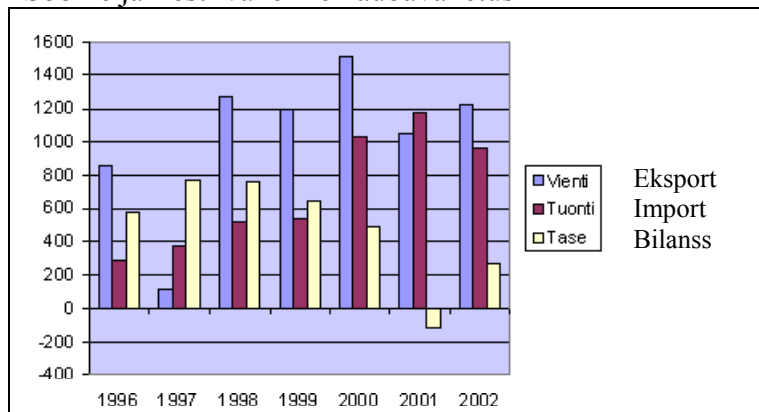
Kohalikud kesk- või väikeettevõtted, mis vaatamata oma nimele või kohalikkude päritolu juhtkonnale kuuluvad välismaalaste (soomlaste).

5.4. Kaubandus

Soome on selgelt Eesti suurim kaubanduspartner ja Eesti on EL-ga ühinevatest riikidest suurim kaubanduspartner Soome jaoks. Et Eesti ja Soome majandused on sügavalt integreerunud, moodustavad Soome allhanked umbes poole Eesti ekspordist. Eesti on mitme Soome äriühingu jaoks esimeseks sammuks rahvusvahelisel areenil ja sageli hoolauaks teistesse Baltimaadesse. EL-i siseturgu reguleerivate õigusaktide tunnustamine ja täielik rakendamine lähendavad Eesti turgu Soome äriühingutele veelgi. Tõsi, juba praegu on eeldused äriühingute tegevuseks üsna head ja selged.

Soome äriühingutel on põhjust olla valmis selleks, et pärast Eesti ühinemist EL-ga tiheneb konkurents näiteks ehitusalal, veonduses ja võimalikult ka toiduainetetööstuses. Eesti kaubandussuhetes Venemaaga nähakse potentsiaali, eriti kui pärast Eesti ühinemist EL-ga lõpevad topelttollid, mis Venemaa on Eestile kehtestanud.

Soome ja Eesti vaheline kaubavahetus



Allikas: Soome toll / *Finpro*

Mitmesugused masinad ja seadmed moodustavad Soome ekspordist 45 %, peale selle eksporditakse mootorsõidukeid, kemikaale, terast, toiduaineid ja mitmesugust valmistoodangut. Soome impordib Eestist peale masinate ja seadmete (mis moodustavad umbes poole Eesti ekspordist Soome) rõivaid, puitu ja muud toorainet, mööblit ja valmistoodangut.

5.5. Maksundus

Soome äriühingute huvi investeerida Eestisse on endiselt suur. Peale maksustuse ja palgataseme ahvatleb Eesti lähedus Venemaa ja Kesk-Euroopa turgudele. Eesti tähtsaimaks asjaks praegu on välisinvesteeringute ligimeelitamine nüüd, mil erastamine on lõpule viidud. Välisinvesteeringute suundumine Eestisse sõltub lähiaastatel suuresti maksustuses toimuvast konkurentsist. Konkurents käib kõikide, kuid eriti just euroliiduga ühinevate riikide vahel. Eesti maksustus on üsna konkurentsivõimeline. Eestis on äriühingud vabastatud kasumilt makstavatest maksudest nii kaua, kuni kasum jääb ettevõttesse. Sellise maksupoliitika eesmärgiks on suunata kasumid äriühingusisestesse taasinvesteeringutesse, mis tähendab, et kasum jääb Eestisse. Läbiviidud küsitluste põhjal tundub siiski, et Eesti selline ettevõtete maksustus ei ole vähemalt seni veel olnud otsustavaks teguriks Soome äriühingutes investeeringute üle otsustades.

Ka eraisikute maksustus on mõõdukas – sissetulekute pealt maksavad kõik võrdselt 26 % tulumaksu; käibemaks on 18 %, välja arvatud kütteõli puhul, millelt käibemaks on 5 %. Eestis käib aktiivne poliitiline diskussioon proportsionaalse ja astmelise maksustuse heade ja halbade poolte üle. Madalal tulumaksustusel on tugev poliitiline toetus. Eestis 2003. aasta arpillis tegevust alustanud valituse programmis on ühe eesmärgina märgitud eraisikute tulumaksumäära alandamine järk-järgult nelja aasta jooksul 20 %-ni.

Ühinemisläbirääkimistel suutis Eesti saavutada kokkuleppe selle kohta, et üleminekuperioodil tehakse käibemaksustuses vaid väheseid muudatusi. Eestile võimaldatud erandid on seotud eelkõige siseturuga, nii et neil ei ole märkimisväärset mõju vastavaid teenuseid Soomes pakkuvate äriühingute tegevusele. EL-s on arutatud palju maksunduse ühtlustamist. Esmaselt on peetud silmas kaudseid makse. Otseste maksude osas ei ole ühtlustamist sisuliselt toimunud. Kaupade vaba liikumine EL-i sees tähendab piirivalve lõpetamist ja kaubandust takistavate asjaolude kõrvaldamist liikmesriikide vahel. Piirivalvest loobumine EL-i sisepiiridel suurendab vajadust kaudse maksustuse ja käibemaksustuse ühtlustamiseks, et suured erinevused liikmesriikide maksustuses ei viiks moonutatud konkurentsini.

Soome üleminekuperiood alkohoolsete jookide ja tubakatoodete vabale impordile lõpeb 2004. aastal. Selle tagajärjel alanevad riigi maksutulud alkoholi ja tubaka pealt oluliselt, rahandusministeeriumi hinnangul 1,2 miljardi euro võrra 2006. aasta lõpuks, mis teeb peaaegu 1 % RKT-st. Arvatakse, et konkurents maksustuses ja maksustuse ühtlustamine murendab Soome maksubaasi laiemaltki.

5.6. Palgatase

Palgatõus Eestis on olnud kiire. Tõsi küll, taasiseseisvumise algusaastatel, 1991 – 1992 langesid palgad mõlemal aastal umbes 40 % võrra. 1996. aastal aga tõusid reaalpalgad lausa 25 % ja pärast seda on palgatõus jätkunud pidevalt umbes 10 % aastas. Samal ajal on üldises plaanis erinevused sissetulekutes süvenenud. Lisaks sellele on palgavahed eri tegevusaladel märkimisväärsed. Kõrgeimat palka makstakse finantssektoris, madalaimat põllumajanduses ja toitlustuses. Palgad erinevad suuresti ka piirkonniti.

Ka Soomes on 1990-ndatel aastatel olnud palkade tõus kiire. Kuigi Eestis on palgad kümne aasta jooksul mitmekordistunud, on suhtelised vahed Soome palkadega ikka veel

suured. Tõenäoline on, et palgataseme kiire tõus Eestis jätkub, eriti 2010. aastast alates, mil tööjõu saadavus väheneb tunduvalt. Majandusspetsialistide üldine arvamus on siiski see, et kuigi Eesti palga- ja hinnatase liiguvad pidevalt Soome taseme suunas, võtab samale joonele jõudmine veel kümneid aastaid. Seega püsib Eesti palgataseme poolest konkurentsivõimelisena veel pikka aega.

5.7. Liiklus ja veendus

Liiklusvõimaluste ja side ning logistika parandamisest võidab majanduskoostöö. Näiteks Juutinrauma sild on juba oma lühikese eksistentsi jooksul näidanud, kui olulisi uusi tegutsemisvõimalusi on püsiühendus Kopenhaageni ja Malmö vahel andnud. Toimivate liiklusvõimaluste loomine Tallinna ja Helsingi vahele on möödapääsmatu eeldus ühise majanduspiirkonna, "kaksiklinnade" tekkeks. Püsiühenduse ehk tunneli ehitamist Helsingi ja Tallinna vahele ei saa praegustes oludes pidada reaalseks, kuid tehnoloogia arenedes ja liiklustiheduse kasvades ei tasuks seda pikemas perspektiivis ka unustada.

Helsingi ja Tallinna potsentsiaal on märkimisväärne. Juba praegu elab selles piirkonnas kokku 1,5 miljonit elanikku, mis vastab enam-vähem Stockholmi elanikkonnale ja poolele Juutinrauma piirkonna elanikkonnast. Eesti, Läti, Leedu, Kaliningradi ja Kirde-Poola piirkonnas on kokku 10 miljonit inimest ning piirkond ise vastab geograafiliselt ulatuselt vahemaale Helsingist Rovaniemi.

Piirkonna potentsiaali pikema aja peale hinnates tuleb silmas pidada ka Peterburi majanduspiirkonda oma 10 miljoni elanikuga. Helsingi – Peterburi – Tallinna kasvukolmnurk on auahne plaan, mille realiseerumine eeldab suuri investeeringuid kõikidesse liiklusvormidesse. Põhjala kolmnurk on üks EL-s prioriseeritud liikluse arendamise projektidest, nn. TEN-i (*Trans-European Networks*) võrkudest. See ühendaks Põhjamaade pealinnad ja samas veel ka Venemaa ja EL-i kesksed piirkonnad omavahel. Ka maantee Vaalimaalt Peterburisse ja Moskvasse, st. maantee E-18, ja kiire raudteeühendus Peterburiga kuuluvad prioriseeritud projektide hulka. Põhjala kolmnurk hõlmab nii maanteid, raudteid, sadamaid, terminale kui ka lennujaamu.

Viimastel aastatel on tehtud mitmeid uuringuid Venemaa logistika ja veenduse kohta. Peterburi ja Loode-Venemaa majanduslik areng eeldab kulutuste tegemist kolme riigi – Venemaa, Eesti ja Soome – vahelisele logistikale. Veendusettevõtete vaheline konkurents on suur. Avaliku võimu ülesandeks on luua ettevõtetele võimalikult võrdsed konkurentsitingimused. Eesti liikmesus EL-s ja Venemaa liikmesus WTO-s ühtlustavad regulatsioone tulevikus. Siiski on vaja avaliku võimu aktiivset osavõttu.

Nii inimeste kui kaupade vaba liikumise seisukohalt on oluline arendada sujuvat piiriületust. Ettevõtete ühiseks tegevuseks on vajalik nende lähedasem võrgustumine. Järgnevalt käsitletakse liikluse arendamist liiklusvormide kaupa.

5.7.1. Laevandus

Laevandus on Soome jaoks oluline seetõttu, et riik asub EL-i piiril selle kagunurgas mereteede taga. Ühendusteede seisukohalt võib Soomet võrrelda saarega. Umbes 90 % Soome ekspordist ja 70 % importidest toimub meritsi. Tubli kolmandik Soome rahvatulust saadakse ekspordist. Eesti rahvatulust moodustab märkimisväärse osa

transiitliiklus. Mõlemas riigis on kujunenud välja vankumatud meresõidu traditsioonid ja mõlemast riigist leidub hulgaliselt ala asjatundjaid nii maal kui merel. Soome laevanduspoliitika eesmärgiks on kodumaise laevanduse eelduste tagamine nii, et Soomes toodetud ja Soome toodavaid kaupu võiks vedada kulutootlikult peamiselt Soome laevadega.

Mitmed EL-i riigid subventeerivad oma laevandust tugevalt. Toetused on suunatud eelkõige laevaperekulude hüvitamisele. Ka Soome toetab oma laevandust, kuid mitte nii palju, kui näiteks Rootsi. EL-i komisjoni 2002. aasta kevadel avaldatud raportis märgitakse, et kogu EL-s olid kõrgeimad laevaperekulud Soome lipu all seilavatel laevadel ja madalaimad Portugalis registreeritud laevadel.

Kui Eestist saab EL-i täieõiguslik liige, kasvab laevakompaniide huvi Eesti lipu vastu. Soome laevu on võimalik registreerida Eesti laevaregistritesse, st. viia üle mugavuslipu alla, ja kasutada seda kaudu ära riigi madalam kulutase, palgates laevapereleikmed Eestist. EL-i liikmesus tähendab ka seda, et Eesti laevad võivad tegelda Soomes rannalaevandusega (kabotaaž). Praegu on veel raske hinnata, kui palju seda kavatsetakse teha. Igal juhul on nii *Varustamoyhdistys* kui ka *Merimies Unioni* olnud selle vastu, et Eestile antaks bilateraalse lepingute alusel kabotaažiõigus enne riigi EL-i liikmesust Eesti laevadel oleva madalama palgataseme ja sellest tingitud parema konkurentsivõime tõttu. Tõenäoline on, et kui praegused kuluvahed püsivad, registreeritakse tulevikus Eesti laevaregistritesse mitmeid Soome laevu. Ka minnakse Eesti ja Soome vahelises laevaliikluses üle rahvusvahelistele laevaperele.

Eesti ühinemisläbirääkimistel pöörati peale Soome laevaliikluse juhtimise süsteemi (VTMIS) tähelepanu ka teistele turvalise meresõiduga seotud küsimustele. Eesti ongi asunud rakendama meetmeid ja koostanud seaduseelnõu meresõidu kohta ning tõhustanud Veeteede Ameti tegevust. Koostöö mõlema riigi laevandusametkondade vahel ning Helsingi ja Tallinna sadamate vahel on saagenenud. Parajasti koostatakse uusima meremõõdistustehnika abil kaasaegsetele laevateenüetele vastavat Tallinna ja Helsingi vahelise laevatee plaani.

EL-i komisjoni eesmärk nn. merekiirteede kohta on uus ja huvitav plaan maanteeühenduste ülekoormatuse lahendamiseks. Teede ülekoormatusprobleemi vähendamine käib käsikäes äärealade isoleeritusest tingitud liiklusprobleemide lahendamisega. Merekiirteede mõte on parandada mereteede konkurentsivõimet ja ühendada need paremini siseveeteede ja raudteevõrguga. Plaani oluliseks osaks on sadamate teenindusvõime tõstmine. Komisjonil on kavas konkretiseerida plaani 2004. aastal, mil saadakse valmis järgmine TEN-i plaan. Läänemere regiooni riikide jaoks on merendus elulise tähtsusega. Läänemere kiirteede arendamine on nii Soome kui Eesti jaoks tähtis koostööobjekt nii poliitiliselt kui ka majanduslikult.

Möödunud talve rängad jääolud on tõendanud, kuivõrd suure tähtsusega kaubandusliku meresõidu jaoks on jääõhkujad. Seetõttu on jääõhkujate tegevus oluline kogu Läänemeres ning see ei ole sugugi teisejärgulise tähtsusega ka EL-i jaoks. Jääõhkujaid on kallid ja nende käitamine maksab. Soojadel talvedel kutsub jäämurdjate käitamine esile kriitikat, kuid pakasestel talvedel nõutakse jääõhkujaid juurde.

Soome jääõhkujalaevastikust (9 jääõhkuja) kavatsetakse teha oma riigiettevõtte. Muudatuse eesmärgiks on tegevuse parandamine. Soome ja Rootsi jääõhkujate koostööd reguleerib oma, riikide vaheline leping, mis on osutunud äärmiselt õnnestunuks. Kui Eesti ja Soome soovivad tõhustada tegevust ja vähendada kulusid jää

lõhkumisel tehtavas koostöös, võiks Rootsiga sõlmitud lepingust leida selleks häid eeskujusid.

Soome ja Venemaa transpordi- ja sideministrid moodustasid 2002. aasta detsebris ühise jäälõhkujatöörühma, mille koosolek peeti 2003. aasta märtsis. Eesmärgiks on luua ühtsed mängureeglid nii jääklasside määramisele, jäälõhkujate teenustele kui ka muule talveaja meresõidule. Kavas on vestelda Soome lahe üldolukorrast, laevandusametkondade infovahetuse aktiveerimisest, Soome lahe sadamaprojektidest ja võimalikest jäälõhkujahangetest.

Mõõdnud talv näitas, et nii kolm Soome lahe riiki kui tegelikult ka kõik Läänemere riigid peaksid tihendama koostööd talveaja meresõidu osas. Nende projektidega tuleb ühendada ka Soome ja Eesti jäälõhkujate koostöö. Soome ja Eesti koostöö ei peaks jääma ootama sügavamate arutluste tulemusi, sest olulisi parandusi peab suutma teha ka lühikese aja jooksul. Diskussiooni oleks mõttekas kaasata ka Venemaa.

Reisijate liikluses peetakse praegu suurimaks probleemiks passikontrolli aeglust eriti just Tallinna sadamas. Piiriületuste kiirendamine on veelgi olulisem siis, kui Eesti ühineb Schengeni süsteemiga. Passikontrolli aeglus Tallinna sadamas on peamiselt tingitud personali nappusest.

Arvatakse, et Eesti liikmesus EL-s põhjustab vähemalt ajutiselt Tallinna reisiliikluse alanemise. Helsingi sadama hinnangul võib reisiliikluse vähenemine olla Eesti liikmesuse algperioodil isegi 15 % ehk siis aastas umbes miljon reisijat vähem kui praegu. See oleks maksuvabade ostude lõppemise ja samaaegselt toimuva reisipiletide kallinemise tagajärg. Reisijate arvu vähenemist pidurdavad siiski jätkuvad erinevused hinnatasemetel vahel ja alkoholikvootide suurenemine. Seega püsib Eesti soomlaste jaoks riigina, kus sisseostude tegemine on soodne, ning samas moodustavad turismist saadavad tulud Eesti majanduse jaoks olulise osa.

Euroopa Liit eeldab välispiiride kõrgetasemelist valvet. Nn. Schengeni lepingu alusel võib 2 – 4 aasta jooksul alates Eesti EL-i liikmesusest minna Soome ja Eesti vahel üle passita reisimisele. Siis oleks võimalus kasutada vähest personaliressurssi efektiivsemalt.

Soovitused

1. Soome ja Eesti ametiisikud loovad jäälõhkujatele ühtse tegevusmudeli ja uurivad võimalusi, kuidas koostöös senisest soodsamalt jäälõhkumisteenuseid toota.

5.7.2. Rauteeliiklus

Tänapäeval ei ole toimivat põhja-lõunasuunalist raudteeühendust läbi Baltimaade. Asi kerkis päevakorda Balti riikide peaministrite kohtumisel 2003. aasta jaanuaris. Nn. *Rail Baltica* ühendaks Balti riigid Poola kaudu Berliiniga. Ühendus Soomega toimuks rongiparvlaevaga üle Soome lahe. Eesmärgiks on seatud, et 2015. aastal ei kestaks rongireis Tallinnast Berliini üle seitsme tunni. Kavas on ehitada täiesti uus kahesuunaline raudtee, millel liigeldakse riigipiiridel peatumata. Balti riikide peaministrid otsustasid teha ühe ühise 10 miljonit eurot maksva tasuvusuuringu projekti kohta. Juhul kui uue raudteeühenduse ehitamine ei osutu reaalseks, on teine võimalus teha kapitaalremont vanale Balti riike läbivale raudteele.

Euroopa Liit suhtub raudteeliikluse arendamisse positiivselt. Tõenäoliselt oleks projekti läbiviimiseks võimalik saada raha ka EL-lt. Raudtee vähendaks survet auto- ja mereveondusele. Teiste liilusvormide esindajad peavad raudtee võimalikku ehitamist siiski ebasoovitavaks kasvava konkurentsi tõttu. Soome majanduselu logistika põhineb peamiselt mereveondusel, mistõttu näiteks *Valtion Rautatiet* on suhtunud projekti kahtlevalt.

Soovitused

1. Jätkatakse tööd põhja-lõunasuunalise raudtee (Tallinn – Berliin) ja sellega eeldatavalt seotud Helsingi – Tallinna rongipraamiühenduse projektiga. Oma koostöös Euroopa Liidu raames tutvustavad mõlemad maad seda projekti arvestatava liiklemisalternatiivina.

5.7.3. Maanteeliiklus

Teine pikka aega päevakorras olnud projekt on nn. *Via Baltica* maantee, mis ühendaks Balti riigid marsruudil Helsingi – Tallinn – Riia – Kaunas – Varssavi Saksamaaga. Marsruudi pikkus on peaaegu 1000 kilomeetrit. Põhimõtteliselt on maanteeühendus juba praegu olemas, kuid see vajab mitmes kohas juurde ehitamist vaatamata sellele, et maanteele on juba projekti esimese investeerimisprogrammi ajal eraldatud umbes 214 miljonit eurot. *Via Baltica* teine investeerimisprogramm sisaldab investeeringuid 553 miljoni euro ulatuses. Projekti aeglustab *Via Balticaks* vajalike investeeringute erinev prioriseerimine tee äärde jäävates riikides. Eriti just Poola jahe suhtumine teise investeerimisprogrammi ning Poola ja Leedu piiriületuse tõhustamisse tundub problemaatilisena.

Via Baltica puhul on põhjust meeles pidada, EL-i liikmesus kõrvaldab riikide vahelised piiriprobleemid. Arengut võiks kiirendada veelgi Balti riikide ja Poola omavaheliste meetmetega. Ees on veel mitme rahvusvahelise maanteeliikluse takistuse kõrvaldamine (näiteks veolad ja nõuded sõidukitele ja juhtidele).

Via Baltica maine on varem olnud küsitava väärtusega piiripunktides esinenud probleemide tõttu. Viimastel aastatel on olukord selgelt paranenud (näiteks ainult ühe vedokumendi kasutuselevõtt on parandanud olukorda oluliselt), kuid sellele vaatamata on ajakulu piiripunktides ikka veel liiga suur. Üheks probleemiks on olnud piiriületuste oodatust suurem kasv. Ajavahemikul 1995 – 1999 kasvasid piiriületused 30 – 150 %. Kasv näitab, et liikluskava toimib. Teiseks probleemiks on olnud väljaõppe saanud personali nappus piiripunktides.

Pärast seda, kui Eestist on saanud EL-i täieõiguslik liige, võivad Eesti veondusettevõtted hiljemalt pärast üleminekuperioodi pakkuda vabalt oma teenuseid nii Soome siseriiklikus veonduses kui ka välisvedudel. Eesti veondusettevõtted on Soome omadega konkureerides oluliselt paremas seisus. Palgatase on ainult viiendik Soome palgatasemest ning kütuse hind on palju madalam. Autod ise on odavamad. See on tinginud selle, et juba praegu teevad Eesti veondusettevõtted 70 % vedudest Soomest Eesti. Eesti edukas tegutsemine ka Venemaa veondusturul näitab, et eestlaste konkurentsivõime ei olene ainult palkadest ega madalast kütusehinnast. Eesti veoinventar on suhteliselt uus ning Eesti autojuhid professionaalsed.

Teisalt on Eesti konkurentsivõime veonduses viinud selleni, et mitmed Soome veondusettevõtted on asutanud Soome lahe lõunakaldale tütarettevõtte või viinud sinna üle osa oma tegevusest. Hinnanguliselt on nendel ettevõtetel juba praegu liikluses 200 – 300 autot. Ka teised riigid on huvitatud enda sisseadmisest Eestisse, näiteks Saksamaa suured veondusettevõtted *Schenker* ja *Danzas* tegutsevad ka Eestis. Eestisse on ilmunud ka venelastele kuuluvaid veondusettevõtteid.

Vältimaks kontrollimatut struktuurimuudatust veondusala konkurentsisis on Soome kiitnud heaks Euroopa Liidu ühtse seisukoha ja otsustanud rakendada siseriiklikus liikluses ülemineperioodi reeglit 2 + 2 + 1 aastat. See tähendab, et esimest korda vaadatakse asi üleminekuperioodi osas läbi kahe aasta pärast. Kui siis tõdetakse, et tungivaid põhjusi üleminekuperioodi jätkamiseks ei ole, võib vaba konkurents veonduses alata. Kui aga nii ei ole, on üleminekuperioodi reeglistik jõus veel kaks aastat, misjärel asi vaadatakse uuesti läbi. Igal juhul vabaneb veondusturg konkurentsile täielikult hiljemalt viie aasta pärast.

Eesti liikmesus EL-s tähendab Eesti ja Soome vaheliste maanteevedude olulist nihkumist Eesti veondusettevõtete kätte. Soome ettevõtete struktuurimuudatust hõlbustab endi sisseadmine Eesti veondusturul. Selles suhtes on olukord samalaadne ka teiste veondusvormide ja nende alade ettevõtete puhul.

Soome ja Eesti majanduste ühine huvi on säilitada EL-i veonduspoliitikas eri liiklusvormide sobiv kombinatsioon ja tasakaal. Hõredalt asustatud maad, mis ühendusteede seisukohalt paiknevad Euroopa perifeerias, on näiteks siis, kui räägitakse EL-i sõidukeelust nädalalõppudel, hoopis teistsuguses seisus kui Kesk-Euroopa riigid, mille veondusettevõtted kannatavad keelu tagajärjel palju vähem.

Soovitused

1. Erilist tähelepanu pööratakse *Via Baltica* haldusprobleemide lahendamisele ja kasutusviiside harmoniseerimisele. On tähtis, et tee teine investeerimisprogramm viiakse ellu. Euroopa Liidu laienemine aastal 2004 lisab märkimisväärselt projekti rahastamisvõimalusi Euroopa Liidu struktuuri- ja ühtekuuluvusfondide kaudu.

5.7.4. Lennundus

”Kaksiklinnadel”, mille Helsingi ja Tallinn moodustavad, on suurepärase lennuühendus. Seda võib parandada veelgi. Kumbi lennujaam võiks olla teise tagavaralennujaamaks. Lennujaamad võiksid ka spetsialiseeruda. Mitmetes Euroopa riikides on tšarterlendude ja odavate lendude puhul hakatud kasutama madalamate kuludega lennujaamu. Juhul kui selliseid lende viidaks kasvõi mõnevõrra Vantaalt üle Tallinnasse, saaks Tallinna lennujaam tarvilikku lisakasutust. Samas alandataks see Vantaa lennujaama tippkoormust ning vähendataks tulevasi investeerimisvajadusi. Tööjaotuse arendamine ei ole praegusel momendil kuigi aktuaalne, sest pärast Vantaa lennujaama uue stardi- ja maandusmisraja valmimist on mõlemal lennujaamal kapasiteeti küllaldaselt. Terrorismi oht, Iraagi sõda ja viiruslik kopsupõletik SARS on vähendanud lendamist ning lisanud ebakindlust lennuliikluse arendamisel lajemaltki. Sellele vaatamata võiksid Soome ja Eesti lennundusametkonnad ja lennukompaniid selgitada nii kaubandusliku kui turvalisuskoostöö võimalusi pikemas perspektiivis.

Finnair on asutanud Eestis äriühingu *Aero Airlines AS*, olles ise selle põhiomanikuks. Uue äriühingu kaudu taotleb *Finnair* märkimisväärset osa Eesti kasvavast rahvusvahelisest liiklusest, tuues *Aero Airlines AS*-i lendudega reisijaid *Finnairi* rahvusvahelistele liinilendudele. Helsingi on juba praegu osaliselt ka eestlaste rahvusvaheline lennujaam, sest sealt lennatakse enam kui 30 sihtpunkti.

Finnair püüab *Aero Airlines AS*-i abil säilitada ka selliseid vähese reisijate arvuga marsruute Soomes, mis muidu tuleks ebarentaabluse tõttu sulgeda. Peale palkade on kulustruktuuri võimalik kergendada ka sellega, et üks lennukitüüp (ATR-72) antakse *Finnairilt* järk-järgult täielikult üle *Aero Airlines AS*-le. Eesti lennupersonali väljaõpe on juba alanud. *Aero Airlines AS*-i omanike eesmärgiks on lisada Eestist pärit personali kasutust. Kuludest tingitult on ka hooldustööde tegemine ja müügi tugiprotsessid viidud üle Eestisse. Lisaks eespool märgitule on *Finnair* ka Eesti suurima reisibüroo *Estraveli* omanik.

5.8. Energia

Eesti energiatoodang ületab riigi vajadused. Seevastu Soome toob energiat sisse. Euroopa Liit tervikuna on selgelt energia importija.

Soome energiaallikad on suhteliselt mitmekülgsed: 32 % tuumaenergiat, 21 % hüdroenergiat, 14 % kivisöeenergiat, 13 % biomassist ja jäätmetest saadavat energiat, 12 % gaasienergiat, 8 % muid allikaid (turvas, tuul jne.). Eestis põhineb energiatoodang peamiselt põlevkivil (65 %, elektri tootmises koguni 93 %).

Eesti sõltuvus põlevkivist on problemaatiline. Ühest küljest garanteerib põlevkivi riigi energeetilise sõltumatus ja pakub arvukalt töökohti, seda eriti Kirde-Eestis, kus tööhõive olukord on niigi raske. Teisalt reostab põlevkivi keskkonda. Peale põlevkivi kütusena kasutatavate jõujaamade vajab suuri investeeringuid ka muu energiasektor. Regionaalküttesüsteem ja elektrivõrk ootavad uuendusi.

EL eeldab, et uued liikmesriigid lisaksid taastuvate energiaallikate osatähtsust elektri tootmisel. Neile on seatud kindlad eesmärgid taastuvate energiaallikate osakaalu tõstmiseks. Komisjon on Eestiga kokku leppinud eesmärgis, et 2010. aastaks tõstetakse taastuvate energiallikate osakaal 5,1 %-ni kogu elektrivajadusest. Praegu on taastuvate energiaallikate osakaal umbes 2 %.

Taastuvate energiaallikate osatähtsuse tõstmine nõuab suuri investeeringuid näiteks väikejõujaamadesse, tuulejõujaamadesse ja biomassiga tegelevatesse ettevõtetesse. Investeeringud pakuvad huvitavaid koostöövõimalusi Soome äriühingutele, sest Soomel on välja pakkuda alal vaja minevat tipptehnikat. Huvi võib pakkuda otseinvesteeringute tegemine eespool märgitud objektidesse. Uudishimu projektide vastu võib tõsta veel ka see, et mitmed Soome metsatööstusettevõtted kavandavad parajasti sae- ja pakkimistööstuse tootmisüksuste ehitamist Eestisse. Käimas on Lätisse tselluloositehase ehitamise projekt. Jõujaamade ehitamine moodustab neist projektidest ühe osa.

Soome kaubandus- ja tööstusministeerium andis pisut rohkem kui aasta tagasi *Pohjolan Voima Oy*-le loa ehitada Soome ja Eesti vahele elektrikaabel, mis võimaldaks 315-megavattise energiaülekanne riikide vahel (Loviisa tuumajaama ühe üksuse võimsus on umbes 450 megavatti). Luba on jõus viis aastat. See nn. *Estlinki* projekt on kavas realiseerida koostöös Eesti riigiettevõttega *Eesti Energia*. Projekti realiseerumine lisaks

Soome võimalusi importida elektrit. Eestist saaks Rootsi, Norra ja Venemaa seas uus riik, kust Soome võiks importida elektrit. Samas kasvaks konkurents elektriturul. Kaabel ühendaks Eesti ja muu Baltikumi võrgud Põhjamaadega ning võimaldaks arendada Baltikumi elektrivõrgud ning muu infrastruktuuri Euroopa Liidu tasemele. Pärast kaabli valmimist võiks Eesti eksportida elektrit Soome ja Soome kaudu ka teiste Põhjamaade vabadele elektriturgudele. Seevastu Soome pääs Eesti ja samas ka teiste Baltimaade elektriturule ei õnnestu, sest Eestile anti ühinemisläbirääkimistel ülipikad üleminekuperioodid. Põhiosa ühinemistingimustest, mis Eesti läbirääkimistel EL-ga saavutas, on Soome seisukohalt probleemitud. Siiski sisaldub neis elektrituru direktiivi rakendamise kohta üleminekuperiood 2008. aastani – 10 % turust avatakse enne 2008. aastat ja pärast seda 2012. aastani avaneb turg äärmisel juhul 35 % ulatuses, sõltumata EL-i võimalikest uutest direktiividest. Üleminekuperioodid aeglustavad Eesti oma elektrituru struktuurset uuenemist ning muu hulgas ka ökoloogiliselt paremate energiallikate kasutuselevõttu. Energiaturu kiirem vabanemine hõlbustaks välismaise rahastuse saamist energiaprojektide elluviimiseks ja samas kiirendaks see valdkonna arengut. Seetõttu oleks põhjust pöörata tähelepanu sellele, et pärast kaabli valmimist oleks võimalik ka elektri eksport Eestisse, juhul kui see peaks osutama vajalikuks. See teeniks ka Eesti huve olukorras, kus oma elektritootmises peaks tekkima häireid. Juhul kui kaabli ehitamisega seotud läbirääkimistel peaks veel sel kevadel jõutama positiivse lõpplahenduseni, võib kaabel olla valmis varemalt 2005. aasta suveks. Kaabli ehitamine on seotud kogu Baltikumi energiavarustatusega laiemaltki. Ignalina tuumajõujaam Leedus tuleb sulgeda 2009. aasta lõpuks. Ajakirjanduse andmetel on arutatud selle asendamist kas Ignalinasse ehitatava uue tuumajõujaama või maagaasijõujaamaga.

Soovitused

1. Eesti ja Soome ametiisikute, firmade ja finantseerijate vahelist koostööd energeetikaküsimustes peetakse erakordselt tähtsaks. Mõlema maa ametivõimud soodustavad Eesti ja Soome vahelise elektrikaabli kiiret valmimist.

5.9. Metsandus

Metsad on tähtsaim taastuv loodusvara nii Soomes kui Eestis. Nõukogude Liidu perioodil laostusid Eesti metsad oluliselt ning metsanduses vajalikud oskused läksid rooste. Soomes on põhiosa metsadest olnud alati eraomanduses. Eesti pindalast umbes pool (2,25 mln. ha) on metsa, millest 817 000 ha on riigimetsa. Nii Eestis kui Soomes on metsad oluliseks sissetulekuallikaks eelkõige maapiirkondade elanikele. Seetõttu Eesti metsade hoole ja oskuslik kasutamine on riigi regionaalarengu seisukohalt olulised. Maakatastri andmetel on Eesti metsamajandusüksuse keskmine suurus 7 ha, mis on mõistliku metsahoolde seisukohast problemaatiline.

Eesti metsade suurim kasutaja on saetööstus, milles soomlaste osakaal on suur. Suurim selle ala ettevõtte on umbes miljon tihumeetrit saepuitu aastas tootev *Sylvester AS*, mille peaomanik on *Stora Enso*. Saetööstustoodete kasutus muus tööstuses on arenenud hästi. Näiteks Eestis toodetud mööbel on Soome turul tuntud. Olukord Eesti seisukohalt ei ole siiski rahuldav. Toorpuidu eksport jätkub ning plaane kaugemale arenenud jätkutöötluste, näiteks tselluloositehase kohta veel ei ole. Metsahoolde seisukohalt on suured metsaalad hooldamata ning metsade struktuur liigub kehvemas suunas – lehtpuu osakaal kasvab ja okaspuu osakaal langeb. Probleemiks on see, et Eesti ja Soome põhjamaistes oludes annavad metsahooldesse tehtavad investeeringud tulemusi alles aastate, isegi aastakümnete pärast, nii et nn. tootmisprotsess võib ületada põlvkonna

piiri. Uuematel andmetel on Eesti oludes, mis Soomega võrreldes on paremad, metsa aastane juurdekasv ligi 12 mln. tihumeetrit.

Osa sellest olulisest jõukuse allikast viiakse toorpuiduna välismaale, osa saetööstusesse ja osa kõduneb metsades. Metsade seisu parandamine nii, et nende majanduslik, ökoloogiline ja sotsiaalne tähtsus säiliks, on esmajärgulise tähtsusega. Soomlastel nagu ka nende naabritel teistes Põhjamaades on välja pakkuda pikaajalist kogemust ja tiptasemel oskusi metsahooldes, metsauuringute tegemisel ja metsa tööstuslikus kasutuses. Metsamajandusüksuste väiksuse tõttu tuleks arendada metsaomanike koostööd. Võttes arvesse Eesti metsade suurt rahvamajanduslikku tähtsust oleks oluline, et Eesti koostaks lähiaastakümneteks metsastrategia, milles pöörataks tähelepanu ka metsade ökoloogilisele, kultuursele ja sotsiaalsele tähendusele. Selles töös võiks Soome pakkuda oma naaberriigile asjatundlikkust ja kogemusi.

5.10. Turism

Turism on oluline tuluallikas Soome jaoks, kuid eriti veel Eesti jaoks, mille RKT-st 10 % moodustub turismist. Kui võtta arvesse veel ka kaudsed mõjud, kasvab turismi tähtsus Eesti rahvamajandusele veelgi.

Vaevalt, et Soomest või Eestist võiks kujuneda mingit massiturismi objekti. Soome on maailma turismiturul üsna tundmatu riik ja Eesti veelgi tundmatum. Riigid peavadki spetsialiseeruma vastavalt oma oludele. Loodus-, põllumajandus- ja sportlik turism, mille osakaal mõlemas riigis on kasvanud, on loomulik tugev valdkond, milles on head koostöövõimalused.

Eesti turistidest suurima rühma moodustavad praegu soomlased. Põhiosa nendest teeb Tallinnasse ühepäevaseid ostureise, eesmärgiks kasutada ära Eesti madalamat hinnataset. Möödunud aastal käis Eestis soomlasi 1,8 miljonit, neile järgnesid lätlased (400.000) ja venelased (200.000). Kui EL-i ajal hindade ja palkade tase ühtlustub, väheneb ka ostuturismi osakaal. Suurem osa turistidest suundub praegu Tallinnasse, kuid üha rohkem on neidki, kes on avastanud enda jaoks ka muu Eesti. Vaatamisväärsed on riigis muudki: vanad kindlused ja mõisad, muusika- ja rahvatantsupidustused, Saaremaa ja Hiiu kivist maastikud, muud kohad loodusturismiks. Põhiosa Eesti sanatooriumide klientuurist moodustavad soomlased.

Ka Soome saabuvast turistide voost põhiosa jääb pealinna, kuigi tänapäeval on oma kindel külastajaskond ka Lاپil ja saarestikul. Eestisse suunduv turism on keskendunud Tallinnale. Oluline ülesanne Eesti ja Soome turismi arendamisel on äratada turistide huvi ka väljaspoole pealinna jäävate põnevate kohtade vastu.

Eesti ühinemine Euroopa Liiduga tõstab EL-i kodanike huvi Eesti ja samas mingil määral ka Soome vastu. Juba praegu tuleb varasemast rohkem ette seda, et reisipaketiga Soome kaasneb võimalus külastada ka Eestit ja Peterburi. Sageli mitmed kaugemalt pärit turistid ei tea, kui lihtne on liikuda Helsingi ja Tallinna vahel.

Soome ja Eesti ühisturismi on püütud edasi viia mitme väikese ühisprojekti abil, kuid esialgu on tulemused jäänud tagasihoidlikeks. Jõudude ühendamise riikide turismivõimaluste turustamiseks võiks olla mõttekas – näiteks võiksid riigid tulla koos välja suurematel tuntud messidel. Võib-olla tasuks Soomes ja Eestil panna käima projekt, milles nii riiklikud turismi edendavad instantsid kui erasektori reisikorraldajad,

liiklusettevõtted ning teised turismiga seotud huvigrupid koostaksid ühise tegevusstrateegia.

5.11. Finantseerimine

Eestil on võimalus ühineda rahaliiduga EMU varemalt kaks aastat pärast seda, kui riigist on saanud EL-i liige. Ühisvaluuta euro teeb hinnad läbinähtavamaks, hõlbustab kaubandust ja aitab pidurdada inflatsiooni. Ära jäävad valuutavahetuse kulud. Euro mõjuks positiivselt ka Soome ja Eesti vahelisele läbikäimisele. Maastrichti leping seab rahaliiduga ühineva maa riigimajandusele teatud tingimusi inflatsiooni, intressimäära ja riigivõla suhtes. Praeguse seisuga tundub, et Eesti täidab tingimused suhteliselt vaevatult. Ainus muret tekitada võiv asi on inflatsioon. Peale riigimajandusele seatud tingimuste täitmise peab Eesti Pank tegelema ettevalmistustega rahaliiduga ühinemiseks. Viimasel ajal on räägitud aktiivselt keskpankade vahelisest tööjaotusest. Seega peavad Euroopa Keskpankade Süsteemis panema paika oma rolli ka Soome ja Eesti keskpangad. Euroopa Keskpankade Süsteem peab langetama otsuseid vägagi tehnilistes küsimustes, näiteks suurte maksete süsteemi valikus, ja selles võiks leiduda koostöövõimalusi naaberriikide keskpankade vahel. Eesti Pank on sellest kevadest alates osalenud mitmete Euroopa Keskpanga organite, näiteks kesksete komiteede tegevuses. Soome ja Eesti keskpankade vaheline koostöö on olnud erakordselt lähedane juba alates 1980-ndate aastate lõpust. Rahvusvahelisi kogemusi ühistegevusest on saadud tegevusest Rahvusvahelises Valuutafondis.

Mõlema riigi finantsturud on 1990-ndate aastate algusest olnud suurte muutuste keerises. Mõlemas riigis on olnud palju pankade ühtesulamisi ja pangade suurus on kasvanud. Välismaalaste omandis olevate pankade roll Eestis on märkimisväärne – nende osakaal on 90 % ringis. Kuigi suurim Soomes tegutsev pank *Nordea* on formaalselt Soome pank, on selle omanikud peamiselt välismaalased ja pangale on ärikorralduste kaudu sündinud tugevaid tütarpanku Rootsis, Norras ja Taanis. Eesti suurim pank *Hansapank* kuulub peaaegu 60 % ulatuses Rootsi *Swedbank*ile ja suuruselt teine, *Ühispank*, kuulub peaaegu tervikuna Rootsi *Enskilda Bank*ile. Turuosa järgi järgnevad juba oluliselt väiksemad soomlastele kuuluvad *Sampo* ja *Nordea* harukontor. Soome *HEX-konserni* ostis 2001. aasta kevadel suurema osa Tallinna Börsist.

Hea mainega Põhjamaade omanikud on andnud Eesti panga- ja väärtpaberiturgudele professionaalsust, usaldusväärset ja tehnoloogiat, mis mõnel juhul on olnud isega "emapankade" tehnoloogiast modernsem. Mitmed märgid maailmas viitavad sellele, et pankade ühtesulamine jätkub.

Välismaise omandi kasvu finantssektoris on raske takistada. Teisalt väikeriikide nagu Soome ja Eesti seisukohalt ei ole nii väga tähtis, kelle omandis pangad on. Kõige olulisem on, et ka väikeste riikide või kõrvaliste piirkondade elanikele ja äriühingutele oleks tagatud usaldusväärsed, mitmekülgsed ja soodsa hinnaga finantsteenused. Selle saavutamiseks peavad ametivõimud ja keskpangad tegutsema nii, et rahvuslike finantsturgude järelevalve oleks korras ja säiliks kummagi riigi oma kätes. Peale selle peavad riigid olema aktiivsed regulatsiooni ja järelevalve arengut mõjutavatel rahvusvahelistel foorumidel, näiteks Euroopa Liidus, Euroopa Keskpangas ja Rahvusvahelises Valuutafondis.

Eesti finantssüsteem on peamiselt heal põhjamaisel tasemel. Eestis on asjatundlik keskpank ja toimiv finantsinspeksioon. Liikmesus EL-s toob kaasa uusi,

mittepangalikke finantsallikaid EL-i eelarvest. Nagu eespool juba nenditud, väheneb samas teatud spetsiaalkrediitiasutuste vajadus. Maailmapank on praktiliselt juba lõpetanud oma tegevuse Balti riikides. Ka Euroopa Rekonstruktsiooni- ja Arengupank (EBRD) on oma tegevust seal lõpetamas. Euroopa Investeeringuspanga (EIB) tähtsus väheneb.

Sellises olukorras kasvab Põhjamaade Investeeringuspanga (NIB) osatähtsus. NIB-l on juba praegu keskkonnainvesteeringute kõrval oluline roll ka infrastruktuuriinvesteeringute ning väike- ja keskkettevõtete rahastajana. NIB sobib Eesti oludesse suurepäraselt, sest selle kaasamine projektidesse tähendab nende läbiviimisel ka kõrgetasemelist rahvusvahelist professionaalsust. Professionaalsuse ärakasutamine on eriti oluline, sest nii avalik võim kui erasektor on kapitali poolest vaesed.

NIB-i tähtsa töö kohta võib näiteks tuua panga algatusel asutatud Keskkonnainvesteeringute Keskuse (KIK), mille ülesandeks on aidata eelkõige linnasid ja valdasid keskkonnainvesteeringute tegemisel. Teine hea näide on Eesti Posti sorteerimiskeskus. Kolmandana märgitagu suurt rahvusvahelist tähelepanu pälvinud Tartu vangla, mille ehitamiseks ei olnud võimalik saada rahastust teistelt rahvusvahelistelt rahastajatelt. Nüüd on Tartu vangla eeskujuks Kesk-Euroopa riikides ehitatavatele uutele vanglatele. Eesti, Läti ja Leedu on väljendanud korduvalt rahulolu NIB-i tegevusega ja soovi saada NIB-i liikmeks. Soome endine peaminister Paavo Lipponen on neid püüdlusi toetanud. Põhjamaade Investeeringuspanga tegevus Eestis ja mujal Baltikumis on olulise tähtsusega. Riikide valitsused peaksid jätkama jõupingutusi Eesti, Läti ja Leedu vastuvõtmiseks NIB-i liikmeiks.

Soomes toimub oma tegevusega alles idanemisjärgus olevate tehnoloogiaettevõtete rahastamine peamiselt kahel moel. Ettevõtete uuringuid ja arendustegevust toetab *Teknologian kehittämiskeskus* (lüh. *Tekes*, Tehnoloogia Arendamiskeskus) ja põhikapitali finantseerimist (*venture capital financing*) *Suomen itsenäisyyden juhlarahasto* (lüh. *Sitra*, Soome Iseseisvuse Juubelifond) ning edaspidi üha rohkem *Suomen Teollisuussijoitus Oy* (lüh. *Tesi*, Soome Tööstusfinantseering). Soome kulutused uuringuteks ja arendustegevuseks on maailma kõrgeimad, moodustades 3,5 % RKT-st. Avaliku sektori osa sellest on 29 %. Julged kulutused uuringutele ja arendustegevusele ning kõrgkoolide arendamine on aidanud kaasa Soome majanduse struktuurimuudatuse edukale läbiviimisele.

Vajadus vastava rahastuse järele Eestis on ilmne. Ulatusliku erastamisprogrammi tulemusel on suurem osa riigi suur- ja keskkettevõtetest nüüdseks välisomandis. Uute äriühingute asutamine on maa vajadustele mõeldes taasihoidlik. Eksporditööstuse konkurentsivõime põhineb paljuski madalal palagatasemel. Nagu president Lennart Meri on öelnud, peaks riigi konkurentsivõime põhinema edaspidi siiski rohkem uuendustel ja oskustel, mille edendamine on üks Eesti majanduse eluküsimusi.

Riikide patendiametid on teinud kõnealuses valdkonnas märkimisväärset koostööd, mis on kestnud juba aastaid. Koostöö kaudu on tutvustatud Eestis tööstusomandi õiguskaitset ja autoriõigusi ning aidatud Eesti patendiametil orienteeruda ala rahvusvahelistes organisatsioonides. Eestist saigi Euroopa Patendiamet (EPO) ja Ülemaailmne Intellektuaalomandi Organisatsioon (WIPO) liige juba enne ühinemistaotluse esitamist EL-ile. Eesti patendiamet on arendanud oma tegevust innovatsioonikeskuse suunas.

Et Eestis on kõrgetasemelised kõrgkoolid, millest leidub arenguvarusid uutele kõrgtehnoloogiaettevõtetele, on nende tegevusel suur tähtsus tulevikule. Soomes on mitmed esmaklassilised Eesti teadurid (näiteks geeniuurija akadeemik Mart Saarma ja biomeditsiiniga tegelev professor Mart Ustav) küllaltki tuntud. Siiski ei ole Eestis kõrgkoolide ja äriühingute suhted nii lähedased kui Soomes ega teaduritel ole kombeks kasutada oma oskusi ära, hakates ise tegelema ettevõtlusega. Eestis on asutatud uus organisatsioon *Eesti Tehnoloogiaagentuur (ESTAG)*, mille ülesanded sarnanevad *Tekesi* omadega. Seevastu *Sitra*-taolise, ettevõtte algperioodi rahastamisele keskenduva organisatsiooni asutamises ei ole edenetud. Teatavasti tegeleb kõrge riskiga finantseerimise (*venture capital*) aluste välja töötamisega Eesti valitsuse moodustatud komitee, mille töö valmib aasta lõpuks. Tulevikustrateegiate ja -uuringute tegemiseks on asutatud *Strateegiliste Algatuste Kesus (SAK)*, millele ei ole siiski kavandatud ettevõtete idanemis- ja algperioodi (*seed and start-up*) rahastaja rolli. *Sitra* ja *SAK* on arutanud asju omavahel. Eestis on oldud eriti huvitatud poliitikute ja teiste ühikonnaelu mõjutajate koolitamisest ning otsuste tegemise aluseks olevatest uuringutest.

Algperioodi rahastamisel on suur tähtsus uute kõrgtehnoloogiaettevõtete ja samas uute töökohtade loomisel. Siin on ka loomulik koostöövõimalus Soome ja Eesti vahel. Koostöö peaks toimuma laial rindel. Oluline on, et peale avaliku võimu oleks kaasatud kõrgkoolid, avalikud rahastajad nagu *Tekes*, *Tesi*, *ESTAG*, *SAK*, ja *Sitra* ning eraettevõtted. Samas tuleb tõhustada ühiseid jõupingutusi Eesti oma *Sitra* asutamiseks.

Soovitused

1. Põhjamaade Investeerimispanka (NIB) tegevust Eestis ja mujal Baltimaades peetakse eriti oluliseks. Maade valitsused jätkavad oma püüdlusi selles suunas, et Eesti, Läti ja Leedu saaksid NIB-i liikmeteks.
2. Uute kõrgetehnoloogiaettevõtete ja nende poolt pakutavate uute töökohtade loomisel peetakse tähtsaks ettevõtete tegevuse algstaadiumi rahastamist, milles nähakse maadevahelist loomulikku koostööobjekti. Koostöö peab toimuma laial rindel. On vajalik, et lisaks riigivõimule kaasatakse sellesse kõrgkoolid, avalikud institutsioonid, näiteks *Strateegiliste Algatuste Keskus (SAK)*, *Tehnoloogia Arendamiskeskus (Tekes)*, *Soome Tööstusfinantseering (Tesi)*, *Eesti Tehnoloogiaagentuur (ESTAG)*, *Soome Iseseisvuse Juubelifond (Sitra)* ja eraettevõtted. Ühiseid ponnistusi "Eesti Sitra" loomiseks tõhustatakse.
3. Arendatakse koostööd Eesti võimalikult kiireks ja sujuvaks liitumiseks EMU-ga. Euro kasutuselevõtt Eestis tugevdab maadevahelisi majandussidemeid ja hõlbustab kaubavahetust.



Tilausosoite:
Valtioneuvoston kanslia
PL 23
00231 Valtioneuvosto

<http://www.vnk.fi>

ISBN: 952-5354-38-5
ISSN: 0782-6028